

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**Α Π Α Ν Τ Α
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ**

Ἐκδοτεία
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ — ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΥ
Καθηγητῶν Πανεπιστημίου

Ἐπιμέλεια
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΥΚΑ — ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗ
Διδασκόντων τῆς Θεολογίας

**ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ**

ΤΟΜΟΣ 25

1. ΟΤΙ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟΝ ΜΗ ΑΔΙΚΟΥΝΤΑ
2. ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΚΑΝΔΑΛΙΣΘΕΝΤΑΣ

Εἰσαγωγή—Μετάφραση—Σχόλια
ΣΤΕΡΓΙΟΥ Ι. ΤΣΙΛΑΜΗ
Κείμενον: B. Montfalcon

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Τὸ ἔργον τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομου «ἐπὶ τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδὲς παραβλάσκει δύναται» προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς δευτέρας ἐξορίας τοῦ συγγραφέως (404 - 407) ἢ τοῖ ἐγγράφῳ περὶ τὸ 408 ἐν Κοικουσίῳ τῆς Ἀρμενίας. Πρόκειται περὶ πραγματείας. Κατὰ τὸν Χρυσόστομον ἡ αὐτυχία ἢ ἡ δυστυχία, ἡ ζῆμια ἢ ἡ ἀφέλεια δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰς συνθήκας τοῦ περιβάλλοντος οὐτε ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου οἱ ὅποιοι μᾶς περιβάλλουν, ἀλλ' εἶναι τελείως ὑποκειμενικαὶ καταστάσεις. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ καὶ ἡ αὐτυχία του ἢ ἡ δυστυχία του ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτὸν τὸν θεῖον, ἀρκεῖ οὖτος νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Πρὸς κατοχύρωσιν αὐτῆς τῆς θέσεώς του φέρει ἀρθρὰ παραδείγματα ἀπὸ τῆν Π. Διαθήκην καὶ ἰδιαίτερος τὸν Ἰωβ, ὁ ὅπολος ἀν καὶ ἐδοκίμασε τόσας θλίψεις, τόσον μεγάλας συμφορὰς οὐδέποτε ἐπηγάσθη ἀπὸ τὰς προσηυχίας τῆς συζύγου καὶ τῶν φίλων του ἀλλὰ συμμορφῶντο πάντοτε πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔστειλε πιστὸς τοῦτο.

Παραμυπιτότως ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος καὶ ἐν σχέσει πάντοτε πρὸς τὴν θέσιν του αὐτὴν ὁμιλεῖ περὶ θλίψεων ἐν τῇ ζωῇ, περὶ ἀσφοκτικῶν πίσεων ἀκουσμένων ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, περὶ πίστεως, περὶ πλάτους καὶ πηγῆς, περὶ ἐπιβουλῶν διαφόρων προσώπων, περὶ τῶν δοκιμασιῶν τοῦ Ἰωβ, περὶ τοῦ παγκόσμιου Ἰουστῆ, τῶν τριῶν νέων παῖδων ἐν τῇ κλίμῳ, τῶν προσηυχῶν καὶ λοιπῶν βικαιῶν τῆς Π. Διαθήκης καὶ περὶ τῆς στάσεως τοῦτων ἐναντι τῶν ἀκαταβίαιων πίσεων. Πάντα ταῦτα καθιστοῦν τὴν πραγματείαν ταύτην συναρπαστικὸν ἀνάγνωσμα καὶ δεικνύουσι τὴν διὰ τῶν περιστάσεων διήκουσαν δουλίην τοῦ Θεοῦ πρὸς ἣν θεὸς ὁ ἄνθρωπος συμμορφῶνεται.

2. Τὸ ἕτερον σπουδαῖον καὶ ἐνδιαφέρον ἀνάγνωσμα «Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις» ἐγγράφῳ κατὰ τὸν αὐτὸν πρὸς τὸ προηγούμενον ἔργον χρόνον, ἀποτελεῖ πραγματείαν καὶ διακρίνεται ἀν τοῖς ἄλλοις καὶ διὰ τὴν ὑψηλὴν ποιητικὴν του πνοήν. Πρόκειται περὶ ἐργασίας τὴν ὅποιαν συνέγραψε ὁ Χρυσόστομος διὰ νὰ ἀνυψῶσιν τὸ κατεκτασμένον ἠθικὸν τῶν πιστῶν τῆς βασιλευσίσσης, οἱ ὅποιοι ἐδοκίμασαν μεγάλῃ θλίψιν καὶ ἀπογοήτευσιν ἀπὸ τῶν διωγμῶν καὶ τὴν ἐξορίαν τοῦ ποιμανάρχου καὶ οἱ ὅποιοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννήσουν τὴν ἀδικον τιμωρίαν του, τὴν ἑαρετὴν δοκιμασίαν τοῦ ποιμνίου καὶ τὸν θρίαμβόν τῶν ἐχθρῶν

Γραμματεὺς Συντάξεως
Ἱεροῦς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ
Ἐφημέριος Ἱ. Ν. Ἀγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν

της πίστεως, τῶν φανατικῶν καὶ τυφλωμένων ἀπὸ τὸ μῖσος ἀντιπάλων του. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος δὲ ἀπέφυγε πρὸς θεοῦ καταβλασφήμους ἀπὸ τῆς μεγάλης δοκιμασίας, αἱ ὅσαι συνεκλήθησαν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μεθ' αὐτῆς οὐκ ὀλίγους, μετὰ ζήτησίν τε καὶ πλοῦτος παραδείγματα ἀπὸ τῆν Ἁγίαν Γραφήν, μετὰ ἀπαράμιλλον ἐκπαιδευτικῶν δεικνύει εἰς ἕλους, ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ περὶ ἅλων αὐτῶν καὶ ὅτι τελικῶς ἡ δοκιμασία τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁγίων ὀδηγεῖ κατ' εὐθεσίαν εἰς τὴν θριαμβικὴν τῶν. Ὅπως καταρθάνει νὰ στηρίξῃ τὴν κλονιθεῖσαν πίστιν τῶν πληρώματος, διὰ τούτου καὶ ἀποκαλεῖ τὸ ἔργον του αὐτὸ $\varphi \acute{\alpha} \rho \mu \alpha \kappa \alpha \nu$ τὸ ὅποιον τρέφει περισσότερο καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρτους, θεραπεύει καλλίτερον ἀπὸ φάρμακον, καίτε δυνατότερον ἀπὸ τὸ πῦρ, δὲν παρέχει κανένα σωματικὸν πόνον, σταματᾷ τὰ θρώμματα ὑγρὰ τῶν ποτηρῶν λογισμῶν καὶ κόπτει εὐκολώτερον ἀπὸ χειρουργικὸν ἐργαλεῖον τὰ σάρια μέλη χωρὶς πόνου.

Μὲ ἀνεπανόλητον γλαφυρότητα καὶ ὀρασιότητα καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ θεία πρόνοια διέπει τὰ πάντα. Τὴν περὶ τῆς θείας προνοίας ἀποδείξιν λαμβάνομεν ἐκ τῶν θείων δημιουργημάτων. Ἐν συνεχείᾳ γίνεται παράθεσις καὶ ἄλλων ἀποδείξεων περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ (ἡμιφύτος καὶ γραπτὸς νόμος, ἀποστολὴ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἁγίων ἐκ τῶν κόσμων καὶ ἐν κατακλιθεὶς ἡ ἔλευσις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ). Ἐν τῷ τέλει τῆς πραγματικῆς ἀσχολείται περὶ τὸ κακὸν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ διαστὴ ἐπιτρέπονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὰ σκανδαλα, περὶ τὸ νόημα τοῦ σκανδαλοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πιστοῦ, περὶ τὸ ἀληθινὸν νόημα τῶν θλίψεων τῶν προερχομένων ἐκ τοῦ σκανδαλισμοῦ.

Ὅπως ὁ ἱερός Χρυσόστομος παρέχει εἰς τῆς ἀσθενεῖς δυνατότητας ἀντιμετωπίας τῶν δυσχερειῶν τῆς ζωῆς καὶ τρόπους προστασίας τοῦ πολιτικῶν μαρμαρίτου τῆς πίστεως.

ΣΤΕΡΓΙΟΣ Ι. ΤΣΙΑΜΗΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΥΤΟΝ ΜΗ ΛΑΙΚΟΥΝΤΑ

Α ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΚΑΝΕΙΣ ΑΕΝ ΔΥΝΑΤΑΙ ΝΑ ΒΛΑΨῃ ΕΚΕΙΝΟΝ,
Ο ΟΠΟΙΟΣ ΑΕΝ ΛΑΙΚΕΙ ΤΟΝ ΕΥΑΥΤΟΝ ΤΟΥ.

1. Γνωρίζω θεοδικῶς ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς θὰ φανῇ καινούργιος καὶ παράδοξος εἰς τοὺς παυλοτέρους, οἱ ὅποιοι ἐστραμμένοι πρὸς τὴν γῆν μένουσιν μετὰ τὸ στόμα ὄνοκτων ἐνώπιον τῶν παρόντων, καὶ εἶναι δούλοι τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ἐνθὶ διὰ τὰς πνευματικὰς δὲν ἐνδιαφέρονται πολὺ. Καὶ θὰ γελάσουσιν πολὺ καὶ θὰ μετὰ κατηγορήσουσιν ὅτι διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαγγελίας μου λέγω πράγματα ἀπίθανα. Αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ γίνῃ αἴτια νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσίν μου, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς θὰ δοθῶ μετὰ πολλὴν προθυμίαν εἰς τὰς ἀποδείξεις τὰς ὁποίας ὑποσέθεν. **Β** Διότι ἂν θελήσουσιν οἱ οὗτω διακειμένοι νὰ μὴ θρουβοῦσιν, νὰ μὴ ἀτακτοῦσιν, ἀλλὰ νὰ περιμένουσιν τὸ τέλος τοῦ λόγου, γνωρίζω καλῶς, ὅτι θὰ συμφωνήσουσιν μαζί μου, καὶ θὰ κατηγορήσουσιν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν, ὅτι ἠπατήθησαν τὸν προηγούμενον καιρὸν, καὶ θὰ ἀλλάξουσιν γνώμην, καὶ θὰ ἀπολογηθῶσιν, καὶ θὰ ζητήσουσιν συγγνώμην διὰ τὴν ἐσφαλμένην περὶ τῶν πραγμάτων γνώμην, καὶ θὰ μοῦ ὀφείλουσιν πολλὴν εὐγνωμοσύνην, ὅπως οἱ ἀσθενεῖς εἰς τοὺς ἰατροὺς, ὅταν ἀπαλλαγούσιν ἀπὸ τὰ νοσήματα, τὰ ὁποῖα πολιορκοῦν τὸ σῶμα τῶν. **Γ** Διότι μὴ μοῦ ἀνορέρησιν τὴν γνώμην ποῦ τώρα ἔχεις, ἀλλὰ περιμένε νὰ ἀκούσῃς τὴν ἐπιχειρηματολογίαν τῶν λόγων μου καὶ τότε θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ἐκφέρῃς ἀμερόληπτον γνώμην καὶ καθέλου δὲν θὰ σφάλῃς ἀπὸ ἄγνοιαν εἰς τὴν κρίσιν τῆς ἀληθείας. Ἐπειδὴ καὶ σοὶ ἔχουσιν τοποθετηθῆ δικασταὶ αὐτῶν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, δὲν ἀνέκονται, ἀκόμη καὶ ἂν ἴδουσιν τὸν πρῶτον ῥήτορα νὰ ὀμιλᾷ ὀρηκτικῶς καὶ νὰ γεμίζῃ τὰ πάντα μετὰ τὴν εὐφροσύνην σου, νὰ ἐκφέρουσιν γνώμην, πρὶν ἀκούσουσιν μετὰ ὑπομονὴν καὶ τὸν ἄλλον ποῦ ἵσταται πλησίον σου ⁴⁴⁵ **Α** ἀλλὰ καὶ ἂν μυρίας φορὰς ὁ πρῶτος φαίνεται νὰ λέγῃ δίκαια, διατηροῦσιν τὴν ἀκοήν των ἀνεπαρκῶν καὶ διὰ τὸν δεύτερον. Διότι αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν δικαστῶν, ἀπὸ μῆθους μετὰ πᾶσαν ἀκριβείαν τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν διαδίκων, τότε νὰ ἐκφέρουσιν τὴν γνώμην των. **Ε**

πειδή λοιπόν και τώρα αντί ρήτορος υπάρχει η κοινή των πολλών γνώμη από πριν, η οποία δια μακροῦ χρόνου ἐρριζώθη εἰς τὰς διανοίας τῶν πολλῶν, ἡ ὁποία ὡσὸν ρήτωρ μητορεύει εἰς ἀλόκληρον τὴν σικουμένην και λέγει, ὅτι ὅλα ἔχουν γίνει ἄνω κάτω, ὅτι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων εἶναι γεμιστον ἀπὸ πολλῆν αἰσχυσαν, και ὅτι πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κάθε ἡμέραν δόκουνται, ὑβρίζονται, ἐκδικίζονται, βλάπτονται, οἱ ὀδύονται ἀπὸ τοῦς δυνατωτέροισ και οἱ πτωχοὶ ἀπὸ τοῦς πλουσίους. Β και ὅπως δὲν ἠμποροῦμε νὰ μετρήσωμεν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, ἔτσι δὲν ἠμποροῦμε και νὰ μετρήσωμεν τὸ πλῆθος τῶν κατατρογγεμένων, τῶν ὑβριζομένων, τῶν ἀδικουμένων και οὔτε ἡ ἀπειλὴ τῶν νόμων, οὔτε ὁ φόβος τῶν δικαστηρίων, οὔτε τίποτε ἄλλο σταματᾷ αὐτὸν τὸν βλαπτον και αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν, ἀλλὰ καθημερινῶς αὐξάνεται τὸ κακόν, και ἀπὸ παντοῦ πληθύνονται οἱ ἀνοστεναγμοί, και οἱ θρήνοι, και τὰ δάκρυα τῶν ἀδικουμένων. Και αὐτοὶ ἀκόμη ποὺ ἐτάχθησαν δίκασται διὰ νὰ διορθώσουν τὰ τοιοῦτου εἶδους πράγματα, αὐτοὶ ἐπαυξάνουν τὴν συμφορὰν και ἐπιδεινώνουν τὴν ἀσθένειαν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀπὸ τοῦς πλέον ἀνοήτους και πλέον δυστυχομένους, καταλαμβανόμενοι ἀπὸ κάποιαν καινούργιαν παραφροσύνην, C κατηγοροῦν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, καθὼς βλέπουν τὸν μὲν σφόδρα ἀνθρώπων πολλὰς και τὸν οὐρανό, και τὸν προσβάλλον, και τὸν ἐξουσιάζον, τὸν δὲ θρασύν, και ἀδιάντροπον, και ἄπαιον, και ἀήμιον γόνον, και πλουτικῆ, και νὰ περιβάλλεται με δόναμιν, και νὰ γίνεται ἐπιπόθος εἰς πολλούς, και νὰ προξενῆ ἀναριθμητα δεινά εἰς τοῦς δικαίους, και αὐτὰ νὰ γίνονται και εἰς τὰς πόλεις, και εἰς τοῦς ἀγρούς, και εἰς τὰς ἐρημίας, και εἰς τὴν ἑρᾶν και εἰς τὴν θάλασσαν.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ λόγος ὁ ἰδικὸς μου ἔρχεται κατ' ἀνάγκην, διὰ νὰ σταθῆ ἀντιθετος πρὸς ὅσα ἐλέχθησαν, και ἐπιχειρεῖ ἀγῶνα καινούργιον βοθαίως, ὅπως εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου μου, και παράδοξον, κρησμιον ὅμως και ἀληθινόν, και πρὸς ὅσους θέλουν νὰ προσέκουν και νὰ πείθονται ἀφέλιμον. D διὸτι ὑπόκειται νὰ δεῖξη (ἀλλὰ μὴ θορυβῆσῃ) ὅτι κανεὶς ἐκ τῶν ἀδικουμένων δὲν ἀδικεῖται ἀπὸ κάποιον ἄλλον, παρά μόνον ἀπὸ τὸν ἴδιον του τὸν ἑαυτὸν.

2. Και διὰ νὰ γίνῃ ὁ λόγος σαφέστερος, ἐμπρὸς δε δεξτάσωμεν τί εἶναι ἀδικία, και ἐκ ποίου εἶδους πραγμάτων συνίσταται, και τί εἶναι ἀνθρωπινὴ ἀρετὴ, και τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βλάπτει αὐτὴν και τί φαίνεται ὅτι τὴν βλάπτει, ἐνῶ δὲν τὴν βλάπτει. Παραδειγματικὸς χάριν (διὸτι με παραδειγματικὰ πρέπει νὰ διασαφηνίσω τὸν λόγον), ἕκαστον πράγμα ἔχει

κάτι ποὺ τὸ βλάπτει ὁ σίδηρος τὴν σικαρίαν, τὸ μαλλὶ τὸν σκόρον, οἱ ἀγέλαι τῶν προβάτων τοῦς λάκους. E και βλάβη τοῦ καλοῦ οἴνου εἶναι τὸ νὰ ἀλλοιωθῆ και νὰ καταστῆ βξινος τοῦ μέλιτος δὲ τὸ νὰ ἀπολέσῃ τὴν σικηφυτον γλυκύτητά του και νὰ καταστήσῃ πικρὸς χυμὸς. Βλάπτουν δὲ και τὰ σπαρτὰ ἡ ἐρυσίβη και ἡ ἐρυσία, και τὰ φοβερὰ σμήνη τῶν ἀκρίδων βλάπτουν τὸν καρπὸν τῶν ἀμπελων, και τὰ φύλλα, και τὰ κλήματα, και ἄλλα δένδρα ἡ κάμητι, και τὰ σάματα τῶν ἀλόγων (ὡσαν αἱ διάφοροι ἀσθένειαι και διὰ νὰ μὴ μακρολογῶμεν ἀναφέροντες ὅλα, και τὴν σάρκα τὴν ἰδικὴν μας τὴν βλάπτουν πυρετοὶ και παραλύσεις και πλῆθος ἄλλων νοσημάτων.

446 A "Ὅπως λοιπὸν ἕκαστον τοῦτων ἔχει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βλάπτει τὴν ἀρετὴν του, ἐμπρὸς δε δεξτάσωμεν τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βλάπτει τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, και τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βλάπτει τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ πολλοὶ νομίζουν κάποια ἄλλα, πολλὰ. Διὸτι πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν και τὰς περιλανημένας γνώμιας, και ἀφοῦ τὰς ἀναιρέσωμεν, κατόπιν νὰ παρουσιάσωμεν ἐκεῖνην ποὺ πραγματικῶς βλάπτει τὰς ἀρετάς μας, και νὰ δεῖξωμεν σαφῶς, ὅτι αὐτὴν τὴν ἀδικίαν κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μὴ τὴν προξενῆσῃ, οὔτε νὰ μὴς φέρῃ αὐτὴν τὴν βλάβην, ἂν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν προβάσωμεν τοῦς ἑαυτοῦς μας. Οἱ πολλοὶ, οἱ ὁποῖοι ἔχουν περιλανημένας γνώμιας, ἄλλα νομίζον ὅτι εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα βλάπτουν τὴν ἀρετὴν μας, οἱ μὲν νομίζον ὅτι εἶναι ἡ πενία, οἱ δὲ ἡ σαρκιακὴ ἀσθένεια, ἄλλοι ἡ κρηματικὴ ζημία, ἄλλοι ἡ σικοφαντία, ἄλλοι ὁ θάνατος. B και δι' αὐτὰ διαρκῶς δδύρονται και θρηνοῦν και λυποῦνται δι' ὅσους ὑφίστανται ταῦτα, θαυμάζουν, και λέγουν μετοξὸ τῶν ἐσκληρῶν: Τί ἔπαθε ὁ τάδε; Διὰ μὴς ἕκαστο ἀλόκληρον τὴν περιουσίαν του. "Ἄλλος πάλιν περὶ ἄλλου ὁ τάδε ἠσθένησε θαρέως και τὸν ἔχουν ζεγράμει οἱ καιροὶ ποὺ τὸν ἐπικατέπτονται. Και ἕνας μὲν θρηνεῖ και δδύρεται διὰ τοῦς φυλακισμένους, ἄλλους πάλιν δι' ὅσους ἐξεδωκάθησαν ἀπὸ τὴν πατρίδα των και ἐξωρίσθησαν, ἄλλος δι' ἐκεῖνους ποὺ ἐστερηθήσαν τὴν ἐλευθερίαν των, ἄλλος δι' ἐκεῖνους ποὺ συνελήφθησαν ἀπὸ τῶν ἐκθρῶν και ἔγναν ἀειμάλωτοι, ἄλλος δι' αὐτὸν ποὺ ἐπνίγη C ἡ ποὺ ἐκάη ἄλλος δι' αὐτὸν ποὺ ἐτάφη κάτω ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, κανεὶς ὅμως δὲν θρηνεῖ δι' αὐτοῦς ποὺ ζοῦν ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ. Ἐμπρὸς λοιπὸν (ἀλλ' ὅπως σὰς παρεκάλεσα ἐξ ἀρχῆς μὴ θορυβεῖτε) δε δεξτάσωμεν ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων δὲν ἀδικεῖ τὸν προσεκτικὸν ἐνθρωπον, οὔτε ἠμπορεῖ νὰ βλάβῃ τὴν ἀρετὴν του. Διὸτι, πὲς μου, αὐτὸν ὁ

ὅποιος ἔκανε ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, ὅπῃ τὸν ὅποιον ἀφῆ-
ρέθησαν τὰ πάντα ἢ ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν ἢ ὑπὸ τῶν ληστῶν
ἢ καὶ ὑπὸ κακοῦργων ὑπηρετῶν, εἰς τί βλάσφημον αὐτὴ ἡ ζη-
μία τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου; **D** Μᾶλλον δὲ ἂν θέλετε,
πρῶτον ἄς περιγράψωμεν τί εἶναι ἄρα γε ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώ-
που, ἀφοῦ ἀσκοληθῶμεν προηγουμένως μὲ ἄλλα ζητήματα,
διὰ τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν τὸν λόγον μας πλέον εὐληγοῦν καὶ σα-
φέστερον εἰς τοὺς πολλούς.

3. Τί λοιπὸν εἶναι ἀρετὴ τοῦ ἔθνους; Μήπως τὸ νὰ ἔχη
χρυσῶν καλινῶν, καὶ λωρῶν τοιαῦτα, καὶ σέλλα καμωμένην
ἀπὸ μεταξωτὰ ὑφάσματα, καὶ τάπητας ποικίλους καὶ χρυσοῦ-
φάντους, καὶ φάλαρα στολισμένα μὲ πολυτίμους λίθους, καὶ
καίτην πλεγμένην μὲ χρυσοῦ σκακιά, ἢ τὸ νὰ εἶναι γρήγορος
καὶ σταθερός, καὶ νὰ θαδίζει κανονικά, καὶ νὰ ἔχη δύναμιν ἀρμό-
ζοντας εἰς ἔθνον γενναίων, **E** καὶ νὰ ἔχη δυνάμιν ἀπαιτουμέ-
νην διὰ μακρὰς ἀποδημίας, διὰ πολέμους, καὶ νὰ ἡμπαρῆ καὶ
ἐν τῇ παρατάξει νὰ δεκνῆ ἐπιβλητικὸν παράστημα καὶ ἐν
τῇ φυγῇ νὰ σώξῃ τὸν ἵππῆα; Δὲν εἶναι φανερόν ὅτι τοῦτα εἶ-
ναι ἀρετὴ τοῦ ἔθνους καὶ οὐκ ἔκείνα; Ἄλλ' ἀκόμη τῶν θνῶν
καὶ τῶν ἡμιόνων, ποῖα θὰ ἔλεγες ὅτι εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν; Ὅχι
τὸ νὰ ἡμποροῦν μὲ εὐκαλίαν νὰ σηκώνουν βάρη, καὶ μὲ εὐκο-
λίαν νὰ διαβαίνουν τοὺς δρόμους, καὶ νὰ ἔκουν πόδια στερεὰ
ὡσάν τὴν πέτραν; Μήπως θὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ ἔξωτερικὸς αὐ-
τῶν στολισμὸς συμβάλλει κατὰ τι πρὸς τὴν ἀρετὴν τῶν; Κα-
θόλου. Ποῖαν δὲ ἀμπελον νὰ θαυμάσωμεν; Ἐκείνην τῆς ὁποίας
κυριατίζουν τὰ φύλλα καὶ τὰ κλήματα ἢ ἐκείνην ποὺ εἶναι κα-
τάφορος ἀπὸ καρπούς; **447 A** Καὶ ποῖα θὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι
ἡ ἀρετὴ τῆς ἐλάδας; Ὅταν ἔχη μεγάλους κλάδους καὶ πυκνὸν
τὸ φύλλωμα ἢ ὅταν παρουσιάζει ἀφθονὸν τὸν καρπὸν τῆς καὶ
παντοῦ διεσκορπισμένον;

Ἔτσι λοιπὸν ἄς κάνωμεν καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἄς ἐξε-
τάσωμεν ἀκριβῶς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ εὐλόγησεν ἄς
θεωρήσωμεν μόνον ἐκείνην, ἢ ὁποῖα ἐλάττει αὐτὴν. Ποῖα λοι-
πὸν εἶναι ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου; Ὅχι τὰ χρήματα, διὰ τὰ
φρονηθεῖ τὴν πτωχείαν, οὔτε ἡ ὑγεία τοῦ σώματος διὰ τὰ
φρονηθεῖ τὴν ἀσθένειαν, οὔτε ἡ ἐκτίμησις τῶν πολλῶν, διὰ τὰ
ἀποφύγη τὴν κακὴν φήμην. **B** οὔτε ἀπλῶς τὸ νὰ ζῆ κανεὶς ὀ-
πως τύχη, διὰ τὰ σοὺ προξενῆ φόβον ὁ θάνατος, οὔτε ἡ ἐλευ-
θερία, διὰ τὰ ἀποφύγη τὴν δουλείαν, ἀλλὰ ἡ ἀκριβὴς ἐμμο-
νὴ εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν καὶ ὁ ὀρθὸς τρόπος ζωῆς. Αὐτὰ δὲ
οὔτε ὁ διάβολος ἡμπορεῖ νὰ τὰ ἀφαιρέσῃ, ἂν αὐτὸς ποὺ τὰ
κατέχη τὰ διαφυλάσῃ μὲ τὴν προσοχὴν ποὺ πρέπει καὶ
αὐτὰ τὰ γνωρίζῃ ὁ πονηρότατος καὶ ἀγριὸς ἐκείνος δαίμων

Διότι δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἀφῆρε καὶ τὴν περιουσίαν τοῦ Ἰωῦ,
οὐκ εἰς τὸ νὰ τὸν κάμῃ πτωκὸν, ἀλλὰ διὰ τὸ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ
νὰ εἶη κάποιαν βλασφημίαν· καὶ κατέκοιτε τὸ σῶμα του,
οὐκ εἰς τὸ νὰ τὸ καταστήσῃ ἀσθενές, ἀλλὰ διὰ τὸ νὰ καταβάλῃ τὴν
ἀρετὴν τῆς ψυχῆς. **C** Ἄλλ' ὅμως ἀφοῦ ἐκρημοποίησε ὁ-
λοὺς τοὺς δόλους του καὶ ἀφοῦ τὸν ἔκαμε ἀπὸ πλού-
σιον πτωκὸν (αὐτὸ, τὸ ὅποιον μᾶς φαίνεται φρικτότερον β-
λων), ἀπὸ πολύτεκνον ἄτεκνον, κατεξέσκαψε ὅλον τὸ σῶμα
του χειρότερα καὶ ἀπὸ τοὺς δημίους τῶν δικαστηρίων, (διότι
δὲν τρυποῖν τόσο οἱ δυνεκεὶ ἐκείνων τὰς πλευρὰς αὐτῶν ποὺ
τάπητον εἰς τὰς χεῖρας τῶν, ὅσον κατεξέσκαψαν τὴν σάρκα
ἐκείνου τὰ στόματα τῶν σκυλίων) καὶ τὸν περιέβαλεν μὲ
κακὴν φήμην (διότι οἱ φίλοι του ὄντες παρόντες ἔλεγον εἰς
αὐτόν, δὲν ἐτιμωρήθη τόσο ὅσον ἔξισον τὰ ἀμαρτήματά σου,
καὶ ἐπέρριπτον εἰς αὐτόν πολλὰς κατηγορίας), καὶ τὸν ἐξέρι-
σε ὅσα ἀπλῶς ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, **D** διὰ τὸ
τὸν μεταφέρει εἰς ἄλλην πόλιν, ἀλλ' ἀφοῦ ἔδωκεν εἰς αὐτόν
ὡσάν πόλιν καὶ ὡσάν οἰκίαν τὴν κορινθίαν, οὐκ μόνον καθόλου
δὲν τὸν κατέστρεψεν ἀλλὰ καὶ τὸν παρουσίωσε λαμπρότερον
ἐνεκα τῶν ὄσων ἐναντίον του ἐσκέψθη. Αὐτὸς οὐκ μόνον δὲν
ἐστερήθη κάτι ἀπὸ τὴν περιουσίαν του, ἂν καὶ τοῦ ἀφῆρεσαν
τόσα καὶ τοιοῦτου εἶδους, ἀλλὰ καὶ μεγαλύτερον ἐξ αἰτίας
αὐτοῦ ἔκαμε τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς του. Καθόσον μετὰ ταῦ-
τα ἀπήλασε μεγαλύτεραν παρησίαν, ἐπειδὴ ἠγωνίσθη δυ-
νατώτερον ἀγῶνα. Ἐὰν δὲ αὐτὸς ὁ ὁποῖος, ἔπαθε τόσα καθό-
λου δὲν ἠδικήθη, ἂν καὶ ἔπαθε ταῦτα οὐκ ἀπὸ ἀνθρώπων, ἀλλὰ
ἀπὸ δαίμονα ποὺ εἶναι πονηρότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώ-
πους, ποῖα λοιπὸν θὰ εἶναι ἡ δικαιολογία αὐτῶν οἱ ὅποιοι λέ-
γουν, ὅτι ὁ δαίμων μὲ ἠδίκησε καὶ μὲ ἔβλαψε; **E** Διότι δὲν ὁ
διάβολος, ὁ ὁποῖος εἶναι γεμάτος ἀπὸ τῆς κακίας, ἀφοῦ ἐ-
κρημοποίησε ὅλα τὰ ὄργανά του, καὶ ἀφοῦ ἔτριψε ὅλα τὰ
μέλη του, καὶ ὅσα κακὰ ὑπάρχουν μετὰ τῶν ἀνθρώπων, με-
τὰ μεγάλης ὑπερβολῆς εἰς τὴν οἰκίαν καὶ εἰς τὸ σῶμα τοῦ
δικαίου τὰ ἔφερε καὶ τὰ ἔβλαψε, καθόλου τὸν ἀνθρώπον δὲν
τὸν ἠδίκησε, ἀλλὰ ἴπως εἶπα, τὸν ὑπέβλαψε περισσότερο,
πῶς θὰ ἡμπορέσωμεν μερικοὶ νὰ κατηγορήσωμεν τὸν δαίμονα καὶ
τὸν τάδε, ὅτι ἠδίκηθησαν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ οὐκ ἀπὸ τὸν ἐαυ-
τῶν τῶν;

4. Τί λοιπὸν; λέγουν μερικοὶ τὸν Ἄδῃ δὲν τὸν ἠδί-
κησε καὶ ὑπεσκέλασε καὶ ἐξέβλαξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον;
448 A Ὅχι αὐτὸς, ἀλλ' ἡ ἀπερισκεπία τοῦ ἀδικηθέντος, καὶ
τὸ ὅτι δὲν ἦτο συνεισὸς καὶ ἔσπιος. Διότι ἂν αὐτὸς μετε-
χειρήσθῃ τόσοις καὶ τοιοῦτου εἶδους δόλους, καὶ παρὰ ταῦ-

τα δὲν ἠδυνήθη νὰ καταδικῆσθῃ τὸν Ἰώβ, πᾶς θὰ ἐκυρίευε τὸν Ἀδὰμ μὲ ὀλιγώτερα μέσα ἐὰν ἐκεῖνος ἐξ αἰτίας τῆς ἀπεριοριστικῆς του δὲν ἐπρόδιδε τὸν ἑαυτὸν του; Τί λοιπὸν; Αὐτὸς ποὺ ἔπεσε εἰς τοὺς συκοφάντας καὶ ἔχασεν τὴν περιουσίαν του καὶ ἀπὸ τῶν ὁποῖον ἀφῆρέθησαν ὅλα ὅσα εἶχε, καὶ ἐξεδιάκησθῃ ἀπὸ τὴν πατρικὴν γῆν καὶ ἐπάλασε μὲ τὴν μεγαλύτεραν πτωχείαν, αὐτὸς δὲν ἠδικήθη; Ὅχι, δὲν ἠδικήθη, ἀλλὰ καὶ ἐκέρδιον ἐάν ἦτο συντετός. Διότι, πῆς μου, κατὰ τί τοῦτο παρέβλαψε τοὺς ἀποστόλους; Β Δὲν ἐπάλασον συνεχῶς μὲ τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν γυμνότητα; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἦσαν καὶ τόσο πολὺ λαμπροὶ καὶ ὀνομαστοὶ καὶ ἐδέχθησαν μεγάλῃν βοήθειαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Τί δὲ ἐξήμιωσε τὸν Λάζαρον ἢ ἀσθένεια, αἱ πληγαί, ἡ πείνα καὶ ἡ ἐγκαταλείψις ἀπὸ τοὺς ἰδικοὺς του; Μήπως ἐξ αἰτίας αὐτῶν δὲν ἐπλέκθησαν δι' αὐτὸν περισσότεροι στέφανοι; Τί δὲ ἐβλάψε τὸν Ἰωσήφ τὸ ὅτι ἀπέκτησε κακὴν φήμην καὶ εἰς τὴν ἰδικίαν του χάραν καὶ εἰς τὴν ξένην; Διότι καὶ μοιχὸς καὶ πόρνος ἐνομικετο ὅτι εἶναι; τί δὲ τὸν ἐβλάψε ἡ δουλεία; καὶ τί τὸ ὅτι ἐστηρίχθη τὴν πατρίδα του; Δὲν τὸν θαυμάζομεν καὶ ἐκατηχτήμεθα δι' αὐτὰ περισσότερον; Καὶ διὰ τί ἀναφέρω τὴν εἰς ξένην χώραν μετέδωσαν, καὶ τὴν πτωχείαν, καὶ τὴν κακὴν φήμην, καὶ τὴν δουλείαν; C Αὐτὸ ὁ Ἰδιος ὁ θάνατος τί ἐξήμιωσε τὸν Ἀβελ, ὁ ὁποῖος συνέθη καὶ κατὰ τρόπον θίαιον καὶ πρῶτον καὶ ἐταλμήθη ἀπὸ κέρια ἀδελφικά; Δὲν ἐγκωμιάζεται διὰ τοῦτο εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης; Βλέπετε λοιπὸν πῶς ὁ λόγος ἀπέδειξε περισσότερον τῶν ὄσων ὑπεσκέθη; Διότι ὅχι μόνον ἀπέδειξε ὅτι κανεὶς δὲν ἀδικεῖται ἀπὸ κανένα, ἀλλὰ καὶ ὅτι περισσότερον κερδίζουσι οἱ προσέκουν τοὺς ἐαυτοὺς των.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν λέγουσι ὑπάρχουν τιμωρία καὶ κολάσεις; Διὰ τί ὑπάρχει γένοα, διὰ τί ὑπάρχουν τόσα ἀπειλαί, ἐὰν κανεὶς οὐτε ἀδικεῖται, οὐτε ἀδικεῖ; Τί λέγει; Διὰ τί συγκρίσει τὰ πράγματα; Διότι ἐγὼ δὲν εἶπα ὅτι κανεὶς δὲν ἀδικεῖ, ἀλλ' ὅτι κανεὶς δὲν ἀδικεῖται. D Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, λέγουσι, νὰ ἀδικῶν πολλοὶ καὶ κανεὶς νὰ μὴ ἀδικεῖται; Ἔτσι ὅπως οὐκ τὸ ἐδίδαξα τώρα. Ἐπειδὴ καὶ τὸν Ἰωσήφ τὸν ἠδίκησαν οἱ ἀδελφοὶ του, αὐτὸς δὲμος δὲν ἠδικήθη καὶ ἐναντίον τοῦ Ἀβελ ἐσέκφησεν κακὸν ὁ Κάιν ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἐπίσθε κανέν κακόν. Διὰ τοῦτο ὑπάρχουν τιμωρία καὶ κολάσεις, διότι ὁ Θεός, δὲν καταργεῖ τὰς τιμωρίας ἐνεκα τῆς ἀρετῆς τῶν πασόντων, ἀλλ' ἐνεκα τῆς κακίας τῶν πανούργων θέτει τὰς τιμωρίας, διότι ἂν γίνονταν λαμ-

πρότεροι ὄσοι ὑποφέρουν ἀπὸ τοὺς κακοβούλους, αὐτὸ δὲν οφείλεται εἰς τὴν πρόθεσιν τῶν κακοβούλων, ἀλλ' εἰς τὴν καρτερίαν ἐκείνων ποὺ πάσκουν. E Διὰ τοῦτο καὶ τυκτοποιοῦνται καὶ προετοιμάζονται δι' ἐκείνους μὲν τὰ θραύειά τῆς ἀρετῆς των, δι' αὐτοὺς δὲ αἱ τιμωρία τῆς πονηρίας. Σαὺ ἀφῆρσαν τὰ κρήματα; Λέγει: «Ἵμῖνος ἐξῆλθον ἐκ καλίας μῆρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι» (Ἰώβ 1, 21). Καὶ πρόσθεσε ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικόν: «Ὅδὲν γὰρ εἰσηγήκαμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον» ἤλθον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκίην ἢ συνάρηθα (Α' Τιμ. 6, 7). Σὲ ἐκακολόγησαν καὶ σὲ περιέλουσαν μὲ ἀναριθμήτους ὕβρεις ὀργισμένοι; Ἐνθυμήσου ἐκεῖνον τὸν λόγον ποὺ λέγει: «Ὅσαι ἦν, ἔταν καλῶς ὄρθε: εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι» (Λουκ. 8, 28): καὶ «Χαίρετε, καὶ σκιρτάτε, ὅταν ἐκβάλλωσι καθ' ὑμῶν ὄνομα πονηρῶν» (Ματθ. 5, 11). Σὲ ἐξώρισαν μακράν; 449 Α Σκέψου ὅτι δὲν ἔκειε ἐδῶ πατρίδα, ἂν δὲ θέλησῃ καὶ νὰ φιλοσοφήσῃ. ἔκειε τὴν ἐντολήν νὰ θεωρῆς ὅλην τὴν γῆν ὡδὸν ξένην. Ἀλλὰ μήπως ἔπεισε εἰς ἀσθένειαν θαρείαν; Πῆς ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικόν: «Ὅσοι ὁ ἔκωθεν ἡμῶν ἄνθρωπος διασφείρεται, ἰσοσῶται ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρα τῆ ἡμέρα». (Β' Κορινθ. 4, 16). Ἀλλὰ ὑπέστη κανεὶς θάνατον θίαιον; Σκέψου τὸν Ἰωάννην καὶ τὴν κεφαλὴν του ποὺ ἀπεκόπη εἰς τὸ δεσποτήριον καὶ μετεφέρθη ἐπὶ δίσκου καὶ ἐδόθη ὡς ἀμοιβὴ εἰς τὸν κορὸν τῆς πόρνης. Σκέψου τὰς ἀμοιβὰς ποὺ σὲ περιμένουν διότι ὅλα αὐτὰ τὰ παθήματα, ὅταν ἀδικῶς γίνονται ἀπὸ ἕνα ἐναντίον κάποιου, καὶ τὰ ἀμαρτήματα λύνουν καὶ τὴν δικαιοσύνην φέρουν. Β Τόσον πολὺ ὠφελοῦν αὐτοὺς ποὺ τὰ ὑποφέρουν μὲ γενναίτητα.

5. Ὅταν λοιπὸν οὐτε ἡ χρηματικὴ ζημία, οὐτε αἱ συκοφαντίαι καὶ κατηγορίαι, οὐτε ἡ ἐξορία, οὐτε τὰ νοσήματα καὶ αἱ δοκιμασίαι, οὐτε αὐτὸ ποὺ φαίνεται νὰ εἶναι φοβερότερον ὄλων, ὁ θάνατος, θάλαττον τοὺς πάσκοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὠφελοῦν περισσότερον, ἀπὸ ποῦ δύνασαι νὰ ποῦ δείξῃς κάποιον ἀδικούμενον, ὅταν ἐξ ὄλων τῶν ἀνωτέρων δὲν ἀδικεῖται; Διότι ἐγὼ θὰ προσπαθῶ νὰ ἀποδείξω τὸ ἀντίθετον, ὅτι δηλ. ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι διαπράττουν αὐτὰ, αὐτοὶ εἶναι ποὺ περισσότερον ἀδικοῦνται καὶ προσβάλλονται καὶ πάσκουν τὰ ἀνεπανόρθωτα. Διότι ποῖος ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ὀθλιώτερος ἀπὸ τὸν Κάιν, ὁ ὁποῖος εἶδει αὐτὴν τὴν συμπεριφορὰν πρὸς τὸν ἀδελφόν του; C Τί δὲ ἔλεινότερον ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ Φιλίππου, ἡ ὁποία ἀπεκοφάσθη τὸν Ἰωάννην; Τί δὲ ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Ἰωσήφ, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπάλησαν καὶ τὸν ἐξώρισαν εἰς ξένην γῆν; Τί δὲ ἀπὸ τῶν

διάβολον, ὁ ὁποῖος ἐπροξένησε εἰς τὸν Ἰωβ τόσας συμφοράς· Διότι ἔκχι μόνον διὰ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ θὰ τιμωρηθῆς ἔκχι μὲ τὰς συνθήσεις τιμωρίας. Εἶδες πῶς καὶ ἐδῶ ὁ λόγος ἀπέδειξε περισσότερα τῶν ἄλλων ὑποκρίσει· Ὅτι ἔκχι μόνον καμμίαν ζημίαν δὲν ὑφίστανται οἱ ὑβριζόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των ἀλλὰ καὶ ὅτι τὸ κόβει πι στρέφεται ἐναντίον τῆς κεφαλῆς τῶν κακοβούλων· Διότι ἐπειδὴ οὕτε ὁ πλούσιος, οὕτε τὸ νὰ εἶσαι ἐλεύθερος, οὕτε τὸ νὰ μένης εἰς τὴν πατρίδα σου, **Δ** οὕτε τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἀνθρώποι, εἶναι ἀρεταὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ κατορθώματα τῆς ψυχῆς, εἶναι εὐλογον, ὅταν γίνεται εἰς αὐτὰ ἡ βλάβη, καθόλου νὰ μὴ ζημιάνεται ἡ ἀνθρωπίνη ἀρετὴ. Τί λοιπὸν συμβαίνει, ἀν ζημιωθῆ κανεὶς εἰς τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς του· Οὕτε ἐδῶ ἂν ζημιωθῆ, ζημιάνεται ἀπὸ κανένα ἄλλον ἀλλὸ μόνος του καὶ ἀπὸ τὸν αὐτὸν του.

Πῶς μόνος του καὶ ἀπὸ τὸν αὐτὸν του, λέγει· Ὅταν κακοποιῆθῆ ἀπὸ κάποιον, ἢ τοῦ ἀφαιρεθῆ ἢ περιουσία, ἢ ὑποστῆ κάποιον ἄλλην φοβερὰν προσβολήν, καὶ εἴη κάποιαν βλασφημίαν, ἐζημιωθῆ μὲν εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, καὶ ἐζημιωθῆ πολὺ, ἔκχι ὅμως ἀπὸ ἐκείνων ποῦ τὸν ἡ δίκης, ἀλλὰ ἔνεκα τῆς ἰδικῆς του μικροψυχίας. **Ε** αὐτὸ δηλαδὴ ποῦ εἶπα προηγουμένως θὰ εἴπω καὶ ἴωρα, κανεὶ ἀνθρώπος, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἀπειρους φορές πῶ πονηρός, ἀπὸ τὸν πονηρὸν ἐκείνον δαίμονα ποῦ μὲς ἐχθραεῖται διαρκῶς, διὰ τὸν διάβολον, δὲν θὰ ἤμπορούσε νὰ προσβάλῃ κανένα κατὰ χειρότερον καὶ σκληρότερον τρόπον. Ἄλλ' ὅμως ὁ φοβερὸς αὐτὸς δαίμων δὲν ἠμάρτασε νὰ ὑποσκελιῖται καὶ νὰ καταβάλλῃ τὸν πρὸ τοῦ νόμου, τὸν πρὸ τῆς κάρτιος, ἂν καὶ ἔρριψε ἐναντίον του ἀπὸ παντοῦ τόσα καὶ ὅσον παρὰ βέλη. Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀνωτερότης τῆς ψυχῆς.

Καὶ ὁ Παῦλος· Δὲν ἔπαθε τόσο δεινὰ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐκκολον οὕτε νὰ ἀπαρηθῆσμεν· ⁴⁵⁰ **A** Ἐφυλοκίεθι, ἐδέξθῃ μὲ ἀλικήδας, ἐκαίρετο καὶ περιεφέρετο, ἐμαστιγάνετο ὑπὸ πῶν Ἰουδαίων, ἐλαττολεῖτο, ἐτραυματίζετο τὸ σῶμα του ἔκχι μόνον μὲ μαστιγία ἀλλὰ καὶ μὲ ράβδους, ἐναυόγει, ἐπιπτε πολλὰς φορές εἰς τὰς χεῖρας ληστῶν, ὑπέφερε πόλεμον ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του, ἐδέκετο κτυπήματα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἀπὸ τοὺς γνωρίμους, ὑφίστατο ἀναρρημίτους κατατρειγμούς, ἐπάλοιε μὲ τὴν πέταν καὶ τὴν γυμνότητα, καὶ ὑπέμενε ἄλλας ποικίλς καὶ συνεχεῖς περιστάσεις καὶ βλίψεις. Καὶ ποῖα ἢ ἀνάγκη νὰ λέγωμεν πολλά; Κάθε ἡμέραν ἀπέθνησκε· ἄλλ' ὅμως ἐνφῖ ὑψίστατο ἰσοα παλὰ καὶ τοιοῦτου εἶδους, ἔκχι μόνον δὲν εἶπε καμμίαν βλα-

σφημίαν, ἀλλὰ καὶ ἐκαίρετο δι' αὐτὰ καὶ ἐκαυκάτο· **B** καὶ ἄλλοῦ μὲν λέγει· «Χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου» (Κολ. 1, 24)· ἄλλοῦ δὲ πάλιν· «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν» (Ρωμ. 5, 3). Ἐδὲν λοιπὸν ἐκαίρε καὶ ἐκαυκάτο ἐνὸς ἑσασκε τόσα πολλά ποῖαν συγγνώμην θὰ ἔκχις ἐοῦ καὶ ποῖαν ἀπολογίαν, ὁ ὁποῖος οὕτε τὸ ἐλάχιστον πητῶν δὲν ὑπομένει καὶ ὅμως βλασφημεί;

δ. Ἄλλὰ ἀδικούμαι, λέγει, κατ' ἄλλον τρόπον, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν βλασφημῶ. Ὅταν ποῦ ἀφαιρεθῶν τὰ χρήματα, λέγει, γίνομαι ἀκρηστος διὰ τὴν ἐλεημοσύνην. Δικαιολογία εἶναι αὐτὸ καὶ πρόφασος. Διότι, ἐδὲν διὰ τοῦτο ληψῆσαι, μᾶθε καλῶς, ἔκχι ἡ πενία δὲν γίνεται ἐμπόδιον διὰ τὴν ἐλεημοσύνην. Διότι καὶ ἂν εἶσαι κιλίας φορές πτωχός, **C** δὲν εἶσαι πτωχότερος ἀπὸ ἐκείνην ποῦ εἶχε μίαν φούκταν ἀλεύρου μόνον, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην ἢ ὁποῖα εἶχε δύο μόνον ὄβηλους, ἀλλ' ὅμως καὶ αἱ δύο προσέφερον ὀλίκληρον τὴν περιουσίαν των εἰς αὐτούς ποῦ εἶχαν ἀνάγκην, καὶ ἐθανυδύσθησαν πάρα πολὺ. Καὶ ἡ τόση πενία των δὲν ἔγινε ἐμπόδιον εἰς τὴν ἴσην φιλανθρωπίαν, ἀλλ' ἔγινε ἡ ἐλεημοσύνη των δύο λεπτῶν ἴσων πλουσία καὶ ἀξιόλογος, ὥστε ἐπεσκίασε ὅλους τοὺς πλουσίους, καὶ ὑπερέβηλεν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι προσέφεραν πολλούς στατήρας, μὲ τὸν πλοῦτον τῆς γνώμης καὶ μὲ τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς προθυμίας. Ὅστε οὕτε ἐδῶ ἀδικῆσαι, ἀλλὰ καὶ περισσότερον κερδίζεις, μὲ ὀλίγην εἰσφορὰν λαμβάνων λαμπρότερος στεφάνους· **D** ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι καταθέτουν τὰ πολλὰ. Ἄλλ' ἐπειδὴ, καὶ ἂν αὐτὰ τὸ εἶπομε μωρίας φορές, αἱ φιλοσώματα ψυχαὶ, οἱ ὁποῖοι εὐχαρίστως κυλιόνται εἰς τὸ βιοτικόν, καὶ ἀδυναθῶς ἀπολαμβάνουν τὸ πρᾶγμα τῆς ζωῆς αὐτῆς, δὲν θὰ ἀνεφάρσιν εὐκόλα νὰ ἀποκαρυνθῶν ἀπὸ τὰ ἄνηθ ποῦ σαπιζοῦν (διότι τοιοῦτα εἶναι τὰ εὐχάρματα τῆς ζωῆς αὐτῆς), οὕτε δέκονται νὰ ἀφήσιν τὰς σικίας, ἀλλ' οἱ μὲν λογικῶς προσηλώνονται καὶ εἰς ἐκεῖνα καὶ εἰς αὐτὰ, οἱ δὲ ἐλαεινότεροι καὶ ὀθλωότεροι περισσότερον μὲν εἰς ἐκεῖνα, ἐλάχιστα δὲ εἰς αὐτὰ ἐμπρός, ἀς ἀφαιρεθῶμεν τὴ φαῖδρά καὶ ἐπικρατῆ προσωπεία **E** τῆς αἰσχρῆς καὶ ἀσκήμου μορφῆς πῶν πραγμάτων αὐτῶν, καὶ ἀς δεῖλωμεν τὴν ἀηδῖαν τῆς γυναικὸς ἢ ὁποῖα ζῆ ὡς ἑταῖρα. Διότι κατὶ τέτοιο εἶναι ἡ τοιοῦτου εἶδους ζωὴ ἢ ὁποῖα δίδει τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὴν ἀπόλαυσιν, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν γεμάτη αἰσχρότητα, ἀσκημίαν καὶ πολλὴν ἐντροπήν, πλημμυρισμένη ἀπὸ ἀηδῖαν, θάρος καὶ πικρίαν. Ἄλλωστε αὐτὸ κυρίως εἶναι ποῦ στρεφῆ τοὺς κυριευμένους ἀπ' αὐτὴν τὴν

ζωὴν ἀπὸ κάθε συγγνώμῃν, διὲν ἡ ζωὴ αὐτὴ εἶναι πλημυρισμένη ἀπὸ ἀγρίων καὶ πολλῆν πικρίαν, εἶναι εἰς αὐτοὺς ἐπιθυμητὴ καὶ περιζήτητος, ἂν καὶ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀναριθμητῶν κακῶν, κινδύνων, αἵματων, κρημνῶν, σκοπέλων, καὶ φόνων, καὶ φόβων, καὶ τράυρων, καὶ φθόνων, 451 **A** καὶ βασκανίων, καὶ ἐπιβουλήν, καὶ φροντίδα διαρκῆ καὶ μέμνην, καὶ δὲν ἔχει κανένα κέρδος, οὔτε ἀποφέρει κανένα ὄφελος, ἐκ τῶν τόσων κακῶν, παρὰ κόλασιν μόνον καὶ τιμωρίαν καὶ διαρκεῖ βασάνων. Καὶ ἐνῶ εἶναι τέτοια ἡ ζωὴ φαίνεται ἀξιοζήλευτος καὶ περιζήτητος εἰς τοὺς πολλοὺς, πράγμα τὸ ὅποσον ἀποέρχεται ἐκ τῆς μοῖρας τῶν κυριευθέντων ἀπ' αὐτῆν, καὶ δεῖ ἀπὸ τῆν ἄξιαν τοῦ πράγματος. Ἐπειδὴ καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ θυμιάζουν καὶ σπασίζουσι μὲ τὰ παιγνιδάκια, δὲν δύνανται ὄμοις νὰ νοιώσωσι καθόλου ὅσα πράγματα ἀρμόζονται διὰ τὸ μικρὸν τῆς ἡλικίας τῶν **B** αὐτοῖ ὄμοις, δὲν δύνανται νὰ ἀπολογηθοῦν, διότι, ἐνῶ κέρδιον εἶναι εἰς ἡλικίαν ὄμοιον, ἔχουσι γνώμην παιδικὴν καὶ υπερπεριφέρονται περισσότερο ἀνόητοι καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα.

Πῆς μου διατὶ εἶναι ἀξιοζήλευτος ὁ πλούσιος; Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀρχίσωμεν ὡσανύ προομιον ἀπὸ ἐδῶ, διότι φαίνεται εἰς τοὺς πολλοὺς ποὺ εἶναι ὀφθαλμοὶ ἀπὸ τὴν βαρείαν αὐτὴν ἰσθμείαν, πῶς εἶναι πολυτιμότερος ἀπὸ τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ζωὴν, καὶ ἀπὸ τῶν ἑσπαιων τῶν πολλῶν καὶ ἀπὸ τὴν καλὴν ὑπόληψιν, καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα, καὶ ἀπὸ τοὺς γνωστούς, καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους, καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ ὑπόσθηκε λοιπὸν ἡ φωνὴ αὐτὴ μέχρι τὸ σύννεφον καὶ ἡ κήρυκος αὐτὴ ἐκυριεύουσα γῆν καὶ θάλασσαν. Καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ σβῶσῃ τὴν φλόγαν αὐτὴν **C** αὐτοὶ δὲ ποὺ τὴν συνδουλεύουσι, εἶναι ὅσοι αὐτοὶ ποὺ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τὸ πάθος, καὶ ὅσοι δὲν ἐκυριεύθησαν ἀκόμη, διὰ νὰ κυριευθοῦν. Καὶ ἡμπορεῖ νὰ ἴσῃ κανεὶς τὸν καθένα καὶ ἄνθρωπον καὶ γυναῖκα καὶ δοῦλον καὶ ἐλευθέρου καὶ πλούσιον καὶ πτωχὸν νὰ μεταφέρῃ κατὰ τὴν δυνάμιν τοῦ δειμάτου καὶ νὰ προσφέρῃ πολλὴν τροφὴν εἰς τὴν φλόγαν αὐτὴν ὅσον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ὅσον καὶ τῆς νυκτός· τὸ δὲ δειμάτι δὲν εἶναι ἀπὸ ἔξωλα καὶ ἀπὸ φρονίμου (δὲν εἶναι τοιοῦτου εἶδους ἡ φλόγα), ἀλλὰ ἀπὸ φρονίας καὶ αἵματι, ἀδικίας καὶ παρανομίας. Διότι ἀπὸ αὐτῶ ἀνάγει τὸ εἶδος αὐτῆς τῆς φλόγας. Διότι καὶ οἱ πλούσιοι δὲν σπαρατῶσι ποτέθεν τὴν ἀνάστην αὐτὴν ἐπιθυμίαν, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἀνεκκλίθουσι τὴν ἀκούσμεν, καὶ οἱ **D** πτωχοὶ ἀκούσαντες νὰ φθῶσιν ἐκεῖνοισι, καὶ κάποια λύσσα

ἀθεράπευτος καὶ μανία ἀκατάσχετος καὶ ἀσθένεια ἀδιόρθωτος, κυριεύει ὅλων τὰς ψυχὰς. Αὐτὸς ὁ ἔρωτας νικά κάθε ἄλλον ἔρωτα, τὸν ἀβίει καὶ τὸν ἐκβάλλει ἀπὸ τὴν ψυχὴν. Καὶ οὔτε ὑπάρχει λόγος φιλίας, οὔτε συγγενείας. Καὶ διατὶ λέγω φιλίας καὶ συγγενείας; Οὔτε γυναῖκος οὔτε παιδικῶν, ἀπὸ τῶ ὅποισι τὶ ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ εἰς τοὺς ἄνθρωποι ἀγαπητότερον. Ἐντοῦτοις ὅλα εἰσπίνονται κάτω καὶ καταποιούνται, διὰ τὴν ἡμῶν καὶ ἀπάνθρωπος αὐτὴ κυρία δαῶν κυριεύουσαν κυριεύουσα τὰς ψυχὰς ὅλων. Διότι ὡσανύ κυρία αὐτῶν ἡμῶν ἄνθρωπος, καὶ ὡσανύ τύραννος διαπλαγκτός, ὡσανύ βάρβαρος, σκληρὸς καὶ ὡσανύ πόρνη κοινὴ καὶ πολυδάπανος. **E** καὶ ἀντροπιάζει καὶ κατατυραννεῖ, καὶ καταδικάζει μὲ ἀναριθμήτους κινδύνους καὶ τιμωρίας ὅσους ἐπιτόμησαν νὰ τὴν ἐπηρετήσωσι· εἶναι φοβερὰ καὶ ἀπειλάτικα, ἀγρία καὶ σκληρὰ, ἔχει πρόσωπον βαρβάρου, μέλλον δὲ θυρωδῶδες, καὶ ἀπὸ λίγων καὶ λέοντα ἀγριώτερον, φαίνεται διὰ εἶναι εὐγενικὴ καὶ ποθητὴ καὶ γλυκυτέρα ἀπὸ τὸ μέλι εἰς ὄσους αἰκμαλιεῖται αὐτὴ. Καὶ ἔσφη καὶ ὄπλα κάθε ἡμέραν χαλκεῖται ἔναντιον τῶν καὶ ἀνοσκάπτει βάρβαρος καὶ τοὺς ὄδηγεῖ εἰς κρημνῶν **452 A** καὶ εἰς σκοπέλους καὶ πλέκει ἄπειρα δίκτυα τιμωρίας ἔναντιον τῶν καὶ φαίνεται ὡσανύ νὰ κήμη αὐτοὺς ἀξιοζήλευτους ὅσους εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ποὺ ἔχουσι κυριεύθη, ὅσον καὶ εἰς ἐκεῖνοισι ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ κυριευθοῦν. Καὶ ὅπως ὁ χοῖρος ποὺ κολιέται εἰς τὸν κἀνάκιον καὶ τῆς τὸν θόρβρον, εὐχαριστεῖται καὶ ἀπολαμβάνει, καὶ ὅπως οἱ κἀνθοποι ποὺ ἀνοσκάπτουσι διαρκῶς τὴν κορυφάν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὅσοι ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τὸν φιλαργυρίαν εἶναι περισσότερο δυστυχισμένοι καὶ ἀπὸ αὐτῶ τὰ ζῶα. Διότι αὐτὴ ἡ ἀγρία εἶναι μεγαλυτέρα καὶ ὁ θόρβρος θηρομαρτέρος. Διότι ἐνῶ διέρχονται τὴν ζωὴν τῶν μέσων εἰς τὸ πάθος αὐτῶ νομίζουσι διὰ ἀνοσκαμίζουσι ἀπὸ αὐτῶ πολλὴν ἡδονὴν αὐτῶ δὲ ὀφείλονται δεῖ εἰς τὴν φρονίαν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ εἰς τὴν μεγάλην ὑπρίαν τῆς ἀφροσύνης τῶν ζῶων ἐκείνων. **B** Ὅμοιος λοιπὸν εἰς τὸν θόρβρον καὶ εἰς τὴν κορυφάν αὐτῶ δὲν εἶναι ὁ θόρβρος καὶ ἡ κορυφὴ ἀλλὰ ἡ ἀλαγμία τῶν ζῶων ποὺ ἔχουσι πέσει μέσα εἰς αὐτάς, ἔτσι σκεφῶν καὶ οὐκ ἐκτὸς μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

7. Καὶ πῶς ἡμποροῦμε νὰ θεραπεύσωμεν αὐτοὺς, καὶ εὐρισκόνται εἰς τὴν κατάστασιν αὐτῆν; Ἄν ἴσθελαν νὰ ἐνοήσωσι τὸ αὐτῶ τῶν, νὰ καθαρίσωσι τὸν νοῦν τῶν καὶ νὰ δεχθοῦν τὰ λεγόμενα. Διότι τὰ μὲν ἄλογα ζῶα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὰ μεταποσῇ κανεὶς καὶ νὰ τὰ ἀνοσκαμίζωσι.

ἀπὸ τὴν ἀκάθαρτον διαμονὴν τῶν· διότι στεροῦνται λογι-
κοῦ· τὸ δὲ ἡμερώτατον τοῦτο γένος, τὸ ὁποῖον ἔχει ποικι-
οσθὴ μὲ σκέψιν καὶ λόγον, ἐννοῶ τὸν ἄνθρωπον, ἂν θελήσῃ,
εἶναι εὐκόλον καὶ μάλιστα πολὺ εὐκόλον νὰ τὸν ἀπαλλάξῃς
ἀπὸ τῶν βόρβορον ἐκείνων καὶ C ἀπὸ τὴν θρωπιάν, καὶ ἀπὸ
τὴν κοπιάν καὶ ἀπὸ τὴν ἀηδίαν. Διὰ ποῖον λόγον, ἄνθρωπε,
σοῦ φαίνεται ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι πολυπόθητος; Διὰ τὴν
ἀπόλαυσιν ἐν γένει καὶ ἀντιλεῖται ἀπὸ τὰ τραπέζια; Διὰ τὴν
τηγὴν καὶ τὴν περιποίησιν ποῦ παρέχει μὲ τοὺς ὑπηρέτας;
Διὰ τὸ ἅτι δύνονται καὶ τοὺς ἀδικούντας νὰ ἀντιπροσώποιῃ καὶ
νὰ εἶναι εἰς ὄλους φοβερός; Διότι δὲν θὰ ἠμπορούσες νὰ
ἀναφέρῃς ἄλλας αἰτίας παρὰ τὴν ἡδονήν, καὶ τὴν κολακεί-
αν, τὴν φθόνον καὶ τὴν τιμωρίαν· διότι ὁ πλοῦτος οὔτε σο-
φώτερον, οὔτε φρονιμώτερον, οὔτε καλλώτερον, οὔτε συνε-
πύτερον συνηθίζει νὰ κἀνῇ τὸν ἄνθρωπον, οὔτε χρηστόν,
οὔτε φιλότιμον, οὔτε δυνατώτερον ἀπὸ τὴν ὀργήν, οὔτε
καλλώτερον ἀπὸ τὴν κοιλίαν, οὔτε ἀνώτερον ἀπὸ τὰς ἡδο-
νάς· δὲν μαθαίνει τὸν ἄνθρωπον νὰ εἶναι μετριοπαθής, οὔτε
τὸν διδάσκει νὰ ἔχη συστολήν, D οὔτε κάποιο ἄλλο μέρος
τῆς ἀρετῆς εἰσάγει καὶ φυτεύει εἰς τὴν ψυχὴν. Οὔτε δύνα-
σαι νὰ εἴπῃς διατὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἶναι εἰς ἑσένα αὐτὸς
μερισσότερον περιζήτητος καὶ περικοτώτερον ποθητός. Διότι
ὅτι μόνον δὲν γνωρίζει κανένα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ νὰ φυτεύσῃ
ἢ νὰ καλλιεργήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη τὰ εὖρη συγκεντρω-
μένα, τὰ θλάπτῃ, τὰ ἐμποδίζῃ, τὰ καταστραφίηται μερικὰ δὲ
τὰ ἔρριζώνει καὶ φυτεύει τὰ ἀντίθετα αὐτῶν, ἀκόλασίαν
ἀμετρον, θυμὸν ἄκαιρον, δογὴν ἄδικον, ἀλαζονείαν, ἱπε-
ρηφάνειαν, μαρίαν. E Ἄλλὰ δε μὴ ὀμιλῶ περὶ αὐτῶν
διότι ἴσοι ἔχουν κυριεύθῃ ἀπὸ αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν δὲν ἀ-
νέχονται νὰ ἀκούσῃν περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, δὲν ἀνέχον-
ται νὰ βλέπουν ὅτι κατηγοροῦνται συγχρόνως καὶ ἐλέγχον-
ται, διότι εἶναι ὅλοι παραδεδομένοι εἰς τὴν ἡδονὴν καὶ εἰς
αὐτῆς δουλείου. Ἐμπρός λοιπὸν δε ἀφήσωμεν ὡς ἐδῶ τὸ
ἔργον αὐτὸ, καὶ δε φέρωμεν εἰς τὴν μέσῃν τὰ ὑπόλοιπα, καὶ
νὰ ἀκούσῃς, ἂν ὁ πλοῦτος ἔχη κάποια ἡδονήν, κάποια τι-
μῆν, ὅσῃ ἐγὼ θέλω τελείως τὸ ἀντίθετον. Καὶ ἂν θέλετε
με ἐνστάσῃμεν πρῶτον τὰς τραπέζας τῶν πλουσίων καὶ τῶν
αἰσίων, καὶ δε ἐρωτήσωμεν ὄσους γευματίζουσιν, 453 A ποῖοι
εἶναι οἱ οἱ ὁποῖοι κυρίως ἀπαλαμβάνουσιν τὴν καθαράν
καὶ γνωρίαν ἡδονήν; Αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι μερνοῦν τὴν ἡμέραν
ἐν ἀπαλαμμένοι ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην καὶ συνδέουσιν τὰ
ἄρσενά γευματα μὲ τὸ μεσημέρινά καὶ τραγούν μέχρι σκο-
ποῦ καὶ ἀνάπτουν τὰς ἀσθήσεις, καὶ μὲ τὸ ὑπέρογκον φορ-

τίαν τῶν τροφῶν κάνουν τὸ πλοῖον νὰ θυθίζεται καὶ τὸ κα-
ράβι νὰ πλημμυρίζῃ; αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι καταπινοῦν τὴν ψυ-
χὴν εἰς τὸ ναυάγιον τοῦ σώματος καὶ ἐπινοοῦν δεσμὰ διὰ
τὰ πόδια, τὰ χέρια καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν, καὶ περισφίγγουσιν
ἄλλο τὸ σῶμα τῶν μὲ τὰ δεσμὰ τῆς μέθης καὶ τῆς ἀκαλα-
σίας, τὰ ὅποια εἶναι χειρότερα ἀπὸ τὰ δεσμὰ ἀσθηρῆς ἀλυσί-
δος, καὶ δὲν ἔχουν ὕπνον ἡσυχον καὶ καθαρὸν, B οὔτε εἶ-
ναι ἀπληραγμένοι ἀπὸ δνεῖρα φοβερά καὶ εἶναι δυστυχέ-
στεροι τῶν τρελλῶν καὶ εἰσάγουσιν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν
δαίμονα ἀδιάντροπον καὶ γίνονται περιγελῶς εἰς τοὺς ὑπη-
ρέτας τῶν, μᾶλλον δὲ καὶ τραγωδία καὶ δοκρίων ἀφορμὴ
εἰς τοὺς καλύτερους ἐξ αὐτῶν, καὶ δὲν γνωρίζουσιν κανένα
ἀπὸ τοὺς παρόντας, οὔτε ἠμποροῦν νὰ ἀκούσῃν καὶ νὰ εἴ-
πουν κάτι, ἀλλὰ ὀρηκτικῶς ὀδηγοῦνται ἀπὸ τὰ ἀνάκλιτρα
εἰς τὴν κλίνην, ἢ ἐκεῖνοι καὶ προσέχουσιν καὶ ἐπαγορευνοῦν
καὶ ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης κανονίζουσιν τὸ μέτρον καὶ πλε-
ουσιν γαλήνια εἰς τὴν (αἴν) τῶν καὶ ὡσὼν τὸ καλλώτερον κα-
ρύκειμα εἰς τὰς τροφὰς καὶ εἰς τὰ ποτὰ ἔχουσιν τὴν πείναν
καὶ τὴν δίψαν; Διότι τίποτε δὲν φέρει τὴν ἡδονὴν καὶ
ἰγείαν, C ὅσῃν τὸ νὰ ἐγγίξῃ κανεὶς τὴν τράπεζαν δεῖν πει-
νᾶ καὶ δίψᾶ καὶ νὰ γνωρίζῃ ὡσὼν χάρτασμα μόνον τὴν ἀ-
νάγκην καὶ νὰ μὴ ὑπερβαίη τὰ ὅρια τῆς, οὔτε νὰ εἰσάγῃ
εἰς τὸ σῶμα του βάρος μεγαλύτερον ἀπὸ ἄπ ἠμπορεῖ νὰ
σηκώσῃ.

8. Ἄν δὲ ἀπιστῆς εἰς τὸν λόγον μου παρατήρησε κα-
λῶς τὰ σώματα καὶ τῶν δύο, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκαστοῦ. Δὲν
εἶναι τὰ σώματα τῶν διαιωμένων ἔγκρατώς (διότι μὴ ποῦ
ἀναφέρεις αὐτὸ ποῦ σπανίως συμβαίνει, καὶ ἂν ὑπάρχουν
ἀσθενεῖς ἀπὸ κάποια ἄλλη περιστάσις, ἀλλὰ κρίνει ἀπὸ
ὅσα πάντοτε καὶ συνεχῶς συμβαίνουν), δὲν εἶναι τὸ σῶμα-
τι τῶν διαιωμένων ἔγκρατώς εὐρωστα, καὶ αἱ ἀσθήσεις
τῶν δυναμομένων D ἐπιτελοῦν τὸ ἔργον τῶν μὲ πολλὴν τὴν
εὐκολίαν, τῶν ἄλλων δὲ πλασθὰ καὶ περισσώτερον μαλα-
κὰ καὶ ἀπὸ τὸν κηρὸν καὶ πολιορκούμενα ἀπὸ πλῆθος νοση-
μάτων; Διότι καὶ ποδάγρα καταλαμβάνουσιν αὐτούς, καὶ τρέ-
μουλα ἀδικισολόγητος, καὶ γῆρας πρόωρον, καὶ πανοκέφαλοι,
καὶ ποτῆματα, καὶ στομαχικὰ βλάβαι, καὶ ἔλλειψις ἀρέ-
ζως, καὶ διαρκῶς ἔχουσιν ἀνάγκην ἰατρῶν, καὶ συνεχῶν φαρ-
μάκων, καὶ καθημερινῆς θεραπείας. Λοιπὸν, λές μου, εἶναι
εὐχάριστα αὐτὰ; Καὶ ποῖος ἀπὸ τοὺς γνωρίζοντας τὰ πράγ-
ματα θὰ εἴπῃ τί εἶναι ἡδονή; Διότι ἡ ἡδονὴ γίνεται τότε,
ὅταν προσηθῇ ἡ ἐπιθυμία καὶ μετὰ ἀκολουθήσῃ ἡ ἀπόλαυ-
σις; ἂν δὲ ἀπόλαυσις ὑπάρχῃ, ἐπιθυμία δὲ ποιηθῆναι δὲν φαί-

νεται, ἡ ἡδονὴ φεύγει καὶ εξαφανίζεται. Ε Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ οἱ ἄσθενεις, ἂν καὶ ἔχουν ἐνώπιόν των ἐξαιρετικὰ φαγητὰ, αισθάνονται ναυτίαν καὶ φαίνονται ἐνοκλωμένωι καθὼς τὰ τρώγουσι ἐπειδὴ λείπει ἀπὸ αὐτοὺς ἡ βρεξις, ἡ ὁποία κάνει τὴν ἀπόλαυσιν γλυκυτάτην. Διότι οὐτὲ τὰ τρώφια, αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, οὐτὲ τὰ ποτὰ, ἀλλὰ ἡ βρεξις τῶν τρώγοντων ἔχει τὴν δόξαμιν νὰ γεννᾷ τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ νὰ προξενῇ τὴν εὐχαρίστησιν.

Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὰ περὶ ἡδονῆς ἀκριβῶς καὶ ἤξευρεν νὰ φιλοσοφῇ περὶ τούτων, ἔλεγεν· ⁴²⁴ Α «Ψυχὴ ἐπιπεπλημένη κηρίοις ἐμπαίξει» (Παροιμ. 27, 7): δεκνύουσι ὅτι ἡ ἡδονὴ ἔγκειται ὅχι εἰς τὴν φύσιν τῆς τροφῆς, ἀλλὰ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀνθρώπων ποὺ τρώγουσι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἀπαρθένον τὰ θαύματα τὰ ὁποῖα ἔγινον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν ἔρημον μεταξὺ τῶν ἄλλων εἶπε καὶ τοῦτο, ὅτι «Ἐκ πέτρας μέλι ἐκτόρτισεν αὐτοὺς» (Ψαλμ. Π' 17). Ἄν καὶ ποθενὰ δὲν φαίνεται ὅτι ἡ πέτρα ἀνέβλυσε μέλι δι' αὐτοὺς· τί λοιπὸν σημαίνει τὸ λεχθέν; Ἐπειδὴ ἦσαν κουρασμένοι ἀπὸ τὸν πολὺν κόπον καὶ τὴν ὀδοπορίαν καὶ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ μεγάλῃν δίψαν ἔπιπτον εἰς τὸ ψυχρὰ ὕδατος, ἔκοντες ἀντὶ ὀρεκτικῶς μεγάλου τὴν δίψαν, διὰ νὰ παροστήσῃ τὴν ἡδονὴν ἐκείνων τῶν πηγῶν Β εἶπε μέλι τὸ νερὸν, ὅχι ἐπειδὴ εἶνε πράγματι μέλι, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἡδονὴ τοῦ ὕδατος συνηγωνίζετο τὴν γλυκύτητα τοῦ μέλιτος διὰ τὸ ὅτι διαρῶντες προσέπεσαν αἱ ἀπολαύσαντες αὐτὸ. Ὅταν λοιπὸν αὐτὰ εἶσι ἔχουν, καὶ κανεὶς δὲν δύναται νὰ ἀναλέγῃ, καὶ ἂν εἶναι ὑπερβολικῶς ἀναίσθητος, δὲν εἶναι ἀσφαμένον ὅτι ἡ καθαρὰ καὶ εὐλακρινῆς καὶ δυνατὴ ἡδονὴ εὐρίσκειται εἰς τὰς τροφὰς τῶν πενήτων; Καὶ ὅτι εἰς τὰς τροφὰς τῶν πλουσίων ἡ ἀρετὴ, ἡ ἀδελυγμία καὶ ὁ μολυσμὸς; Καθὼς εἶπε ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος: «Καὶ τὰ ἡδέα παρενοχλεῖν δοκεῖ» (Παροιμ. 27, 7).

9. C Ἄλλὰ θὰ εἶπῃ κάποιος, ὅτι ὁ πλοῦτος παρέχει τιμὴν εἰς θεοὺς τὸν ἔχον, καὶ τοὺς κάνει ἱκανοὺς νὰ ἀντιμετωπίζωσι τοὺς ἐκθροὺς με εὐκολίαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, πέμ μοι, ὅς φαίνεται πῶς καὶ περικύριτος, διὰ τὸ ὅτι ἡμεῖς ἐν τῆς μας τὰ χειρότερα πάθη, ὁδηγεῖ εἰς ἔλασιν τὴν ἡγίαν, καὶ μεγαλοποιεῖ τὰς φυσικὰς τῆς δοξαρίας καὶ μισοῦνται καὶ παραινέει πρὸς τὴν υπερηφάνειαν; Δι' αὐτὸ κυρίως πρέπει νὰ τὸν ἀποφεύγωμεν ὑποχρεωτικῶς, διότι εἰσάγει εἰς τὴν ψυχὴν μας μερικὰ θηρία ἄγρια καὶ φοβερά, καὶ μὰς ἀποστερεῖ τῆς πραγματικῆς ἡπ' ὄλου τιμῆς, καὶ

μὰς καρκίει τὴν ἀντίθετον φήμην, δίδωσι εἰς αὐτὴν κράμα ἐκείνης καὶ τοιουτοτρόπως τὴν παρουσιάζει εἰς τοὺς ἡλατημένους, D καὶ τοὺς πείθει νὰ νομίζωσι ὅτι αὐτὴ εἶναι ἐκείνη, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν ὄψιν φαίνεται ὅτι εἶναι. Ὅπως δηλαδὴ τὰ κάλλη τῶν πορνῶν γυναικῶν, γίνονται με φαρμάκωι καὶ με σοφῶς, στεροῦνται δὲ ὑπαισθητικῶς, τὴν δὲ αἰσθάνωσι καὶ ἀσχημον ὄψιν κάρνουν νὰ φαίνεται καλὴ καὶ ὡραία εἰς αὐτοὺς ποὺ ἀπατοῦν, ἐνῶ δὲν εἶναι· ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ πλοῦτος, διὰ τῆς βίας παρουσιάζει τὴν κολακείαν ὡς τιμὴν.

Μὴ βλέπῃς δηλαδὴ θεοὺς ἀπίστους γίνονται φανεροὺς διὰ φόβον καὶ καλόσκαμα, διότι αὐτὸ εἶναι τὰ κράματα καὶ αἱ οἰασι· ἀλλὰ ἐξέτασε τὴν συνείδησιν ἐκάστου ἐκ τῶν τούτων καλῶν Ε καὶ θὰ ἴδῃ μέσα νὰ σὲ καταδικάζωσι ἀναρῆται κατηγοροὶ, νὰ σὲ ἀποστρέφωσι καὶ νὰ σὲ μισοῦν χειρότερα καὶ ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ἐκθροὺς καὶ ἀντιπάλους σου καὶ ἂν κάποτε ἐπερκομένη μεταβολὴ πραγμάτων ἡδύνατο νὰ ὀφρανόσῃ καὶ νὰ φανερώσῃ τὸ προσωπεῖον ποὺ ὀδημοῦργησε αὐτὸς ὁ φόβος, τότε θὰ ἴδῃ καλὰ, ὅπως ἀκριβῶς δὲν ἔφησε ὁ ἥλιος εἰς τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα θερμότεραν ἄκτινα, ὅτι καθ' ὄλον τὸν προηγούμενον χρόνον εὐρίσκεισιν εἰς τὴν μεγαλυτέραν περικρόνησιν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι σὲ ἐπερκοιοῦντο, καὶ ἐνόμιζες ὅτι σὲ ἐξέτιμων ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τόσοσιν πολὺ σὲ ἐμίσουν καὶ σὲ περιέλουσιν κατὰ δάναςιν με ἀναριθμήτους ὕβρεις ⁴²⁵ Α καὶ ἐπεθύμουν νὰ σὲ ἴδωσι εἰς τὰς μεγαλυτέρας συμφορὰς. Διότι τίποτε ἄλλο δὲν ἠμποροῦσιν τόσοσιν νὰ γεννήσῃ τὴν ἐκτίμησιν, ὅσον ἡ ἀρετὴ, ἐκτίμησιν ὅχι καταναγκασμένην, ὅχι πλαστήν, ὅστε κρημμένην με προσωπεῖον ἀπάτης, ἀλλὰ ἀληθινήν καὶ γεννήσιν ποὺ ἀπὸ καρμίας δύσκολον περίστασιν δὲν ἀνατρέπειται.

10. Ἄλλὰ θέλεις νὰ ἐκδικηθῆς αὐτοὺς ποὺ σὲ ἀδικοῦσι; Καὶ δι' αὐτὸν λοιπὸν κυρίως τὸν λόγον, ὅπως μόλις πρὸ ὀλίγου ἀνέφερα, πρέπει νὰ ἀποφεύγεται ὁ πλοῦτος. Διότι σὲ παρακινεῖ νὰ βιολῆσῃς τὸ ἔξρος εἰς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ καθιστὰ βαρυτάτας τὰς εὐθύνας σου εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν καὶ τὰς τιμωρίας ἀνυποφόρους. Διότι τόσοσιν μεγάλο κακὸν εἶναι τὸ νὰ ἀνταποδῆσῃς τὸ κακὸν, ὅστε καὶ τὴν φιλονεικίαν τοῦ Θεοῦ ἀνακαλεῖ Β καὶ τὴν συγκώρησιν ποὺ ἔχει δοθῆ διὰ τὰ ἀμέτρητα ἀμαρτήματα τὴν καθιστὰ ἄκυρον. Διότι αὐτὸς ποὺ ἔλαβε τὴν ἄφεσιν διὰ τὸ κρῆος τῶν μυρίων ταλάντων καὶ ποὺ ἐδέχθη τόσοσιν δωρεὰν μόνον με τὴν παράκλησίν του, ἐπειδὴ ἐζητεῖ ἑκατὸν δηνάρια ὀφειλόμενα εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν

σύνδουλόν του, ἦτοι, ἐπειδὴ ἐζήτει νὰ τιμηθῆῖ αὐτὸς ποὺ τὸν ἠδίκησε, προεκάλεσε τὴν καταδίκην ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του ἐξ αἰτίας τοῦ πάθους ποὺ ἐπέδειξε ἐν τὸν συνάνθρωπόν του. Δι' οὐδὲν ἄλλα, παρὰ μόνον διὰ τοῦτο παρεδόθη εἰς τοὺς βασανιστὰς καὶ ἐκακοποιήθη καὶ ἔλαθεν ἐντολήν νὰ ἐπιστρέφῃ τὰ μόρια τάλλαντα. Δὲν ἔτυχε καμίας συγγνώμης, οὔτε ἀπολογίας, ἀλλ' ὑπέφερε φοβερά καὶ διατάχθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἀλόκληρον τὸ κρέας, C τὸ ὅποιον προηγουμένως ἢ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ τοῦ εἶχε χαρίσει. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ πλοῦτος εἶναι περιζήτητος εἰς σέ, πέρ μου, ἐπειδὴ σὲ δόγγει εὐκόλως εἰς τοιαύτην ἁμαρτίαν; Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον πρέπει νὰ τὸν ἀποστρέψωσι ὡς ἐκθρόν καὶ ἀντίθετον καὶ γεμῆτον ἀπὸ πολλοὺς φόνους. Ἄλλ' ἡ πτωχεία, λέγει κάποιος, μᾶς κάνει νὰ διαφοροῦμε, καὶ παλλὰς φορές νὰ ἐκτομίζωμεν βλασφημίας λόγους καὶ νὰ ὑποφέρωμεν πράγματα δουλοπρεπή. Ὅχι ἡ πτωχεία ἀλλ' ἡ μικροψυχία. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Ἀδάμας ἦτο πτωχός, καὶ μάλιστα πολλὸ πτωχός· καὶ μαζὶ μὲ τὴν πτωχείαν εἶχε καὶ ἀσθένειαν μικροτέραν ἀπὸ κάθε πτωχείαν, ἢ ὅποια ἔκανε καὶ αὐτὴν τὴν πτωχείαν βαρυτέραν. D Καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἀσθένειαν ἦτο ἐρημος προστασίας καὶ ἑσπεριεῖο θεραπείας καὶ περιποιήσεως, πράγματα τὰ ὅποια ἔκαναν τὴν πτωχείαν καὶ τὴν ἀσθένειαν μικροτέραν. Διότι τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ καὶ μόνον του εἶναι ὀδυνηρόν, ὅταν δὲ δὲν ὑπάρχουν αὐτοί, οἱ ὅποιοι θὰ τὸν περιποιηθοῦν, τὸ κακὸν γίνεται μεγαλύτερον, ἢ φλόγα φοβερωτέρα, ἢ ὀδύνη μικροτέρα, ὁ χειμὼν ἀγριώτερος, ἢ τρικυμία σφοδρωτέρα, ἢ κόμινος φλογωδετέρα. Καὶ ἂν κάποιος ἐξετάσῃ μὲ προσοκίην, μαζὶ μὲ αὐτὰ ὑπῆρχε καὶ ἓν ἄλλο, τέτατον κακόν, ἢ ἀφθονία καὶ ἡ καλοζωία τοῦ πλουτοῦ γειτονός του. E Ἄν δὲ θέλῃς νὰ εὐρωμεν καὶ κάποιον ἄλλο πένιτον κακόν, τὸ ὅποιον τοῦ ὑπέκαιε τὴν φλόγα, καὶ τοῦτο θῆ τὸ ἴδιον καλῶς εἰς αὐτόν. Διότι οἱ μόνον ἐξ ἡ τρυφηλῶς ὁ πλοῦτος ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ διὰ δευτέραν καὶ τρίτην φοράν καὶ ὁκταὶ πολλὰς φορές τὴν ἡμέραν τὸν ἐβλεπε νὰ ἴῃ πολυτελῶς. Διότι ἦτο πετανιεύσας εἰς τὴν εἰσοδόν του, φοβερόν ὄνομα ἔλεεινῆς τοιναυτίας, ποὺ ἡυποσοῦσε νὰ κατασυγκινήσῃ καὶ λιθίνην ψυχὴν ποὺ θὰ τὸν ἐβλεπε μόνον. Καὶ ὅπως οὕτε αὐτὸ ἐβλίσκει τὸν ἀπάνθρωπον ἐκεῖνον εἰς τὸ νὰ βοηθήσῃ τὴν πτωχείαν ἐκεῖνην. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν παρέθετε συμβατικὴν τράπεζαν,¹ καὶ ποτήρια εἶχε πλήρη, καὶ οἶνον ἀφθόνως κυ-

1. Σβάρης. Ἀρχαία ἑλληνικὴ ἀποκρία τῆς Κίτου Ἰταλίας, κτισμένη ἐπὶ γομηματικῆς πεδιάδος. Πάλαι πλουσιωτάτη λόγιος τοῦ θεαματικώ-

νόμενον καὶ λαμπρὰ τᾶγματα μαγεῖρων, καὶ συντρόφους καὶ κάλακας τὴν πρωΐαν, 456 A καὶ παρίας ἀπὸ τραγουδιῶν, κερματῶν, γελυτοποιῶν καὶ διήρχετο ὅλην του τὴν ζωὴν ἀναζητῶν μὲν εἶδος ἀσπιδίας, καὶ εἰς τὴν μέσσην καὶ εἰς τὴν κραιπάλην καὶ εἰς τὴν στολήν καὶ εἰς τὴν τράπεζαν καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς ἀπολαύσεις. Αὐτὸν δὲ, μολοντί τὸν ἐβλεπε κάθη ἡμέραν νὰ κατατρέκεται ἀπὸ ἀγρίων πεινῶν καὶ ἀσθένειαν μικροτάτην, νὰ βασανίζεται ἀπὸ τῶσας πληγῶν, νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀπομονωμένος καὶ νὰ ἔχη ὅλα τὰ θάνατα τὰ ὅποια φέρουν αὐτὰ ποὺ εἶπα, οὐδέποτε τὸν ἐσκέπτετο. Ἐνῷ δὲ οἱ περὶ αὐτὸν παρόντες καὶ οἱ κάλακες ἔτρωγον πέρην τοῦ δέοντος μέχρι σκαομοῦ, ὁ πτωχός, ὁ τῶσων πτωχός, καὶ εἰς τῶσας κηρύσκόμενος κακὰ, οὔτε ψυχία ἀπελάμβανεν ἐκ τῆς τραπεζῆς ἐκεῖνης, ἂν καὶ τὰ ἐπεθύμει τῶσων πολύ. B Καὶ ὅμως τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ, δὲν τὸν ἐβλῶσεν, δὲν ἐξέφερε λέξιν πικράν, δὲν ἐξεστόμισε βλάσφημον λόγον. Ἄλλ' ὅπως ὁ κρυοὺς εἰς τὴν πλέον δυνατὴν φωτιάν καθαρίζεται καὶ γίνεται περισσότερον λαμπρός, εἶτοι ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνος ἐνοχλούμενος ὑπὸ τῶν παθημάτων τούτων ἦτο ἀντίτερος ἀπὸ ὅλα, καὶ ἀπὸ τὴν ταραχὴν ποὺ προξενεῖται εἰς πολλοὺς ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς καταστάσεως. Διότι ἂν ἀπλῶς οἱ πτωχοὶ ὅταν ἔβλεπον τοὺς πλουσίους, λυγνύουν ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ βασανίζονται ἀπὸ τὴν ζήλειαν καὶ θεωροῦν τὸν βίον των ἄδύστον, καὶ τοῖτο ἐνῷ διαθέτουν ἐπαρκῆ τὰ ἀναγκαῖα τρῶφιμα καὶ ἔχουν θερμότητα, C ὁ πτωχός αὐτός, ὁ ὅποιος ἦτο πτωχότερος ὅλων, καὶ οἱ μόνον πτωχός ἀλλὰ καὶ ἀσθενής, καὶ δὲν εἶχε κανένα προστατήν καὶ παρηγορον, ἀλλ' ἔκειτο εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως ὡς εἰς ἐσχάτην ἐρημίαν καὶ ἔλυωνε ἀπὸ ἀγρίων πεινῶν, καὶ ἐβλεπεν ὅτι ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἔτρεχαν εἰς ἐκεῖνον ἀφθονώτατα, καὶ δὲν ἀπελάμβανε καμμίαν ἀνθρωπίνην παρηγορίαν, εἰς δὲ τὰς γλώσσας πᾶν σκύλων ἦτο ἀφιμένιος ὡσὶν καθημερινῇ τράπεζα (ὡσπὶ τῶσων ἀδύνατον καὶ παραλυμένον ἦτο τὸ κῆμα του ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ διώξῃ οὔτε ἐκεῖνος), τί δὲν θὰ ἔπασκε ἂν δὲν ἦτο τῶσων πολὺ γενναίος καὶ φιλόσοφος; Βλέπετε ὅτι ὅποιος δὲν ἀδικεῖ τὸν ἑαυτόν του, καὶ ἂν ἀδικῆται ἀπὸ τοὺς ἄλλους, D δὲν πάσκει κανένα κακόν; Διότι μάλιν θὰ ἐπαναλάβω τὸν αὐτὸν λόγον.

II. Διότι τί ἐπροξένησε ἡ ἀσθένεια εἰς τὸν πτωχὸν Ἀδάμα; Καὶ τί ἡ ἑλλειψις προστατῶν; Καὶ τί ἡ ἐφοδος τῶν σκύλων; Καὶ τί ἡ γειτονεῖα του ποδὸς τὸν κακὸν πλοῦσιον; Καὶ εἰς τί ἡ πολλὴ μεγάλῃ πολυτέλεια καὶ υπερηφάνεια καὶ

σπικρὸ ἔμποριον. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως κατεστῆσαν περιόδοι διὰ τὰ ομπόσια τῆς φρονίας καὶ τῆς ἀπολαύσεως.

ή ήθική φαιδότης εκείνου εξημίσει τον άθλητήν τουτον. Μήπως τον κατέστησε άσθενέστερον διά τους ύπερ της άρετης αγώνος; Τί δέ έβλαψε την ψυχικήν του δύναμιν; Τίποτε· μάλιστα δέ τα τόσα πολλά δεινά και ή σκληρότης του πλουσίου, τον ένδυνάμωσαν περισσότερο και έγιναν άφορμή εις αυτόν δι' αναρρώματους στεφάνου και προσέθεσαν εις αυτόν θραβεία και αβήθην μοσθού και αίτιαν διά μεγαλυτέρας άρειθίας. Ε Διότι δέν έστεφανώνετο μόνον διά την πτωχείαν του, ούτε διά την πείναν, ούτε διά τας πληγάς, ούτε διά τας γλώσσας των σκόλων. Άλλά διά τδ ότι ένω είχε τοιούτον γείτονα, και ένω κάθε ήμέραν έβλέπετο από αυτόν, και περιεφρονείτο διαρκώς, με γενναϊότητα με πολλήν καρτερίαν ύπέμενε τον πειρασμόν τουτον, ό άσιος και δλίγον, αλλά παρα πολύ διεφλέγε και την πείναν του και την άσθενειάν του και την άγκατάλειψήν του.

Και τί έποθε ό μακάριος Παύλος; πές μου; Διότι τίποτε δέν με ήμπούζει να αναφέρω πάλιν τον άνδρα. Μήπως δέν έδέκθη οδίακόπον βροχήν από δοκιμασίας; 457 Α Ποίαν λοιπόν βλάβην ήπειση εκ τούτου; Μήπως δέν έστεφανώνετο πολύ περισσότερο εκ τούτων, εκ του ότι έλημοκτόνει, εκ του ότι ήπέφερε από τδ κρουν και την γυνόντητα, εκ του ότι πολλάς φορές έπληγώνετο με ραστήγια, εκ του ότι έλιθιβολείτο, εκ του ότι έναούγει; ΑΛΛ' εκείνος ήτο Παύλος, λέγει κάποιος, και εκλεκτός του Χριστού. Και όμως και ό Ιουδαίος ήτο εις εκ των δώδεκα, και εκλεκτός και αυτός του Χριστού· ΑΛΛ' ούτε τδ ότι ήτο εις εκ των δώδεκα, ούτε ή κλήσις τον ήφέλησεν, έπειδή δέν είχε διάθεσιν ρέπουσαν προς την άρετήν. ΑΛΛ' ό μεν Παύλος, αν και έπάλασε προς την πείναν, αν και έστερείτο της άναγκαίας τροφής, αν και έπασσε τόσα κάθε ήμέραν, με πολλήν προθυμίαν έτραχε την οδόν ή όποια ώδύγει προς τον ουρανόν. Έκείνος δέ, αν και πρό αυτού εκλήθη, Β αν και ήπίαυσε τα αυτά με εκείνον, αν και ήμισήθη την άνωτάτην φιλοσοφίαν, αν και μετέσχε εις τράπεζαν Ιερών και εις τας φοβερώτατα εκείνα δειψίνα και έλαβε τόσην χάριν, ώστε και νεκρούς να έγείρη και λεπρούς να καθαρίξη και δαιμόνας να εκβάλη και ήκουσε πολλάς φορές τούς περι άκτιμοσύνης λόγους, και επί τούτον χρόνον συναναστρέφη με τον Ιησούν τον Χριστόν, και έγινε ταμία των χρημάτων των πτωχών, διά να έχη με αυτό παρηγορίαν εις τδ πάθος του (διότι ήτο κλέπτης), ούτε κατόπιν όλων αυτών έβελτιώθη, αν και ήπίαυσε τόσην έπιείκειαν από τον Σωτήρα. C Έπειδή θηραδύ έγνώριζεν ό Χριστός, ότι ήτο φιλάργυρος και θα καταστρέφετο από τον ξρωτά του προς τα

χρήματα, και μόνον δέν τον έπιρώρησε τότε διά τούτο, αλλά διά να καταπραύνη τδ πάθος του, ένεπιτεύθη εις αυτόν και τα χρήματα των πτωχών, διά να ήμπορέση να κοιτάση την φιλοκτημασίαν και να μη καταπέση εις τδ φρεκτόν εκείνο θάραθρον, προλαβάνων διά τού μικροτέρου κακού τδ μεγαλύτερον.

12. Έτσι εις άλλας τας περιπτώσεις εκείνων, ό όποιος δέν θέλει να άδική τον εαυτόν του, κανείς άλλος δέν θα ήμπορέση να άδικήση εκείνον δε ό όποιος δέν θέλει να προσέκη, και να προσφέρη μόνος του δτι ήμπορεί, κανείς ποτέ δέν θα τον ήφελήση. Διά τούτο προς χάριν σου και ή θαυμασία ιστορία των Γραφών, D ώσων εις κάποιαν εικόνα ύψηλήν και μεγάλην και πλατυτάτην, άνέγραψε τούς βίους των παλαιών και εξέτεινε την διήγησιν από τού Αδάμ μέχρι της παρουσίας του Χριστού· δεικνύει εις οε και τούς νικημένους και τούς στεφανωμένους, διά να οε διδάξη δι' όλων αυτών, ότι εκείνος, ό όποιος δέν άδικείται από τον εαυτόν του, κανείς άλλος δέν θα ήμπορέση να άδικήση, και αν άδικήη ολόκληρος ή οικουμένη έγείρη έναντίον του σκληρόν πόλεμον. Διότι ούτε δυσκολία πραγμάτων, ούτε άλλαγαί περιστάσεων, ούτε απειλαί άρχόντων, ούτε βροχαί από κατατρεγμούς, ούτε πληθος από συμφοράς, ούτε άλλος ό υπερφετός όλων των ανθρώπων κακών αν συγκεντρωθή, ήμπορεί να μετακινήση Ε καθόλου τον γενναίον, τον πρόθυμον, τον προσεκτικόν. Όπως πάλιν τον άδιόφορον, και αν τον περιβάλλουν αναριθμηταί φροντίδες των άλλων δέν τον κάνουν καθόλου καλύτερον. Τούτο λοιπόν μες έφανέρωσε και ή παραβολή περι των ανθρώπων εκείνων, εκ των οποίων ό μεν έκτισσε την οικίαν του επί της πέτρας, ό δε επί της άμμου. Τούτο δε έλέχη, και διά να έννοήσωμεν άμμον και πέτραν, ούτε οικοδομήν λίθων, και όροφόν, ούτε ποταμούς, ούτε οικοδομήν άνεμους σφοδρούς που προσβάλλουν τας οικοδομάς, αλλά διά να εκλάβωμεν αυτά ως αναφερόμενα εις την άρετήν και την κακίαν, και να ίδωμεν έτσι, ότι εκείνος, ό όποιος δέν άδικεί τον εαυτόν του, δέν τον άδικεί κανείς. Ασπόν ούτε ή βροχή, αν και έπιπτε ρογδαίως, ούτε οι ποταμοί, που προσέπιπτον με πολλήν όρμήν, ούτε οι άγριοι άνεμοί που έκτύπησαν με δύναμιν μεγάλην εοάλευσαν την οικίαν εκείνην. ΑΛΛ' ήμειν και άκατάβλητος και ακίνητος· διά να μάθης, ότι εκείνος, ό όποιος δέν προσδίδει τον εαυτόν του, ούδεμία δοκιμασία δύναται να τον θλάψη. Η δε οικία του άλλου κατέρρεεν εύκόλως Β και ένεκα της προσβολής των έναντίον στοι-

κεῖνον (καθ' ὅσον, ἂν ἦσαν ἔτσι, καὶ ἡ ἄλλη τὸ ἴδιον θά ἠνέστατο). Ἄλλὰ διὰ τὴν ἴδιον του ἀνοησίαν. Διότι ὅχι ἐπειδὴ ἀρρώστων ἄνευκα, διὰ τοῦτο ἔπειον ἢ οἰκία, ἀλλ' ἔπαθε αὐτό, ἐπειδὴ ἦτο κτισμένη ἐπὶ τῆς ἄμμου, δηλ. ἐπὶ τῆς ροθιμίας καὶ τῆς πονηρίας. Διότι καὶ πρὶν νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ τὴν πληρῆσῃ ἡ θάλασσα ἐκεῖνη, δὲν ἦτο στερεὰ καὶ ἦτο ἔτοιμη νὰ πέσῃ. Διότι αἱ οἰκοδομαὶ αὐταί, καὶ τίποτε ἂν δὲν τὰς ἐνοχλῆ, καταπίπτουν αὐτομάτως, ἐπειδὴ ὑπάρχουσιν τὰ κημέλια τῶν καὶ παντοκροῦ φθείρονται. Καὶ ὅπως αἱ μὲν ἀράκται αὐτομάτως διασπώνται, χωρὶς κανεὶς νὰ τὰς θάλαττῃ, ὁ δὲ ἄδρασ καὶ πλητίζομενος μένει ἀδιάλυτος. **C** ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὅσοι δὲν ἀδικοῦν τοὺς ἐαυτοὺς των, καὶ ἂν προσβάλλωνται ἀπὸ μυρίους, ἰσχυρότεροι γίνονται ὅσοι δὲ προδίδουν τοὺς ἐαυτοὺς των, καὶ ἂν δὲν τοὺς ἐνοχλῆ κανεὶς, μόνοι των πίπτουν καὶ διαλύονται καὶ χάνονται. Ὅπως ἀκριβῶς, καὶ ὁ Ἰούδας, ὅχι μόνον χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ κανεὶς, πειρασμῶς, ἀλλὰ καὶ ἐνῶ ἀπίπτουσιν πολλὴν καλοσύνην, ἀπαλέσθη.

13. Θέλεις νὰ σοῦ ἀποδείξω ὅτι αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ λαῶν ἀνοκλήρων; Πόση προνοία ἔτυχεν ὁ Τοῦδαϊκὸς λαός; Δὲν ἐκρημοποιεῖτο ὅλη ἡ ὄρατι κτίσις πρὸς ὀμνησίαν αὐτῶν; **D** Δὲν ἐδόθητο εἰς σάτους ἕνας νέος καὶ παρόξενος τρόπος ζωῆς; Διότι, χωρὶς νὰ ἠγαθύνουν εἰς ἀγοράν, ἐλάμβανον ἢ τι εἶχον ἀνάγκη, χωρὶς νὰ δώσουν χρήματα, οὔτε οὐλοκαὶ δῆνοιγον, οὔτε τὸ ἄριστον ἔστυρον, οὔτε τὴν γῆν βοσκοῦν, οὔτε ὑπέριμα ἐρριμιον, οὔτε εἶχον ἀνάγκην βροχῶν καὶ ἀνέμων καὶ τῶν ὀποκίων τοῦ ἔτους, οὔτε τῆς ἀκτίως τοῦ ἡλίου, οὔτε τῆς πορείας τῆς σελήνης, οὔτε τοῦ ἀέρος τῆς φύσεως, οὔτε οὐδενὸς ἄλλου ἐκ τῶν τοιοῦτων δὲν παρεσκεύαζον ἀλάτιον, οὔτε ἔτρισον καρπὸν, οὔτε εἶχον ἀνάγκην ἀνέμου πρὸς χωρισμὸν τοῦ οἴτου ἀπὸ τὰ ἄκυρα, οὔτε ἐγύριον κεράμιον, οὔτε ἐκίζον φοῦρνον, **E** οὔτε ἔφερον μέσα εἰς τὴν οἰκίαν ἔλαια καὶ φωσφάν, οὔτε ἐκρείδοντο ἀριστοποιικὴν τέχνην, οὔτε μετεκρηρίζοντο δικέλλαν, οὔτε ἠκόνησον δρέπανον, οὔτε εἶχον ἀνάγκην ἄλλης τινὸς τέχνης, τῆς ὑφαντικῆς, ἐννοῶ, καὶ τῆς οἰκοδομικῆς, καὶ τῆς ὀνομαματοποιίας; ἀλλὰ τὸ πᾶν εἰς αὐτοὺς ἦτο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἶχον ἰσχύος ἐστρωμένην, χωρὶς ἰδρώτας καὶ κόπους. Διότι τοιοῦτον ἦτο τὸ μόνον; φρέσκον καὶ νωπὸν καὶ ἄν παρείχεν εἰς αὐτοὺς κομμίαν δυσκολίαν καὶ οὔτε ἐβασάνετο αὐτοὺς μετ' ἴσον. Καὶ τὰ ἐνδύματά των, καὶ τὰ ὑπόδηματά, καὶ τὰ ἴδια τὰ σώματά των ἐλησημόνησαν τὴν ἀσθενείαν των, διότι εἰς χρόνον τόσον μεγάλον οὔτε ἐκεῖνα ἐπίθοντο. 459 A

οὔτε τὰ πόδια των παρὰ τὰς (ὡσας πορείας ἐνοκλήρωναν. Δι' ἰατροὺς καὶ φάρμακα καὶ τὴν ἄλλην θεραπευτικὴν φροντίδα, οὔτε ἀπλὴν ἐνθάρμησιν εἶχον. Τόσον ἔλειπεν ἀπὸ αὐτοὺς πᾶσα ἀσθενεία. «Ἐξήγαγε γὰρ αὐτοὺς ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ», φησὶ «καὶ οὐκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν» (Ψαλμ. 104. 37). Ἄλλὰ ὡσὼν νὰ εἶχον ἀφήσει τὸν κόσμον τοῦτον, καὶ νὰ εἶχον μετακίσει εἰς ἄλλην οἰκουμένην καλύτεραν ἔτσι ἔτριανον, ἔτσι ἔπινον καὶ οὔτε ἡ ἀκτίς τοῦ ἡλίου δταν ἐγένετο θερμότερα ἐπληττε τὰς κεφαλὰς των, διότι ἐμποδίζε τὴν φλόγα μίαν νεφέλη, ἡ ὅποια ἀιωρεῖτο ὑπεράνω αὐτῶν καὶ ἐγένετο στέγη κινουμένη δι' ὄλων ἐκεῖνα τὸ πλῆθος. **B** Ἄλλ' οὔτε κατὰ τὴν διάρκειον τῆς νυκτὸς εἶχον ἀνάγκην λαμπάδος, ἡ ὅποια νὰ διακωλύῃ τὸ σκότος, ἀλλ' εἶχον ἀριστον πηγὴν φωτὸς τὴν στήλην τοῦ πυρός, ἡ ὅποια ἐκάλυπτε δύο ἀνάγκας, καὶ τοὺς φωτίζε καὶ τοὺς κατηθύνε εἰς τὴν πορείαν των. Διότι δὲν ἦτο μόνον φωτεινὴ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πάντα ὀδηγὸν ἀκριβέστερον κατηθύνε εἰς τὴν ἔρημον ἐκεῖνην τὸ ἀναριθμητὸν ἐκεῖνο πλῆθος. Καὶ ἐπορεύοντο, ὅχι μόνον εἰς τὴν ἔρημόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, ὡσὼν νὰ ἦτο ἔρημ. Καὶ περιεφρόνου τὰς συνθήκας τῆς φύσεως, διέβαιναν τὸ βῆρνον ἐκεῖνο πέλιος, ὡσὼν νὰ ἐπορεύοντο ἀνάμεσα ἀπὸ πέτραν στερεάν καὶ ἀπὸ ἔδαφος ἀσφαλές. Καὶ δταν μὲν ὑπεβάσταζεν αὐτοὺς τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο ἦτο ὡσὼν γῆ στερεά, καὶ πεδιάδες ὄμαλαι, καὶ ἀγροί; **C** δταν ὅμως ἐδέχετο τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, ἐνήγγει ὡσὼν θάλασσα; εἰς αὐτοὺς μὲν θῆγεν ὄχημα, εἰς τοὺς ἀντιπάλους των ὅμως τόφος; τοὺς μὲν μετέφερε μετ' ἐσκολίαν, τοὺς δὲ κατέπηγε μετ' ἠγρίστην ἀγριότητα. Καὶ ἡ ἄτακτος ροὴ τῶν ἰδῶτων, ἐδεχόμνη τὰς καὶ ὑπακοὴν ἀνθρώπων λογικῶν καὶ πολλὰ φρονήμων, καὶ ἔκανε ἄλλοτε μὲν τὸν προστάτην, ἄλλοτε δὲ τὸν δῆμιον, καὶ ἐφανέρωνε εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἄρα μοῖα τὰ ἀντίθετα. Καὶ τί νὰ εἶπῃ κανεὶς διὰ τὰς πέτρας, αἱ ὅποιαι ἀνέβλυσαν παταροὺς ἰδῶτων; καὶ τί διὰ τὸ νῆρπ τῶν πηγῶν; τὰ ὅποια μετ' ὁ πλῆθος των ἐσκέπασαν ἀνοκλήρων τὴν γῆν; Καὶ τί διὰ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ γεγόμενα θαύματα; **D** Καὶ τί διὰ τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ συμβάντα παρόδοξα; Τί δὲ διὰ τὰ ἰσχυρὰ καὶ διὰ τὰς νίκας αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο χωρὶς αἶμα; Διότι κατενῆκαν μετ' ὑκολίαν τοὺς ἀντιπάλους ὡσὼν νὰ ἐκόρευον καὶ ὅχι ὡσὼν νὰ ἐπυλέμων. Καὶ τοὺς μὲν ἰδικούς των κυριόρκους ἐνίκησαν χωρὶς ὄπλα, καὶ δὲ μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἀναχώρησιν μαχομένους ἐναντίον των ἐνίκων μετ' ὀπλοῦσιν καὶ ἔμν. κς. Καὶ ἦσαν χορὸς μάλλον παρὰ πόλεμος τὰ γινόμενα, μυσταγωγία μάλλον παρὰ μάχη. Διότι ἄρα αὐτὰ τὰ

τόσον μεγάλα έγιναν όχι μόνον διά τούτο, διά να δώση εις αὐτοὺς αὐτὰ ποῦ ἐκτεινόντο, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διατηρήσουν με μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν τὴν διδασκαλίαν τῆς θεογνωσίας, τὴν ὅποιαν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὁ Μαθητῆς· καὶ φωναὶ ἀπὸ παντοῦ ἤρχοντο, αἱ ὅποια ἐπαρτύρουν τῶν Κύριον. **Ε** Καθέσον καὶ ἡ θάλασσα ἐρύναζε τούτο μεταβαλλομένη ἄλλοτε μὲν εἰς Ἐρυθρὰν, ἄλλοτε δὲ πάλιν εἰς θάλασσαν. Καὶ τὰ νερά τοῦ Νεβίλου ὄφρηνον τὴν ἴδιαν φωνὴν μὲ τὸ νὰ μεταβάλλωνται εἰς αἷμα. Καὶ οἱ βάτραχοι, καὶ τὸ στρατόπεδον ἐκεῖνο τῶν ἀκρίδων, καὶ ἡ κάμη, καὶ ἡ ἐρουσίθη² αὐτὰ ἔλεγον εἰς ὄλον τὸν λαόν· καὶ τὰ ἐν τῇ ἐρυθρῇ θαύματα, τὸ μάννα, ἡ στήλη τοῦ πυρός, ἡ νεφέλη, τὰ ὄρακλα, ὅλα τὰ ἄλλα ἐγιναν ὡσὸν βιβλίον τότε εἰς αὐτοὺς καὶ ὡσὸν γράμματα ἀνεξέλεπτα, τὰ ὅποια κάθε ἡμέραν ἐναυλα διετηροῦντο εἰς τὴν μνήμην των, καὶ ἴκουν εἰς τὴν διάνοιάν των. **460** **Α** Ἄλλ' ὅμως ὕστερον ἀπὸ τὴν καὶ τῆς αὐτῆς φροντίδα περὶ αὐτῶν, μετὰ τὰς ἀνεκφράστους ἐκεῖνας πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσίας, μετὰ τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων, μετὰ τὴν ἀνεπίπτων προστασίαν, μετὰ τὴν διαρκῆ διδασκαλίαν, μετὰ τὴν κατήχησιν τὴν διὰ τῶν λόγων, μετὰ τὴν παραίνεσιν τὴν διὰ τῶν ἔργων, μετὰ τὰς λαμπρὰς νίκας, μετὰ τὰ τράπαια τὰ παράδοξα, μετὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν τραπεζῶν, μετὰ τὴν περίσσειαν τῶν ὑδάτων ἐκείνων, μετὰ τὴν μεγάλην ὄψαν, τὴν ὅποιαν ἐκέρδιον εἰς ἀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἐπειδὴ ἦσαν ἀγνωστοί καὶ ἀναίσθητοι, προσεκύνθησαν μόσκον, καὶ ἐλάτρευον κεφαλὴν βοῦς, καὶ ἤθελον νὰ τὰ ἀναγνωρίσουν θεοῦς, **Β** ἂν καὶ εἶχαν προσφάτους εἰς τὴν μνήμην των τὰς ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας καὶ ἂν καὶ ἀπελάμβανον καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμη.

14. Ὁ δὲ λαὸς τῶν Νινευιτῶν, ὁ ὁποῖος ἦτο θάρβαρος καὶ ἀλλόφυλος, ἂν καὶ εἰς οὐδὲν ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶχε μετασκεῖ, οὔτε μικρὸν, οὔτε μεγάλον, οὔτε λόγους, οὔτε θαύματα, οὔτε ἔργα, οὔτε διδασκαλίαν, ἐπειδὴ εἶδε κάποιον ἀνθρώπον νὰ οὐκείται ἀπὸ ναυάγιον, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε προηγουμένως συναναστάσει μετ' αὐτῶν, ἀλλὰ τότε διὰ πρώτην φοράν νὰ ἐμφανίζεται εἰς αὐτοὺς, νὰ παρουσιάζεται καὶ νὰ λέγῃ· «Ἐγὼ τρεῖς ἡμέρας, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται» (Ἰωνᾶ 3, 4), τόσον ἠλλάξαν καὶ ἐγιναν καλύτεροι ἀπὸ τὰς ὀλίγας αὐτὰς λέξεις καὶ ἄφοσ' ἀπέβαλαν τὴν προηγουμένην κακίαν, **С** ἐβάδιον πρὸς τὴν ἀρετὴν διὰ τῆς μετανοίας, ὥστε

2. Ἐρουσίθη, ῥῆνος ποτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ἐρουσιδῶν. 36 v. 27 παρακλιτικῶς εἰς τὰ εἰρηρικά ποτά, εἰς τὰ ὅποια ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφήν λευκῶν κηλίδων καὶ ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφάς.

νὰ ἀνακαλέσων τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ στερεώσων τὴν πόλιν ποῦ ἐσείετο καὶ νὰ ἀπεικρόνουν τὴν θεόμητιον ἀρχὴν, καὶ νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ κάθε κακόν. Διότι, «Εἶδε ὁ Θεός», λέγει, «ὅτι ἀπέστη ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρίας, καὶ ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν Κύριον» (Αἰθ. 6, 10). Πᾶς ἀπεικρόνη; Πέες μου. Καὶ ὅμως ἦτο μεγάλη ἡ κακία των, ἐπιειράματος ἡ πονηρία των, δυσκολοθέραυτοι αἱ πληγαὶ των. Καὶ τούτο ἠγνώσει ὁ προφήτης ὅταν ἔλεγεν· «Ἀνέβη ἡ κακία αὐτῶν ἕως τοῦ οὐρανοῦ» (Αὐτοῦ 1, 2)· φανερώσαν μετὰ τὴν ἀπόστασιν αὐτῆν τὸ μέγεθος τῆς κακίας αὐτῶν. Ἄλλ' ὅμως τὴν ἴσην κακίαν, ποῦ τόσον ἐκορυφώθη καὶ ὑψώθη, ὥστε νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ταύτην εἰς τρεῖς ἡμέρας, **Д** εἰς χρόνον συντομίωτον, μετ' ὀλίγας λέξεις, τὰς ὁποίας ἤκουσαν ἀπὸ ἑνα ἀνθρώπων ἀγνωστον, ζῆνον, ναυαγόν, τόσον τὴν ἐξήλειψαν, τόσον τὴν ἐξηφάνισαν, τόσον τὴν ἐκλύωσαν, ὥστε νὰ ἀξιοῦσιν νὰ ἀκούσων τοιοῦτους λόγους, ὅτι «Εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἀπέστη ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτῶν τῆς πονηρίας, καὶ μετενόησεν ἀπὸ τῆς κακίας, ἣς εἶπεν ὁ Θεός ποιῆσαι αὐτοῖς» (Ἰωνᾶ 3, 10). Βλέπεισ διὰ τὸ φρόνητος καὶ προσεκτικὸς όχι μόνον καθόλου δὲν ζημιώνεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ σταματᾷ τὴν θεόσταλτον ὀργήν· «Ὅποιος ὅμως προσδοεῖ μόνος του τὸν αὐτὸν του καὶ τὸν καταζημιώνει, καὶ ἂν ὀλοαῖη ἀναριθμήτους εὐεργεσίας, **Ε** δὲν κερδίζει τίποτε μεγάλο. Ἐτεῖ λοιπὸν τὰ ἴσα θαύματα τοῦ Ἰσραηλῆταις δὲν τοὺς ἀπέβησαν καθόλου, οὔτε ἐζημιώσε τοὺς Νινευίτας ἢ μὴ συμμετοχῆ εἰς αὐτὰ· ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι ἦσαν εὐγνώμονες, ἤρπασαν τὴν μακρὰν εὐκαιρίαν, ἐγιναν καλύτεροι, ἂν καὶ ἦσαν θάρβαροι καὶ ἀλλόφυλοι, καὶ δὲν εἶχον ἀκούσει κανένα θεῖον κρηθρὸν καὶ κατώκουν κάποιον μακρὰν ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην.

15. Πέες μου, ὅμως ἐβλαψαν τὴν ἀρετὴν τῶν τριῶν νέων τὰ κατ' αὐτῶν ἐπελθόντα δεινὰ; Δὲν ὑπέμειναν τὴν φοβεράν ἐκείνη τιμωρίαν, καὶ ἀειμαλοσίαν, καὶ δὲν ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν μακρὰν ἐκείνην ἔξορίαν καὶ ἐκωρίσθησαν ἀπὸ τὴν πατριδα καὶ τὴν οἰκίαν των, καὶ ἀπὸ τὸν ναὸν καὶ τὸν θωμῶν, καὶ ἀπὸ τὰς θυσίας **461** **Α** καὶ τὰς προσφορὰς καὶ τὰς σπονδάς καὶ αὐτὰς τὰς ψαλμοψαδίας, ἐλθόντες εἰς ζῆνην γῆν, ἐνῶ ἦσαν ἀκόμη νέοι, νεώτατοι, εἰς ἡλικίαν ἀνάρμοιοι; Διότι δὲν ἦτο ἀπηγορευμένη εἰς αὐτοὺς μόνον ἡ οἰκία των, ἀλλὰ καὶ παλλοὶ τρόποι τῆς λατρείας. Δὲν παρεδόθησαν εἰς χεῖρας θαρβάρων, καὶ εἰς λύκους ἡλλων παρὰ εἰς ἀνθρώπων, καὶ τὸ χειρότερον, μεταφερθέντες εἰς τόσον μακρὰν καὶ θάρβαρον χώραν, καὶ εἰς ἀειμαλοσίαν φοβερωτάτην, οὐ-

τε διδάσκαλον εἶπον, οὔτε προφήτην, οὔτε ἄρχοντα; **B** Διότι «Οὐκ ἔστι, λέγει, ἄρχων οὐδὲ προφήτης, καὶ ἡγοούμενος, οὐδὲ τίς τις τοῦ καρπίσαι ἐνώπιόν σου, καὶ εὐρεῖν ἔλαφον» (Δανιήλ 3, 38). Ἄλλα καὶ εἰς βασιλικὴν οἰκίαν εἰσέχθησαν, ὡσάν εἰς κάποιον σκάπελον καὶ κρημνόν, καὶ ὡσάν εἰς πέλιγος γεμίτον ἀπὸ ὑφάλους καὶ δράκους, χωρὶς κυβερνήτην καὶ καπετάνιον, καὶ αὐτάς, καὶ πανιά, ἀναγκασόμενοι νὰ διαπλέουν τὴν φοβερὰν ἐκείνην θάλασσαν· καὶ ἦσαν ἐγκλεισμένοι εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα ὡσάν εἰς δεσμοτήριον. Διότι ἐπειδὴ ἐγνώριζον νὰ φιλοσοφοῦν καὶ ἦσαν ἀνώτεροι πᾶν βιοτικῶν πραγμάτων, καὶ περιεφρόνησαν ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην ματαιοδοξίαν, καὶ ἔκαναν ἔτσι ἔλαφρά τὰ περὶ τοὺς, ἐθεώρουν ὡς ἐν ἀκόμῃ κοκκὸν καὶ τὴν παραμονὴν των εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκίαν. **C** Διότι ἐὼν μὲν ἦσαν ἔξω, καὶ εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν, θὰ ἔκαιροντο περιοκότεραν ἐλευθερίαν· εἰς δὲ τὸ δεσμοτήριον ἐκεῖνο εἰσαχθέντες (διότι ἐνώμιζον ὅτι ὅλη ἐκείνη ἢ πολυτέλεια δὲν ἦτο καθόλου καλυτέρα ἀπὸ δεσμοτήριον, καὶ κρημνοῦς καὶ σκαπέλους), ὑπέβαιναν ἀμέσως μεγάλην δυσκολίαν. Διότι ὁ μὲν βασιλεὺς τοὺς διέταξε νὰ συμμετέχουν εἰς τὴν τράπεζάν του, τὴν σοβαρικτὴν ἐκείνην, καὶ ἐκάθαρτον καὶ θέβηλον, εἰς αὐτοὺς ὅμως τοῦτο ἦτο ἀπηγορευμένον ἀπὸ τὸν νόμον, καὶ ἐφαίνετο νὰ εἶναι χειρότερον καὶ ἀπὸ θάνατον· καὶ μόνοι ὡσάν ἀρνία ἐν μέσῳ τῶσων λύκων εἶπον ἀποκλεισθῆ. **D** Καὶ ἦτο ἀνάγκη ἢ νὰ λιψύνουν ἀπὸ τὴν πείναν, μᾶλλον δὲ καὶ νὰ ἀποθάνουν, παρὰ νὰ τραγοῦν φαγητὰ ἀπηγορευμένα. Τί κάνουν λοιπὸν οἱ νέοι, οἱ ὄρφανοί, οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ ξένοι, οἱ δοῦλοι πᾶν διατασσόντων ταῦτα; Δὲν ἐθεώρησαν ἀρκετὴν ἀπολογία τῶν τὴν ἀνάγκην, οὔτε τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀρχοντος τῆς πόλεως· ἀλλὰ σκέπτονται τὰ πάντα καὶ κάνουν τὰ πάντα, ὥστε νὰ ἀποφύγουν τὴν ἁμαρτίαν. Ἐν καὶ ἦσαν ἀπὸ παντοῦ ἠναγκασμένοι. Διότι οὔτε μὲ χρήματα ἤμποροῦσαν νὰ πείθουν· διότι πῶς θὰ τὸ ἔκανον αὐτὸ οἱ αἰχμάλωτοι; Οὔτε μὲ φίλων καὶ συναναστροφῆν· **E** πῶς θὰ τὸ ἔκανον αὐτὸ οἱ ξένοι; Οὔτε μὲ τὴν δύναμιν νὰ νικήσουν· διότι πῶς θὰ κατέρωθον τοῦτο οἱ δοῦλοι; Οὔτε μὲ τὸ πλῆθος νὰ ὑπερισχύσων· διότι πῶς θὰ τὸ ἔκανον αὐτὸ οἱ τρεῖς μόνοι; Ἔρχονται λοιπὸν καὶ πείθουν μὲ λόγους τὸν ἀξιωματοῦχον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶκεν αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸν εὗρηκον περίφρον καὶ τρέμοντα καὶ ἀνρουχοῦντα σφοδρῶς περὶ τῆς σωτηρίας του, καὶ φόβος ἀφόρητος συνεκλόνηζε τὴν ψυχὴν δι' ὅτι «φοβοῦμαι ἐγώ», λέγει, ἐτὸν κύριόν μου τὸν βασιλέα. μή ποτε ἴδῃ τὰ πρόκροπα ὑμῶν σκυθρωπὰ ὑπὲρ τὰ παιδάρια τὰ

συνήλικα ὑμῶν, καὶ καταδικάσῃτε τὴν κεφαλὴν μου τῷ βασιλεῖ» (Δανιήλ 1, 10)· ἀφοῦ τὸν ἀπηλλοξάν ἀπὸ τὸν φόβον αὐτοῦ, τὸν πείθουν νὰ ἴδωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν κάριν. Καὶ ἐπειδὴ ὅσα τὰ εἰς αὐτοὺς δυνατὰ ἔκαναν, καὶ ὁ Θεὸς τοῖς ἰδικὸν του εἰσέφερε. **462** **A** Διότι αὐτὰ διὰ τὰ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ λάθουν ἐκεῖνοι ἀντομοιῆν, δὲν ἦσαν κατόρθωμα τοῦ Θεοῦ μόνον. Ἄλλ' ἢ ἄρα καὶ ὁ πρόλογος προήλθεν ἀπὸ τὴν γνώμην ἐκείνων· μὲ τὴν γενναϊότητα καὶ τὴν ἀνδρείαν προσεῖλκυσαν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ κατέρωθσαν ἐκεῖνο τὸ ὅσιον ἤθελαν ἐπιμόνας.

16. Βλέπετε ὅτι ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δὲν ἄδικε τὸν αὐτόν του, κανεὶς ἄλλος δὲν θὰ ἤμπορῆσεν νὰ ζημιώσῃ: Νὰ λοιπὸν καὶ νεότης, καὶ αἰχμαλωσία, καὶ ὄρφανία, καὶ ἐξορία, καὶ ἀπομόνωσις, καὶ τελεία ἔλλειψις προστασίας, καὶ διάταγμα φοβερόν, καὶ μεγάλος φόβος θανάτου, πολιορκῶν τὴν σκέψιν τοῦ εὐνοῦκου, καὶ πένια, καὶ ἀλλοτρίτης, καὶ ἢ ἐν μέσῳ βαρβάρων παραμονή, **B** καὶ τὸ ὅτι εἶχαν κυρίους τοὺς ἐχθροὺς των, καὶ τὸ ὅτι ἦσαν παραδομένοι εἰς αὐτὰς τὰς βασιλικὰς χεῖρας, καὶ ὁ χωρισμὸς ἀπὸ ὄλους τοὺς οἰκείους των, καὶ ἀπὸ ἱερῆς καὶ προφήτας καὶ ἢ ἀποξένωσις ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἐκυβέρνην αὐτούς, καὶ ἢ στέργουσιν ἀπὸ πονηρίας καὶ θυσίας, καὶ ἢ ἔλλειψις ναοῦ καὶ ἔμνων, καὶ τίποτε ἢ αὐτὰ δὲν τοὺς ἔβλαψε· ἀλλὰ τότε ἠτύχησαν περισσότερον, παρὰ ὅταν ἔκαιροντο ταῦτα εἰς τὴν πατρίδα των. Καὶ ἀφοῦ ἐπέτυχον τὸ πρῶτον τοῦτο κατόρθωμα, καὶ ἐφόρεσαν λαμπρὸν στέφανον, καὶ ἐτήρησαν τὸν νόμον εἰς τὴν ξένην κίβραν, καὶ κατεπάτησαν τυραννικὸν διάταγμα, καὶ ἐνίκησαν τὸν φόβον τοῦ τρισσθλίου, **C** καὶ δὲν ἐζημιώθησαν εἰς τίποτε ἀπὸ πονηρίας, ὡσάν νὰ εὐρίσκοντο εἰς τὴν πατρίδα των καὶ νὰ ἀνελάμβανον ὅλα ἐκεῖνα, ἔτσι ἐπέτυχον εὐκολα αὐτὸ τὸ ἔργον, καὶ εἰς ἄλλους πάλιν ἐκαλοῦντο ἀγῶνας. Καὶ πάλιν ἦσαν οἱ ἴδιοι καὶ ἠροκίαν ἀγῶνα φοβερότερον τοῦ προηγουμένου, καὶ κάμινος ἀνήτητος δι' αὐτούς, καὶ παρετάσσετο ἐναντίον των στρατόπεδον βαρβαρικὸν μαζί μὲ τὸν βασιλέα· καὶ ἐκινεῖτο ὅλη ἡ Περσικὴ δύναμις καὶ τὰ πάντα ἐμπαυῶντο πρὸς ἐξαπάτησιν καὶ ἐκδυσισμόν αὐτῶν· καὶ διάφορα εἰδημοσιχῆς, καὶ ταμπορία ποικίλα, καὶ ἀπειλαί, καὶ ἢ θῆα ἀπὸ παντοῦ ἦτο φοβερά, καὶ οἱ λόγοι φοβερότεροι ἀπὸ τὴν θέαν· **D** ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ δὲν ἐπρόδωσαν τοὺς αὐτούς των, ἄλλ' ἔκαναν πᾶν ὅτι ἐξήρτητο ἀπὸ αὐτούς, ποῖε εἰς τίποτε δὲν ἐζημιώθησαν· ἀλλὰ καὶ ἐφόρεσαν στεφάνους λαμπροτέρους ἀπὸ ὅτι προηγουμένως. Τοὺς ἔδωκε λοιπὸν ὁ Ναβουχοδονόσορ, καὶ τοὺς ἔβαλεν εἰς τὴν κἀμνον, ἄλλ' ὅμως δὲν τοὺς

ἔβλαψαν, ἀλλὰ καὶ περισσότερο τοὺς ἀφέλησε καὶ τοὺς κατέστησε ἐνδοξότερους. Καὶ ἐνῶ δὲν εἶχαν οὔτε ναὸν (διότι πάλιν τὰ ἴδια θὰ εἶπω), οὔτε θυσιαστήριον, οὔτε πατρίδα, οὔτε ἱερεῖς, οὔτε προφῆτας, εἰς ζένην καὶ θάρβαρον χώραν, εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τῆς καμίνου, μεταξὺ ὀλοκλήρου ἐκείνου τοῦ στρατεύματος, καὶ ἐνῶ ἐβάραι ταῦτα ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος καὶ τὰ ὑπεκίνηει, ἔστησαν λαμπρὸν τρόπαιον. Ε καὶ ἐσημεῖωσαν περιφανῆ νίκην, ψάλλοντες τὴν θαυροσίαν ἐκείνην καὶ παράξενον ψαλμωδίαν, ἣ ὁποία ψάλλεται ἕκτοτε μέχρι καὶ σήμερον εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, καὶ θὰ ψάλλεται καὶ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα γενεάς. Ἔτσι λοιπὸν ἔταν κανεὶς ἄνθρωπος ἐν οὐρανῷ, εἰς τίποτε δὲν θὰ ἠμποροῦσαν οἱ ἄλλοι νὰ τὸν βλάψουν. Διότι δὲν θὰ πούσω νὰ ἐπαναλαμβάνω τοῦτο συνεχῶς. Καθόσον ἔταν αἰχμαλωσία, καὶ δουλεία, καὶ ἀπομόνωση, καὶ ἔξορία, καὶ στέρσις ὄλων τῶν οἰκείων, καὶ θάνατος, καὶ ἐρηρησμός, καὶ τόσος στρατός, 463 Α καὶ τύραννος τόσοσ ἡμῶς, δὲν ἠμποροῦσαν τρεῖς παῖδες νέους, αἰχμαλώτους, δούλους, ἔξουσι, εὐρισκομένους εἰς ζένην γῆν οὐδόλιος νὰ βλάψουν εἰς τὴν ἀρετὴν των, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐναντίων των ἐπιβουλὴ ἔβωκεν εἰς αὐτοὺς μεγαλύτεραν παρησίαν. Τότε τί θὰ ἠμπορέσῃ νὰ βλάψῃ τὸν προσεκτικὸν ἄνθρωπον; Τίποτε, ἔστω καὶ ἂν ἔχη ἐκθράν του ὀλοκλήρον τὴν οἰκουμένην. Ἀλλ' ὁ Θεός, τότε, λέγει, ἐσθήθησαν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἤρωσε μέσα ἀπὸ τὴν φλόγα. Μάλιστα καὶ οὐδ' ἂν κἀνης πᾶν ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ σένα, ὀπωκῆσθε θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ βοήθεια.

17. Β Ἐγὼ ὅμως θαυμάζω καὶ μακαρίζω τοὺς παῖδας ἐκείνους καὶ λέγω ὅτι εἶναι ἄξιοι μιμήσεως, ὅχι διὰ τὸ ὅτι κατέπαθσαν τὴν φλόγα, καὶ ἐνίκησαν τὴν ἐνέργειαν τοῦ πυρός· ἀλλὰ διὰ τὸ ὅτι ἐδέχθησαν ὑπὲρ τῶν ἀληθινῶν δογμάτων, καὶ εἰς κάμινον ἐρρίφθησαν καὶ εἰς τὸ πῦρ παρεδόθησαν. Ἐβῶ ἀκριβῶς ὀλοκλήρωθῃ ἡ νίκη των καὶ μόλις ἐρρίφθησαν εἰς τὴν κάμινον ἐστεφανώθησαν συγχρόνως μετ' ἐφεφάνους, ποὺ καὶ πρὶν νὰ τὸ φανερώσωσιν τὰ πράγματα, ἤρξαν νὰ πλέκωνται ἀπὸ τὰ λόγια ἐκεῖνα ποὺ μετὰ πολλὴ θάρρος καὶ ἐλευθεροσιμῖαν ἔλεγον, ὅταν ὠδηγήθησαν ἔμπροσ εἰς τὸν βασιλεῖα. «Οὐ κρεῖαν ἔχομεν ἡμεῖς περὶ τοῦ ρήματος τοῦτου ἀποκριθῆναί σοι. C Ἔστι γὰρ ὁ Θεός ἡμῶν ἐν οὐρανῷ, ὃ ἡμεῖς λατρεύομεν, ἱκανὸς ἐξελέσθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς καμίνου τοῦ πυρός τῆς καιρομένης καὶ ἐκ τῶν χειρῶν σου, βασιλεῦ, ρύσεται ἡμᾶς. Καὶ ἐάν μὴ, γνωστὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῆ χρυσοῦ, ἣ ἔστησας οὐ προσκυνούμεν» (Δανιὴλ 3, 16-18). Ἀπὸ αὐτὰ τὰ

λόγια τοὺς ἀνοκηρῶτις νικητὰς μετὰ αὐτὰ τὰ λόγια ἤρσαν τὸ θραβεῖον τῆς νίκης, ἔτρεξαν διὰ τὸν λαμπρὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, θεικνύοντες ἐμπράκτως τὴν πίστη των ὅπως τὴν εἶχαν φανερώσει μετὰ τοὺς λόγους. Ἄν δὲ διαν τοὺς ἐρρίψαν εἰς τὴν κάμινον, ἡ φωτὰ ἐσβεσθή τὰ σώματά των καὶ ἔλυσσε τὰ δεσμά των D καὶ τοὺς ἀρῆσε ἐκεῖ κάτω νὰ βαδίζωσιν ἐλευθέρως, ἐλησμόνησε τὴν δύναμιν τῆς, καὶ ἔγινε ἡ ἀνημιμένη κάμινος πηγὴ ὁροσερῶν ὕδατων, τοῦτο τὸ θαῦμα προήρκετο ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄνωθεν θαυματουργίαν. Ὡστε αὐτοὶ ἔσαν ὀλληταὶ καὶ πρὶν νὰ γίνουσι αὐτὰ, διότι μόλις ἐρρίφθησαν εἰς τὴν φλόγα, καὶ τὸ τρόπαιον ἔστησαν, καὶ τὴν νίκην ἐκέρδισαν, καὶ τὸν στέφανον ἐπῶρεσαν, καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐπὶ γῆς ἀνεκνήρῳθησαν, καὶ τίποτε δὲν ἔλειπε εἰς αὐτοὺς πρὸς ἄπυχτιον. Τὶ λοιπὸν θὰ εἶκε νὰ εἴπῃς εἰς αὐτά; Ἐξωρίσθησθε καὶ ἐκ τῆς πατρίδος σου ἐξεδιόχθησθε: Ἴδου καὶ οἱ νέοι αὐτοί. Ὑπέστησθε αἰχμαλωσίαν καὶ περιήλθεσθε κάτω ἀπὸ θαρβάρους ἄρποντας; Ε Ἄλλὰ καὶ τοῦτο θὰ ἴδῃς ὅτι συνέβη εἰς αὐτοὺς. Δὲν ἔκειε κανένα ἐκεῖ ποὺ νὰ εἶναι κοντὰ σου, καὶ νὰ σὲ βοηθῇ, νὰ σὲ συμβουλεύῃ καὶ νὰ σὲ διδάσκῃ; Καὶ αὐτὴν τὴν φροντίδα ἐστερήθησαν αὐτοί. Σὲ ἔδεσαν; Σὲ ἔκαυσαν; Ἀπέθαναν; Διότι τίποτε κερρῶτερον ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ μοῦ εἴπῃς. Ἀλλὰ νὰ εἶπῃ καὶ αὐτοί, ἂν καὶ ἐπῆρσαν ὅλα αὐτὰ, ἔγιναν λαμπρότεροι μετὰ καθενα ἀπὸ αὐτὰ, περισσότερο περιφανεῖς, καὶ ἀπέκτησαν μεγαλύτερα κέρδη εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ οἱ μὲν Τσιουδαῖοι, ἂν καὶ εἶχαν ναόν, καὶ θυσιαστήριον, 464 Α καὶ κιβωτόν, καὶ τὰ κερουθήμ, καὶ τὸ Ἰαστήριον, καὶ τὸ καταπέτασμα, καὶ τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἱερέων, καὶ τὰς καθημερινὰς λατρείας, καὶ τὰς θυσίας τὰς ἐπιθινὰς, τὰς ἑσπερινὰς, καὶ ἤκουαν ἀδιακόπως τοὺς προφῆτας τοὺς ζῶντας, τοὺς τεθνεώτας, τῶν ὁποίων οἱ λόγοι ἤκούον μέσα εἰς τὰ αὐτὰ των, καὶ ἔφεραν μαζί των τὴν ὀνάμνησιν ἀπὸ τὰ θάματα ποὺ ἔγιναν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν ἔρημον, ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὰς χεῖρας των, καὶ ἔχαίροντο τόσοσ τὰ θάματα ποὺ παραστάτως τῶν θεῶων, καὶ ἔχαίροντο τόσοσ τὰ θάματα ποὺ τότε ἔγιναν, καὶ ἄλλην τὴν ἄλλην φροντίδα, ὅχι μόνον κηθῆλου δὲν ἀφελήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐζημιώθησαν, διότι ἐστησαν εὐχάλως μέσα εἰς αὐτὸν τὸν ναόν, καὶ ἔσφαξαν τοὺς οὐσὺς B καὶ τὰς θυγατέρας των κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα, καὶ εἰς ὀλοκλήριον οχεθὸν τὴν Παλαιστίνην βεκαναν τὰς παρανόμους ἐκείνους; καὶ καιραμένως θυσίας καὶ ἐτάλησαν ἄλλα ἀναριθμητὰ περισσότερα ἄτομα. Αὐτοὶ ὅμως ἂν καὶ διέπειναν εἰς τὸ μέσον θαρβάρου ζένης καὶ ἐσθρικῆς χώρας, εἰς κωσκιῶν ἢ

ραϊνικήν, ἑστερημένοι πάσης φροντίδος, ἀπαγόμενοι, καί-
 μνοι. ὁχι μόνον καθόλου δὲν ἐζημιώθησαν ἀπὸ αὐτά, οὔτε
 ὀλίγον, οὔτε πολὺ, ἀλλὰ καὶ περισσώτερον ἐλαμψον. Γνω-
 ρίζοντες λοιπὸν αὐτὰ καὶ συγκεντρώνοντες ἀπὸ τὴν ἐσπίνευ-
 στον καὶ θεῖαν Γραφήν τὰ πρὸς ταῦτα ὅμοια (ὅτι πολλὰ εἶ-
 ναι δυνατόν νὰ εὕρη κανεὶς τοιαῦτα παραδείγματα καὶ εἰς
 διάφορα ἄλλα πρόσωπα), ἄς μὴ νομίζωμεν, ὅτι, ὅταν ἄμαρ-
 τόνωμεν, μᾶς ἄρκουν πρὸς ἀπολογίαν δυσκολία καιρῶν ἢ
 περιστάσεων, ἢ ἀνάγκη καὶ βία καὶ τυραννικὴ ἐξουσία τῶν
 ἀρκούντων. C Ὅτι εἶπα εἰς τὴν ἀρχήν, εἰς αὐτὸ καὶ τώρα θὰ
 τελειώσω τὸν λόγον, ὅτι ἂν κανεὶς ζημιώνεται καὶ ὀδύσεται,
 ὑφίσταται τοῦτο ἀπωσθήσεται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ὁχι ἀπὸ
 τοῦ ἄλλου, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀναρίθμητοι αὐτοὶ ποὺ τὸν
 ὀδύσονται καὶ τὸν θλάπτουν. Διότι, ἂν δὲν πάθῃ τοῦτο ἀπὸ τὸν
 ἑαυτὸν του, ὅλοι μαζί ὅσοι κοιτοῦν εἰς ἀλόκληρον τὴν γῆν
 καὶ τὴν θάλασσαν καὶ ἂν τὸν κτητήσουν, οὔτε κατ' ἐλάχι-
 στον δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ θλάσῃσιν αὐτὸν παύ γρηγορεῖ
 καὶ γήφει ἐν Κυρίῳ.

Ἄς προσέχωμεν λοιπὸν, ὡς παρακαλῶ, καὶ ὡς ἀγγυ-
 νώμεν πάντοτε, καὶ ὡς ὑποφέρωμεν μετὰ γενναϊότητα ὅλα
 ὅσα προκαλοῦν λύπην, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἐκεῖνα
 καὶ ἀσφραττῶν ἄγαθὰ διὰ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μας,
 εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις τώρα καὶ πάν-
 τοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΚΑΝΔΑΛΙΣΘΕΝΤΑΣ

Α ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΥΣ ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΕΣΚΑΝΔΑΛΙΣΘΗΣΑΝ ΔΙΑ ΤΑΣ ΚΑΚΑΣ
 ΗΜΕΡΑΣ ΠΟΥ ΗΛΘΟΝ ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΙΒΙΣΙΝ ΠΟΥ ΓΗΚΕΤΗ Ο
 ΛΛΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΛΟΙ ΙΕΡΕΙΣ, ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΑΝ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ
 ΤΟΥ ΑΚΑΤΑΛΗΠΤΟΥ, ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

Οἱ ἱατροὶ, ὅταν πρόκειται νὰ θεραπεύσουν ἀρρώστους
 ποὺ ἔχουν πυρετὸν, ἢ ποὺ πάσχουν ἀπὸ κάποιο ἄλλο νό-
 σθημα, ζητοῦν νὰ δοῦν πρῶτον τοὺς ἰδίους τοὺς ἀρρώστους,
 διότι μακρὰν ἀπὸ αὐτοῦ, δὲν ἠμποροῦν νὰ παράσχουν τὴν
 ἰατρικὴν τῶν θεσθείων. Καθὼς τὰ τοιαῦτα εἶναι καὶ ἡ τέχνη
 τῶν, τέτοια καὶ τὰ νοσήματα ἐκεῖνα. Ἡμεῖς ὅμως ποὺ φρον-
 τίζομεν, ὁχι μόνον ἕνα καὶ δύο, ἀλλὰ ὅλους τοὺς ἐν τῇ οἰ-
 κουμένῃ σκανδαλισμένους νὰ θεραπεύωμεν, δὲν χρειάζο-
 μεθα B κάτι τέτοιον. Διότι οὔτε ζητοῦμεν νὰ εἰσελθῶμεν εἰς
 τὴν οἰκίαν κάποιου ἐκ τῶν ἀρρώστων, οὔτε νὰ μάθωμεν ποῦ
 κατάκεινται, ἀλλ' οὔτε ἐπιδιώκομεν νὰ ἰδοῦμε τοὺς ἰδίους τοὺς
 ἀρρώστους. Δὲν χρῆσιμοποιοῦμεν ἱατρικὰ ἐργαλεῖα, δὲν προ-
 καλοῦμεν δαπάνην χρημάτων, διατάσσοντες τοὺς ἄσθενεῖς
 νὰ ἀγοράζουν τὰ πρὸς θεραπείαν φάρμακα· ἀλλὰ καὶ ἂν μᾶς
 εἶναι ἀγνωστοί, καὶ ἂν κατοικοῦν εἰς αὐτὰς τὰς ἐγκαταδὸς τῆς
 οἰκουμένης, καὶ ἂν εὕρισκωνται ἀνάμεσα εἰς τοὺς θαρβάρους,
 καὶ ἂν ἀκόμη εὕρισκωνται εἰς τὰ ὄρη τῆς πτωχείας, καὶ ἂν
 εἶναι πένητες εἰς τοιοῦτον θαθρὸν, ὥστε νὰ στεροῦνται καὶ
 τῆς ἀναγκαίας τροφῆς τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μᾶς γίνεται ἐμ-
 πόδιον εἰς τὴν θεραπείαν. 446 Α ἀλλ' ἐγκατεστημένοι εἰς ἕνα
 ὅπου κυρίως ἐργαλεῖα καὶ φάρμακα καὶ τροφὰς καὶ ποτὰ καὶ
 χρήματα καὶ κυρίως νὰ ἐπιχειρήσωμεν μακρὰν ἀποδημίαν
 διακνομεν τὴν ἀσθένειαν αὐτήν. Πῶς καὶ μετὰ ποῖον τρόπον;
 Κατασκευάζοντες τὸ φάρμακον τοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον ἀντικα-
 θεστῶ ὅλα αὐτὰ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ εἶναι καλύτερον ἀπὸ
 ὅλα ὅσα εἴπωμεν. Διότι καὶ ἀπὸ τὸν ἄρτον τρέφει περισσώτε-
 ρον, καὶ ἀπὸ φάρμακον θεραπεύει καλύτερον, καὶ ἀπὸ τὸ
 πῦρ καίει δυνατώτερον, καὶ κυρίως νὰ φέρῃ κανένα σωμα-
 τικὸν πόνον, παύει τὰ δυσώδη ὑγρὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν·
 καὶ, κατερώτερον ἀπὸ νυστέρι, κόπτει τὰ σάπια μέλη δίκως
 πόνον· B καὶ ἐνῶ κάνει τοῦτο δὲν προκαλεῖ καμμίαν χρημα-

τικὴν δαπάνην, ὅτε ἐρεθίζεται τὴν πενίαν. Κατασκευάσαμε λοιπὸν αὐτὸ τὸ φάρμακον, τὸ στέλλομεν εἰς ἄλλους, μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἔσται θὰ καρπὸν τὴν θεραπείαν των, ἀρκεῖ μόνον νὰ προσέκωιν εἰς τὰ λεγόμενα μὲ ἀκριβείαν καὶ μὲ ἐγνωμοσύνην.

1. Ἐπειδὴ ὁμοῦ καὶ εἰς τὰ σώματα δοῦ ὀλίγον ἀλλὰ πάρα πολὺ συντελεῖ εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἐκ τῆς ἀσθενείας τὸ νὰ μάθῃ ὁ ἀσθενὴς **C** τὴν αἰτίαν τῆς ἀσθενείας του (διότι ὅταν μάθῃ τοῦτο δὲν θὰ ἀπαλλαγῆ μόνον ἀπὸ τὴν νόσον ἢ ὁποῖα τὸν βασανίζει, ἀλλ' ὅτε μετὰ ταῦτα θὰ περπέσῃ εἰς αὐτήν, ὅταν γνωρίσῃ τὴν αἰτίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας περιέπεσε τὴν ἰατρικὴν φρονίαν εἰς αὐτήν καὶ θὰ προφυλαχθῆ), ἔμπρὸς καὶ ἡμεῖς τοῦτο πρῶτον τοὺς νοσοῦντας ἄς διδάξωμεν, πῶς εὗρήκεν αὐτοὺς αὐτὸ τὸ νόσημα τοῦ σκανδαλισμοῦ. Διότι ἔδν τὸ μῦθον αὐτῶ, καὶ θελήσουν νὰ τὸ φυλάξουν μὲ ἀκριβείαν, δὲν θὰ ἀπαλλαγῶν μόνον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν, ὅτε προσωρινῶς μόνον, ἀλλὰ διαρκῶς· καὶ ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἀπὸ ἄλλας περισσοτέρας. **D** Καθῶσον τέτοια εἶναι τὸ εἶδος αὐτοῦ τοῦ φαρμάκου, ὅστε καὶ τὸ παρὸν νόσημα νὰ θεραπευθῆ καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη νὰ μῶς προφυλάσῃ. Διότι δὲν εἶναι ἕνα καὶ δύο καὶ τρία, ἀλλὰ πολλὰ αὐτὰ πού σκανδαλίζουν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν τοὺς ἀσθενεσιότερους· καὶ ἀπὸ ἅλα αὐτὰ ὁ λόγος μας ὑπόκειται νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς κυριευθέντας ἀπὸ αὐτῶ, μόνον ἂν θελήσουν (ὅπως καὶ προηγουμένως ἀνέφερα) καὶ μῶθουν καὶ τηρήσουν τὸ λεγόμενον Κάμνω δὲ τὴν θεραπείαν αὐτὴν μεταχειριζόμενος φάρμακα δοῦ μόνον ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐκείνων πού γίνονται καὶ σιμθαίνουσιν διαρκῶς εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν ὅστε καὶ εἰς ἐκείνους πού δὲν στηρίζονται εἰς τῆς Γραφῆς, κοινῇ νὰ γίνῃ ἡ θεραπεία. Ἐν φυσικῶ θελήσουν **E** διότι δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ λέγω συνεχῶς αὐτῶ. Καθῶσον μὲ τὸν ἐπινοητικὸν καὶ τὴν βίαν, καὶ θίαν δὲν θέλῃ κανεὶς, καὶ κοπιῶς νὰ ἀποδέχεται τοὺς θείους νόμους, δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ λάθῃ αὐτὴν τὴν θεραπείαν καὶ ἐξ αὐτῶν, μᾶλλον περισσοτέρον ἐξ αὐτῶν παρὰ ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων ἀποδείξεως. Διότι πρέπει νὰ μισέσωμεν ὅτι ἡ ἀπόφασίς τοῦ Θεοῦ εἶναι περισσοτέρως ἀξιόπιστος ἀπὸ τὰ ἰατρικὰ. Διὰ τοῦτο θεοβαίως καὶ φοβερωτέρως πτωρία κερμάνει αὐτοὺς πού δὲν διαρκῶνται, διότι ἂν καὶ ἐδέχθησαν τὴν Γραφήν, καμμίαν ὠφέλειαν ὡς πῶς αὐτὸ δὲν ἔπῃραν ἀπὸ αὐτῶν. Διὰ τὴν μὴ παθαίνουσιν λοιπὸν τοῦτο, ἔμπρὸς ἄς ἀρχίσωμεν τὴν θεραπείαν τοῦ πάθους, ἀφοῦ πρῶτον εἰπωμέν τὴν αἰτίαν τοῦ νοσήματος.

2. 467 **A** Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσο μεγάλης ἀσθενείας; Ἡ πολυάσχολος καὶ περιέργος διάθεσις καὶ τὸ νὰ θέλωμεν νὰ μάθωμεν ἄλλας τὰς αἰτίας ἄλλων τῶν συμβαινόντων, καὶ νὰ ἐπεμβαίνωμεν εἰς τὴν ἀκατάληπτον καὶ ἀρρητον ἡρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, νὰ περιεργαζώμεθα ὀνεισκόντως καὶ νὰ πολυπραγματώμεν περὶ τὴν ἀπέραντον καὶ ἀνεξέκνιστον αὐτὴν σοφίαν. Καὶ ὅμοις ποῖος ὑπῆρξε σοφώτερος ἀπὸ τὸν Παῦλον; Διότι, πῆς μου, δὲν ἦτο αὐτὸς οὐκὸς ἐκλογῆς; Δὲν προσεῖλκυσε πολλὴν καὶ ἀνέκφραστον τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Δὲν εἶχε μέσα του τὸν Χριστὸν ὀμιλοῦντα; Δὲν ἔγινε μέτοχος ἀπορρήτων λόγων τοῦ Θεοῦ; **B** Δὲν ἤκουσεν ἄκείνος μόνος; ὅσα δὲν ἦτο ἐπιτετραμένον εἰς κανένα ἐκ τῶν ἀνθρώπων νὰ λαλήσῃ; Δὲν ἀνηγάγη εἰς τὸν Παράδεισον; Δὲν ὑψώθη εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν; Δὲν ἔστρεψε γῆν καὶ θάλασσαν; Δὲν ἔπεισε τοὺς βαρβάρους νὰ φιλοσοφούν; Δὲν εἶχε πολλὰ καὶ διαφόρους ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Δὲν καθυδῆγει λαοὺς ὀλοκλήρους καὶ πόλεις; Δὲν ἐνεπιστεύθη ὁ Θεὸς εἰς αὐτὸν ὀλοκλήρον τὴν οὐκουμένην; Καὶ ὁμοῦ, αὐτὸς ὁ τόσο μεγάλος, ὁ τόσο σαρῶς καὶ δυνατὸς καὶ πνευματικὸς ἄνθρωπος, πού τόσα πολλὰ ἀπέλαυσε, θίαν ἔλθῃ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, **C** καὶ δοῦ ὀλοκλήρου τῆς προνοίας, ἀλλὰ μόνον ἕνος μέρους αὐτῆς, ἄκουσε πόσην ἐκπλήξιν νοιώθει, πόσους Παιγγοὺς τὸν πᾶνει, πῶς ἠποσύρεται ἄμεσως καὶ παραδέχεται ὅτι εἶναι ἀκατάληπτον αὐτὸ τὸ θέμα. "Ὅταν λοιπὸν ἐξήταζεν, δοῦ πῶς πρᾶνοι ὁ Θεὸς περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων, καὶ τῶν κερουβείμ, καὶ τῶν σεραφεείμ, καὶ τῶν ἄλλων ὀρρήτων δυνάμεων, ὅτε πῶς περὶ τοῦ ἡλίου, καὶ τῆς σελήνης, καὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῆς γῆς, καὶ τῆς θαλάσσης, ὅτε πῶς περὶ ὀλοκλήρου τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὅτε πῶς περὶ τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ τῶν φυτῶν, καὶ τῶν σπερμάτων, καὶ τῶν βοτανῶν, καὶ τῶν ἄερων, καὶ τῶν ἀνέμων, καὶ τῶν πηγῶν, καὶ τῶν ποταμῶν, ὅτε τῆς φυσικῆς γεννήσεως καὶ αὐξήσεως, **D** καὶ διατροφῆς, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιοῦτων, ἀλλὰ θίαν ἐπεχειρῆ νὰ κατανοήσῃ ἕνα μόνον μέρος τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ τὸ οὐκείων μὲ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Ἑθνικοὺς (διότι πάντοτε ὀμίλη δι' αὐτοὺς καὶ ἐδίδαξε πῶς ὁ Θεὸς ἐκάλεσε τοὺς ἔθνη καὶ πῶς ἠρνήθη τοὺς Ἰουδαίους, καὶ πῶς ἐσπλάγχνωσε ἐφρόνισσε νὰ σπῶσῃν καὶ οἱ δύο), ἄκουσε τί λέγει. Ἐπειδὴ ὀηλοδὴ εἶπε ὅτι εἶχε ἀναίξει πέλαγος ἀπειρον ἐνωπίων του, καὶ τῆς αὐτὸ τοῦτο τὸ μέρος μόνον, καὶ ἐπειδὴ ἠέλησε νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ ἴδιον τὸ βάθος αὐτῆς τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ἀπελήφθη λόγῳ τῆς ἀνεκφράστου αὐτῆς οὐκονομίας αὐτῶν

ἀπὸ ακαιοδίνην, ἐθαύμασε καὶ ἐξεπλάγη διὰ τὸ ἀπερίγραπτον, **Ε** τὸ ἀπέραντον, τὸ ἄρρητον καὶ τὸ ἀκατάληπτον τῆς σοφίας καὶ προνοίας τοῦ Θεοῦ, ὁποσὶ κάρασε μὲ ὀρμήν, ἀφοῦ ἐξέβαλε αὐτὰς τὰς λέξεις, καὶ ἀνέκραξε μὲ μεγάλην ἐκπληξίν αὐτὰ τὰ λόγια: «Ὡ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ!» (Ρωμ. 11, 33). Ἐπειτα, δεικνύων ὅτι εἶδε τὸ βάθος, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρασε νὰ μῆθη πόσον εἶναι, προσέθεσε: «Ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ!». Δὲν εἶπεν ἀκατάληπτα μόνον, ⁴⁶⁸ **Α** ἀλλὰ καὶ «ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ». Διότι ὅχι μόνον δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἐννοήσῃ, ἀλλ' οὔτε ἀρχὴν ἐρεύνης αὐτῶν νὰ κάμῃ ὥστε ὅχι μόνον δὲν ἔχει κανεὶς τὴν δύναμιν νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ τέλος, ἀλλ' οὔτε τὴν ἀρχὴν τῶν οικονομῶν αὐτοῦ νὰ ἀνικνεύσῃ. Καὶ ἄρα εἶπε: «Ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ», καὶ ἐθαύμασε καὶ ἐξεπλάγη, ἐτελείωσε τὸν λόγον εἰς δοξολογίαν λέγων τὰ ἑξῆς: «Τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου, ἢ τίς συμβούλους αὐτοῦ ἐγένετο; ἢ τίς ἐπρόδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ: Ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα: οὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν» (Ρωμ. 11, 34-36). **Β** Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει αὐτὸς εἶναι ἡ πηγὴ, αὐτὸς εἶναι ἡ αἰτία τῶν ἀγαθῶν, δὲν χρειάζεται κανένα βοηθόν, κανένα σύμβουλον. Δὲν σκέπτεται καὶ θαυματουργεῖ δανειζόμενος γνώσιν ἢ φρόνησιν ἀπὸ κάποιου ἄλλου: ἀλλ' αὐτὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ αἰτία καὶ ἡ πηγὴ ὧν ἀγαθῶν, αὐτὸς εἶναι δημιουργὸς τῶν, αὐτὸς μὴ ὑπάρχοντα τὰ ἐδημιούργησε, καὶ αὐτὸς δημιουργημένα τὰ συγκρατεῖ καὶ τὰ διατηρεῖ ὅπως θέλει. Διότι τὸ «Ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα», σημαίνει, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ αἰτία τῶν ὄντων καὶ ὁ δημιουργός, καὶ αὐτὸς διατηρεῖ καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα. Ἐπειτα ἐνθυμεῖται πάλιν τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ ποῦ ἔγινε πρὸς ἡμᾶς καὶ λέει εἰς ἄλλο μέρος: «Χάρις δὲ τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῃ αὐτοῦ δωρεᾷ» (**Β'** Κορινθ. 9, 15). **Γ** Καὶ φανεράνει ἐπίσης, ὅτι ἡ εἰρήνη ποῦ μᾶς ἔχει δώσει, δὲν εἶναι ἄνωτέρα μόνον ἀπὸ κάθε λόγον, οὔτε ἀπὸ κάθε διήγησιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάθε κατανόησιν: διὰ τοῦτο καὶ λέγει: «Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὑπερέκουσα πάντων νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν» (Φιλιππ. 4, 7). «Ἄν λοιπὸν εἶναι ἄπειρον τὸ βάθος τοῦ πλοῦτου τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεώς του, καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ ἀνεξερεύνητα, καὶ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἀνεξιχνίαστοι, καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ ἀπερίγραπτου, καὶ ἡ εἰρήνη του ὑπερβαίνει κάθε σκέψιν, ὅχι μόνον τὴν ἰδικήν μου καὶ τὴν ἰδικήν σου καὶ τοῦ τάδε, οὔτε μόνον τὴν σκέψιν τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Πέτρου,

ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπογγέλλων καὶ ὧν τῶν δυνάμεων τοῦ ὀφθαλμοῦ, πῆς μου, ἢ δὲ ἀπολογηθῆς ἐσὺ **Δ** καὶ ποίαν συγκρίσῃν θὰ βρῆς, ὅταν δεκνύης τόσην μανίαν καὶ παραφροσύνην μὲ τὸ νὰ θέλῃς νὰ καταλάβῃς τὰ ἀνεξερεύνητα καὶ ζητηεῖς τὸν λόγον δι' ἄλλην τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ: Διότι ἐάν ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος εἶκεν ἀπολαύσει τόσην γνώσιν καὶ εἶχε τόσον μεγάλην παρηρσίαν καὶ ἦτο γεμῆτος ἀπὸ τόσα χαρίσματα, ἀποφεύγῃ νὰ ἀναζητῇ νὰ καταλάβῃ, καὶ θαυμάζει καὶ ὅχι μόνον δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ ἀλλ' οὔτε νὰ ἐρευνήσῃ τὴν ἀρχὴν, ἐπειδὴ οὔτε δυνατόν εἶναι αὐτό, πῶς δὲν εἶναι μὴ ἀθλιὸς ἀπὸ ὧν καὶ πᾶς δὲν κατέχεται ἀπὸ τὴν χειροτέραν μανίαν αὐτῶν ποῦ ἀκολουθεῖ ἀντίθετον δρόμον πρὸς ἐκείνον: Διότι δὲν εἶπε μόνον αὐτὰ, **Ε** ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔγραφε κάποτε εἰς τοὺς Κορινθίους περὶ γνώσεως, καὶ ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι, ἂν καὶ ἔχαμεν μῆθει πολλά, ὅμως ὀλίγον, πέρα πάλυ ὀλίγον μέτρον γνώσεως ἔχομεν, ἔτσι περὶ ποῦ λέγει εἰς αὐτοῦς: «Εἰ τις δοκεῖ ἐγνωκέναι τι, ὅπως οἶδε καθὼς δεῖ γνώμην» (**Α'** Κορινθ. 8, 2). Ἐπειτα φανεράνων ὅτι πολὺ ὑστερεῖ ἡ γνώσις μας, καὶ τὸ περισσότερον αὐτῆς εἶναι ἀποσιμωμένον εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, καὶ ὅτι ὀλίγη γνώσις μᾶς ἔχει δοθῆ τῶρα, προσέθεσεν: «Ἐκ μέρους γινώσκωμεν, καὶ **κα** μέρους προφητεύομεν. Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλος, ⁴⁶⁹ **Α** ἴδιε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται» (Ἀβτ. 13, 9, 10). Καὶ οὔτε ἐδῶ ἐσταμάτησε, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξῃ πόση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξύ αὐτῆς καὶ ἐκείνης, τῆς γνώσεως καὶ ὅτι πολὺ ὑπολείπεται ἡ νῦν, καθιστῶ τοῦτο σαφές μὲ μερικὰς εἰκόνας λέγων: «Ὅτε ἤμην νῆπιος, ὡς νῆπιος ἐλάλου, ὡς νῆπιος ἐφρόνων, ὡς νῆπιος ἐλογίζομην: ὅτε δὲ γέγονα ἄνθρωπος, τὸ τοῦ νηπίου κατήργηκα. Βλέπομεν γὰρ ὅρα δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» (Ἀβτ. 11, 12). Ἐφ' ἑδὲς πόση εἶναι ἡ διαφορὰ: Ὅση εἶναι ἡ μεταξύ νηπίου παιδὸς καὶ ἀνδρὸς τελείου: ὅση εἶναι ἀνάμεσα εἰς τὸν καθρέπτην καὶ τὸ αἰνίγμα καὶ τὴν ἄλλην θαμπὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων, ἀπὸ τὴν ὄψιν τὴν καλὴν. Αὐτὸ σημαίνει τὸ πρόσωπον μὲ πρόσωπον. **Β** Διατὶ λοιπὸν ραίνεσαι καὶ λυσσᾶς τολμῶν νὰ πάθῃς ὅσα δὲν ἐπιτρέπονται, ἄσκοπα καὶ ἄδικα: Καὶ διατὶ δὲν παραδέχεσαι τὸν Παῦλον ποῦ λέγει: «Μενούνη γε σὺ τίς εἶ, ἄνθρωπε, ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; Μὴ ἐσσί τὸ πλάσμα τῷ πλάσῃ; Τί μὲ ἐποίησας οὕτως;» (Ρωμ. 9, 20). Βλέπεις πόσην ὑπακοὴν ἀπαιτεῖ: Πόσην σωπὴν: Δὲν λέγει θεοβαίως τοῦτο διὰ νὰ ἀναρῆσθαι τὸ αὐτεξουσίον μας: μὴ γένοιτο: ἀλλὰ φανεράνει ὅτι αὐτὸς ποῦ ἐξετάζει αὐτὰ ἤμεις: νὰ εἶναι τόσον ἀρμυρὸς, ὅσον εἶναι ἀπὸ φυσικοῦ τοῦ ὁ

ηλός, ὁ ὁποῖος ὑπακοεῖ κατὰ πάντα εἰς τὸν τεχνίτην, καὶ νὰ μὴ ἀντιπέσει, οὕτε νὰ συζητῇ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὴν ἰδικήν μας φύσιν ὑπενθυμίζε **C** καὶ κἀνγει λόγον διὰ τῆλόν καὶ ἀγγελιοπλάστην. Ἄν καὶ θεοβαλὺς ὁ ἀγγελιοπλάστης καὶ ὁ ηὐλός ἔχουν τὴν αὐτὴν οὐσίαν. Ἄν δὲ ἴσου εἶναι ἡ αὐτὴ οὐσία, τότε ὑπάρχει ὑπακοή· ἐκεῖ ἴσου ἡ διαφορὰ μεταξὺ οὐσίας καὶ γνώσεως καὶ ὄλων τῶν ἄλλων εἶναι ἀπειρος, ποῖον συγκάριστον θὰ εἶρη ὁ ἴσος ἀυθάδης καὶ ἀνοήδης, ὥστε νὰ πολυπραγμοῖη περὶ τὰ ἔργα καὶ τὰς βουλὰς τοῦ πλάσαντος αὐτὸν Θεοῦ; Σκέψου, ἄνθρωπε, ποῖος εἶσαι· διότι αὐτὸ σημαίνει ὅταν λέγῃ «Σὺ τίς εἶ;» Δὲν εἶσαι ηὐλός; Δὲν εἶσαι ἔφρα καὶ στάκτη; Δὲν εἶσαι σκόνῃ; Καπνός; Χορτόρι; Δὲν εἶσαι ὄνθος τοῦ χορταριοῦ; Διότι ἄλλος αὐτός τὰς εἰκόνας συνεχῆς οἱ προφήται παρουσιάζουσιν **D** καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀποδείξουν πῶσον ἀσήμενοι εἴμεθα. Αὐτοὶ δὲ ποῦ ἀνερευνάτω ἀπὸ αἴνα εἶναι ὀθόνατος, ἀναλλοίωτος, αἰώνιος, ἀρετόβλητος, ἀναρκος, ἀτελεύτητος, ἀκατανόητος, ὑπερβαίνει τὴν νόησιν, νικᾷ τὸν λογισμόν, ἀνεκφραστός, ἄρητος, ἀκατάλητος δικίμων εἰς ἐμὲ καὶ εἰς ἐσέ, καὶ εἰς τοὺς προφήτας καὶ τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀράνας δυνάμεις, τὰς καθαρὰς, τὰς ἀοράτους, τὰς ἀσμετάτους, οἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν διαρκῆς εἰς τὸν οὐρανόν.

3. **E** Ὅταν λοιπὸν Ἰσὴ τὰ Σεραφεῖμ ποῦ πετοῦν γύρω ἀπὸ τὸν ὕψηλόν καὶ περιβλεπτον ἐκεῖνον θρόνον, νὰ κρύπτουν τὴν ὕψιν των μετὰ τὰς ἀνοιγμένας πτέρυγας των, καὶ νὰ σκεπάζουν τοὺς πόδας των, καὶ τὸ σῶμα καὶ τὰ πρόσωπα των καὶ νὰ ἀφήνουν κραυγὴν γρη῏την ἐκπληξῆν, μὴ νομίσηε θεῖ ἔχουν περὰ καὶ πόδας καὶ πτέρυγας· διότι αἱ δυνάμεις ἐκεῖνοι εἶναι ἄρατοι. Ἄλλὰ μετὰ τὰς εἰκόνας αὐτὰς νὰ ἐννοῆσιν τὸ ἀπλησίαστον καὶ τὸ ἀκατάλητον ἐκεῖνου ποῦ κἀθεται ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰς δυνάμεις ἐκεῖνας εἶναι ἀκατάλητος καὶ ἀπλησίαστος, ἂν καὶ συγκρατοβατικῆς φύσιν ὅτε καὶ τότε ἐνεφανίσθη ὅπως εἶναι. 470 **A** Διότι ὁ Θεὸς δὲν κἀθεται, οὔτε περικλείεται εἰς θρόνον, οὔτε περιλαμβάνεται εἰς τόπον. Ἐάν τις καὶ καθομένον, καὶ εἰς θρόνον ἰσοθετημένον καὶ τριγυρομένον ἀπὸ αὐτὰ (καὶ ἄλλα αὐτὰ φανερόνουν συγκρατοβατικῶν, ὅχι δευσιάν), δὲν ἠμῆρουν νὰ τὸν δοῦν, ἀλλὰ ἐκάλυπτον τὰ πρόσωπα των μετὰ τὰ ἀνοικτὰ περὰ των, ἐπειδὴ δὲν ἄντεχον τὴν ἀστροπήν ποῦ ἐνιόζετο ἀπὸ τὸν θρόνον τοῦ, καὶ ἐδοξολογοῦν μόνον, ἠμνοῦσαν μόνον, καὶ ἀνέστημι μετὰ φοικὴν πολλήν τὴν μυστικὴν ἐκεῖνην μελαφιδίαν τοῦ ἁγιοσμοῦ, δὲν θὰ ὑπάγῃ νὰ κροφῆς καὶ νὰ τρυπώσης βαθιά, αὐ ποῦ θέλει μετὰ ἰσὴν θρασύτητα νὰ περιερ-

γᾶσαι τὴν πρόνοιαν τῆς ἀρρήτου, καὶ ἀνεκφραστοῦ, καὶ ἀκατάλητου εἰς τὰς ἴσας δυνάμεις δυνάμεις τοῦ Θεοῦ; **B** Διότι τὰ ἀκετικά μετὰ τὸν Θεόν, μόνον εἰς τὸν Υἱόν καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι γνωστὰ μετὰ ἀκριβείαν καὶ εἰς οὐδένα ἄλλον. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὸ μὲν ἕνα τὸ ὑπεβήλασεν ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, τὸ δὲ ἄλλο ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Ὁ μὲν λοιπὸν υἱὸς τῆς βροντῆς, ὁ ὁποῖος εἶκεν ὡς διακεκριμένον σημεῖον τὸ ὅτι ἦτο ἑξαιρετικῶς ἠγαπημένος εἰς τὸν Χριστόν, ποῦ ἦτο ἀπόδειξις τῆς μεγίστης ἀρετῆς του, καὶ ὁ ὁποῖος ἀπῆλθε τὴν μαρτυρίαν, ὥστε καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτοῦ νὰ κατακλίνεται. Ἐπὶ λέγει «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε»· ὄρασαν ὀνομάζει τὴν γνώσιν· «Ὁ μονογενὴς Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο» (Ἰωάνν. 1, 18). **C** Τοῦτο καὶ ὁ ἴσος ὁ Χριστὸς τὸ γνωστοποιεῖ ὅταν ὁμιλῇ εἰς τὸν λαόν των Ἑβραίων καὶ λέγῃ «Οὐδεὶς ἑώρακε τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ· ὁὗτος ἑώρακε τὸν Πατέρα» (Αὐτόθι 6, 46). Τὸ δὲ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὅταν ἔκανε λόγον περὶ τῆς οικονομίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ἤθελε νὰ πῇ πᾶς ἐγγνώρισε ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπόρητα ποῦ ἔμαθε, λέγει τὰ ἑξῆς· «Λαλοῦμεν δὲ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προῦρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τοῦτου ἔγνω. Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. **D** Ἄλλὰ, καθὼς γέγραπται, ἃ ὄφθαλμοὶ οὐκ εἶδον, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσαν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν» (Α' Κορινθ. 2, 7-9). Πᾶς λοιπὸν ἐγνωρίσαμεν αὐτὰ ἡμεῖς, Παῦλε; Ποῖος μᾶς τὰ ἐληρωφόρησε, καὶ ποῖος μᾶς τὰ ἀρανῆρωσε αὐτὰ τὰ ἀθέατα καὶ ἀήκουστα ποῦ δὲν ἀνέβησαν εἰς καρδίαν ἀνθρώπου; Πῆς καὶ δεῖξε ποῖος μᾶς ἔφερε τὴν γνώσιν; «Ἡμῖν δὲ, φησὶν, ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ» (Α' Κορινθ. 2, 10). Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι τὸ Πνεῦμα μόνον αὐτὰ γνωρίζει, ὅσα μᾶς ἀπεκάλυψε ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ, καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἄλλην τὴν γνώσιν, προσέθεσε· «Τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα ἔρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Τίς γὰρ ὀδὸν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, **E** εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὕτως ὀδὸν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ» (Αὐτόθι στιχ. 11). Καὶ αὐτὸ ποῦ λέγει σημαίνει· ὅπως ὁ ἄνθρωπος αὐτός μόνος γνωρίζει τὰ ἰδικὰ του, καὶ ὅσα σκέπτεται καὶ διανοεῖται, ὅλα τὰ ἡξεύρει καλὰ, ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον γνωρίζει πολὺ καλὰ ἄλλην τὴν ἀπόρητον γνώσιν τοῦ Θεοῦ. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ «Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ὀδὸν, εἰ μὴ ὁ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ», ἔδειξε ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ αὐτὴν γνώσιν

δχι μόνον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀγγελικὰ δημιουργήματα. **471** **A** Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος σοφὸς λόγος συμβουλεύει: «Χαλεπώτερά σου μὴ ζήτηί, καὶ ἰσχυρότερα σου μὴ ἐξέταζε: ἂ προσετήγη σοι, ταῦτα διανοοῦ' πλείονα γὰρ συνέσεως ἀνθρώπων ὑπεδείχθη σοι (Σοφ. Σειράχ 3, 22-25). Καὶ αὐτὸ πού λέγει σημαίνει: οὔτε αὐτὰ πού ἔχεις μάθει, τὰ ἐρωθες μόνος σου, οὔτε σοῦ ἦτο ἀρκετὴ ἡ ἀνθρώπινη φύσις διὰ τὸ μάθεαι τὰ πάντα, ἀλλὰ τὰ περισσότερα τὰ ἐπιληροφορήθησ' ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Διότι ἦσαν πολλὰ ἐνώτερα ἀπὸ τὴν κατάληψιν σου. Διὰ τὸ λοιπὸν ἀγωνίεσαι ἀπὸ μόνος σου νὰ ἐρευνᾷς τὰ βαθύτερα, ὅταν πολλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ, πού γνωρίζεις, ὑπερβαίνουσιν τὴν διανοίαν σου, καὶ τὰ ἔχεις καὶ αὐτὰ ἀπὸ ἄλλων: **B** Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀποδηλώνων, ἔλεγε: «Τι γὰρ ἔχεις, ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχῶσαι ὡς μὴ λαθῶν;» (Α' Κορινθ. 4, 7). Παῦσε λοιπὸν τέλος πάντων τὴν τόσο ἐπιήμονον προσπάθειαν, καὶ παραδέξου τὴν σαφωτάτην ἐκείνην συμβουλὴν πού λέγει: «Μὴ εἰπῆς: Τί τοῦτο; Εἰς τί τοῦτο; Πάντο γὰρ εἰς κρίσιν αὐτῶν ἔκτισται» (Σοφ. Σειράχ 38, 21).

4. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ὅταν ἔγινε ὅλη ἡ δημιουργία, καὶ προσέλαβε τὸν οὐρανόθεν στολισμόν, καὶ συνετελέσθη τὸ παναρμόνιον τοῦτο, καὶ παράδοξον καὶ λίαν καταπληκτικὸν ἔργον, ἐπρόκειτο πολλοὶ ἀνόητοι καὶ τρελλοὶ νὰ συζητοῦν **C** ὅσα ἔγιναν. Πρόσεξε πῶς ὁ νομοθέτης συνεκράτησε ἀπὸ πρὶν τὴν ὑπηρεσίαν κρίσιν των καὶ τὴν ἀνόητον γνώμην των, πῶς μὲ ἕνα λόγον ἔκλεισε τὸ ἀδιάντροπον στόμα των, ὅταν εἶπε: «Εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν» (Γεν. 1, 31). Ἐπειδὴ δηλ. μετὰ τῶν ὀρωμένων ὑπῆρχε ὁ μόνον φῶς ἀλλὰ καὶ σκοτάδι: ὁχι μόνον καρποὶ ἀλλὰ καὶ ἀγκάθια: ὁχι μόνον ἡμέρα δένδρα, ἀλλὰ καὶ ἄγρια: ὁχι μόνον ὁμαλά πεδιάδες, ἀλλὰ καὶ ὄρη καὶ θαλάσσιαι κοιλάδες καὶ φαράγγια: ὁχι μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ἔρπετα πού οἴκνουν δηλητηρίων: ὁχι μόνον ψάρια, ἀλλὰ καὶ κίτη **D** ὁχι μόνον ἡμέρα πελάγη, ἀλλὰ καὶ ἀδιάπεραστος θάλασσα: ὁχι μόνον ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ὕδρα, ἀλλὰ καὶ κεραυνοὶ καὶ λαίλαπες: ὁχι μόνον ἄνεμοι εἰννοϊκοί, ἀλλὰ καὶ καταγίβες: ὁχι μόνον περιστέρια καὶ πτηνὰ πού κελσηθοῦν, ἀλλὰ καὶ γεράκια καὶ κορῆα καὶ γῦπες καὶ ἄλλα ἀνθρωπαφάγα ζῷα: ὁχι μόνον πρόβατα καὶ βόδια, ἀλλὰ καὶ λύκοι καὶ λεοπαρδάλεις καὶ λεοντάρια: ὁχι μόνον ἑλάφια καὶ λαγοὶ καὶ ζαρκάδια, ἀλλὰ καὶ σκορπιοὶ καὶ ἐκιδναὶ καὶ δράκοντες: καὶ μετὰ τῶν βοτανῶν ὁχι μόνον θεραπευτικὰ φυτὰ, ἀλλὰ καὶ δηλητηριώδη, καὶ πολλὰ ἔξ ἄλων αὐτῶν ἐπρόκειτο νὰ σκαν-

δαλίζονται καὶ νὰ δημιουργοῦν αἰρέσεις μετὰ τὴν συντέλειαν τῶν γενομένων, **E** καὶ τὴν διακοσμήσιν ἐνὸς ἐκάστου, δείκνει τὸν δημιουργόν νὰ ἐπαινῇ ἐν ἑκάστῳ ἀπὸ τὰ γενόμενα, μᾶλλον δὲ χωριστὰ ἑκάστον ἐξ αὐτῶν, καὶ μὰρ ὅλα, ὥστε καὶ ἐν εὐρεθῇ κανεὶς νὰ παραίτωναι τοιοῦτον καὶ ὁ διάντροπος, αὐτὸς νὰ μάθῃ τὴν γνώμην τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ περιεργάζεται τίποτε πλέον ἐκ τῶν ὀρωμένων. Διὰ τοῦτο καὶ ἀφοῦ εἶπε ὅτι ἔγινε φῶς, προσέθεσε: «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι καλόν» (Γεν. 1, 4), τὸ αὐτὸ δὲ καὶ δι' ἐν ἑκάστῳ. Ἐπειτο διὰ τὸ μὴ τὰ πᾶ ὅλα μὲ τὸ ὄνομα των **472** **A** καὶ παρατείνῃ κατ' αὐτῶν τὸν τρόπον τὸν λόγον, ὁμοῦ καὶ ἐν γένει περὶ ὄλων ἀποφαίνεται, καὶ πάλιν λέγει: «Εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν» (Αὐτόθι, σπχ. 31). Ὅχι ἐπειδὴ μετὰ τὴν δημιουργίαν αὐτῶν ἐγνώρισεν ὁ Θεὸς ὅτι ἦσαν καλὰ τὰ γεόμενα: αὐτὸ οὔτε νὰ τὸ σκαρφίξῃ, Διότι, ἐάν τεχνίτης ἀνθρώπος, ἐμπειρὸς εἰς τὰ τῆς τέχνης, καὶ προτοῦ νὰ γίνουιν γνωρίζῃ ὅτι εἶναι καλὰ τὰ μέλλοντα περ' αὐτοῦ νὰ παρακθοῦν, πολλὸν περισσότερον ἢ ἄριστος ἐκείνη σοφία, ἡ ὅποια μὲ μόνην τὴν θέλησίν της τὰ πάντα ἐδημιούργησε, ἐγνώριζεν ὅτι ἦσαν καλὰ καὶ πρὶν νὰ δημιουργηθοῦν. Οὔτε θὰ τὰ ἐδημιούργει ἂν δὲν τὸ ἤξευρε. Διὰ ποῖαν λόγον λοιπὸν εἶπε ἔτσι; Διὰ τὴν αἰτίαν πού ἀνέφερα. Ἄφοῦ λοιπὸν ἤκουσες τὸν προφήτην νὰ σοῦ λέγῃ, ὅτι ὁ Θεὸς τὰ εἶδε καὶ τὰ ἐπήνεσε, **B** μὴ ζητεῖς πᾶ ἄλλην δοκιμὴν καὶ ἀπόδειξιν τοῦ κάλλους των, καὶ μὴ λέγῃς: Πῶς εἶναι καλὰ; Διότι ἡ γνώμη καὶ ἡ κρίσις τοῦ δημιουργοῦ φανερώνει τοῦτο καθαρώτερα ἀπὸ ὅσον ἀποδεικνύουσιν τοῦτο τὰ ἴδια τὰ ἔργα. Διὰ τοῦτο θεσπίσας καὶ μελετῶνται ζυωτότεραν ἐκφρασίαν. Ὅπως δηλ. κάποιος πού θέλει νὰ ἀγαθώσῃ φάρμακα μὰ δὲν τὰ γνωρίζει, φροντίζει πρῶτα νὰ τὰ δεῖξουν εἰς τὸν ἰατρὸν, καὶ ἐν μάθῃ καλὰ ὅτι ἐκεῖνος τὰ εἶδε καὶ τὰ ἐνέκρινε, δὲν ζητεῖ καμμίαν ἄλλην ἀπόδειξιν διὰ τὴν χρησιμότητά των, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἤκουσε ὅτι τὰ εἶδε ὁ ἰατρὸς καὶ τὰ ἐνέκρινε, ἀρκεῖται εἰς τὴν γνώμην τοῦ εἰδικοῦ, κατὰ παρόμοιον τρόπον καὶ ὁ Μωϋσῆς, **C** ἐπειδὴ ἤθελε νὰ προλάβῃ κάθε ἀδιάντροπον περιέργειαν ἐκείνων πού ἀργότερα θὰ ἀπελάμβαναν τὴν κτίσιν, ἐφανέρωσε καὶ εἶπε, ὅτι τὰ εἶδε ὁ Θεὸς καὶ τὰ ἐπήνεσε, καὶ τὰ ἐκαρρατήρησε ὅτι ἦσαν καλὰ, καὶ ὁχι μόνον καλὰ, ἀλλὰ καὶ πολὺ καλὰ. Μὴ λοιπὸν περιεργάζεσαι καὶ μὴ πολυσυζητῆς μὲ λογισμοὺς τὰ δημιουργημένα, ἀφοῦ ἔχεις τέτοιαν μαρτυρίαν διὰ τὴν ὁμορφίαν των.

Διότι δὲν δὲν ἀρκεσθῆς εἰς τὸν λόγον αὐτὸν καὶ θελήσῃς νὰ ἐξετάσῃς τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ρίψῃς τὸν ἑαυτοῦ

σου εις ὄστατον καὶ ἀθέβητον πέλαγος λογιῶν καὶ εἰς κύματα πολυτάραχα. **D** δὲν θὰ μάθης τίποτε περισσότερο, ἀλλὰ θὰ φέρῃς εἰς τὸν ἐαυτὸν σου ναυάγιον φοβερόν. Διότι δὲν θὰ ἔμπορέσης νὰ εὕρῃς ἄλλα τὰς αἰτίας ἐκάστου ἐκ τῶν γενομένων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ σοῦ φαίνονται πύρα καλὰ, πολλὰ θὰ καταγρόσης, ἂν χρησιμοποίησῃς τὸ λογικόν σου ἀσυνέτως. Διότι ὁ λογισμὸς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸσον ἄσθενικὸς, ὥστε πολλὰς φορές νὰ περιέρχεται εἰς ἀντίθεσιν καὶ νὰ κάμῃ πολλοὺς νὰ ἐκφέρουν ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους ὑπόψεις σχετικῶς μετὰ τὴν δημιουργίαν. Οἱ Ἕλληγες, λόγου χάριν, ἐπειδὴ τὴν ἐθαύρασαν περισσότερο ἀπὸ ὅσον ἔπρεπε, ὑπερέβησαν τὸ μέτρον καὶ τὴν ἐθεώρησαν θεόν. Οἱ Μακκαῖοι δὲ καὶ ἄλλοι ἡλίαν αἰρετικοί, **E** ἄλλοι μὲν εἶπαν ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι ἔργον ἀγαθοῦ Θεοῦ, ἄλλοι δὲ ἀφοῦ ἀπέκαψαν ἐν μέρος τῆς δημιουργίας, τὸ ἐτάπισαν μετὰ κάποιοι ἀυτάρκιοι ὄλιν, ἢ ὅποια κατὰ τὴν γνώμην των εἶναι ἀναξία τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἂν κανεὶς μεταχειρισθῇ ἰδικῶς τοῦ λογισμοῦ καὶ ἀσύνετον νοῦν, πολλὰ θὰ κατηγορήσῃ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ φαίνονται ὅτι εἶναι καλὰ. Διότι τί σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ὑπεριότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον; Καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ λαμπρὸν καὶ γλυκὺ ἄστρον καὶ ὀφθαλμῶδες ἀσθενικῶδες βλέπτει, καὶ τὴν γῆν κατοικαίει, ὅταν ἐκπλήμψῃ θερμότερας τὰς ἀκτῖνας του, καὶ πυρετοὺς γεννᾷ, καὶ τοὺς καρποὺς πολλὰς φορές ἀποξηραίνει. **479 A** καὶ τοὺς κάμνει ἀχρήστους, καὶ τὰ δένδρα τὰ κάνει ἄκαρπα, καὶ ἐν μέρος τῆς γῆς μᾶς τὸ κατέστησε ἀκατοίκητον. Τί λοιπόν, πέρ μου; Θὰ κατηγορήσωμεν τὸν ἥλιον διὰ τοῦτο; Πρὸς Θεοῦ ἄλλ' ἂς ὀφθῶμεν τοὺς λογισμοὺς μας ἡσυχῶς καὶ τὸν θόρυβον αὐτῶν καὶ ἂς κρατηθῶμε εἰς τὴν πέτραν ἐκείνην καὶ εἰς τὸ ρητὸν ποῦ λέγει «καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ ἴσταν» ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ, ποῦ ἀνέφερα πύρα, εἶναι πολὺ καλὰ καὶ χρήσιμα. Ἀλλ' ὅπως εἶπα προηγουμένως, πρέπει νὰ γνωρίζωμε πάντοτε εἰς τὸν λόγον ἐκεῖνον καὶ νὰ λέγωμεν· Νά, ὅλα ὅσα ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ καλὰ. Ἀλλὰ τὸ νὰ ζῆς τρυφῶν ὄν καὶ νὰ γελᾷς καὶ νὰ ζῆς εἰς τὴν ἡδονὴν εἶναι καλόν; **B** λοιπὸν ἄκουε τὸν Σολομῶντα ποῦ ἐδοκίμασε κάθε εἶδος ἀπόλαυτον, νὰ λέγῃ «Ἄγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους, ἢ πορευθῆναι εἰς οἶκον πάτου» (Ἐκκλ. 7, 8). Ἀλλὰ ἡ νύκτις εἶναι καὶ κακόν; (Διότι πρέπει νὰ χρησιμοποίησῃς ἐπιχειρήματα καὶ ἀπὸ τῆ

8 Παλαιὰ ἀναγίγχα κατ' ἑν ἢ ἑξ ἑσῶ καὶ ρηματα ἢ κτίσιν προηγουμένων τῆς ἐπιπέρας τῆς ἡμέρας.

ἀντίθετα). Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ εἶναι ἀνάπαυσις ἀπὸ τοῦ κόπου, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς φροντίδας, παρηγορία διὰ τὰ νοσήματα, ἅκα μὲν ἀνακούφισις ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ τοῦ κινδύνου; ἀναζωογονεῖ τὸ σῶμα, δυναμίνει τὴν σκέψιν, ἀναπαύει τὴν ταλαιπωρημένην σάρκα. Ἀλλὰ ἡ ἀσθένεια εἶναι κατὰ κακόν; Τότε ὁ Λάζαρος πῶς ἐστεφανώθη; Μήπως ἢ πενία; Καὶ ὁ Ἰωβ πῶς ἠδοκίμησε; Μήπως αἱ ἀλλεπάλληλοι καὶ συνεχεῖς θλίψεις; Καὶ οἱ ἀπόστολοι μετὰ ποῖον τρόπον ἐδοξάσθησαν; **C** Ποία δὲ εἶναι ἡ ὁδὸς ποῦ φέρει πρὸς τὴν ζωὴν; Ὅχι ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη; Λοιπὸν, μὴ λέγῃς; Διὰ τὸ τοῦτο; Πρὸς τί τοῦτο; Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν οἰκονομίαν καὶ διὰ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ σιωπαίης, ἄνθρωπε, ἔμπρὸς εἰς τὸν πλάστην σου Θεόν, ὅπως σιωποῦναι ὁ πῦλος ἔμπρὸς εἰς τὸν ἀγροπελάστην.

5. Τί λοιπόν; θὰ πῆ κάποιος. Δὲν θέλεις νὰ γνωρίζω καλῶς καὶ νὰ πιστεῖαι, ὅτι προνοεῖ περὶ ὅλων ὁ Θεός; Καὶ θέλω θέλω πολὺ καὶ εὐχομαι καὶ ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ μὴ περιεργάζεσθαι ὅμως τὴν πρόνοιάν του, οὔτε νὰ τὴν πολυεξετάζῃς. Διότι ἂν μὲν γνωρίζῃς καὶ εἶσαι πεπεισμένος περὶ τοῦτου, μὴ ἐρευξῆς. Ἄν ὅμως ἀμνησθήσῃς, ἐρώτησε τὴν γῆν, τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, **D** ἐρώτησε τὰ διάφορα εἶδη τῶν ζώων, τὰ σπέρματα, τὰ φυτὰ, τὰ ἄφωνα ψάρια, τὰς πέτρας, τὰ ὄρη, τὰς κοιλώδας, τὰ βουνά, τὴν νύκτι, τὴν ἡμέραν. Διότι ἀπὸ τῶν ἡλιον καὶ ἀπὸ τῆς ἰδίας του τὴν ἀκτῖνα εἶναι πῶς φανερὴ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς κάθε περιστάσει, καὶ εἰς κάθε τόπον, καὶ εἰς τὴν ἔρημον, καὶ εἰς κατοικουμένον τόπον, καὶ εἰς ἀκατοίκητον, καὶ εἰς τὴν Ἐρυθρὰν, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ὅπου ἂν φάσῃς θὰ ἴδῃς σημεῖα τῆς προνοίας αὐτῆς σαφῆ καὶ διαρκῆ καὶ παλαιὰ καὶ νέα, καὶ φωνᾶς θὰ ἀκούσῃς νὰ ἔρχονται ἀπὸ παντοῦ, ἰσχυρότερας ἀπὸ τὴν λογικὴν μας αὐτὴν φωνήν, νὰ διδάσκουν αὐτὸν ποῦ θέλει νὰ ἀκούῃ. **E** τὴν στοργικὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προσήτης φανεροῦναι τὴν μεγάλην σημασίαν ποῦ ἔχουν αἱ φωναὶ αὐταί, ἔλεγεν «Ὅχι εἶσι λαλαῖα, οὐδὲ λόγοι, ὅν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν» (Ψαλμ. 18, 4). Διότι ἡ μὲν ἰδική μας ὁμιλία εἶναι γνωστὴ μόνον εἰς αὐτοὺς ποῦ ὁμιλοῦν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, εἰς τοὺς ξενογλώσσους ὅμως ὅσα ἢ φωνὴ ὅμως ποῦ ἀκούγεται ἀπὸ τὴν κτίσιν εἶναι νοητὴ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς οἰκουμένης.

6. Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν ποῦ αἰσθάνονται εὐγνωμοσύνην, ἀρκεῖ μόνον αὐτὴ ἡ γνώμη τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὶν νὰ τὸ ἀποδείξουν τὰ ἔργα, διὰ νὰ δεῖξῃ ὅσα μόνον τὴν πρόνοιάν του, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγάλην ἀγάπην του πρὸς ἡμᾶς. **474 A** Διότι δὲν

προνοεί απλώς δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ με' ἀγάπην, με' μίαν ἀγάπην ὑπερβολικὴν καὶ ἀπερίγραπτον, μ' ἓνα ἔρωτα ὀκείως πάθος, θερμώτατον ὄγκος καὶ ἰσχυρότατον, καὶ γνήσιον καὶ ἀκατάλυτον καὶ ποῦ νὰ σβῆσῃ δὲν ἴσχυρεῖ. Καὶ θέλουσα νὰ παραστήσῃ ἡ Γραφή τοῦτο, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος παρουσιάζει εἰκόνας ἀνθρωπίνων καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο πολλά παραδείγματα ἔρωτος καὶ προνοίας καὶ κηρυκτικῆς. Ὅμοιος δὲν θέλει νὰ σταματοῦμε μέχρις αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ υπερβαίνουμε τὰ παραδείγματα διὰ τοῦ λογισμοῦ. Διότι δὲν μᾶς παρουσιάζει αὐτὰ ὡς ἀρκούντα διὰ νὰ δεῖξουν τὴν ἀγάπην του, ἀλλ' ὡς γνώριμα εἰς αὐτοὺς ποῦ τὰ ἀκούν καὶ δυνάμενα νὰ φανερῶσιν αὐτὴν περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα. Διὰ παράδειγμα λέγω **B** Εἰς μερικοὺς ποῦ ἐθρήνησαν κάποτε καὶ ἐπέθενον καὶ ἔλεγαν, «Ἐγκατέλιπέ με Κύριος, καὶ ἐπελάθετό μου ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ», ὁ προφήτης προσθέτει καὶ αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ λέγει: «Μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ παιδίου αὐτῆς, ἢ τοῦ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς;» (Ἦσ. 49, 14-15) τοῦτο ἔνοον, ὅτι ὅπως ἐκείνη δὲν θὰ λησμονήσῃ τὰ παιδιά της, ἔτσι οὕτε ὁ Θεὸς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειτα, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ὁ προφήτης μεταχειρίσθη αὐτὴν τὴν εἰκόνα, δεῖ τὸσον ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δεῖξῃ τὸ μέτρον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ὅτι εἶναι ὅση ἡ ἀγάπη τῆς μητέρας διὰ τοὺς ἀπογόνους της, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο τὸ ἔξαιρετικόν **C** μέτρον τῆς ἀγάπης εἶχε πρὸ γνωστῶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα (ἡ ἀγάπη θεθαίου τοῦ Θεοῦ εἶναι πολὺ ἄνωγτέρα ἐκείνης), προσέθετο: «Εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο ταῦτα γυνὴ, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαι σου, λέγει Κύριος» (Αὐτόθι). Εἶδες πῶς ὑπερέβη τὸ μέτρον τῆς μητρός; Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι πολὺ περισσότερο ὑπερέβη τὴν φιλοστοργίαν τῆς μητέρας, καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ πατρὸς πρὸς τὰ τέκνα του, ὁ προφήτης λέγει: «Καθὼς οὐκ εἶρε πατὴρ υἱόν, ἠκείρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν» (Ψαλμ. 102, 18). Ὁ υἱὸς πάλιν παρουσιάζει αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῆς ἀγάπης: διότι γνωρίζει ὅτι ἡ ἀγάπη αὐτῆς ἔχει κάτι πρὸ ὑπέροχον ἀπὸ τὰς ἄλλας. **D** Καὶ ὁ Κύριος τῶν προφητῶν καὶ ὄλων τῶν ἀνθρώπων φανερώνει ὅτι ἡ στοργικὴ φροντίς τοῦ Θεοῦ ὑπερβαίνει πολὺ περισσότερο τὸ μέτρον τῆς πατρικῆς ἀγάπης, καὶ ὅτι ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ φωτός καὶ σκοτίας, καὶ τῆς πονηρίας ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα, τόση εἶναι καὶ ἡ διαφορὰ τῆς χρηστότητος καὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν. Ἄκουε τί λέγει: «Τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν, ὃν δὲν ἀτήσῃ ὁ υἱὸς αὐταῦ ἔργον, μὴ λίθον ἐπιβάσκει αὐτῷ; καὶ ἐὰν ἰχθὺν αἰτήσῃ μὴ ὕδριν ἐπιβάσκει αὐτῷ; Εἰ δὲ ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς

τέκνας ὑμῶν, πολλῶ **E** μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν» (Ματθ. 7, 9-11): φανερώνει ἔτσι ὅτι ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ πονηρίας καὶ ἀγαθότητος, τόσον ἄνωγτέρα εἶναι ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν στοργικὴν φροντίδα τῶν γονέων. Ἀνάφερα δὲ τὰ παραδείγματα αὐτὰ, ὥστε, ὅταν φέρω ἔμπρὸς σου ἄλλας εἰκόνας στοργῆς, νὰ μὴ στοματῆσῃς τὴν σκέψιν σου μέχρι τὸ μέτρον τῶν προφητῶν, ἀλλ' ἔκων τὸν κανόνα τοῦτον νὰ προχωρήσῃς με' τὸν λογισμὸν σου πρὸ πέρα, καὶ νὰ ἴδῃς πόσον ἀπερίγραπτα μεγάλη εἶναι ἡ ἀγάπη του. Διότι οὔτε ἀρκεῖται εἰς τὸ μέτρον τῆς φύσεως, ἀλλὰ τὰ ἀφίνει καὶ τὰ προσπερνᾷ, καὶ προσθέτει πάλιν ἄλλα παραδείγματα. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ ποῖος ἀγαπᾷ. Θέλει νὰ φανερώσῃ τὴν ἀγάπην του **473 A** εἰς τὸν ἀγαπημένον με' ὅλο καὶ πρὸ πάλλα. Αὐτὸ θεθαίως κάνει καὶ ὁ Θεὸς μεταχειριζόμενος εἰς τὸν λόγον του ἄκροφάτος μεγάλων τοπικῶν διαστημάτων, δεῖ πάλιν διὰ νὰ νομίσῃς ὅτι ἡ ἀγάπη του εἶναι μόνον τόση, ἀλλ' ἐπειδὴ μόνον αὐτὸ τὸ μέτρον τῶν διαστημάτων ἦτο περισσότερο ἔχον καὶ γνώριμον εἰς τοὺς ἀκροατάς. Καὶ λέγει με' τὸ στόμα τοῦ Δαυὶδ: «Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν» (Ψαλμ. 102, 11) καὶ «Καθ' ὅσον ἀπέκουσι ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ὄψ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν» (Αὐτόθι στίχ. 12): μέσω τοῦ Ἰσραὴλ δὲ λέγει: «Ὅν γὰρ εἰσιν αἱ βουλαὶ μου, ὡς αἱ βουλαὶ ὑμῶν, οὐδὲ αἱ ὁδοὶ μου, ὡς αἱ ὁδοὶ ὑμῶν; ἀλλ' ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, **B** τοσοῦτον ἀπέκουσιν αἱ ὁδοὶ μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν, καὶ τὸ διανοημάτῃ μου ἀπὸ τῶν διανοημάτων ὑμῶν» (Ἦσ. 55, 8, 9). Καὶ αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ἄνωγτερα, ἐπειδὴ ἀμίλησε περὶ συγκριτικῶν τῶν ἀνομιῶν καὶ κατόπιν εἶπε: «Ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀφῆσω τὰς ἀνομίας ὑμῶν» (Αὐτόθι στίχ. 7). Διὰ νὰ δεῖξῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀφέσεως ἔφερε αὐτὸ τὸ παράδειγμα: καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ φέρει τὸν λόγον εἰς ἄλλην ζωηροτέραν εἰκόνα. Λέγει εἰς τὸν Ἰσραὴλ: «Τί σοι ποιῶ, Ἐφραῖμ; τί σοι ποιῶ Ἰούδα; Ὡς Ἀδάμ θήσομαι σε, καὶ ὡς Σεβοὶμ! Μεταστρέφη ἡ καρδία μου ἐν τῷ αὐτῷ, συνεταιράκη ἡ μεταμελεία μου» (11, 8). Καὶ αὐτὸ ποῦ λέγει, σημαίνει: **C** ὅτι τὸν λόγον τὸν ἀπειλητικῶν ἠνέχθη. Καὶ ὁμιλεῖ ἀνθρωπίνως, δεῖ διὰ νὰ ὑποτιθεῖς κάτι ἀνθρώπινον, πρὸς Θεοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ καταλάβῃς ἀπὸ τὴν ἐκφραστικωτάτην αὐτὴν λέξιν, θεο-

1. Ἀδάμ καὶ Σεβοὶμ. Πόλλες εὐρισκόμεναι παλαιῶν τῶν Σοδὸμων καὶ τῶν Γομῶρων, ἐν τῇ κοιλίᾳ Σιττίμ. Ἦν ἄνωγ. 29, 22 ἐξιστορεῖται ἡ καταστροφὴ ἀμφοτέρων τῶν πόλεων.

πρεπή, γνήσιον και ἀκατάλυτον τὴν ἀγάπην τοῦ. Ὅπως δηλ. ἕνας ποῦ ἀγαπᾷ κάποιον μὲ μανίαν, δὲν θέλει οὔτε μὲ λόγον νὰ λυτήσῃ τὸν ἀγαπημένον, ἔτσι και αὐτὸς λέγει: Ἐπειδὴ τὸ εἶναι μόνον και οὐκ ἐλύθησα μὲ τὸν λόγον, «Μεταστράφη ἡ καρδία μου ἐν ταῦτάς». Διότι οὔτε ἀποφεύγει νὰ κρησιμοποιῖ τὰς θαυμάσιους αὐτὰς εἰκόνας, διὰ νὰ δείξῃ τὴν στοργὴν, ἣτι προέρχεται ἀπὸ δυνατὴν ἀγάπην. Καὶ οὔτε στέκεται ἐδῶ, ἀλλὰ πάλιν προχωρεῖ **D** περαιτέρω, φέρει ἄλλο παράδειγμα ζωηρότερον και λέγει: «Ὅν τρόπον εὐφρανθήσεται νυμφίος ἐπὶ νόμφῃ, οὕτως εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοί» (Ἰσαίου 62, 5). Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν πρὸ πάντων οἱ ἔρωτες εἶναι θερμότεροι, φλογεροὶ και ἀκρατοί. Τοῦτο δὲ ἐλέχθη, ἔχι διὰ νὰ ὑποτετευθῆς κατὰ ἀνθρώπων (διότι δὲν θὰ παύσῃ νὰ λέγω πάλιν τὰ ἴδια), ἀλλὰ διὰ νὰ ἰδῆς ἀπὸ αὐτὸ πόσον θερμὴ, γνήσιον, πόσον δυνατὴ και φλογερὴ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶπεν, ἔχι ὡς πατέρας ἀγαπᾷ και πρὸ πολλοῦ ἀπὸ πατέρας, ὡς μητέρα, και πρὸ πολλοῦ ἀπὸ νυμφίος, **E** ἔχι τὴν εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ, ὅση εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ, ὅση εἶναι ἡ ἀπόστασις τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴν γῆν, και πρὸ πολλοῦ ἀπὸ πόσον, ἔχι ἀγαπᾷ πόσον πολὺ, ὅσον ἀπέχει ἡ ἀνατολὴ ἀπὸ τὴν δύσιν, και πρὸ πολλοῦ ἀπὸ πόσον, οὔτε εἰς αὐτὰς τὰς εἰκόνας δὲν στασιάζει, ἀλλὰ προχωρεῖ και περαιτέρω, διὰ νὰ φανερώσῃ παράδειγμα ἀπλοῦστερον. Ὅταν δηλ. ὁ Θεὸς συνεχάρησε τοὺς Νινευίτας, ὁ Ἰωνᾶς μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ εὐρέθη εἰς ἄκραν ἀμικρανίαν, ἐπειδὴ δὲν ἐπραγματοποιήθησαν οἱ ἀπειλαὶ τοῦ, και ἔπαθε κάποιον πάθος ἀνθρώπινον **476 A** και ἐμελαγχόλησε. Ὁ Θεὸς διέταξε τὸν ἡλίον νὰ ἀφήσῃ θερμότεραν τὴν φλόγα τοῦ, ἐπειτα διέταξε τὴν γῆν νὰ κατασκευασθῇ εἰς αὐτὸν στέγην ἀπὸ φωτὸν, και ἀφοῦ τὸν ἐπροστίταυσε πόσον πολὺ και τὸν ἀνέπαυσε, ἐν συνεχείᾳ τὸν ἐλύθησε μὲ τὸ νὰ τοῦ καταστρέψῃ τὴν στέγην. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸν εἶδε νὰ πῆγῃ και νὰ κτυπήται, ἔβουε τί τοῦ λέγει: «Σὺ μὲν ἐφείσθαι ὑπὲρ τῆς κολοκύνθης, ὑπὲρ ἧς οὐκ ἐκακοπάθησας, οὐδὲ ἐξέθρεψας; ἐγὼ δὲ οὐ φείσομαι ὑπὲρ Νινευὴ τῆς πόλεως τῆς μεγάλης, ἐν ἧ κατοικοῦσιν ἐν αὐτῇ πλείους ἢ δώδεκα μυριάδες ἀνδρῶν, οἵτινες οὐκ ἐγνώσαν δεξιάν ἢ ἀριστεράν» (Ἰωνᾶ 4, 10, 11). Καὶ αὐτὸ ποῦ λέγει σημαίνει: **B** Δὲν ἐξεκούρασες ἡ σκιά τοῦ φυτοῦ ἐσένα πόσον, ὅσον πύκαριστος ἐσμένα ἡ σπηλιά τῶν Νινευιτῶν; οὔτε ἐλύθησε ἐσένα πόσον ἡ καταστροφὴ αὐτοῦ, ὅσον θὰ ἐλύσει ἐμένα ὁ θεσφός τούτων. Πόσον δὲν ἤθελα τὴν καταστροφὴν τῶν. Βλέπεις πῶς και ἐδῶ ὑπερβαίνει τὴν σύγκρισιν; Διότι δὲν εἶπε: «Σὺ μὲν ἐφείσθαι ὑπὲρ τῆς κολοκύνθης» και ἐσιώ-

πησεν, ἀλλὰ προσέθεσε: «Ἐφ' ἧ οὐκ ἐκακοπάθησας, οὐδὲ ἐξέθρεψας αὐτήν». Ἐπειδὴ δηλ. ἐκεῖνα πρὸ πάντων τὰ αὐτὰ ἀγαποῦν οἱ γεωργοί, διὰ τὰ ὅποια ἐκακοῦσαν πολὺ, ἤθελαν νὰ φανερώσῃ, ἔχι και μὲ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἀγάπης ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους, τοῦτα προσέθεσε: Ἄν ἐοῦ, λέγει, ἐπὶνεῶσε πόσον τὸ ζῆνον ἔργον, **C** πολὺ περισσότερον ποῦ ἐγὼ τὰ ἰδικόν μου, τοῦ ὅποιον εἶμι και δημιουργός. Ἐπειτα περιγράφει κάπως τὴν κατ' αὐτῶν κατηγορίαν λέγων, ἔχι «Ὅσοι ἐγνώσαν δεξιάν ἢ ἀριστεράν» ἀποφαινεται ἔτσι, ἔχι ἀπὸ ἀρέλειον μᾶλλον παρὰ ἀπὸ κακίαν ἡμάρτησαν, πράγμα τὸ ὅποιον ἀπέδειξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μετανοίας. Καὶ εἰς ἄλλους πάλιν ποῦ ἐθρῖνον οὐκ νὰ ἐγκατελείψθωσαν ἐπιτηδῶν λέγει αὐτοὺς τοὺς λόγους: «Ἐρωτήσατέ με περὶ τῶν υἰῶν μου, και περὶ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν μου ἐντειλοσθέ μοι» (Ἰωάννου 45, 11). Καὶ αὐτὸ ποῦ λέγει σημαίνει Πόσοι ὑπενομιεῖ και παρακινεῖ τὸν πατέρα νὰ προνοήσῃ διὰ τὸ τέκνον τοῦ ἢ τεχνίτην και κατασκευαστὴν νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ καταστραφῇ τὸ ἔργον τοῦ; **D** Ἐπειτα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀρκεῖσθε εἰς τὴν φύσιν και εἰς τὴν τέκνον διὰ νὰ παραδεχθῆτε τὴν φροντίδα, ἢ ὅποια καταβάλλεται, ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς ἐμένα, νομίζετε ἔχι ἔχω ἀνάγκην παρακλήσεως, διὰ νὰ βοηθῆσθε τὰ τέκνα μου και τὰ ἔργα μου; Καὶ αὐτὰ τὰ εἶπε, ἔχι διὰ νὰ μὴ τὸν παρακαλοῦν, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίζουν ἔχι και πρὶν νὰ τὸν παρακαλοῦν ὁ Θεὸς κάνει ἔχι ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν, θέλει ἑμᾶς και νὰ τὸν παρακαλοῦν, ἐπειδὴ γνωρίζει, ἔχι αὐτὸ ποῦ τὸν παρακαλοῦν ἀφελούνται πολὺ ἀπὸ αὐτό. Ἐἴδες πόσον σφερότερον και ἡλίω φαινότερον λάμπει ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀπεριγράπτου προνοίας τοῦ μὲ τὰ παραδείγματα αὐτά; Παρατήρησε: Ἐφερε εἰς τὴν μέσιν τὸν πατέρα, **E** τὴν μητέρα, τὸν νυμφίον, τὴν νόμφην, τὸ διάστημα τοῦ οὐρανοῦ και τῆς γῆς, τὴν ἀπόστασιν τῆς ἀνατολῆς ἀπὸ τὴν δύσιν, τὸν γεωργὸν και τὸν κηπουρὸν, τὸν οἰκοδόμῳ μελλόντων τεχνικῶν ἔργων, τὸν φλογερὸν ἐραστήν, ποῦ ταράσσεται μήπως ἀδικίη και μὲ λόγον θῆῃ τὸ πρόσωπον ποῦ ἀγαπᾷ και μὲ ἴσα αὐτὰ ἔδειξε, ἔχι ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ ἴσα αὐτὰ πόσον πολὺ τὰ ὑπερβαίνει, ὅσο ἡ πονηρία τὴν τιμώτηκα.

477 A 7. Καὶ δι' ὅσους ἀσθάνονται εὐγνωμοσύνην, ὅπως ἀνέφερα, ἀρκοῦν και αὐτά. Ἐπειδὴ ἑμᾶς ὑπάρχουν μερικοὶ παχυλοὶ και δύστροποι, και δύσπιστοι, και σαρκικοί, ἐμπροσθὸς ἀποδεχάμεν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἴδια τοῦ τὰ ἔργα, ὅσον μᾶς εἶναι δυνατόν τοῦτο. Διότι ὁλόκληρον τὴν πρόνοιαν τοῦ ἢ μᾶλλον οὔτε ἕνα μικρὸν μέρος αὐτῆς εἶναι ἐδύνατον νὰ παραστήσῃ κανεὶς: πόσον ἀπειρος και ἀπερίγρα-

πος είναι, και τόσον λάμπει μέσα από τὰ μικρὰ και τὰ μεγάλα και μέσα από τὰ όρατά και τὰ άόρατα. Άλλά από τὰ όρατά πρώτον δε αρχίσωμεν τὴν απόδειξιν. Διότι τὴν βαυραζίαν αὐτὴν και παναρμόνιον κτίσιν, διὰ κανένα άλλον δὲν τὴν ἐδημιούργησε, παρὰ μόνον διὰ σέ. Τόσον καλήν, και τόσον μεγάλην, και με τόσον ποικίλιαν και πολυτέλειαν, και αἰωνίαν, και κρήσιμον, και άφέλιμον από κάθε πλευράν, και επιτηδείαν **B** πρὸς διατροφήν και διατήρησιν τοῦ σώματος, και πρὸς φιλοσοφίαν τῆς ψυχῆς, και ἱκανὴν νὰ ὀδηγῆ εἰς θεογνωσίαν, τὴν κατεσκεύασε διὰ σέ. Διότι οὕτε οἱ άγγελοὶ τὴν εἶδον άνάγκην· και πῶς ἦτο δυνατόν τοῦτο, άφου και πρὸ τῆς δημιουργίας αὐτῆς ὑπῆρχον εκείνοι; Ὅτι δὲ εκείνοι εἶναι πολὺ παλαιότεροι από ἡμῶν, άκουε τί λέγει ὁ Θεός ἑμιλῶν εἰς τὸν Ἰαθ'. ε' Ὅτε ἐγένετο άστρα, ἤνεσάν με πάντες άγγελοὶ μου, και ἤμνησαν φωνῆ μεγάλη» (Ἰαθ' 38, 7)· δηλαδή ἔπραξαν τοῦτο, ἐπειδὴ ἐξεπλάγησαν διὰ τὸ πλήθος, τὴν όμορφίαν, τὴν θέσιν, τὴν χρησιμότητα, τὴν ποικίλιαν, τὴν λαμπρότητα, τὴν ἁρμονίαν, δι' ἅλα τὰ άλλα, τὰ όποία διακρίνουν εκείνοι πῶς καθαρά από μάς. Καὶ δὲν ἐκαλλώπισε τὴν κτίσιν μόνον με άστέρας, άλλα και με τὸν ἥλιον και τὴν σελήνην, **C** παρέχων εἰς σέ και κατὰ τὴν ἡμέραν και κατὰ τὴν νύκτα μεγάλην εὐχαρίστησιν, άλλα καὶ μεγάλην άφέλειαν και με τὸν ἥλιον και με τὴν σελήνην.

Διότι τί εἶναι άραιότερον από τὸν οὐρανόν, πῶς άλλοτε μὲν καταλάμπεται ἀλόκληρος από τὸν ἥλιον και τὴν σελήνην, άλλοτε δὲ φωτίζει τὴν γῆν με τὰ ἀπειροπλήθῃ άστρα, πῶς ὁμοιάζουν με μάτια και συνθηρῶσιν και γίνονται ὀδηγοὶ εἰς τοὺς ναύτας και εἰς τοὺς ὁδοιπόρους; Διότι ὁπωσδήποτε διασκήζει τὸ πέλαγος και κάθεται εἰς τὸ πηδάλιον και παλεύει με τὰ κύματα και με τὴν άτακτον ροὴν τῶν ὑδάτων, και με τὴν ὀρμὴν τῶν θισίων άνέμων, και με τὸ σκότος τῆς ἀσελήνου νυκτός, **D** λαμβάνει θάρρος από τὴν ὀδηγίαν τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ὁ άστὴρ πῶς ὑπάσκει εἰς τὰ ὕψη, ὀδηγεῖ με τόσον ἀκρίθειαν αὐτὸν πῶς εὐρίσκειται εἰς τόσον ἀπόστασιν, ὡσάν νὰ εὐρίσκειτο πλησίον, και τὸν προσομιρίζει εἰς λιμέναν, χωρὶς νὰ ἐκβάλλῃ φωνήν, και δευκνύει εἰς αὐτοὺς με τὴν δυναν τοῦ τοῦς δρόμου, και τοὺς καθιστᾷ ἱκανοὺς νὰ διασκήζουν τὴν θάλασσαν με ἀσφάλειαν, φανερόντων εἰς αὐτοὺς τοὺς καιροὺς, άλλοτε μὲν νὰ κρατοῦν τὸ πλοῖον ἐντὸς τοῦ λιμένος, άλλοτε δὲ με θάρρος εἰς τὸ πέλαγος νὰ ὀδηγοῦν και νὰ μὴ ναυαγοῦν ἀπροόπτως ἐμπύπτοντες εἰς θελλυῶδη λιμένα διὰ τὸ ἀδηλον τοῦ μέλλοντος, **E** Καὶ δὲν προσδιορίζουν τὰ άστρα μόνον τὰ μέτρα ἀλοκλήρων χρόνων και και-

ρῶν άλλα και κάθε ἄφρον και ἀλλαγὴν τῆς νυκτός τὴν πορίστανουν με πολλὴν ἀκρίθειαν και πληροφοροῦν τοὺς παρατηρητάς, πότε παρήλθεν τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς, πότε μένει τὸ μικρότερον και ἀνποσιρόφως, πρῶτα τὸ όποῖον εἶναι κρήσιμον δε μόνον εἰς τοὺς ναύτας άλλα και εἰς τοὺς ὁδοιπόρους, διὰ νὰ μὴ ἐπιχειροῦν τὴν ὁδοπορίαν εἰς ἀκατάλληλον ἄφρον τῆς νυκτός, οὔτε τὴν κατάλληλον ἄφρον νὰ κάθωνται εἰς τὴν αἰκίαν. **478 A** Τοῦτο ἐκτελοῦν με ἀκρίθειαν μαζὶ με τοὺς άστέρας και αἱ περιφοραὶ τῆς σελήνης. Ὅπως δηλαδή ὁ ἥλιος κανονίζει τὰς ἡμέρας τῆς ἡμέρας ἔτσι και ἡ σελήνη κανονίζει τὰς ἡμέρας τῆς νυκτός και χρησιμεύει εἰς εἰς πολλὰ άλλα, και διὰ νὰ φυσᾷ άερας ζωογόνος, και διὰ νὰ παράγῃ δροσίον διὰ τὴν βλάστησιν τῶν σπόρων και από φυσικοῦ τῆς προσφέρει μεγάλην άφέλειαν εἰς τὴν ὕγειαν τῶν ανθρώπων και εὐρίσκειται μεταξὺ τοῦ κοροῦ τῶν άστέρων και τῆς λάμψεως τοῦ ἡλίου. Διότι από τὸν ἥλιον εἶναι πῶς μικρὴ από τοὺς άστέρας θῆως πολὺ μεγαλύτερα. Δὲν εἶναι δὲ μικρὴ ἢ εὐχαρίστησις και ἡ άφέλειαν πῶς αἰσθάνονται οἱ θεοταὶ από τὴν ποικίλιαν αὐτῆν, καθὼς δὲν εἶναι μυσσηνὴ ἢ άφέλειαν πῶς παρέχουν οἱ καιροὶ, αἱ ἐποχαί, ἢ ἀπόστασις, τὸ μεγάλο μέγεθος και τὸ μικρόν, ἢ διαφορά ἢ μεγίστη. **B** Διότι ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ἴδῃ τὸν ἕνα άστέρα μικρότερον, τὸν άλλον μεγαλύτερον και λαμπρότερον, και μερικὸς άλλους νὰ παρουσιάζωνται εἰς διαφόρους ἐποχάς. Διότι ἡ τόσον πλοῖα, πολυμήχανος θεοὶ σοφία φέρει παντοῦ μεγάλην ποικίλιαν, φανερόντες τὴν θαυματουργικὴν τῆς δύνανσιν και προνοεὶ διὰ τὴν άνάγκην τῶν θεοσῶν και παρέχει πολλήν και άριστον άφέλειαν και μαζὶ με ἅλα αὐτὰ και τὴν ἡδονήν. Διότι τί εἶναι τερπινότερον από τὸν οὐρανόν, πῶς άλλοτε μὲν ἀπλώνεται ὡσάν συνδῶν καθαρά και διαφανῆς πάνω από τὴν κεφαλήν μας, άλλοτε δὲ στολίζεται ὡσάν λεμιῶν άνθόσπατος και δευκνύει τὸν στέφανόν του; **C** Διότι δὲν εἶναι τόσον εὐχάριστον νὰ ἴδῃ κανεὶς λεμιῶνα τὴν ἡμέραν, ὡσάν εἶναι εὐχάριστον και τερπνόν νὰ ἴδῃ τὸν οὐρανόν τὴν νύκτα στεφανωμένον από παντοῦ με τὰ άφθονα άνθη τῶν άστέρων, άνθη πῶς δὲν μαραινόνται ποτέ, άλλα φανερόντων πάντοτε ἀέριστον τὸ κάλλος των. Καὶ τί γλυκύτερον από αὐτὰ, όταν ἐνῶ ἡ νύκτα ἔχει ποσέλθει και ἡ ἡλιακὴ άκτις δὲν ἔχει προβάλλει ἀκόμη, καλλωπίζεται ἐρυθραίνόμενος με τὰ ποῦτα χρώματα τῆς ἀνατολῆς ὡσάν κροκατὸς πέπλος; Καὶ πῶς θέματα ὑπάρχει ὡραιότερον από τὸν ἥλιον πῶς προβάλλει τὴν αἰγὴν και εἰς ὄλιγην ὡσάν σκορπᾷ δυνατὴν τὴν λάμπην εἰς ἅπαν τὴν γῆν, και εἰς ὄλην τὴν θάλασσαν, εἰς κάθε θρῶς, εἰς κάθε και-

λάδα, εις κάθε θουνόν, **D** και εις όλόκληρον τὸν οὐρανόν, και ἀφαιρεῖ τὸν πέπλον τῆς νυκτός ἀπὸ τὰ ὄραμενα πράγματα, και τὰ φανεράναι ἅλα γυμνά πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας; Πῶς νὰ μὴ θαυμάση κανεὶς τὰς περιφορὰς⁶ του, τὴν τάξιν του, τὴν ἀπαράλλακτον και κανονικὴν λειτουργίαν του ἐπὶ πόσας περιόδους ἐτών, τὸ κάλλος του πού πάντοτε εἶναι ἀκμαῖον, τὴν λάμψιν, τὴν φωτεινότητα, τὴν καθαρότητα του, ἡ ὁποία σκεπάζεται μὲ τόσα σμάματα και δὲν ραλύνεται καθόλου; Προσέτι τὴν ἀπεργάσαντο ἐπιπερὴ ἐπίδρασίν του εἰς τὰ σπέρματα, **E** εἰς τὰ φυτὰ, εἰς τὰ σάματα τῶν ὀνδρώπων, τῶν τετραπόδων, τῶν ἑσθίων, τῶν ἀέρων, τῶν λίθων, τῶν θητινῶν, τὴν ἐπιπερὴ ἐπίδρασίν του εἰς τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὴν ἀτιόσφαιραν και εἰς ἅλα ἐν γένει τὰ ὄρατὰ; Διότι ἅλα τὸν ἔχουν ἀνάγκην και ἀπολαμβάνουν τὴν ἀφέλειάν του και γίνονται καλύτερα μὲ αὐτὴν, ἅλα μόνον τὰ σάματα και τὰ φυτὰ, ἅλλα και τὰ νερά και αἱ λίμναι, και αἱ πηγαί, και οἱ ποταμοί, και ἡ ἀπιόσφαιρα πού γίνεται πὸ λεπτή και καθαρὴ και διαφανὴς. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς και ὁ ψαλμῶδες θέλων νὰ φανερώσῃ κάπως τὸ κάλλος του, τὸ πάντοτε λαμπρὸν, τὴν ἀκμάζουσαν ⁴⁷⁹ **A** ἀραιότητα του, τὸ ἄνθος του πού δὲν μαραινεται ποτέ, τὴν ἀφέλειαν, τὴν ἀραιότητα, τὴν ἀκατάπαυστον λειτουργίαν του, ἔλεγε ἁπλοῶς ἔτσι: «Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ» (Ψαλμ. 19, 6), ἥτοι, εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς οὐρανούς. Τοῦτο ὑπανίσταται, διὰ λέγει «σκῆνωμα» Θεοῦ. «Και αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ πατρὸς αὐτοῦ». Ἐπειτα διὰ νὰ φανερώσῃ πόσον εὐκόλα προσφέρει τὴν διακονίαν του προσέθεσε: «Ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὄδῶν αὐτοῦ». Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ τὴν διάκρισιν και τὴν ἐπαρκειάν του δι' ἅλην τὴν οἰκουμένην προσέθεσε: «Αἱ ἄκρον τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ, και τὸ καπνῆμα αὐτοῦ ἔκκρον τοῦ οὐρανοῦ» (Αὐτόθι, στίχ. 7). Μετὰ διὰ νὰ δείξῃ πόσον χρησιμὸς και ἀφέλιμος εἶναι εἰς ἅλα: «Και οὐκ ἔστιν δε ἀποκρυβήσεται τῆς θερμῆς αὐτοῦ». **B** εἶναι δυνατὸν, ἂν δὲν ἀπέκομας, νὰ μάθῃς και ἀπὸ ἄλλου τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὰ νεφρὰ, ἀπὸ τὰς τέσσαρας ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἀπὸ τὰς καιρικὰς μεταβολὰς, ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, ἀπὸ τὴν θάλασσαν και τὰ διάφορα γένη πού κρύπτει, ἀπὸ τὴν γῆν και τὰ τετράποδα πού τὴν κατοικοῦν, ἐπὶ τὰ ἔρπειτά, ἀπὸ τὰ πτηνὰ πού πετοῦν εἰς τὸν ἀέρα, ἀπὸ τὰ ζῶα τῆς γῆς, ἀπὸ τὰ ἄμφ-

6. Τὴν ἀντίληψιν, δι: ὁ ἥλιος στέφεται πᾶσι τῆς γῆς, συμφάνως πρὸς τὰς ἀστρονομικὰς γνώσεις τῆς ἐποχῆς ἀγεται και ὁ Ἰεροδότος. Ἰστορικὴ ἀντιλήψις ἰσχυρὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Κοπερνίκου και τοῦ Γαλιλαίου.

θια τῶν λιμνῶν, τῶν πηγῶν και τῶν ποταμῶν, ἀπὸ τὴν οἰκουμένην, ἀπὸ τὴν ἔρημον γῆν, ἀπὸ τοὺς σπόρους πού φυτρῶνουν, ἀπὸ τὰ δένδρα, ἀπὸ τὰ θότανα, ἀπὸ τὰ φυτὰ πού φυτρῶνουν εἰς τὰς ἐρήμους, εἰς τὰς μὴ ἐρήμους, ἀπὸ τὰ φυτὰ πού θλαστῶνουν εἰς τὰς πεδιάδας, εἰς τὰ φαράγγια, εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὰς κοιλιάς, ἀπὸ ἅλα μόνον τῶν φυτρῶνουν, ἀπὸ ἅλα γίνονται μὲ κόπον και καλλιέργειαν, **C** ἀπὸ τὰ ζῶα τὰ ἡμερα, τὰ ἀνήμερα, τὰ ἄγρια, τὰ ὑποκακὰ, τὰ μικρά, τὰ μεγάλα, ἀπὸ ἅλα φαίνονται τὸν χειμῶνα, τὸ θέρος, τὸ φθινόπωρον πτηνὰ και τετράποδα, και ψάρια, και φυτὰ, και θότανα, ἀπὸ ἅλα συμβαίνουν κατὰ τὴν νύκτα, τὴν ἡμέραν, ἀπὸ τὰς θροκάς, ἀπὸ τὸ μέτρον τοῦ κάθε χρόνου, ἀπὸ τὸν θάνατον, ἀπὸ τὴν ζωὴν, ἀπὸ τὸν κόπον πού ἔχουμεν κληρονομίαι, ἀπὸ τὴν στενοχώριαν, ἀπὸ τὴν ἀνεσιν, ἀπὸ τὰς τροφὰς και τὰ πὰ πού μᾶς ἔχουν δοθῆ, ἀπὸ τὰ ἐπαγγέλματα, ἀπὸ τὰς τέχνας, ἀπὸ τὰ ζῦλα, ἀπὸ τοὺς λίθους, ἀπὸ τὰ ὄρη πού ἔχουν μέταλλα, **D** ἀπὸ τὴν πελομένην θάλασσαν, ἀπὸ τὴν ἀπλευστον, ἀπὸ τὰς νήσους, ἀπὸ τοὺς ὄρους, ἀπὸ τὰς ἀκτῆς, ἀπὸ τὴν ἐπαρκειαν τοῦ πελάγου, ἀπὸ τὸ βάθος τῶν ὑδάτων, ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν στοιχείων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ κόσμος, πρὸς χάριν μας ἐδημιουργήθη, ἀπὸ τὴν διάταξιν τῶν καρῶν, ἀπὸ τὴν διαφορὰν τοῦ μέτρου ἡμέρας και νυκτός, ἀπὸ τὴν νόσον και τὴν ὑγείαν, ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ σώματός μας, ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τῆς ψυχῆς μας, ἀπὸ τὰς τέχνας και τὴν σοσίαν, τὴν ὁποῖαν ὁ Θεὸς δι' αὐτῶν ἔδωκεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, **E** ἀπὸ τὴν χρησιμότητα τῶν ὑπηρετουμένων ἡμᾶς ἀλόγων ζῶων και φυτῶν και ἄλλων κτισμάτων, ἀπὸ τὰ πὸ μικρὰ και ἀπὸ τὰ πὸ ἀσημαντὰ ζῶα. Διότι τί εἶναι μικρότερον και ἀκαμώτερον ἀπὸ τὴν μέλισσαν; Και τί ταπεινότερον ἀπὸ τὰ μυρμηγκία και τὰ τίτικια; Ἄλλ' ὅμως και αὐτὰ ἀφίνουν λαμπρὰν φωνὴν διὰ τὴν πρόνοιαν και τὴν δύναμιν και τὴν σοσίαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο και ὁ προφήτης; ὁ ὁποῖος εἶπεν ἀξιοθῆ ἴσως χάριτος ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, παρατηρῶν τὴν κτίσιν και ἰδὼν ὠρισμένα ἀπὸ αὐτὴν, ἀνεφάνησε μὲ πολλὴν θαυματοσύνην τὴν θαυμασίαν ἐκείνην φάσιν: «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐν σοσίᾳ ἐποίησας» (Ψαλμ. 108, 24).

Και ἅλα αὐτὰ, ἔγνωσε, ἔγνω διὰ σέ. ⁴⁸⁰ **A** Διότι και οἱ ἄνθρωποι ἔγνωσαν διὰ σέ (πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου θε ἐπανέλθει), διὰ νὰ δροσίζουσαν τὰ κατὰκοπα σάματα, διὰ νὰ καθαρῶν τὸν μολυσμὸν ἐκ τοῦ θερμότητος, και τὴν θολούρα πού φέρεῖ ὁ καπνὸς και αἱ κάμνιοι και αἱ ἄλλαι ἀνοθυμῶσεις, διὰ νὰ μετριάζουσαν τὴν θερμότητα τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, διὰ νὰ ἐλαφρύνουσαν τὸν καύσωνα, διὰ νὰ πρέφουσαν τὰ

σπαρτά, διὰ νὰ μεγαλιώσουν τὰ φυτὰ, διὰ νὰ σὲ συνοδεύουν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ νὰ σὲ ὑπερετοῦν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, εἰς μὲν τὴν θάλασσαν κατευθύνοντες τὰ πλοῖα ταχύτερον ἀπὸ θέλη, καθιστοῦν τὸ ταξίδιον ἕτοι ἐλαφρόν καὶ ἔνθετον, εἰς τὴν ἑρῶν πάλιν καθαρίζουν μαζὶ σοῦ τὰ ἀλιώγια, **Β** καὶ διακαυρίζουν τὰ ἄκυρα ἀπὸ τὸν καρπὸν, καὶ ἀνακουφίζουν τὴν ἐκ τῆς ἐργασίας ταλαιπωρίαν, διὰ νὰ σοῦ κάνουν τὴν ἀτμόσφαιραν ἐλαφρὰν καὶ εὐχάριστον, διὰ νὰ σὲ εὐχαριστοῦν καὶ μὲ ἄλλους τρόπους, καθὰς τὴν μίαν μὲν φρονὴν σφαιρίζουν γλυκὰ καὶ ἡσυχα, τὴν ἄλλην δὲ φροσὴν ἡρεμα εἰς τὰ φυτὰ καὶ σείουν τὰ φυλλώματα τῶν δένδρων, διὰ νὰ σοῦ παρῶσκουν τὸν ὕπνον καὶ κατὰ τὸ θέρος καὶ κατὰ τὴν θνοίξιν πᾶσι εὐχάριστον καὶ ἀπὸ τὸ μέλι πῶς γλυκόν, διὰ νὰ κόμουν εἰς τὴ πλάτη τῆς θαλάσσης καὶ εἰς τὰ ποτάμια νερά, ὅτι κόμουν εἰς τὰ δένδρα, πῶς ἀνακινοῦν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν καὶ σοῦ προσφέρουν πολλὴν ἀπόλαυσιν ἀπὸ τὸ θέαμα αὐτὸ καὶ ἕκτας ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτὴν καὶ ὠφέλειαν πολὺ μεγάλην. Διότι αὐτοὶ καὶ εἰς τὰ ὕδατα καὶ κατ' ἄλλον τρόπον εἶναι χρήσιμοι, μὲ τὸ νὰ μὴ τὰ ἀφήνουν νὰ σαπίζουν ἀπὸ τὴν διαρκῆ στασιμότητα, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ τὰ κινῶν πάντοτε καὶ νὰ τὰ δροσίζουν τὰ καθιστοῦν φρέσκα καὶ ἀκριβία, καὶ τὰ καθιστοῦν πᾶσι κατὰλληλα διὰ νὰ συντηρηθοῦν τὰ ζῶα πῶς κολυμητοῦν μέσα εἰς αὐτά.

Ἄν δὲ θέλῃς νὰ περιεργασθῆς ἀκόμη καὶ τὴν νύκτα, θὰ ἴδῃς καὶ ἐκεῖ μεγάλην τὴν πρόνοιαν τοῦ Δημιουργοῦ. Διότι σοῦ ἀναπαύει τὸ κουρασμένον σῶμα, καὶ τὰ μέλη σοῦ τὰ καταπονημένα ἀπὸ τοὺς καθημερινοὺς κόπους τὰ ἀνακουφίζει καὶ τὰ χαλαρώνει, τὰ ἀνανεώνει, καὶ τὰ καθιστὰ πάλιν ἱκανὰ καὶ ἀκριβία πῶς ἐργασίαν. Ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰς **D** καθημερινὰς λύπας καὶ σὲ ἐλευθερῶνει ἀπὸ ἀκαίρων φρονιδῶν πολλὰς φορές δὲ καταπαύει καὶ τὸν πνεῖν τοῦ ὄσθενους, δίδει τὸν ὕπνον ὡς ἀντιφάρμακον καὶ ὀδηγεῖ τὴν ἀνίσχυρον τέκνην τῶν ἰατρῶν εἰς γαλήνιον λιμένα, καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ πολλοὺς κόπους. Καὶ εἶναι τόση πολλὴ ἡ χρησιμότητι τῆς, τόσο μεγάλῃ ἡ ὠφέλεια, ὥστε δοσι ἑσπερήθησαν τὸν ὕπνον κατ' αὐτὴν, νὰ κάνουν πολλὰς σαρὰς καὶ τὴν ἡμέραν. Διότι ἂν κανεὶς ἀφαιρέσῃ (διὰ τοῦ λόγου) τὴν ἡσυχίαν τῆς νυκτὸς καὶ τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν, διὰ τῆς ὁποίας ὅλα ἀναπαύονται, καὶ ὁ κουρασμένος νοσῆ, καὶ τὸ ταλαιπωρημένον σῶμα πῶς ὀκίζων κάθε ἡμέραν τὴν ἐργασίαν μὲ ἀκρίβειαν δύναμει, θὰ ἴδῃ τὸ πλῆγμα αὐτὸ **E** νὰ περιέρχεται εἰς ἀκρησίαν. Ἄν δὲ προσθέσῃ κανεὶς τὰς νύκτας εἰς τὰς ἡμέρας του, καὶ εὐρίσκειται ἐν ἐργη-

γῶμει καὶ ἐργάζεται, ἢ καὶ τριπελιόζει, καὶ κόμει τοῦτο ἐπὶ πολλὸν καιρὸν, θὰ ἀποθάνῃ σύντομα, ἢ ἂν δὲν πάθῃ τοῦτο, θὰ παραδοθῇ ομιωσόμενος εἰς ὄσθενεαν καιρῶν, καὶ κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴν ἡμέραν δὲν θὰ ἔχῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν του, ἐπειδὴ τὸν ἐγκατέλειπεν ἡ δύναμις του.

Ἄν δὲ ἐπεκτείνωμεν τὸν λόγον καὶ εἰς τὸ ἀμέτρητον πλῆθος τῶν ἰχθύων, πῶς ζοῦν εἰς τὰς λίμνας, εἰς τὰς πηγὰς, εἰς τοὺς ποταμούς, εἰς τὴν πλεομένην, εἰς τὴν ὑπελευστον θάλασσαν, ἢ ἂν παρατηρήσωμεν τὰ ἀναριθμητὰ εἶδη τῶν πτηνῶν, αὐτῶν πῶς ζοῦν εἰς τὸν ἀέρα, εἰς τὴν γῆν, αὐτῶν πῶς ζοῦν εἰς τὰ ὕδατα καὶ συγχρόνως εἰς τὴν γῆν **401 A** (διότι ὑπάρχουν πολλὰ ἡμερίδια μεταξὺ αὐτῶν), τὰ ἄγρια, τὰ ἡμερα, τὰ ἄγρια πῶς ἡμερίζονται, τὰ ἄγρια πῶς παραμένουν διὰ παντὸς ἄγρια, τὰ τραυόμενα, τὰ μὴ τραυόμενα, καὶ ἂν περιεργασθῶμεν ἐκάστου καὶ τὸ κάλλος, καὶ τὸ πτέρωμα, καὶ τὴν μελωδικὴν φωνήν, ἀκόμη καὶ τὰς διαφορὰς ἀνάμεσα τῶν ἂν μέθωμεν καλὰ καὶ εἰς τὸ ἄσπερον, καὶ εἰς τὴν τροφήν, καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τῶν, καὶ τὰς διαμονὰς, καὶ τὰς συνηθείας, καὶ τὰς ὠφελείας, καὶ τὰς ὑπηρεσίας πῶς μᾶς παρέκουν, ὅλας ἂν τὰς διηγηθῶμε, ὅπως καὶ τὸ πῶσον μέγαρα καὶ πῶσον μικρὰ εἶναι, καὶ τὸ πῶς γεννῶνται, καὶ τὸ πῶς ἀνατρέφονται, καὶ τὴν μεγάλην καὶ ἀπερίγραπτον ποικιλίαν πῶς παρουσιάζουν, καὶ ἂν κἀναίμεν τὸ ἴδιον καὶ διὰ τοὺς ἰχθύς, **B** καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πάμε εἰς τὰ φυτὰ, πῶς φύονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς καὶ ἴδωμεν τὸν καρπὸν ἐκάστου καὶ τὴν χρησιμότητα, καὶ τὴν εὐωδίαν, καὶ τὴν μορφήν, καὶ τὴν θέσιν, καὶ τὰ φύλλα, καὶ τὸ κρῶμα, καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν μικρότητα, καὶ τὴν ὠφέλειαν, καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἐργασίας, καὶ τὰς διαφορὰς πῶς ἔκουν οἱ φλοιοὶ, οἱ κορμοὶ καὶ οἱ κλάδοι, καὶ τοὺς λεπιῶνας, καὶ τοὺς κήπους, ἔπειτα, ἂν μετασθῶμε εἰς τὰ διάφορα ἀράματα, καὶ περιεργασθῶμε τοὺς διαφοροὺς τύπους αὐτῶν, καὶ τοὺς τρόπους τῆς εὐρέσεως, καὶ τῆς καλλιέργειας, καὶ ὅτι συντελοῦν εἰς τὴν θεραπείαν μας, καὶ ὑπερα πάλιν ἀπὸ αὐτῶν, ἂν πάμε νὰ δοῦμε τὰ ἔργα πῶς ἔκουν ἀέταλλα, πῶς εἶναι πολλὰ καὶ ἐκεῖνα, καὶ ἂν ἐρευνήσωμε ὅσα ἄλλα, πολὺ περισσότερα, ὑπάρχουν εἰς τὴν κτίον, **C** τότε ποῖος λόγος ἢ ποῖος καιρὸς θὰ μᾶς εἶναι ἀρκετὸς διὰ νὰ καταλάβωμε σωστὰ ὅλα αὐτά; Καὶ ὅλα αὐτά, ἄνθρωπε, ἔγινον διὰ σέ καὶ αἱ τέχναι διὰ σέ, καὶ τὰ ἐπαγγέλματα, καὶ αἱ πόλεις, καὶ αἱ κομπούσεις, καὶ ὁ ὕπνος, καὶ ὁ θάνατος, καὶ ἡ ζωὴ, καὶ ἡ θλάσις, καὶ ἔργα τῆς φύσεως τόσα πολλά, καὶ ἴσως τόσα ὁ κόσμος διὰ σέ, καὶ πάλιν καλλιτέρας θὰ γίνῃ διὰ σέ. Διότι ὅτι θὰ εἶναι καλλιτέρας, καὶ τοῦτο διὰ σέ, ἄκου-

σε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς»· ἦτοι, ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι φθαρτὴ. Καὶ πῶς θὰ ἀπολαοσῇ τὴν τόσην τιμὴν διὰ σέ, ἐφ' ἧμέρας τοῦτο προσθέτων· «Εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». **D** Ἄν δὲ δὲν ἔκανα μακρὸν καὶ ὑπέριμετρον τὸν λόγον, πολλὰ θὰ ἐπιτοκαίωμαι καὶ διὰ τὸν θάνατον, καὶ δι' αὐτοῦ μάλιστα θὰ ἐφανέρωναι τὴν σοφίαν καὶ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ ἔλεγα πολλὰ διὰ τὴν φθοράν, διὰ τὴν σφῆριν, διὰ τὰ σκουλήρια, διὰ τὴν στάκτιν, δι' αὐτὰ ποῦ θρηνοῦν οἱ πολλοὶ καὶ ὀδύρονται, ὅτι εἰς στάκτιν, εἰς σκόνην, εἰς σκουλήρια θὰ διαλυθοῦν τὰ σώματά μας, καὶ θὰ ἐδεήναμεν καὶ εἶτα τὴν ἄριστον πρόνοιαν καὶ στοργικὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ. Διότι μὲ τὴν ἰδίαν πρόνοιαν, μὲ τὴν ἰδίαν ἀγαθότητα, μὲ τὴν ὅποιαν μᾶς ἐπλάσε χωρὶς νὰ ὑπάρχωμεν πρὶν, **E** μὲ τὴν ἰδίαν μᾶς διέταξε καὶ νὰ ἀποθνήσκωμεν, καὶ τέτοιο τέλος νὰ ἔχωμεν. Καθόσον ἂν καὶ τὰ γινόμενα διαφέρουν, προέρχονται ὅμως ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἀγαθότητα· διότι καὶ ὅποιος ἀπέχεται τίποτε ἐκ τούτου δὲν ζημιώνεται, καὶ ὅποιος ζῆ μέγιστον κέρδος θὰ ἔχη ἐκ τούτου, λαμβάνων ἀπὸ τὸ ἴσον ὅσα τὴν ἰδικὴν του ὑφέλειαν. Διότι ὅταν ἴδῃ αὐτὸν ποῦ χρεὶς καὶ ποῦ πρὶν ἐβάδιζε μαζί του, νὰ διαλύεται τώρα εἰς σκουλήρια, καὶ εἰς σαπίαν, καὶ εἰς στάκτιν, καὶ εἰς σκόνην, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη τὴν υπερηφάνειαν τοῦ διαβόλου, τὸν πᾶναι τρόμος, μοχλεύεται, ταπεινώνεται, **402 A** διδάσκειται νὰ φιλοσοφῇ καὶ ἐγκρασιᾶ εἰς τὴν διανοίαν του τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν, τὴν ταπεινοφροσύνην. Ἔτσι λοιπὸν οὔτε αὐτὸς ποῦ ἀπῆλθε ἐζημιώθη τίποτε· διότι θὰ ἀναλάβῃ πάλιν αὐτὸ τὸ σῶμα ὀσάντων καὶ ἄφθαρτον· καὶ αὐτὸς ποῦ ἄγωνίζεται ἀκόμη, θὰ κερδίσῃ πάρα πολὺ, ἀπὸ αὐτὰ ἀπὸ τὸ ὅποια καὶ ὁ ἄλλος δὲν ἔλασε τίποτα. Ὁ θάνατος ἐδόθη εἰς τὸν θίον μας ὅσα ὡς τυχαίως διδάσκαλος φιλοσοφίας, μᾶς παιδαγωγεῖ τὴν σκέψιν, μᾶς καλινωγυεῖ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, μᾶς ἡμερεύει τὸ κύμα, καὶ φέρει τὴν γαλήνην. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔμαθες καὶ ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, καὶ ἀπὸ ἄλλα περισσότερα, τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ποῦ λάμπει καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ φῶς ποῦ φανερὰ, **B** οὔτε νὰ περιεργάζουαι τὰ περιττά, οὔτε νὰ ἐπιδιώκῃς τὰ ἀνεφικτά, ἐπιζητῶν νὰ μάθῃς τὰς αἰτίας ἄλων. Διότι καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν μας ἀπὸ ἀγαθότητα μᾶς τὴν παρεκάθησε, μὴ ἔχων ἀνάγκην τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπηρεσίας μας. Καὶ πρέπει νὰ θαυμάζωμεν αὐτὸν, καὶ νὰ τὸν προσκυνώμεν, ὅχι διὰ τὸ ὅτι μόνον μᾶς ἐδημιούργησε, οὔτε διὰ τὸ ὅτι μᾶς ἐκάρισε ψυχὴν ἀσώματον καὶ λογικὴν, οὔτε διὰ τὸ ὅτι μᾶς ἔκαμε ἀνωτέρους ἀπὸ ἄλλα τὰ ἄλλα, οὔτε διὰ τὸ ὅτι ἐβάλε εἰς τὰ χέρια μας τὴν κυριαρχίαν

τῆς φρόσεως καὶ μᾶς ἀνέθεσε τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ὅτι μᾶς παρεχώρησεν ἄλλα αὐτὰ χωρὶς νὰ μᾶς ἔχη καθόλου ἀνάγκην. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστον τῆς ἀγαθότητός του εἶναι τοῦτο, τὸ ὅτι μᾶς ἐπλάσε ἂν καὶ δὲν ἐχρειάζετο εἰς οὐδὲν τὴν βοήθειάν μας. **C** Διότι καὶ πρὶν νὰ δημιουργηθῶμε ἐρεῖς, καὶ οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ οὐράνια δυνάμεις, ὑπέλασε ἐκεῖνος καὶ εἶχε τὴν ἰδικὴν του δόξαν καὶ μακαριότητα, καὶ μόνον ἀπὸ φιλανθρωπίαν μᾶς ἐπλάσε, καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκαμε δι' ἡμᾶς, καὶ ἀκόμη πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ.

8. Διὰ τοῦτο καὶ νόμον ἔγραψε καὶ μᾶς τὸν ἔδωκε, καὶ προφήτας ἀπέστειλε, καὶ θαύματα ἐπέτελεσε, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐπλάσε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἔθεσε μέσα του τὸν ἐμφυτον νόμον ὡσὸν διδάσκαλόν του καὶ τὸν ἔβαλε ἐπάνω εἰς τοὺς λογισμοὺς μας, ὅπως τὸν κυβερνήτην εἰς τὸ πλοῖον καὶ τὸν ἡνίοκον εἰς τὸν ἵππον. **D** Ἔτσι λοιπὸν τὸν ἔμαθε καὶ ὁ Ἄβελ, χωρὶς οὔτε γράμματα νὰ ὑπάρχουν, οὔτε προφήται, οὔτε ἀπόστολοι, χωρὶς νὰ τὸ ὄριζεν κάποιος γραπτὸς νόμος, ἀλλὰ εἶχε μέσα του τὸν ἐμφυτον νόμον. Ἔτσι καὶ ὁ Κάϊν· διότι καὶ ἐκεῖνος τὸν ἐγνώρισε. Καὶ οἱ δύο τὸν ἔμαθον καὶ τὴν κυριαρχίαν του ἐγνώριζαν, ἀλλὰ δὲν ἐβάδιον καὶ οἱ δύο τὴν αὐτὴν ὁδόν· ὁ μὲν ἕνας ἐβάδιε τὴν ὁδὸν τῆς κακίας, ὁ δὲ ἄλλος τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Καὶ ὅμως οὔτε διὰ τοῦτο τὸν ἐγκατέλεψε ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸν ἐσώκωσε ὅρθον ὅταν ἔπεσε καὶ ἐναυθή καὶ τὸν ἔζησε τῆς ἐπιμελείας του, πρῶτον μὲ τὴν οὐστῶσιν καὶ τὴν συμβουλίην, κατόπιν δὲ μὲ τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον νοθεπίων, παπιδεραν, διδάσκων. **E** Καὶ ὅταν πολλοὶ ἄνθρωποι ἐπρόδωσαν ἕνα τόσο μεγάλο δῶρον, ἐνοῦ τὴν ὑφέλειαν ἐκ τῆς φυσικῆς διδασκαλίας, οὔτε τότε τοὺς ἐγκατέλεψε, οὔτε τοὺς παρέδωκε εἰς τὴν καταστροφήν, ἀλλ' ἐξηκολούθησε νὰ τοὺς διδάσκῃ, νὰ τοὺς νοθετῇ μὲ ἔργα, μὲ ἐβεργεσίας, μὲ τιμωρίας, μὲ τὴν ἰδίαν τὴν κτίσιν ποῦ κάθε ἡμέραν εἰργάζεται καὶ ἐξετέλει τὴν συννησμένην ὑπηρεσίαν τῆς, μὲ τὰ παράδοξα καὶ ἀσυνήθη σημεῖα, μὲ τοὺς δικαίους ἄρκοντας. Διότι καὶ ἄνθρωπος θαυροσσοῦς καὶ γεμάτους ἀπὸ πίστιν τοὺς ἔφερε ἀπὸ τόπον εἰς τόπον. Καὶ τὸν Ἀβραάμ ἄλλοτε μὲν εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἄλλοτε δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸν ἠνάγκασε **403 A** νὰ πηγαίῃ, καὶ τὸν Ἰσακὸς εἰς τὴν Συρίαν, τὸν Μαϊσίσα εἰς τὴν Αἴγυπτον, τοὺς τρεῖς παῖδας εἰς τὴν Βαβυλώνα, καὶ τὸν Δανιήλ, καὶ τὸν Ἰεζεκιήλ, τὸν δὲ Ἱερεμίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἔπειτα καὶ νόμον ἔδωκε, καὶ προφήτας ἀπέστειλε, καὶ τοὺς ἐτιμώρησε, καὶ τοὺς ἠλευθέρωσε, καὶ δὲν ἔπαυεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τὸ τέλος νὰ κἀνῃ τὰ

πάντα και να φροντίξῃ διὰ τὸ γένος, τὸ ἰδικόν μας. Διότι δὲν ἤρεσθη εἰς μόνον τὴν ἐκ τῆς δημιουργίας διδασκαλίαν, ἢ ὅποια ὀδηγεῖ πρὸς θεογνωσίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοί, ἀπὸ τὴν ἀγνωμοσύνην των, καμψίαν ἀφέλειαν ἐξ αὐτῆς δὲν ἐκέρρισαν ἐκάρωξε και ἄλλους δρόμους διδασκαλίας, **B** και εἰς τὸ τέλος ἔκαμε τὴν σπουδαιότερον εὐεργεσίαν και ἔστειλε τὸν Υἱόν του, τὸν Υἱὸν τὸν γνήσιον, τὸν μονογενῆ και ἐκεῖνος ποὺ εἶχε τὴν αὐτὴν φύσιν με τὸν Θεὸν γίνεται ὁμοῖός μου, και ἐπὶ τῆς γῆς θαδίμων, με τοὺς ἀνθρώπους συναναστρέφετο, και ἔρωγε, και ἔπνε, και περιήρχετο τὴν γῆν διὰ τὴν φρονηματικῆν, τὴν διδασκῆν, τὴν νοουθεσίαν, τὴν θαυματουργίαν, με ὅσα ἐπραχίτευε, με ὅσα συνεβούλευε, με ὅσα ἔπασχε, με ὅσα ὑπέμεινε, με ὅσα ὑπέσχετο, με ὅσα ἔβιβε. Διότι ὅσα μὲν ἀφοροῦν εἰς τὰ παρόντα τὰ ἔδωκε ἤδη, ὅσα δὲ ἀφοροῦν εἰς τὰ μέλλοντα τὰ ἐρύλαξε· και ἐφανέρωσε ὅτι θὰ τὰ δώσῃ και αὐτὰ με τὰ θαύματα ποὺ ἔκανε, διὸν εὐρίσκετο εἰς τὴν γῆν **C** και με ὅσα ἐπροφήτευσε ὅτι θὰ γίνων μετὰ και ἔγιναν ὅλα. «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστάς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐταῦ;» (Ψαλμ. 105, 2). Ποῖος δὲν θὰ θαυμάσῃ, ποῖος δὲν θὰ φρίξῃ διὰ τὴν ἀπερίγραπτον πρόνοιάν του, σκεπτόμενος πάς χάριν τῶν ἀκαρίστων δούλων του παρέδωκε εἰς θάνατον τὸν μονογενῆ Υἱόν του, εἰς θάνατον καταραμένον, ἐπονεϊδίον και ἐπιβαλλόμενον εἰς τοὺς ἔσχάτους ἐγκληματίας, εἰς θάνατον τῶν καταδικαίων; Διότι και ἀνεσκολοπίετο ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν σταυρὸν, και ἐνεπίετο, και ἔρραπίετο, και ἐκολαφίετο, και ἐκλευάζετο, και εἰς τόπον κατὰ χάριν δαθέντα ἐθάπτετο, και σφραγίδες ἐπὶ τοῦ μνήματός του ἐτοποθετοῦντο. **D** Και ὅλα αὐτὰ τὰ ὑπέμεινε διὰ σέ, και ἀπὸ τὴν πρόνοιάν του διὰ σέ, διὰ τὴν ἐκλείψῃ ἢ τυροννία τῆς ἀμαρτίας, διὰ τὴν κρημινισθῆν τὸ προπύργιον τοῦ διαβόλου, διὰ τὴν κοποῦν τοῦ θανάτου τὰ νεύρα, διὰ τὴν μὴ ἀνοίγουν αἱ πύλαι τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τὴν ἀφανισθῆ ἢ κατάραι, διὰ τὴν ἀρθῆ ἢ προτέρα καταδικῆ, διὰ τὴν μᾶθη ὑπομονῆν, διὰ τὴν διακρίθῃ καρτερίαν, διὰ τὴν μὴ σὲ λυπῆ κανένα ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ παρόντος βίου, οὔτε θάνατος, οὔτε προσβολαί, οὔτε κλευασμοί, οὔτε ἐμπαιγμοί, οὔτε συμφοραί, οὔτε ἐχθρικοὶ κατατρογροί, οὔτε κατηγοραί, οὔτε ἐπάθεσις, οὔτε συκοφανταί, οὔτε φῆμαι κακαί, οὔτε κανὲν ἄλλο τοιοῦτον. Διότι και ἐκεῖνος τὰ ἐδοκίμασε ὅλα, και ἔγινε ὁμοῖός σου **E** με ὅλα αὐτὰ, και ὅλα τὰ ἐνίκησε κατὰ κράτος παιδαγωγῶν και διδασκων ἐσὲ τὴν μὴ φοβῆσαι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ. Και δὲν ἤρεσθη μόνον εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς και μᾶς ἐκάρωσε τὴν ἄριστον χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, και ἀποκατό-

λους ἀπέστειλε διὰ τὴν διακονήσων πρὸς τοῦτο. Και ἦν και ἔβαλε ὅτι αὐτοὶ οἱ κήρυκες τῆς ζωῆς ἔπασχον ὀνομασθητα κακά, ὅτι ἐρασιγύοντο, ὑβρίζοντο, κατεποντίζοντο, ἔδασανέοντο ἀπὸ πείναν και δέμων, ὅτι ἐπίνυοντο κάθε ἡμέραν, ὅτι ἔζων με τὸν καθημερινὸν θάνατον, **A** τὰ ἠνεύοντο αὐτὰ διὰ σέ, και διὰ τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ σέ.

Διὰ σέ, ἄνθρωπε, και οὐράνιον βασιλείαν ἐποίησε, διὰ σέ τὰ ἀγαθὰ τὰ ἀπόρητα, τ.ν. ἀποκατάστασιν σου εἰς τοὺς οὐρανοὺς, τοὺς ἐκεῖ διαφόρους και ποικίλους ἐκεῖνους τόπους, τὴν μακαριότητα ἐκεῖνην, ποὺ ποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐρμηνευθῆ με λόγια. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχεις τόσα παραδειγματα τῆς προνοίας αὐτοῦ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην, εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν, εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, αὐτὰ ποὺ θὰ γίνων, αὐτὰ ποὺ ἔγιναν, ὅσα γίνονται κάθε ἡμέραν, τὰ παλαιὰ, τὰ μεσαία, τὰ τελευταία, τὰ διαρκῆ γινόμενα, τὰ σκετικὰ με τὸ σῶμα, **B** τὰ σκετικὰ με τὴν ψυχὴν, και ἀφοῦ ἐβλέπεκ πολυπληθεῖς ἀποδείξεις ἀπὸ παντοῦ φερόμενας, ποὺ διαλαλοῦν τὴν πρόνοιάν του, ἀμφιβάλλεις ἀκόμη; Τώρα ὁμως δὲν ἀμφιβάλλεις και ποτεῖεις, ὅτι προνοεῖ, και εἶσαι πεπεισμένος περὶ τοῦτου. Λοιπὸν μὴ περιεργάζεσαι πλέον τίποτε, γνώριζε καλά, ὅτι ἔχεις Θεὸν ποὺ στοργικὸν ἀπὸ πατέρα, ποὺ προνοητικὸν ἀπὸ μητέρα, ποὺ σ' ἀγαπᾷ ποὺ πολὺ ἀπὸ ὅσον ἀγαπᾷ ὁ νυμφίος και ἡ νύμφη, ποὺ θεωρεῖ ἀνάπτουσιν του τὴν ἰδικὴν σου σωτηρίαν, και καίρεται ποὺ πολὺ δι' αὐτὴν ἀπὸ ὅσον ἐὰν ἔταν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ κινδύνους και θανάτους (ὅπως τὸ ἀπέδειξε **C** με τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰωνᾶ), και φανεράνεις κάθε εἶδος ἀγάπης, αὐτὴν ποὺ ἔχει ὁ πατέρας πρὸς τὰ παιδιὰ του ἢ ἡ μητέρα πρὸς τὰ τέκνα, ὁ ἀμπελοργὸς πρὸς τὰ φυτὰ, ὁ οἰκοδόμος πρὸς τὴν τέκνην του, ὁ νυμφίος πρὸς τὴν νύμφην, ὁ νέος πρὸς τὴν νέαν, και θέλει νὰ ἀπομακρυσθῶν τὰ κακὰ ἀπὸ σένα, ὅσον ἀπέχει ἢ ἀνατολὴ ἀπὸ τὴν δύσιν, ὅσον ὑψηλότερος εἶναι ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν (διότι και αὐτὰ τὸ ἀπέδειξε), και μάλιστα διὰ μόνον ἴσων, ἀλλὰ και πολὺ περισσότερων. Ὅπως ἀπέδειξε, διὸν ἔκανα λόγον περὶ αὐτῶν, και ὅς συνεβούλευσα νὰ μὴ στεκόμεθα εἰς τὰ παραδειγματα, **D** ἀλλὰ και νὰ τὰ ὑπερβαίνωμεν με τοὺς λογισμοὺς μας. Διότι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνερμήνευτος, και ἀκατάληπτος ἢ στοργὴ του, ἀπερίγραπτος ἢ ἀγαθότης του και ἀνεξερπύνητος ἢ φιλανθρωπία του.

Λοιπὸν ἀφοῦ τὰ γνωρίζεις ὅλα αὐτὰ, και ὅσα εἶπε, και ὅσα ἔκανε, και ὅσα θὰ κάνῃ, μὴ περιεργάζεσαι τίποτε, μὴ πολικετεύῃς, μὴ λέγῃς, διὰ τὸ αὐτό; Πρὸς τί τοῦτο; Διότι πᾶς δὲν εἶναι μωρὸς και δακρότης και ὑπερβολικὴ ἄνοησία και

παραπροσόνη, τὴν μὲν ἐνέργειαν τοῦ λατροῦ ποῦ κόπτει, κωτηριάζει, δίδει μικρὰ φάρμακα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι δοῦλος, νὰ μὴ ἐξετάζη ὁ κύριός του, ἀλλὰ νὰ κατέκειται σιωπηλῶς καὶ νὰ ὑπομένῃ ταῦτο, **Ε** καὶ νὰ τοῦ ἀρεῖται χάριν διὰ τὸ κώμημον, καὶ διὰ τὴν τομῆν, καὶ διὰ τὰ φάρμακα, καὶ ἄς μὴ γνωρίζῃ τί θὰ γίνῃ μετὰ (διότι πολλοὶ ἱατροὶ μὲ αὐτὰ ποῦ ἔκαναν ὑφόνευσαν πολλοὺς), καὶ μὲ μεγάλην ὑποταγὴν νὰ ὑποχωρῇ εἰς αὐτὸν ποῦ ἐνεργεῖ αὐτὰ. Τὴν ἰδίαν ἐμπιστοσύνην νὰ δεκνύωμεν καὶ εἰς τὸν νοῦτόν, καὶ εἰς τὸν οἰκοδόμον, καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους ἐπαγγελματίας. Νὰ θεωροῦμε δηλοδὴ καταγέλαστον τὸ νὰ ἀπειθῇ ὁ ἀραθὴς καὶ ἄπειρος ἀπὸ τὸν τεκνίτην νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ τὰ πάντα, καὶ ἐν τοιαύταις ἡμεῖς νὰ περιεργαζώμεθα τὴν ἄρατον ἐκείνην σοφίαν, τὴν ἀνεκφραστον, τὴν ἄρηστον, τὴν ἀκατάληπτον καὶ νὰ ζητοῦμε διατί ἔγινε αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο, καὶ τοῦτο, ἐνῶ γνωρίζομεν καλάς, **485 Α** ὅτι ἡ σοφία αὐτὴ εἶναι ἀλόγητος, ὅτι ἡ ἀγαθότης του εἶναι μεγάλη, ὅτι ἡ πρόνοιά του εἶναι ἄρητος, ὅτι ὅλα ὅσα μᾶς κάνει ἔχουν σκοπὸν τὴν ὑφέλειάν μας. Ἄρκει νὰ μὴ θελήσωμεν ἡμεῖς τὸ κακὸν μας. Διότι ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ κόσῃ κανένα, ἀλλὰ νὰ σώσῃ. Πᾶς δὲν εἶναι ἡ χειρότερο τρέλλα, ἐκεῖνον, ποῦ ὅλους νὰ σώσῃ καὶ θέλει καὶ ἴσχυρει, νὰ περιεργαζώμεθα ἀπὸ τὴν ἀραχὴν καὶ ἄμεως, καὶ νὰ μὴ ἀναμενῶμεν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν γινομένων;

9. Μάλιστα δὲ δὲν πρέπει οὔτε ἀπὸ τὴν ἀραχὴν, οὔτε κατῶν νὰ πολυπράγμονοῦμε ἂν δὲ εἶσαι τόσον περίεργος καὶ πολυπράγμων, περιμένε τὸ τέλος, καὶ παρατήρησε ποῦ καταλήγουν αὐτὰ, **Β** καὶ μὴ θορυβῆσαι, μήτε νὰ ταράττωσαι ἀπὸ τὴν ἀραχὴν. Διότι καὶ τὸν χρυσοκόον, ὅταν θὰ τὸν ἴδῃ ἕνας ἀνίδεος νὰ λυσιπύρην τὸν χρυσοῦν κατ' ἀραχὴν καὶ νὰ τὸν ἀναμειγνύῃ μὲ τὴν στάκτην καὶ τὰ ἄκυρα, ἂν δὲν περιμένῃ τὸ τέλος, θὰ νομίσῃ ὅτι ἔκαστε τὸν χρυσοῦν ὁμοίως ὅταν κανεὶς γεννηθῇ καὶ ἀνατραφῇ εἰς τὴν θάλασσαν, κατῶν δὲ αἰφνιδίως μετοκίῃ εἰς τὴν ἑρῶν καὶ δὲν ἔχει ἀκούσει τίποτε περὶ καλλιέργειας τῆς γῆς, ἂν ἴδῃ τὸ σιτάρι τὸ ἀποθκευμένον καὶ φυλασσόμενον μὲ πόρους καὶ μοχλοὺς καὶ ἀππλλαγμένον ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν, **Γ** νὰ τὸ παίρῃ αἰφνιδίως ὁ γεωργός καὶ νὰ τὸ σκορπῇ, καὶ νὰ τὸ πετῇ, καὶ νὰ κείτῃ εἰς τὸν ἄγρον κᾶτω ἀπὸ τὰ πόδια ὄλων τῶν διαβατῶν, καὶ ὅσα μόνον μὴ ἀππλλαγμένον ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν ἀλλὰ καὶ εἰς πλῆθον καὶ τέλματα νὰ παραβῆται καὶ νὰ μὴ ἔχῃ κανένα φύλακα, δὲν θὰ νομίσῃ ὅτι ἐκόθη τὸ σιτάρι καὶ δὲν θὰ κατακρίνῃ τὸν γεωργὸν ποῦ ἔπραξε αὐτὰ; Ἡ κατακρίσις ὅμως αὐτῆ δὲν θὰ ταιριάξῃ εἰς αὐτὸ ποῦ ἔγινε, ἀλλ' εἰς τὴν ἄγνοιαν καὶ τὴν

ἀνοησίαν ἐκείνου ποῦ δὲν ἔκρινε ὀρθῶς καὶ δοκίμασε τὴν γνώμην του εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀραχὴν. Διότι, ἂν περιμένε τὸ τέλος καὶ ἐβλεπε τὰ σιτάρη νὰ κυματίζουσι, καὶ τὸ θρεπτικὸν ὀκονισμένον, καὶ τὸ σιτάρι ποῦ ἐσκορπίσθη καὶ ἔμεινε ἀφύλακτον **Δ** καὶ ἐσῆψε καὶ ἐκάλασε καὶ παρεδόθη εἰς τὴν λάσπην, νὰ ὑψώνεται, καὶ νὰ πολλαπλασιάζεται, καὶ νὰ φαίνεται ὑπερότερον, καὶ νὰ ἀποβάλλῃ τὴν παλαιότητά του, καὶ νὰ ἴσταισι ὑψηλὰ μὲ δύναμιν πολλήν, καὶ ὡσάν νὰ ἔχῃ στηρίγματα καὶ καλύμματα, καὶ νὰ σκηματίζῃ καλὰ μὲ ὑψηλόν, καὶ νὰ τέρπῃ, καὶ νὰ τρέφῃ τὸν θεατῆν, καὶ νὰ παρέχῃ πολλὴν ὑφέλειαν, τότε θὰ ἐξεπλήρῳτο περισσότερο, διότι ὁ καρπὸς ἔφθασεν εἰς τόσην ἀφθονίαν καὶ λαμπρότητα μέσα ἀπὸ τόσα παθήματα. Καὶ σὺ λοιπὸν, ἄνθρωπε, πρὸ πάντων μὴ πολυεξετάζῃς τὸν κοινὸν Κύριον ὄλων μας ἂν δὲ εἶσαι τόσον φιλόνοικος καὶ τολμηρός, ὥστε νὰ κατέκεισαι ἀπὸ τὴν μερίαν αὐτῆν, περιμένε τοῦλάχιστον **Ε** τὸ τέλος τῶν πραγμάτων. Διότι ἂν ὁ γεωργός περιμένῃ ἀλάκλῃρον τὸν κερμῆνα καὶ δὲν ὑπολογίζῃ αὐτὸ ποῦ παθαίνει τὸ σιτάρι τὴν ἐπαχὴν τοῦ ψύχους, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποῦ πρόκειται νὰ ἀπολάβῃ, πολὺ περισσότερο εἶναι δίκαιον νὰ περιμένῃς καὶ σὺ τὸ τέλος ἀπὸ Ἐκείνου ποῦ καλλιεργεῖ ἀλόκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ τὰς ἰδικὰς μας ψυχὰς; ἐγὼ δὲ τέλος τῶν γινομένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δὲν λέγω μόνον αὐτὸ ποῦ συμβαίνει εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν (διότι πολλὰς φορὰς τοῦτο καὶ ἐδῶ ἐπέτρεται) ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ποῦ συμβαίνει εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Διότι ἡ οἰκονομία καὶ τοῦ θνός καὶ τοῦ ἄλλου βίου ἀποβλέπει εἰς ἕνα σκοπὸν, τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν μας. Διότι ἂν καὶ εἶναι χωρισμένοι ἀπὸ τὸν χρόνον εἶναι συνηγμένοι εἰς τὸν ἴδιον σκοπὸν. **486 Α** καὶ ὅπως τὴν μίαν εἶναι κερμῆν καὶ τὴν ἄλλην ἄνοιαν, ἀλλὰ καὶ αἱ δύο ἀλλαγὰι τοῦ ἔτους ἀποβλέπουσι εἰς ἕνα σκοπὸν, εἰς τὴν ὑπέρβαση τῶν καρπῶν ἔτσι θὰ συμβῇ καὶ εἰς τὰ ἰδικὰ μας πράγματα. Ὅταν λοιπὸν ἴδῃς τὴν Ἐκκλησίαν ἐσκορπισμένην, νὰ ἔχῃ ὑποστῆ τὰ χειρότερα, νὰ διακινῆται, νὰ κακοποιῶνται ὅσοι λάμπουν μέσα εἰς αὐτῆν, τὸν πρόεδρόν της ἐξορισθέντα, εἰς τὰς ἐσχατίας τῆς γῆς, μὴ σκέπτεσαι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποτελέσματα τούτων, τοὺς μισθοὺς, τὰς ἀραχὰς, τὰ θραβεῖα, τὰ ἐποθλα. Ἐὶ γὰρ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται, (Ματθ. Ι, 22) λέγει. Διὸ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐπειδὴ δὲν ἴτο γνωστὴ ἡ περὶ ἀναστάσεως διδασκαλία καὶ τὸ δύο ἐγένοντο εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν **Β** εἰς δὲ τὴν ἐπαχὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης δὲν γίνεται παντοῦ αὐτὸ, ἀλλὰ τὰ μὲν λαμπρὰ πραγματοποιοῦνται καρμῶν φορὰ ἐδῶ, τὰ δὲ εὐχάριστα μᾶς

αναμένουν, όταν θα φύγωμεν από εδώ. Ἄλλ' ἔμωσ ἀκόμη καὶ ἐν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν ἐπραγματοποιούντο δι' αὐτοὺς τὰ εὐχάριστα, θὰ ἦσαν περισσότερον ὄξωι θαυμασμοῦ ὅσα δὲν ἀπῆλθαισαν ταῦτα, καὶ ὅσα κυρίως νὰ γνωρίζουν καλῶς οὕτε τὴν περὶ ἀναστάσεως διδασκαλίαν, καὶ ἐνῶ ἐβλεπον εἰς τὰ πράγματα νὰ συμβαίνουν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐσκανδαλίζοντο καθόλου ἀπὸ ὅσα ἐνώστια ἐγίνοντο, ἀλλ' ἐπεὶ ἐγνωρίζον C τὰ εἴπορον καὶ τὸ εὐμήχανον τῆς θείας σοφίας τοῦ τὸ τέλος ἀνέμεναν, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ τέλους κάθε τι ποὺ συνέβαινε εἰς αὐτοὺς τὸ ὑπέπεραν μὲ εὐκαρίστησιν, καὶ ἔζων δοξάζοντες τὸν Θεὸν ποὺ ἐπέτρεπε νὰ γίνωνται αὐτά. Πιθανῶς ὁ λόγος μου αὐτὸς οὕτως φαίνεται ὅτι εἶναι ἄσοφῆς λοιπὸν θὰ προσπαθῶμαι νὰ τὸν καταστήσω σοφότερον.

10. Ὁ Ἄβραάμ, ὅταν κάποτε ἐγήρασε, εἶχε καταστῆ πλεόν λόγῳ ἡλικίας ἀνίκανος πρὸς τεκνογονίαν. Διότι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς πατρότητος, εὐρίσκειτο μὲν ἐν τῇ ζωῇ, ἀλλὰ δὲν ἦτο καθόλου καλύτερος ἀπὸ νεκρόν. Ὅταν, λοιπὸν, ἦτο γέρον ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, καὶ μάλιστα πολὺ γέρον, D καὶ εἶχε ὑπερβῆ εἰς μέγα βαθμὸν τοὺς νόμους τῆς φυσικῆς τεκνογονίας, καὶ εἶχε σύζυγόν του τὴν πρὸ ἄγονον καὶ ἀπὸ τὴν πέτραν Σάρραν, ὑπόκειται ὁ Θεὸς νὰ τὸν κἀνῃ πατέρα τῶν ἀπογόνων, ὥστε τὸ πλῆθος αὐτῶν νὰ εἶναι ὅμοιον μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἄστρων. Ὁ Ἄβραάμ, ἂν καὶ ὑπῆρχαν τόσα ἐμπόδια, ἂν καὶ ἡ ἡλικία του εἶχε φθάσει εἰς βαθὺ γῆρας καὶ ἡ γυναῖκα του καὶ λόγῳ ἡλικίας καὶ λόγῳ φτώχειας εἶχε καταστῆ ἀνίκανος πρὸς γέννησιν, διότι δὲν ἦτο ἐμπόδιον πρὸς τοῦτο μόνον τὸ γῆρας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ φυσικὴ ἀναπηρία, ἀφοῦ καὶ ὅταν ἦτο νέα τὸ ἐργαστήριον τῆς φύσεως ἦτο ἀκρηστον διότι ἡ γυναῖκα ἦτο στείρα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τονίζων αὐτὸ εἶπεν E «Καὶ τὴν νεκρωσὶν τῆς μητρός Σάρρας» (Ρωμ. 4, 19): δὲν εἶπεν τὴν νεκρωσὶν τῆς Σάρρας ἀπλῶς, διὰ νὰ μὴ ὑπονοηθῆς μόνον τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας τῆς μητρός τὴν νεκρωσὶν, ἢ ὅποια προσήλθεν ἕκαστος ἀπὸ τὰ χρόνια ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν. Ἄλλ' ἔμωσ ἂν καὶ ὑπῆρχον, ὅπως εἶπα, τόσων μεγάλα ἐμπόδια, ἐπεὶ δὲ ἤξευρε τί σημαίνει ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ, πόσον εὐμήχανος εἶναι καὶ πόσον ἀκρηστικὴ καὶ ὅτι δὲν ἐμποδίζεται οὕτε ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, οὕτε ἀπὸ τὰς δυσκόλους περιστάσεις, οὕτε ἀπὸ πίστεως ἄλλο, καὶ ὅτι φοβίζει μέσα ἀπὸ τὰ ἀντίθετα, καὶ ὅτι πραγματοποιεῖ τὴν ὑπόσχεσίν του. Ἐδέχθη τὸν λόγον τοῦ 487 A καὶ ἐπίστευσε εἰς τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ δὲν ἔκρινε νὰ κινήσῃ καθόλου ἢ ταπεινῆ τοῦ λογισμοῦ του, καὶ

ἐκρίνεν ὅτι ἦτο ἀξιώστος, καθὼς θεθεῖαι καὶ εἶναι, εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεως τοῦ ὑποσχεθέντος ἢ δύναμις, κυρίως νὰ ἐξετάσῃ, πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον θὰ γίνον αὐτά, καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἔγινον κατὰ τὴν νεότητά της, ἀλλὰ κατὰ τὸ γῆρας της καὶ κάποτε καὶ ἀργότερα. Διὰ τοῦτο μάλιστα καὶ ὁ Παῦλος τὸν ἐκινεῖ μὲ δυνατὴν φωνὴν λέγων: «Ὅς παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν» (Ρωμ. 4, 18). Τί σημαίνει: «Παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι»; Χωρὶς ἐλπίδα ἀνθρωπίνην, B μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἔλα τὰ κακὰ, ἔλα τὰ δύναται, ἔλα τὰ κατανακᾷ. Καὶ ἐπίστευσεν ἕκαστος μόνον, ὅτι θὰ γίνῃ πατέρα, ἀλλὰ καὶ τόσων πολλῶν ἐθνῶν, ὁ γέρον αὐτὸς καὶ ἄγονος, ποὺ εἶχε στείραν καὶ γηρασμένην γυναῖκα, κατὰ τὸ λεχθῆν: «Οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. Καὶ μὴ ἀσθενήσας ἢ πίστει οὐ κατενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῆμα νεκρωμένον, ἐκατονισίτης ποῦ ὑπάρχων, καὶ τὴν νεκρωσὶν τῆς μητρός Σάρρας: εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη ἢ ἀπιστίᾳ ἀλλ' ἐνεδυναμώθη ἢ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ πληροφορηθεὶς, ὅτι, ὁ ἐπηγγελάται, δυνατὸς ἐστὶ καὶ ποιῆσαι C (Ρωμ. 4, 19 - 21). Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει, σημαίνει ἀνεπίδηση καὶ ὑπερέβη τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν καὶ ἀρθεὶς εἰς τὸ ὕψος ἐκείνου ποὺ ὑπερέβη τοῦτο, κατενόησε τὴν ἀνεκφραστον δύναμιν του, ἐπέσθη τελείως, ὅτι ἀπιστοῦσθε θὰ πραγματοποιηθῆ αὐτὸ ποὺ εἶπεν ὁ Θεός. Καὶ διὰ τοῦτο πρὸ πάντων τὸν Θεὸν ἐδόξασε, διὰ τοῦ ὅτι δὲν περιεργάσθη τὴν ὑπόσχεσιν, οὕτε τὴν ἐπαλουσθήσῃ, ἀλλ' ἐνεπιστεῖθη εἰς τὴν ἀκατάλητον σοφίαν καὶ δύναμιν αὐτοῦ, καὶ δὲν ἀμφέβαλλε καθόλου διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

Βλέπετε ὅτι αὐτὸ εἶναι κυρίως ἐκεῖνο ποὺ δοξάζει τὸν Θεόν, τὸ νὰ ἐμπιστεύεται κανεὶς πάντοτε εἰς τὴν ἀκατάλητον πρόνοιάν του D καὶ εἰς τὴν ἀκρηστον δύναμιν καὶ σοφίαν καὶ νὰ μὴ περιεργάζεται, οὕτε νὰ πολυπραγμαθῆ, οὕτε νὰ λέγῃ διὰ τὸ τοῦτο, πρὸς τί τοῦτο: πῶς θὰ γίνῃ αὐτό; Δὲν εἶναι δὲ μόνον αὐτὸ τὸ ἀξιοθαύμαστον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι τὸν πᾶν του ἐκεῖνον, τὸν μονογενῆ καὶ γνήσιον μετὰ τὴν πραγματοποίησιν ἐκείνην τῆς ὑποσχέσεως ἔλαβε ἐντολήν νὰ θυσιάσῃ, καὶ οὕτε καὶ τότε ἐσκανδαλίσθη. Ἄν καὶ ἦσαν πολλά αὐτὰ τὰ ὅποια θὰ ἔμποροῦσαν νὰ ἐσκανδαλίσουν ἕνα ἕκαστον καὶ ἀπόρροκτον. Καὶ πρῶτα - πρῶτα αὐτὴ ἡ ἐντολή, ἡ ἂν ὁ Θεὸς δέχεται τέτοιου εἴδους θυσίας, καὶ διατάσσει τοὺς πατέρας νὰ γίνωνται παιδοκτόνοι, καὶ νὰ δίδουν βίαιαν τέλος E εἰς τὴν ζωὴν των, καὶ νὰ παραδίδουν τὰ τέκνα των

εις πρόωρον θάνατον, και να σκοτώνουν τα παιδιά των με τα ίδια των τα χέρια, και το αν θέλη με τέτοιο αίμα να θρέχεται ο θυμός του και να απλίζεται η πατρική χειρ εναντίον του μονογενοῦς υἱοῦ του, και να είναι ο δίκαιος αγνώστως από φωνεῖς. Ἐκτός τούτου ἠδύνατο να τὸν σκανδαλίση και η τυρονηνία τῆς φύσεως με τὸ να τὸν θυροβῆ και να τὸν τάρσση, και μόνον επειδή ἦτο πατέρας, ἀλλ' επειδή ἦτο και φιλόστοργος και πατέρας τέτοιου παιδιοῦ, πράγματι ἰδιοῦ του, μονογενοῦς, ἁραίου κατὰ τὴν μορφήν και καλοῦ κατὰ τὸ πνεῦμα. Διότι ἦτο εἰς αὐτὸ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, και ἐπὶ να εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς του, και ἔλαμπε τότε με τὴν διπλὴν του ἀμορφιάν, τῆς ψυχῆς και τοῦ σώματος. Και δὲν ἦτο μικρὸν ἀπὸ τὴν ἀπορρὴν τῆς φιλοστοργίας, και τὸ ὅτι ἐδόθη εἰς αὐτὸν χωρὶς καθόλου να ἐλπίζη. Διότι γνωρίζετε πόσον ἀγαπητὰ εἶναι αὐτὰ τὰ παιδιά, τὰ χαριζόμενα χωρὶς ἐλπίδα και προσδοκίαν, **488** Α και και κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον, ὅπως ἦτο τὸ παιδί ἐκεῖνο. Και μαζί με ὅλα αὐτὰ, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων ἦτο δυνατόν να τὸν σκανδαλίση ἦτο ἡ ἐπαγγελία και ἡ ὑπόσχεσις: διότι ἡ διαταγὴ ποῦ ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἦτο ἀντίθετος πρὸς αὐτήν. Διότι ἡ μὲν ἐπαγγελία ἦτο «Ὅπως ἔσται τὸ σπέρμα σου, ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ» (Γεν. 15, 5), ἡ δὲ ἐντολὴ, τὸν μονογενῆ υἱὸν του, τὸ σπέρμα τοῦ ὁποῖου ἐπρόκειτο να γεμίση ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, αὐτὸν να θγάλη ἀπὸ τὴν μέσην, και να τὸν παραδώσῃ εἰς θάνατον και εἰς σφαγὴν πολὺ φοβεράν. Ἄλλ' οὔτε τότε σκανδαλίσθη, οὔτε ἐταράχθη ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, οὔτε ἐπαθε κατὰ παρόμοιον, ὅπως ἦτο φυσικὸν να πάθῃ ἕνας ἀνόητος και ἕνας ποῦ σύρεται εἰς τὴν γῆν. Διότι οὔτε εἶπε καθ' ἑαυτὸν: τί εἶναι τοῦτο; Β Ἠπειρήθη, ἔχασα τὰ λογικά μου; Εἶναι ἐντολὴ Θεοῦ αὐτό; Μὴ χειρότερα δὲν πέθονται: εἶναι ὁ δυνατόν να γίνω παιδοκτόνος, και να θάψω με τοιοῦτον αἷμα τὸ χέρι μου. Πῶς θὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ὑπόσχεσις; Διότι ἂν καταστρέψω τὴν ρίζαν, ἀπὸ ποῦ θὰ προέλθουν οἱ κλάδοι, ἀπὸ ποῦ οἱ καρποὶ; Ἄν στερεώσω τὴν πηγὴν ἀπὸ ποῦ θὰ πηγάζουν οἱ ποταμοί; Ἄν θανατώσω τὸν υἱὸν μου ἀπὸ ποῦ θὰ ἔκω τὸ πλῆθος τῶν ἀπογόνων τὸ παρόμοιον με τὸ πλῆθος τῶν ἄστρων; Πῶς λοιπὸν ὑπεσκέθη ἀλλὰ και τώρα διατάσσει τὰ ἀντίθετα; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπε, οὔτε ἐσκέφθη ἀλλὰ πάλιν κατέφυγε εἰς τὴν δύναμιν ἐκείνου ποῦ ἔδωκε τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν δύναμιν τὴν ἄρρητον, τὴν ἐφευρετικὴν, τὴν καταρρωτικὴν, C ποῦ διαλάμπει μέσα εἰς τὰ ἀντίθετα, ποῦ εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους, ποῦ εἶναι ἀπὸ ἄλλο καὶ δυνατόν, ποῦ δὲν ἔχει τίποτε να τὴν ἐμποδίσῃ, και με πολ-

λὴν πίστιν ἐξετέλεσε αὐτὴν τὴν ἐντολήν, και ἔσφαξε τὸν υἱὸν του, αἰμάτωσε τὸ χέρι του, και ἔβωψε κόκκινον τὸ ἔξω, και ἐδόθηκε τὴν μάκαρον εἰς τὸν λαμπρὸν τοῦ παιδιοῦ: διότι ἂν δὲν τὰ ἔκανε αὐτὰ ἐμπράκτως, διαθέσει ὅμως ἐξεπλήρωσε ὅλα αὐτὰ. Διὰ τοῦτο και ὁ Μωϋσῆς ποῦ τὸν ἐδάυραζεν εἶπε: «Και ἐγένετο μετὰ τὰ ρήματα ταῦτα, ὁ Θεὸς ἐπέσφαξε τὸν Ἀβραάμ, και εἶπεν αὐτῷ: Λάβε τὸν υἱὸν σου τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ, και ἀνένεγκε αὐτὸν ἐφ' ἐν τῶν ἡμερῶν, ὃν ἂν σοι εἴπω» (Γεν. 22, 1, 2). D Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπόσχεσις, ἡ εὐλογία, ποῦ εἶπε, ὅτι θὰ γίνῃ πατὴρ πολλῶν ἀπογόνων και τὰ ἀπόγονοι του θὰ εἶναι τόσο, ὅσα τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ. Πρόσθεσε πῶς, μετὰ τὰ λόγια αὐτὰ, ὅταν ἤκουσε ὅτι ἄφειλε να σφαγῆ τὸν υἱὸν του, ἐδέχθη να τὸν φονεύσῃ και να τὸν θυσιάσῃ, να τὸν ἀφανίσῃ και να τὸν προσφέρῃ εἰς τὸν Θεὸν ὡς σφάγιον, ἐκεῖνον τὸν υἱὸν, ἀπὸ τῶν ὁποῖων θὰ προήρχετο τόσο πλῆθος ἀπογόνων. Και ὁ Παῦλος ποῦ τὸν ἐθαύραζε πάλιν διὰ τοῦτο, ἔτσι τὸν ἐστεφανώσκει και τὸν ἐπαινοῦσε, λέγων: «Πίστει προσενήνοχεν Ἀβραάμ τὸν Ἰσαάκ περραζόμενος» (Ἐβρ. 11, 17): και ἔπειτα δεκνύων πῶσον μέγα πρᾶγμα ἔκανε, και πόσην πίστιν ἐπέδειξε, προσέθεσε: «Και τὸν μονογενῆ προσέφερον ὁ τὰς ἐπαγγελίας δεξόμενος». E Αὐτὸ ποῦ λέγει σημαίνει: Δὲν ἤμπορε να εἴπῃ κανεῖς, λέγει, ὅτι εἶχε δύο γνησίους υἱούς, και, περίμενε, ἂν ἀποθάνῃ ὁ ἕνας, ἀπὸ τῶν ἄλλων να γίνῃ πατὴρ τοῦ πλῆθους ἐκείνου, ἀλλὰ μονόκριβον τὸν εἶχε, και ἀπὸ αὐτὸν μόνον ἐτήρητο ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ὑποσχεσεως τοῦ Θεοῦ. Και ὅμως αὐτὸν ἐδέχθη να τὸν θυσιάσῃ, ὅπως κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς γενεσεσεως του οὔτε ἀπὸ τὴν ἰσχυρὴν του γεννητικὴν νέκρωσιν οὔτε ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀναπηριάν τῆς γυναικὸς του ἤμπορε να πιστεύσῃ τοῦτο, ἔτσι οὔτε ἐδῶ τώρα παρημποδίσθη ἀπὸ τοῦ θανάτου. **489** Α Σύγκρινε λοιπὸν αὐτὰ πρὸς τὰ σημερινά, και θὰ ἴδῃς τὴν μικροψυχίαν σου, τὴν μικρότητα τῶν σκανδαλιζομένων, και θὰ μάθῃς καλῶς, ὅτι ἀπὸ καμμίαν ἀλλοτὴν αἰτίαν δὲν σκανδαλιζοσαι παρὰ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ὑποσχωρεῖς εἰς τὴν ἀκατάληπτον πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπιδιώκεις να ἀνευρίσκῃς παντοῦ τὸν τρόπον τῶν θεῶν ἐνεργειῶν, και ἀπατεῖς να μάθῃς τὰς αἰτίας τῶν γινομένων, και περιεργάζοσαι τὸ καθένα. Αὐτὸ ἂν τὸ ἐπάθαινε ὁ Ἀβραάμ, θὰ ἐχώλαινε εἰς τὴν πίστιν του. Ἄλλὰ δὲν ἐπάθε κατὰ τέτοιο, διὰ τοῦτο και ἔλαμπε, και ἐπέτυχε ὅλα τὰ ὑποσχεμένα: οὔτε σκανδαλίσθη, οὔτε ἀπὸ τὸ γῆρας, οὔτε ἀπὸ τὴν μετὰ ταῦτα ἐντολήν B οὔτε ἐθεώρησε ὅτι ἡ ἐντολὴ ἦτο ἐμποδίων εἰς τὴν ὑπόσχεσιν, οὔτε ὅτι ἡ θυσία ἀνήρει τὴν ἐπαγγελίαν, οὔτε

περιήρχετο εἰς ἀπόγνωσιν διὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν καὶ ἔσθλασε εἰς αὐτὸ τὸ τέλος τῶν πραγμάτων. Διότι μὴ τοῦ λέγεις, ὅτι δὲν ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐντολή, οὔτε νὰ αἰματωθῇ ἡ κεῖρ τοῦ δικαίου· ἀλλὰ ἐκεῖνο σκέψου, ὅτι ἀπὸ αὐτῶν ὁ δίκαιος δὲν ἐγνώριζε τίποτε, οὔτε ὅτι θὰ παραλάβῃ ζωντανὸν ὅπως τὸν υἱὸν του, καὶ ὅτι μὲ αὐτὸν θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκίαν του ἐγνώριζεν, ὅτι ἐστρεψεν ὅλην τὴν σκέψιν του πρὸς τὴν σφαγὴν. **Β** Διότι δὲν εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· Ἄβραάμ, ἀπλῶς, ἀλλὰ· «Ἄβραάμ, Ἄβραάμ», διότι ἤθελε μὲ τὸν διπλασιασμὸν τῆς φωνῆς νὰ ἐμποδίσῃ καὶ νὰ ἀνακαίψῃ τὴν πρὸς Θεοῦ διὰθεσίαν του· ὅσον ἦτο ἀφοσιωμένος ἀδελφικὰ εἰς τὴν ἐντολήν. Βλέπεις ὅτι ὅλα ἐξελητρώθησαν ὑπὸ τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ καὶ καθάλου δὲν ἐκανοδόθη. Καὶ ὁ λόγος ἦτο, ὅτι δὲν περιεργάσθη τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ὁ Ἰωσήφ· Πέες μου. Δὲν ἔπαθε κάτι παρήκμων καὶ αὐτός; Διότι καὶ εἰς ἐκεῖνον εἶχε δώσει ὁ Θεὸς κάποια μεγάλην ὑπόσχεσιν, καὶ τὰ γεγονότα πάλιν ἦλθον ἀντίθετα πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν. **Δ** Διότι ἡ μὲν ὑπόσχεσις ἦτο διὰ τῶν ὄνειρων, ὅτι θὰ τὸν προσκυνήσουσιν οἱ ἀδελφοὶ του, καὶ τοῦ ἐφανέρωσαν τοῦτο καὶ τὰ δύο ποὺ εἶδε, καὶ τὰ ἄσπρα, καὶ τὰ δερμάτια. Ὅσα δὲ συνέβησαν μετὰ τὰ ὄνειρα αὐτὰ ἦσαν ἀντίθετα πρὸς τὰ ὄνειρα αὐτά. Διότι πρῶτα - πρῶτα ἀνεκινήθη φοβερός πόλεμος ἐναντίον του εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν, καὶ οἱ ἀδελφοὶ του παρέβησαν τοὺς νόμους τῆς συγγενείας, καὶ ἔπασαν τὰ δεσμὰ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, καὶ ἐκλόνησαν καὶ αὐτοὺς τοὺς φυσικοὺς θεομοῦς, καὶ ἔγιναν ἐξ ἀφορρῆς τῶν ὄνειρων τοῦ ἐκεῖνον ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι καὶ ἀγριώτεροι τῶν λύκων πρὸς τὸν ἀδελφόν. Καὶ ἦσαν ἀγρία καὶ ἀνήμερα θηρία ποὺ κυκλάνουν ἕνα ἄνθρωπον, εἶται τὸν κατέτρεχαν κάθε ἡμέραν. **Ε** Καὶ ἡ αἰτία αὐτοῦ τοῦ πολέμου ἦτο φθόνος παράλογος καὶ μίσος ὀδύον. Καὶ θράζοντες ἀπὸ θυμῶν, φόνον ἔπνεον κάθε ἡμέραν, καθὼς ὁ φθόνος ἦναιε τὴν κἀμινον αὐτὴν καὶ ἐφούντωνε τὴν φλόγα. Καὶ ἐπειδὴ ἕως τότε δὲν ἠμύρσεσαν νὰ προσενήσουσιν εἰς αὐτὸν κανέναν κακόν, διότι διέμενον ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἔζωσσε μὲ τοὺς γονεῖς του, διαβάλλουν αὐτοῦ τὴν ὑπόληψιν, καὶ τὸν δυσφημοῦν, καὶ ἀποδίδουν εἰς αὐτὸν κατηγοσίαν πονηρὰν, **490** **Α** ἐπειδὴ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἤθελαν νὰ διαλύσουσιν τὴν πατρικὴν σιοργίαν, καὶ νὰ τὸν καταστήσουσιν εὐχείρωτον εἰς τὴν ἐπιβουλὴν των. Κατόπιν ὄντων τὸν ἔτυχαν, μακρὰν ἀπὸ τοῦ πατρικοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τὸν εὗρεσαν εἰς τὴν ἐρημίαν νὰ κοιῶν εἰς αὐτοὺς προσήν, καὶ νὰ ἐρχεται διὰ νὰ τοὺς ἐπισκεφθῇ, δὲν ἐσεβάσθησαν τὴν

αἰτίαν τῆς ἀφίξεως, οὔτε ἠσκόνησαν τὴν ἀδελφικὴν τράπεζαν, ἀλλὰ ἠκόνειον τὰ εἶψη των, καὶ ἐτοιμάζοντο πρὸς σφαγὴν καὶ ὅλα ἐγίνοντο ἀδελφοκτόνα, χωρὶς νὰ ἔκουν οὔτε μακρὰν οὔτε μεγάλην κατηγορίαν ἐναντίον αὐτοῦ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ φονεύσουσιν. Ἀλλὰ διὰ τοὺς λόγους ποὺ θὰ ἐπρεπε νὰ τὸν στεφανώσουσιν καὶ νὰ τὸν ἐπαινέσουσιν, τὸν ἐβρόνησαν, ὅτι ἐπολέμησαν καὶ τὸν ἐσυκοφάντησαν. **Β** Ἀλλ' ἐκεῖνος οὐτε κατόπιν ὧλων αὐτῶν ἀπεστρέφεται τὴν μετ' αὐτῶν συναναστροφὴν, ἀλλὰ καὶ μέσος εἰς τὴν πονηρίαν ἐπεδείκνυε ἀδελφικὴν διύθεσιν. Αὐτοὶ ὅμως καὶ παρὰ ταῦτα ἐπεχείρουν νὰ τὸν φονεύσουσιν. Καὶ τὸν ἐφόνευσαν, κατὰ τὴν θέλησίν των, καὶ ἔβασαν εἰς τὸ αἷμα τὰ χέρια των, καὶ ἔπραξαν τὴν ἀδελφοκτονίαν. Ἀλλ' ἡ ἐφευρετικὴ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ὄραθρον εὐρίσκουσα σοφία τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ὄραθρον καὶ μέσος εἰς αὐτὴν τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ θανάτου, τὸν ἔραπεν ἀπὸ τὰς βεβήλους κείρας των. Διότι ἕνας ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ συνεβούλευσε νὰ ἀποφύγουν τὸ μάλισμα ἐκεῖνον τοῦ φόνου, τοὺς ἔπεισε καὶ ὁ Θεὸς καὶ ἐμπόδισε τὴν σφαγὴν. **Γ** Ἀλλ' ὅμως οὔτε ἕως ἐδῶ ἐσταμάτησαν τὰ δεινὰ, ἀλλ' ἐπραχώρησαν πρὸς πέρα πάλιν. Διότι, ἐπειδὴ ἐμποδίσθησαν νὰ τὸν φονεύσουσιν, ἔβραζε δὲ ὁ θυμὸς ὀκνηρὸς, καὶ ἐφούντωνε ἡ ἀργὴ, καὶ ἡ τραχυμία τοῦ πάθους των ἦτο μεγάλη, ἔσπασαν τὴν ὀργὴν νὰ ἐκπαύσῃ εἰς κάτι ἄλλο. Τὸν ἐξέδυσαν ὅλην καὶ τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν ἔρραψαν εἰς λάκκον οἱ υἱοὶ καὶ ἀπάνθρωποι καὶ θηριώδεις ἐκεῖνοι, καὶ ὕστερα ἐκάθησαν καὶ ἔφαγον τὸ φαγητὸν ποὺ τοὺς ἔπρεπε. Καὶ ἐκεῖνος μὲν εὐρίσκετο εἰς τὸν λάκκον φοβούμενος διὰ τὴν ζωὴν του, αὐτοὶ δὲ ἐτρωγον καὶ ἐμέθυσον. Καὶ οὔτε μέχρις ἐδῶ περιωρίσθη ἡ μανία των, ἀλλ' ὅταν εἶδον ἀνθρώπους θαρβάρους καὶ μακρὸν τῆς κόρας των κατακοῦντας νὰ κατέκωνται εἰς τὴν Αἴγυπτον, **Δ** ἔπασαν καὶ ἐπώλησαν τὸν ἀδελφόν των, καὶ προσενοῦντες εἰς αὐτὸν εἶται ἄλλον θάνατον μακρότερον καὶ φοβερώτερον καὶ γεμῆτον ἀπὸ πολλῆν ταλαιπωρίαν. Διότι ἐπειδὴ ἦτο νεανίας, καὶ μάλιστα πολλὸ καϊδεμένος, καὶ εἶχε ἀνατροφὴν μὲ πολλὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν πατρικὴν κατοικίαν καὶ μὴ ἔκων καμμίαν πεῖραν πονηρῶς εἰσευλαίας καὶ τῆς ταλαιπωρίας ποὺ ποσάραται ἀπὸ αὐτῆν, σκέψου τί ὑπέφερε τότε, ὅταν διὰ μιᾶς ἀπὸ ἐλευθερος ἔγινε δούλος, καὶ ἀπὸ πολίτης ἔξενος, καὶ ὕψιστος αὐτῆν τὴν φοβερὰν αἰχμαλωσίαν. Καὶ δὲν περιῆλθεν μόνον εἰς τὴν κατάστασιν τῆς δουλείας, ἀλλὰ καὶ ἀπεκόπη καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπὸ τὴν μητέρα καὶ ἀπὸ ὅλων τοῦ συγγενῆς του, γυμνός, ξένης, ἀστεγός, ἀπατρις, **Ε** διὰ τοῦ νόμου τῆς δουλείας εἶχε πα-

ραδοθή εις βαρβαρικές χειρας. Δότι τί δὲν θά ἤμποροῦσε νὰ τὸν τρομάξῃ; Τὸ ἀφρονίδιον, τὸ ἀπροσδόκητον, τὸ ἀνέλπιστον καὶ ἀσυλλόγηστον, ἢ βαρεῖα συμφορὰ, τὸ ὅτι ἔπαθε αὐτὰ ἀπὸ ἀδελφοῦς, καὶ μάλιστα ἀδελφοῦς ποῦ ἀγαποῦσε καὶ τοὺς ἀποίους δὲν ἠδίκησε οὔτε ὀλίγον οὔτε πολλὸ καὶ ποῦ τοὺς εἶχε μάλιστα εὐεργετήσει; Ἄλλ' ὅμως ἀπὸ τίποτε τέτοιο δὲν ἐταράχθη, ἀλλὰ ἀπύρσθη ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους ἐκείνους εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ περιέπεσεν ἀπὸ τὴν μίαν δουλείαν εἰς τὴν ἄλλην. ⁴⁹¹ **A** Καθόσον καὶ ἐκεῖ πάλιν ἔγινε δούλος καὶ κατοικοῦσε βαρβαρικὴν οἰκίαν ὁ Ἑβραῖος, ὁ εὐγενής, ὁ ἐλεύθερος ποῦ εἶχε διπλὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν σωματικὴν καὶ τὴν ψυχικὴν. Καὶ ὅμως οὔτε μὲ αὐτὸ ἐταράχθη, οὔτε ἐσκανδαλίσθη ἀπὸ ὅσα ἔγιναν, ἀναπολῶν τὰ ὄνειρα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια τοῦ ὑπέσκοντο τὰ ἀντίθετα· οὔτε διηρωπῶτο μόνος του διατὶ ὄρα γε γίνονται αὐτά; Οἱ μὲν ἀδελφοκτόνοι, οἱ λύκοι, τὰ θηρία, ἄν καὶ ἔπραζον τάσπιν ἀδικίαν, καλοπερνοῦν εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν, αὐτὸς δέ, ποῦ κατὰ τὰ ὄνειρα θά ἐγένετο βασιλεὺς τῶν αἰχμάλωτων, δούλος, διωγμένος εἰς ἔξω-κὴν χώραν, ὑποφέρει τὴν ἐσχάτην ταλαιπωρίαν, **B** καὶ οὐ μόνον δὲν ἐβασίλευσεν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἔγινε δούλος αὐτῶν, καὶ ἔπαθε τὰ ἐκ διαίτηρου ἀντίθετα πρὸς τὰς ὑποσχέσεις. Καθόσον οὐ μόνον δὲν ἔλαβε τότε βασιλείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ πρόσωπον τῶν γονέων ἔκασε. Καὶ οὔτε μέχρις ἐδῶ περιορίσθησαν οἱ ἄγωνες του, ἀλλὰ ἠναίγετο εἰς αὐτὸν κάποιος ἄλλος θεοῦτερον βάραθρον, τὸ ὅποιον εἶχε πάλιν θάνατον, καὶ σφαγὴν, θάνατον ἐπονεῖ-διστον καὶ σφαγὴν πλήρη ἐντροπῆς. Ὅταν τὸν εἶδε δηλ. μὲ ἀκολάστους ὀφθαλμοὺς ἡ κυρία του, ἐκυριεύθη ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν τοῦ νεανίσκου, κατεκτήθη ἀπὸ τὸ λαμπρὸν πρόσωπόν του, **C** καὶ ἐξέφαινε καὶ ἐκείνην ὄλοος καὶ κατατρεγμῶς. Καὶ ἀφοῦ ἠπλώσε παντοῦ τὰ δάκτυλα τῆς ἀκολασίας, κάθε ἡμέραν ἐσκέπτετο νὰ συλλάβῃ τὸν νεανίσκον μέσα εἰς τὴν σαγηνήν της, νὰ τὸν ῥήψῃ εἰς τὸν βάραθρον τῆς μοικείας καὶ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὸν αἰώνιον θάνατον. Κάθε ἡμέραν ἐ-ἐπύρετο πρὸς αὐτὸ τὸ κυνήγιον, κεντριζομένη ἀπὸ τὸ πάθος, καὶ καθημερινῶς ὀπλιζομένη ἀπὸ τὸν ἀκόλαστον αὐτὸν ἔρωτα. Καὶ κάποτε ποῦ τὸν ἔπασσε μόνον, τὸν ἔσπρε βίαιος εἰς τὴν πασίνομον κλίνην, καὶ τὸν ἐξηγάγκαζε νὰ κρημίσῃ τὸν ἕνον γάμον, καὶ ἐπεκέρει νὰ κατατρέψῃ τὴν σωφροσύνην του. Ὅμως κανένα κερκὸν **D** δὲν ἔπαθε πάλιν ὁ δίκαιος ἐ-κείνος, ἀλλὰ μὲ πολλὴν εὐκολίαν ἐνίκησε καὶ τῆς ἐπιθυμίας τὴν τυραννίαν, καὶ τὰς ἐνοχλήσεις τῆς νεαρᾶς ἡλικίας, καὶ τὸν κατατρεγμὸν τῆς ἀκόλαστου γυναίκος, καὶ τὰς ἐπιθέσεις

τῆς κυρίας, καὶ τὴν ταραχὴν τῆς νεότητος, καὶ ὅλα ὅσα ἦτο ἐπιόμενα νὰ προσέλθουν ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν ἐκείνην, καὶ τὴν ὁμορφίαν αὐτῆς καὶ τὴν μονίαν της; καὶ ὡσὰν ἀετὸς ἐπέταξε εἰς τὰ ὕψη, καὶ ἀπέβαλε τὰ ἐνδύματά του, τὰ ὄρησε εἰς τὰς ἀκολάστους χειρας της, ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ ἱμάτια μὲν γυμνός, ἔκων ὅμως λαμπρὸν τὸ ἐνδύμα τῆς σωφροσύνης ποῦ εἶναι περισσότερο δοξασμένον καὶ ἀπὸ τὴν βασιλικὴν στολὴν. Ἀπὸ τότε ἐναντίον του ἔξωτος ἠκονέτο πάλιν **E** καὶ ἐσχε-διάζετο ὁ θάνατός του, καὶ τὰ κύματα ἀνυμνῶντο περισσό-τερον, καὶ ἡ μανία τῆς γυναίκος ἦναπτε σφοδρότερον ἀπὸ τὴν βαθυλυσίαν κάμνον. Διότι καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐπλήθαινε ὀ-λονὲν καὶ περισσότερο, καὶ ὁ θυμὸς, ἄλλο φοβερότερον πά-θος, μὲ μεγάλην ἀγριότητα ἤρκετο νὰ προστεθῇ, καὶ φόνον ἐβλεπε, καὶ πρὸς ἔξωτος ἔτρεχε, καὶ σφαγὴν ἐπεθύμει πολλὸ παράνομον, καὶ ἔσπευδε νὰ φονεύσῃ τὸν ὄλιγον τῆς σω-φροσύνης, καὶ τὸν ἀγανιστὴν τῆς καρτερίας καὶ τῆς ὑπομο-νῆς. Καὶ ἔτρεξε μὲ ὀρμὴν ποδὸς τὸν ἄνδρα της, καὶ ἀνήγγειλε εἰς αὐτὸν ὅλα ὅσα ἔγιναν, δια ὅπως ἦτο ἡ πραγματικὴ ἀλή-θεια, ἀλλ' ὅπως αὐτὴ κατέκοιθεσε τὸ ὄρημα τῆς συκοφαν-τίας. ⁴⁹² **A** Ἐπεσον ὅπως ἤθελε τὸν δικαστὴν. ἐν ἀπουσίᾳ του τὸν ἐκατηγόρησε, καὶ ὡσὰν ἀδικημένη ἐπείχεται τὴν ἐκ-δίχησιν, περιφέρουσα εἰς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων της τὰ ἐνθώματα τοῦ ὄρκου νεανίσκου εἰς τὰς ἀκαθάρτους ἐκείνας χειρας. Καὶ ὁ διεφθαρμένος δικαστὴς δὲν ἔφερε τὸν κατη-γορούμενον εἰς τὸ δικαστήσιον, δὲν τὸν ἐκάλεσεν εἰς ἁ-πολογία, ἀλλ' αὐτὸν ποῦ δὲν εἶδε ποτὲ δικαιοσύνην, τὸν κα-τέδικασε ὡσὰν νὰ τὸν εἶχαν συλλάβῃ ἐπὶ αὐτοπάρῳ, ὡ-σὰν ἀποδεικθέντα ἔνοχον καὶ ὡσὰν τέλειον μοικόν, τὸν ἐ-κλεισε εἰς τὸ δεσμωτήσιον καὶ τὸν παρέδωκεν εἰς τὰς ἀλω-σίδας. Καὶ αὐτὸς λοιπὸν ποῦ ἐστεφανώθη μὲ τόσας ἀρετὰς ἐκρήθη εἰς τὰς φυλακὰς ἦδη κατὰ μὲ ἀπιστίας, μὲ τυμβω-ρικούς, μὲ φονεῖς, μὲ ἀνθρώπους ποῦ ἐτόλμησαν τὰ χειρό-τερα ἐγκλήματα. Καὶ ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἐθόρα-θησε. **B** Καὶ ἐνῶ ἄλλος ποῦ προσέκρουσε εἰς τὸν βασιλεῦτα ἀ-φῆγντο ἐλεύθερος, αὐτὸς ὅμως ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστη-μα ἔμεινε μέσα ἐκτὼς τὴν ἐσχάτην πρῶσιον δι' ὅσα ἔπρεπε νὰ στεφανώνεται καὶ νὰ ἐπανήγῃ. Καὶ ὅμως οὔτε μὲ αὐτὰ δὲν ἐκλονίσθη, οὔτε ἐσκανδαλίσθη, οὔτε εἶπεν· Διατὶ τοῦτο; Ποδὲ τί τοῦτο; Ἐγὼ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ βασιλεύσω εἰς τοὺς ἀδελφοὺς μου, δια μόνον οὕτως τῆς τιμῆς ἐστερήθην ἀλλὰ καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς οἰκίας καὶ τῶν γονέων καὶ τῆς ἐλευ-θερίας καὶ τῆς ἀσφαλείας, καὶ αὐτοὶ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ μὲ προσκινήσουν μὲ ἐφόνευσαν. **C** Ἐπειτα μετὰ τὴν σφαγὴν

μου ἐπωλήθην, ἔγινα δούλος τῶν βαρβάρων καὶ ἡλλαξα ἀλεπαλλήλους κυρίως, καὶ οὐτε ἐδῶ ἐστοιμάτησαν τὰ δεινά μου, ἀλλὰ παντοῦ μου παρουσιάζονται θάρσρα καὶ σκέπλαι. Διότι μετὰ ἀπὸ τῶν κατατρεγμένων τῶν ἀδελφῶν μου, καὶ τὴν σφαγὴν, καὶ τὴν δουλείαν τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν, πάλιν θάνατος ἐναντίον μου ἐμελετήθη καὶ σικοφαντία χειροτέρα ἀπὸ τὴν προηγουμένην, καὶ κατατρεγμός, καὶ κινήγιτός, καὶ δικαστήριον ἐλευθέρων, καὶ κατηγορία πλήρης ἐντραπῆς καὶ ποῦ ἐπιφέρει ποινήν θανάτου. Καὶ κυρίως νὰ ἀπολογηθῶ. **Δ** εἰς ἡ καὶ ὡς ἔτυχεν ἀδηγήθη ἐς τὸ δεσμητήριον καὶ εὐρίσκωμαι ἀλυσιδέτος μαζί με μοικούς καὶ φονεῖς καὶ τοὺς χειροτέρους ἐγκληματίας. Καὶ ὁ μὲν ἀρχινοκός ἀπυλάγη καὶ ἀπὸ τῆς ἀλυσιδῶς καὶ ἀπὸ τὴν φυλακῆν ἐγὼ ἄνω δὲν ἤμπαρενα νὰ ἀπολαύσω κάποιαν ἐλευθερίαν μικροτέραν δὲ τῆς ἐλευθερίας ἐκείνου. Καὶ δι' ἐκείνον μὲν ἐπραγματοποιήθη τὸ θνερόν του ὅπως τὸ ἠρμήνευσα ἐγὼ ἐγὼ ἄνω εὐρίσκωμαι ἐς τὰ χειρότερα κακά. Αὐτὰ ἐσθμαιοὺν τὰ θνερα ἐκεῖνα; Αὐτὰ ἐσθμαιοὺν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἁμαρτιῶν; Αὐτὰ ἐσθμαιοὺν τὰ θεράτια; Ποῦ εἶναι αἱ ἐπαγγελίαι; Ποῦ εἶναι αἱ ὑποσχέσεις; Μήπως ἠπατήθημεν; **Ε** Μήπως παρελογίσθημεν; Διότι ποῦ πλέον θὰ μὲ προσκυνήσουν αἱ ἀδελφοὶ μου; Ἐμένα τὸν δούλον, τὸν ἀχμάλωτον, τὸν δεσμώτην, ἐμένα ποῦ μὲ θεωροῦν τώρα μοικόν, ποῦ κινδυνεύει ἡ ζωὴ μου, ἐμένα ποῦ εὐρίσκωμαι τόσον μακρὰν ἀπὸ αὐτούς; Ἐπέρασον ὅλα ἐκεῖνα, καὶ ἐκάθησαν. Δὲν εἶπε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, οὐτε ἐσκέφθη, ἀλλὰ περίμενε τὸ τέλος, ἐπειδὴ ἐγνώριζε καὶ αὐτὸς τὴν ἐπινοητικότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σοφίαν τὴν ἐφευρετικήν. Ὅχι μόνον δὲν ἐσκανδαλίσθη ἀπὸ τὰ διαδραματισθέντα ἀλλὰ καὶ ἐκαυκάτο καὶ ἐσεμνύνετο δι' ὅσα ἐγίνοντο.

Καὶ ὁ Δαυὶδ; Πέσ μου δὲν ἔπαθε τὰ χειρότερα δεινά ἀπ' ὅτου ἐκρίθη βασιλεὺς καὶ ἔλαθε κατ' ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ τὰ σκῆπτρα τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ, καὶ ἔστησε τὸ λαμπρὸν ἐκείνων τρόπαιον ἐναντίον τοῦ βαρβάρου, **493** **Α** παλεομένονος καὶ κατατρεχόμενος ἀπὸ τὸν Σαούλ, κινδυνεύων διὰ τὴν ἰδίαν του τὴν ζωὴν, ὅσποτελλόμενος ἐς πολέμους ἐπιποταλείς, διωκόμενος διαρκῶς ἐς τὴν ἔρημον, ἀλήτης, ἐξόριστος, ἀπατρις, ἄστεγος, μετανάστης; Καὶ ποῖα ἡ ἀνάγκη νὰ πολυλογῶ; Τέλος ἐστερήθη καὶ τῆς πατρίδος καὶ δὲ τῆς χώρας του καὶ ἔμεινε πλησίον ἀντιπάλων βαρβάρων καὶ πολλῶν ἐκθρικών καὶ ἔζησε ζωὴν πολλὴν χειροτέραν καὶ ἀπὸ τὴν δουλείαν. Διότι δὲν εἶπε οὐτε τὴν ἀπαραίτητον τροφήν. Καὶ αὐτὰ τὰ ὑπέφερε μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Σαμουὴλ, ὁ ὁποῖος τὸν ἔκρισε μὲ ἔλαιον, μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς βασιλείας,

μετὰ τὰ σκῆπτρα, μετὰ τὸ στέμμα, **Β** μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δι' αὐτόν. Καὶ ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἐσκανδάλισε, οὐτε εἶπε καὶ αὐτός; Τί εἶναι τοῦτο; Ἐγὼ ὁ βασιλεὺς, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἀπολαύσω τόσην ἐλευσίαν, δὲν ἤμπορῶ νὰ ζῶ οὐτε ὡς ἀπλὸς πολίτης μὲ ἀσφάλειαν; ἔγινα ἀλήτης, ἐξόριστος, ἀπατρις, ἄστεγος, μετανάστης καὶ ἀδηγήθη ἐς βάρβαρον χώραν, καὶ δὲν ἔχω οὐτε τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, καὶ δὲλετο κάθε ἡμέραν τὸν ἔσκατον κίνδυνον νὰ ἐπικρέμαται ἐπάνω μου. Ποῦ εἶναι αἱ ὑποσχέσεις περὶ βασιλείας; Ποῦ εἶναι αἱ ἐπαγγελίαι τῆς ἐξουσίας ἐκείνης; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ οὐτε εἶπε, οὐτε ἐσκέφθη οὐτε ἐσκανδαλίσθη ἀπὸ ὅσα ἐγίνοντο, **Γ** ἀλλὰ ἀνέμενε καὶ αὐτὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὑποσχέσεων.

Ἀλλὰ ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀναφέρῃ καὶ ἄλλους παρὰ πολλούς, οἱ ὁποῖοι διὰν περιέπεσαν ἐς θαυράτα δεινά, δὲν ἐταράχθησαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐτήρουν καλὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ τὰ γινόμενα ἦσαν ἀντίθετα πρὸς τὰς ὑποσχέσεις, μὲ τὴν θαυμασίαν αὐτῶν ὑπομονὴν ἐκέρδιζον λαμπροὺς στεφάνους. Καὶ οὐ λοιπόν, ἀγαπητέ, περίμενε καὶ ἐσὺ τὸ τέλος. Διότι ὅσως ἔσθμαιοι θὰ ἔλθῃ ἢ ἐδῶ ἢ ἐς τὴν ἄλλην ζωὴν. Καὶ νὰ ἐμπιστεύουσαι πάντοτε ἐς τὸ ἀκατάληπτον τῆς θείας προνοίας καὶ νὰ μὴ λέγῃς Πῶς θὰ διορθωθοῦν τὰ τόσα κακά; οὐτε νὰ περιεργάζουσαι τὸν τρόπον τῆς θαυματουργίας τοῦ Θεοῦ.

II. Δ Διότι οὐτε τότε οἱ δίκαιοι ἐκείνοι συνεζήτησαν τοῦτο, τὸ πῶς καὶ μὲ ποῖόν τρόπον θὰ γίνωσιν αὐτὰ ἀλλ' ἐνῶ ἔβλεπον τὰ πάντα νὰ οδηγῶσιν ἐς τὴν ἀπόγνωσιν, σύμφωνα μὲ τὸν ἀνθρώπινον λογισμόν, δὲν ἐθουρυβοῦντο, οὐτε ἐταράσσοντο ἀλλ' ὑπέμειναν τὰ πάντα μὲ γενναϊότητα, ἔκοντες ὡς μεγίστην ἀπόδοσιν τῆς πραγματοποιήσεως τῶν μελλόντων αγαθῶν, τὴν δὲν αὐτῶν ἐκείνου ποῦ τὰ ὑπέσκηθη, καὶ εἶτι δὲν περιήρχοντο ἐς ἀπελπίσιν ἀπὸ τὴν ἐναντιότητα τῶν συμβαινόντων. Διότι ἐγνώριζον σαφῶς ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἐφευρετικὸς καὶ σοφός, θὰ ἤμπαρεσθ, καὶ ἀφοῦ τὰ πράγματα ἀποσθῶν ἀπελπιστικά, νὰ τὰ κἀν καλότερα ἀπὸ πρῖν, καὶ μὲ πολλὰν κόκασιν νὰ κατορθώσῃ ὅσα ὑπέσκηθη. **Ε** Καὶ οὐ λοιπόν, ἀγαπητέ, καὶ ἂν ἐς τὴν παρούσαν ζωὴν τελειώσουσιν τὰ λυπηρά, δόξαζε τὸν Θεόν καὶ ἂν αἱ δυσχέσεις ἐσκαλοῦσθῶσιν, καὶ τότε νὰ τὸν εὐχαριστῆς, καὶ νὰ μὴ ἐσκανδαλίξουσαι καθόλου, ἀφοῦ γνωσθῆς καλὰ τὴν ἀπειρον καὶ ἀνερηθέυτον πόνοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ὅσως ἔσθμαιοι ὅλα θὰ λάθωσιν τὸ τέλος ποῦ πρέπει, εἴτε ἐς τὴν παρούσαν ζωὴν, εἴτε ἐς τὴν μελλουσαν. Καὶ ἂν κανεὶς ἀκούῃ διὰ τὸ μέλλον καὶ λιποφύξῃ καὶ

ἀνυπομονεὶ νὰ ἴδῃ νὰ γίνεταί ⁴⁹⁴ Α τοῦτο ἐδῶ, θὰ τοῦ εἰποῦμεν ὅτι ἡ ἀληθὴς ζωὴ καὶ τὰ θέβητα καὶ σταθερὰ πράγματα τότε μᾶς περιμένουν. Διότι τὰ μὲν παρόντα εἶναι ὁδός, ἐκεῖνα ὁμῶς εἶναι πατρίδα. Τὰ ἐδῶ ὁμιλοῦμεν μὲ ἀνθή ἐαρινά, τὰ ἐκεῖ μὲ θράκουσ ἀσπῆρους. Ἐκεῖ στεφάνια καὶ ὄμοια καὶ πού τέλος δὲν ἔχουν, ἐκεῖ ἐπαθλα καὶ θραβεῖα, ἐκεῖ καταδίκαι καὶ πικρῖαι ἀνυπόφοροι δι' αὐτοὺς ποὺ ἐπραξαν τοιαῦτα κακοεργήματα. Τί λοιπὸν θὰ εἰποῦμεν εἰς αὐτοὺς ποὺ ἐν τῷ μεταξὺ δοκιμάζονται; Θὰ εἴπῃ κάποιος. Καὶ σὺ διατὶ δὲν ἀναφέρεις ὅσους ἔλαμψαν μέσα ἀπὸ τὰ παθήματα ἀκόμη πὸ πολύ, ἀλλὰ ἀναφέρεις ὅσους ἐφοροῦσαν τὴν μάσκην τῆς εὐλαβείας, καὶ τώρα ἐλεγχομένους, τούτους φέρεις εἰς τὸ μέσον; Δὲν βλέπετε τὸν χρυσὸν ποὺ καθαρῆκεται; Τὸν μόλυβδον ποὺ ἐλέγχεται; Τὰ ἄκυρα ποὺ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὸ σιτάρι; Β τοὺς λύκους ποὺ διακρίνονται ἀπὸ τὰ πρόβατα; τοὺς ὑποκριτὰς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μὲ πραγματικὴν εὐλάβειαν; Ὡστε β-ταν βῆς τὰ σκάνδαλα τούτων σκέψου καὶ τὰς προόδους ἐκεῖνων. Ὑπεσκελισθήσαν μερικοὶ, ἀλλὰ καὶ ἐσθρέξαν πολλὸ περισσοτέρου καὶ συναπεκρίσαν οἱ ἴδιοι μισθὸν μεγαλύτερον, διότι δὲν ἐνίκησαν οὔτε ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν κακοβούλων, οὔτε ἀπὸ τὰς δυσκόλους περιστάσεις. Καὶ αὐτοὶ ποὺ δοκιμάζονται ὡς σκεφθῶν τούτου καλὰ μέσα τιν, ἐπειδὴ καὶ οἱ τρεῖς νέοι, ἂν καὶ ἀπεισιπύθησαν ἀπὸ τὰ ἱερά των, καὶ ἀπὸ τῶν ναῶν, καὶ ἀπὸ τὸ θεοσιπύθησαν καὶ ἀπὸ ἄλλῃ τὴν ἄλλην τὴν κατὰ νόμον ἐπιμέλειαν, καὶ εὐρέθησαν μέσα εἰς θάρβαρον κόρυον, ἐτήρησαν τὸν νόμον μὲ μεγάλας ἀκρίβειαν. C Ὁμοίως καὶ ὁ Δανιὴλ καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ἄλλοι ποὺ ἐσθρέθησαν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν διόλου δὲν ἐδολάθησαν, ἄλλοι δὲ ἂν καὶ ἔμειναν εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ ἀπελάμβανον ὅλα τὰ εἰς τὴν πατρίδα των, ἔπειτα εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ κατεδικάσθησαν.

12. Ἄν δὲ θέλῃς νὰ ἐξετάσῃς διὰ ποῖον λόγον ἐπιτρέπησαν αὐτὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἐπιθυμεῖς νὰ ἐμπιστευθῆς εἰς τοὺς ἀρήτους λόγους τῆς θείας προνοίας του, ἀλλὰ ἀπεφάσιος νὰ τὰ ἐρευνῆς πάντοτε ὅλα, βασιμῶς θὰ περιπέσης καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ἀπορίας, π.χ. διὰ ποῖον λόγον ἐγένον αἱ αἰρέσεις, D διὰ ποῖον λόγον ὁ διάβολος, διὰ ποῖον λόγον οἱ δαίμονες, διὰ ποῖον λόγον οἱ πονηροὶ ἄνθρωποι ποὺ παραμερίζουν πολλούς. Καὶ τὸ σπουδαιότερον ἔξ ὅλων αὐτῶν, διὰ ποῖον λόγον ἐπικεταὶ ὁ Ἀντίχριστος, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν δύναμιν πρὸς ἀπάτην, ὥστε νὰ εἴπῃ ὁ Χριστός, ὅτι αὐτὸς θὰ κἀνῃ τέτοια, ὥστε νὰ πλανήσῃ, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. (Ματθ. 24, 24). Δὲν πρέπει ὁμῶς νὰ τὰ ἐρευνῶ-

με αὐτὰ, ἀλλὰ νὰ ἐμπιστευθῆμεν τὰ πάντα εἰς τὴν ἀκατάληπτον σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὸς ποὺ εἶναι μὲ σταθερότητα γενναῖος καὶ ἂν τὰ κύματα εἶναι ἀμέτρητα, καὶ ἂν ἐκσπῶσιν ἐναντίον του θάελλα, οὐκ ἄν μόνον καθόλου δὲν παραβλάπεται, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρότερος γίνεται. E Ὁ δὲ ἀσθενὴς καὶ μαλακὸς καὶ ἀμελής καὶ χωρὶς κανεῖς νὰ πῶν ἐνοκλή κατισπίπτει πολλὰς φορές. Ἄν ὁμῶς ἐπιδιώκῃς νὰ μάθῃς κάποιον λόγον, ἄκουσε ἐκεῖνον, ποὺ μᾶς εἶναι γνωστός. Διότι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι πολλοὶ γνωστοὶ εἰς Ἐκείνον, ποὺ κατὰ διαφορὰς καὶ ποικίλους τρόπους προνοεῖ δι' ὅλα τὰ ζητήματά μας. Αὐτὸν ὁμῶς ποὺ γνωρίζομεν ἡμεῖς, αὐτὸν θὰ εἰποῦμε. Λέγομεν ὅτι τοὺς σκανδαλισμοὺς αὐτοὺς τοὺς ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ μὴ ἐλαττωθῶν τὰ θραβεῖα τῶν γενναίων πραγμάτων τὸ ὅσιον καὶ πρὸς τὸν Ἰωβ ὁμῶν ὁ Θεὸς τὸ ἐδήλωσε καὶ εἶπε: «Ἄλλος με οἰεῖ σοι κεκρηματικῆναι, ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος» (Ἰωβ 40, 2). Ἐπίσης καὶ ὁ Παῦλος λέγει: ⁴⁹⁵ Α «Δεῖ δὲ καὶ αἰρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δοκιμοὶ φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν» (Α' Κορινθ. 11, 19). Καὶ οὐ θῶν ἀκούρης τὸ, «Δεῖ δὲ καὶ αἰρέσεις εἶναι», μὴ νομίσῃς ὅτι τὰ λέγει αὐτὰ διὰ νὰ θέσῃ ἐντολήν ἢ νόμον. Πρὸς Θεοῦ: ἀλλ' ἐπειδὴ προλέγει τὸ μέλλον καὶ προσημνύει τὸ κέρδος ποὺ θὰ εἶχαν ἀπὸ αὐτῶν οἱ προσεκτικοὶ ἄνθρωποι. Διότι τότε, λέγει, εἰς οἴα, οἱ ὅποιοι δὲν ἐξαπατῶσθε, θὰ φαῖν καλύτερα ἢ ἄρετῃ. Ἐκτὸς τούτου καὶ διὰ μίαν ἄλλην αἰτίαν ἀφῆκε ὁ Θεὸς τοὺς πονηρούς, ὥστε νὰ μὴ ἀρπαγοῦν προκύως καὶ ἀποκλεισθῶν τῆς ὑπελείας, ἢ ὅποια ἤμπορεῖ νὰ ἐπέλθῃ εἰς αὐτοὺς ἐν μεταβάλλουσι ζωῆν. Ἐτοί καὶ ὁ Παῦλος ἐσώθη, ἔτσι καὶ ὁ λησιτῆς, ἔτσι καὶ ἡ πόρνη, ἔτσι καὶ ὁ τελώνης, B ἔτσι καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ἄν ὁμῶς ἐρευνῶν ἀπὸ ἐδῶ πρὶν νὰ μετανοήσῃ, τότε κανεῖς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν θὰ εὐσέκετο. Διὰ τὸν Ἀντίχριστον ἀναφέρει ὁ Παῦλος καὶ μίαν ἄλλην αἰτίαν. Ποῖαν; Ὅτι ὑπάρκει, διὰ νὰ ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἔτσι κάθε ἀπολογία.

Διότι ποῖαν συγχώρησιν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἶχαν αὐτοὶ ποὺ δὲν ἐδέχθησαν τὸν Χριστὸν καὶ ἐμελλον νὰ πιστεύσουν ἐν τούτοις εἰς ἐκεῖνον; Διὰ τοῦτο λέγει: «Ἴνα κηθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ», ἤτοι εἰς τὸν Χριστὸν, «ἀλλ' εὐδοκῶσαντες τῇ ἀδικίᾳ» (Β' Θεσ/μονεῖς 2, 11), ἤτοι εἰς τὸν Ἀντίχριστον. Ἐπειδὴ δηλ. ἔλεγαν, διὰ τοῦτο δὲν πιστευόμεν εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ: «Διὰ γὰρ ταῦτά σε, φασὶ, ληθάζομεν, C ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν μιμεῖς σεαυτὸν Θεόν» (Ἰωάνν. 10, 33). Μολονότι τὸν ἤκουον νὰ ἀναφέρῃ τὰ περισσότερα εἰς τὸν Πατέρα του, καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι ἦλθε εἰς τὸν κόσμον μὲ τὴν γνώμην ἐκεῖνον.

καὶ νὰ ὑποδεικνῆ τοῦτο διὰ πολλῶν. Τί θὰ ποῦν, ὅταν δεχθῶν τὸν Ἀντιόχειον, ὁ ὁποῖος ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ οὐδόλως ὀνομάζει τὸν Πατέρα, ἀλλὰ καὶ πράττει τὸ ἀντίθετον; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς κατηγορεῖ τούτους καὶ προεφήτευσεν τοῦτο λέγων· Ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με· ἐάν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψετεσθε· (Ἰωάνν. 5, 43)· διὰ τοῦτο ἐπιτρέπησαν τὰ σκάνδαλα.

Ἄν δὲ ἀναφέρῃς αὐτοὺς ποῦ σκανδαλίζονται, ἐγὼ θὰ σοῦ δεῖξω ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐλομῆσαν περισσότερον μέσα ἀπὸ τὰ σκάνδαλα. **D** Καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ θὰ σοῦ πῶ, ὅτι δὲν ἔπρεπε διὰ τὴν ἀπροσεξίαν καὶ ραθυμίαν ἄλλων, αὐτοὶ ποῦ ἠμποροῦν νὰ προσέκουν καὶ νὰ ἀγωνίζονται καὶ νὰ κερδίζουσι εἰς ἀναριθμήτους στεφάνους, νὰ ὑστεροῦν εἰς τὴν ἀπονομῆν πῶν ἀποστόλων. Διότι αὐτοὶ ἐμελλε νὰ ἀδικηθῶν, ἂν δὲν ἐλάβανον ἄφαρμακόν διὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦς. Αὐτοὶ δὲ ποῦ ἐβλάθησαν ἀπὸ τὰς δοκιμασίας, κανένα μὲν ἄλλον, παρὰ τοὺς ἑαυτοῦς τῶν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ θεωροῦν ὑπευθύνους καὶ νὰ κατηγοροῦν τοὺς ἑαυτοῦς τῶν, ὅσοι ὅσα μόνον δὲν ἐσκανδαλίσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἔγιναν λαμπρότεροι καὶ ἰσχυρότεροι μὲ αὐτὰς τὰς δοκιμασίας.

13. **E** Διότι, πῆς μου, ποῖους ἱερεῖς ἤξιάθη νὰ ἔχῃ ὁ Ἀβραάμ; Ποῖους διδασκάλους; Ποῖαν κατήχησιν; Ποῖαν παραίτησιν; Ποῖαν συμβουλήν, ἀφοῦ τότε δὲν ὑπῆρχον οὔτε γράμματα, οὔτε νόμος, οὔτε προφήται, οὔτε ἄλλο παρόμοιον; Ἀλλὰ ἐπλεε ἡπλευσιον θάλασσαν, καὶ ἐβάδιζε ὁδὸν ἀδιόριστον, καὶ πρὸ πάντων κατήγετο ἀπὸ οἰκονόμειαν καὶ πατέρα ἄπιστον. Ἀλλ' αὐτὰ καθόλου δὲν τὸν ἔβλαψαν καὶ ἔλαμψε πόσον πολὺ μὲ τὴν ἀρετὴν, ὥστε ὅσα μετὰ μακρῶν χρόνων, μετὰ τοὺς προφήτας, μετὰ τὸν νόμον, ⁴⁹⁶ **A** καὶ τὴν τόσῃν διδασκαλίᾳ, τὴν ὁποῖαν ἐπρόκειτο νὰ διδάξῃ ὁ Χριστὸς μὲ σημεῖα καὶ θαύματα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ταῦτα τὰ ἐπρόλαβε ὁ Ἀβραάμ καὶ τὰ ἐφανέρωσε μὲ ἔργα, μὲ ἀγάπην δηλ. γνησίαν καὶ θερμὴν, μὲ περιφρόνησιν τῶν χρημάτων, μὲ σπουδαίαν φροντίδα πρὸς τοὺς συγγενεῖς του. Καὶ συνέτριψε κάθε ἀλαζονείαν καὶ ἀπέκρουσε τὸν τρυφήλῶν καὶ ἐκλυτῶν βίον καὶ ἔζησε ἀσθηρότερον ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς ποῦ πᾶρα κατοικοῦν εἰς τὰς κορυφὰς πῶν ὄρεων. Διότι οὔτε κατοικίαν εἶχεν, ἀλλ' ἡ σκιά τῶν φύλλων πῶν δένδρων ἦτο ὄροφός εἰς τὸν δίκαιον καὶ στέγη. Οὔτε, ἐπειδὴ ἦτο ξένος, ἔγινε διάφορος παρὶ τὴν φιλοξενίαν, ἀλλ' ὁ ξένος εὐφροκόμενος εἰς ξένην χώραν τοῦτο τὸ ἔργον ἔκανε, **B** τὸ νὰ ὑποδέχεται καὶ νὰ περιποιεῖται διαρκῶς ἡμέρα μεσημέρι τοὺς διερχομένους.

Καὶ ἄλλον τοῦτο τὸ ἔργον τὸ ἐτελεῖ μόνος του, καὶ τὴν γυναῖκα του τὴν ἔκανε βοηθὸν εἰς τὴν καλὴν αὐτὴν ἀσκησίαν. Καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀνεπιού του, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε φερρῆ πρὸς αὐτὸν ὅπως ἔπρεπε, ἀλλ' ἐπελήγησε νὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ αὐτὸν τὰ πρᾶξια, τί δὲν ἔκανε, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἐκλογὴν; Δὲν ἔκυσσε τὸ αἷμα του ὑπὲρ αὐτοῦ; Δὲν ἡπλυσεν ὄλους τοὺς ὑληρέτας του; Δὲν ἔβαλε τὸν ἑαυτὸν του εἰς φανερόν κίνδυνον; Καὶ ὅταν ἔλαβε τὴν ἐντολήν νὰ ἀφήσῃ τὴν οἰκίαν του καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς ξένην χώραν, δὲν ὑπέκουσε ἀρέσκῃ, καὶ ἐγκατέλειπε καὶ πατρίδα καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ τοὺς πάντας καὶ ὑπέκουσε εἰς τὴν προστασίην τοῦ Θεοῦ. **C** καὶ ἐγκατέλειπε τὰ θέματα ποῦ εἶχε καὶ ἐπρόσεξε πολὺ περισσότερον εἰς τὰ ἀθέβητα παρὰ εἰς τὰ θέβητα, διότι ἐπέστεισε εἰς τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, πρᾶγμα ποῦ ἦτο δείγμα μεγάλης πίστεως; Ὑστερα δὲ ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὅταν ἐνέσκηψε λιμὸς, δὲν μετηνάστευσε πάλιν καὶ ὄχι μόνον δὲν ἀνησυχῆσε καὶ δὲν ἐταράχθη ἀλλ' ἐδέκνυε τὴν αὐτὴν ὑπακοὴν καὶ πίστιν καὶ ὑπομονήν, καὶ κατέβαιναν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἐπειδὴ ὑπέκουσαν εἰς τὸν Θεὸν ποῦ εἶδεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν ἐστερῆσθαι τῆς γυναίκος του, καὶ τὴν ἔβλεπε νὰ κατατροπιάζεται, ἐννοῶ αὐτὸ ποῦ συνέβη μὲ τὸν Αἰγύπτιον, δὲν ὑπέμεινε τότε καὶ ἀπὸ θάνατον θαρρότερα καθὼς ἐπλήγη εἰς τὰ κυριώτατα αἰσθηματά του; **D** Διότι, πῆς μου, τί θαρρότερον ὑπῆρχεν, μετὰ ἀπὸ τόσα κατορθώματα, ἀπὸ τὸ νὰ βλέπῃ τὴν γυναῖκα του ποῦ συνεξείχθη μὲ νόμιμον γάμον νὰ ἀρπάξεται ἀπὸ τὴν βαρβαρικὴν ἀσκησίαν, νὰ φέρεται μέσα εἰς τὴν βασιλικὴν σόλην καὶ νὰ ἀτιμιάται; Διότι καὶ ἐν τῷ πρῶμῳ δὲν ἔγινε, αὐτὸς ὅμως τὸ ἐροβίσθη, καὶ ὑπέφερε τὰ πάντα μὲ γενναϊότητα, καὶ οὔτε αἱ συμφοραὶ τὸν ἔκαψαν, οὔτε αἱ εὐτυχίαι τὸν κατέστησαν ὑπερήφανον, ἀλλ' ἐν μέσῳ διακοροπετικῶν περιστάσεων διεφύλλασε τὴν αὐτὴν γνώμην του. **E** Καὶ δὲν ὁ Θεὸς ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν υἱόν, δὲν ἦσαν τὰ καλύματα ἀναριθμήτα ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς του; Καὶ ὅμως ὅλα ἐκεῖνα δὲν τὰ ἠρέμισε, δὲν κατέπαυσε τὸν ἄθροιστον ἐξ ἐκεῖνων καὶ διεκρίθη ἀπὸ τὴν πίστιν του; Καὶ ὅταν ἔλαβεν ἐντολήν νὰ τὸν θυσιάσῃ δὲν τὸν ἀνέδρασε εἰς τὸν πρὸς τοῦτο τόπον μὲ πολλὴν ταχύτητα ὡσάν νὰ τὸν ὠδήγει εἰς τὸν γάμον καὶ νὰ τὸν ἔφερῃ εἰς τὴν νόμφην; Καὶ δὲν ἐξήρθη ὑπὲρ πάντων τῆς φύσεως, καὶ δὲν ἐλησμόνησε ὅτι εἶναι ἀνθρώπος, καὶ δὲν προσέφερε θυσίαν νέαν καὶ παράδοτον, καὶ δὲν ἔκανε μόνος του αὐτὸ τὸ κατορθῶμα χωρὶς νὰ λάβῃ κοινωνίαν εἰς τοῦτο οὔτε τὴν γυναῖκα του, οὔτε τὸν δοῦλον του, οὔτε κανένα ἄλλον ἰσικόν του; ⁴⁹⁷ **A** Διότι ἐγνώριζε, ἐγνώριζε πολὺ καλῶς

πόσον ὑψηλός ἦτο ὁ οὐρανός, πόσον βαρεῖα ἡ προσταγή, πόσον μέγας ὁ ἀγών. Διὰ τοῦτο μόνος του ἀνέλαβε αὐτὸν τὸν δρόμον καὶ ἔτρεχε, καὶ ἠγωνίζετο, καὶ ἑσπερανώνετο καὶ ἐδοξάζετο. Ποῖος ἱερεὺς τοῦ ἐδίδοκε αὐτά; Ποῖος διδάσκαλος; Ποῖος προφήτης; Κανείς ἄλλ' ἐπειδὴ εἶχε συνετὴν ψυχὴν, τὸν ὡδήγει εἰς ὅλα. Καὶ ὁ Νῦε, ποῖον ἱερέα εἶχε, ποῖον διδάσκαλον; ποῖον καθηγητὴν; ὅταν μόνος, ἐνθ' ὀλόκληρος ἢ οἰκουμένη εἶχε διαφωρῆ εἰς τὴν πονηρίαν, ἐδάδιε τὴν ἐναντίαν πρὸς αὐτὴν ὁδόν, καὶ διετήρησε τὴν ἀρετὴν του, καὶ τόσον διέλαμπεν, **Β** ὥστε κατὰ τὸ ναυάγιον τῆς οἰκουμένης καὶ αὐτὸς νὰ διασωθῆ, καὶ νὰ σώσῃ καὶ ἄλλους ἀπὸ τοῦ κινδύνου πού ἐπεκρέμαντο κατ' αὐτῶν, μετὰ τὴν ἰδίαν του ἀρετὴν; Πῶς ἐγίνε δίκαιος; Πῶς ἐγίνε τέλειος; Ποῖον ἱερέα ἢ διδάσκαλον εἶκεν ἀποκτήσει καὶ αὐτός; Κανείς δὲν θὰ εἶχε νὰ εἴπῃ. Ἐνθ' ὁ νόος του, ἂν καὶ εἶχε πάντοτε διδάσκαλον του εἰς τὴν οἰκίαν του τὴν πατρικὴν ἀρετὴν καὶ ὁμῆλουσε νοουθεσίαν καὶ μετὰ λόγους καὶ μετὰ ἔργα, ἂν καὶ ἔδωκε τὴν ἐκδοσίαν τῶν πραγμάτων, καὶ εἶχε ἐνώπιόν του τὸ παράδειγμα καὶ τῆς συμφορᾶς καὶ τῆς σωτηρίας, ἐγίνε κακὸς πρὸς τὸν γονεῖα του, καὶ ἐκοροῖδενε τὴν γύμνασιν τοῦ πατρὸς του καὶ τὸν καταντρόπασε. **Γ** Βλέπεις ὅτι παντοῦ ἀπαιτεῖται ψυχὴ συνετή; Καὶ ὁ Ἰωβ πᾶς μου; Ποῖους προφήτας ἤκουσε; Ποῖαν διδάσκαλλον ἔλαβε; Κοιμῖαν. Ὁμοῦ καὶ αὐτός, ἂν καὶ δὲν εὗρθεκεν εἰς τὴν ζωὴν του τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἐπέδειξε κάθε εἶδος ἀρετῆς μετὰ ἐπιμονὴν μεγάλην. Διότι τὰ ὑπάρχοντά του τὰ εἶχε κοινὰ μετὰ αὐτοὺς πού τὰ εἶχον ἀνάγκη, καὶ οὐκ ἔμενον τὰ ὑπάρχοντά του, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα του. Καθίσον εἰς μὲν τὴν οἰκίαν του ὑπεδέχετο τοὺς ὀδοιπόρους, καὶ ἐκεῖνον μᾶλλον ἦτο ἡ οἰκία παρὰ τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς. Ἐνθ' μετὰ τὴν σωματικὴν του δύναμιν ὑπερήσκησε τοὺς ἀδικουμένους, καὶ μετὰ τὴν σόνεσιν καὶ τὴν σοφίαν τῆς γλώσσης ἀπεστόμωκε τοὺς ὀβριοτάς καὶ ἐφανέρωκε τὴν εὐαγγελικὴν του ζωὴν νὰ λάμψῃ μέσα ἀπὸ ὅλα. **Δ** Παρατήρησε: «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι» (Ματθ. 5, 3), λέγει ὁ Χριστός. Αὐτὸ ὁ Ἰωβ τὸ κατήρθεσε μετὰ τὰ ἔργα του. «Εἰ γὰρ ἐφαύλισα, φησί, κρίμα θεράποντος ἢ θεραπαίνης, κρινομένων αὐτῶν πρὸς με. Τί γὰρ ποιήσω, δὲν ἐπίσκοψόν μου ποιήσῃ ὁ Κύριος; Πότερον οὐκ ὡς ἐγὼ ἐγενόμην ἐν γαστρὶ, καὶ ἐκεῖνοι ἐγένοντο; Ἐγενόμεθα δὲ ἐν τῇ αὐτῇ κοιλίᾳ» (Ἰωβ 31, 13-15). «Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν». Καὶ τί ὑπῆρξε πραύτερον ἀπὸ ἐκεῖνον, διὰ τὸν ὀπίσθον καὶ οἱ ὑπῆρξαν του ἔλεγον: «Τίς ἂν δώρῃ ἡμῖν τὸν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι;» (Ἰωβ 31, 31). Τόσον πολὺ τὸν ἠγά-

των. **Ε** «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται». Ἄλλ' ὅτε αὐτῆς τῆς ἀρετῆς ἑσπερεῖτο. "Ἀκουσε λοιπὸν τί λέγει: «Εἰ δὲ καὶ ἁμαρτιῶν ἑκουσίων, οὐ διετράτην πολυκαλίαν λαοῦ, τοῦ μὴ ἐξαγαρεῖσθαι τὴν ἀνομίαν μου» (Ἰωβ 31, 33, 34). Καὶ ἀπὸ ἠδοῦναι ἔτσι, εἶναι πασιφανές ὅτι ἐπένθει διὰ τὴν ἁμαρτίαν του πάρα πολὺ.

«Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην». Βλέπε καὶ αὐτὸ κατορθωμένον μετὰ τὸ παραπάνω ἀπὸ τὸν Ἰωβ. «Συνέτριπα, φησί, μύλος ἀδίκων, ⁴⁹⁸ **Α** καὶ ἐκ μέσου ὁδόντων αὐτῶν ἄρπαγμα ἐξέσπασα, δικαιοσύνην δὲ ἐνδεδόκειν, ἠμφισόμην δὲ κρίμα ἴσα διπλοῦσι» (Ἰωβ 29, 17, 14). «Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται». Καὶ αὐτὸς δὲν ἦτο ἐλεήμων μετὰ τὸ νὰ δίδῃ μόνον χρήματα, οὔτε μετὰ τὸ νὰ ἐνδύῃ τοὺς γυμνοὺς καὶ νὰ τρέφῃ τοὺς πεινροσμένους, καὶ νὰ βοηθῇ τὰς κήρας, καὶ νὰ προστατεύῃ τὰ ὄφρανα, καὶ νὰ ἀνακουφίῃ τὰς φυσικὰς ἀναπηρίας, ἀλλ' ἦτο ἐλεήμων καὶ μετὰ τὸ νὰ φανερώσῃ τὴν συμπάθειαν τῆς ψυχῆς του. «Εγὼ γάρ», λέγει, «ἐπὶ παντὶ ἀδυνάτω ἐκλαύσα, καὶ ἐστέναξα ἰσῶν ἄνδρα ἐν ἀνάγκῃ» (Ἰωβ 30, 25). Σὰν νὰ ἦτο δηλ. πατὴρ ἄλλων, ἔτσι τὰς συμφορὰς ἐνὸς ἐκάστου, ἄλλας ἐθεράπευεν, ἄλλας ἐθάρνηναι, καὶ μετὰ λόγους καὶ μετὰ ἔργα, **Β** καὶ μετὰ συμπάθειαν, καὶ μετὰ δάκρυα καὶ μετὰ κάθε τρόπον ὑπεστήριξε δούους εὐρίσκοντο ἐν συμφοραῖς καὶ ἐγένετο σὰν ἕνας λιμὴν δι' ὅλους.

«Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται». Καὶ αὐτὸ τὸ ἐπέτυχε μετὰ οὐκ ἐπιτυχῶν τρόπον. "Ἀκουσε τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος ἀναγνωρίζει τοῦτο εἰς τὸν Ἰωβ. «Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὁμοῦ αὐτοῦ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἄνθρωπος ἀμεμπτος, δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντός πονηροῦ πράγματος» (Ἰωβ 1, 8).

«Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἐνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Καὶ διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ἔκανε πολλοὺς ἀγῶνας καὶ ἔλαβε ἄφθονα θραβεῖα. **Γ** Διότι δὲν τὸν κατεδίωκον ἄνθρωποι, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κακοῦ, ὁ δαίμων ἐπετέθη ἐναντίον του, καὶ ἐκίνησε ὅλα τὰ μηχανήματά του, ἤλαβε κατ' αὐτόν, καὶ τὸν ἐξέβαλε καὶ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα, καὶ τὸν ἔβρισε ἔσω εἰς τὴν κοπρίαν, καὶ τὸν ἐστέρωσε ἀπὸ τὰ πλοῦτά του, τὰ κτήματά του, τὰ παιδῶν του, ἀπὸ αὐτὴν τὴν σωματικὴν ὑγείαν, καὶ τὸν παρέδωσε εἰς πολλὰ φοβεράν πείναν. Μαζὶ δὲ μετὰ τὸν διάβολον καὶ μερικὰ φίλοι, οὐκ ἐπὶ τὸν αὐτόν, ἐπειράζον καὶ ἐσκάλιζον τὰς πληγὰς τῆς ψυχῆς του.

«Μακάριοι ἔστε, ὅταν ἐνειδίωσιν ὑμῖς καὶ διώξωσι, καὶ

επίπαια πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι, ἔνεκεν ἑμοῦ, Χαίρετε καὶ ἀγαλλιάσθε, **D** ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ σμῆτῶν τῶν μακαριστῶν ἔλαβε μεγάλην ἀφέλειαν. Διότι καὶ οἱ φίλοι τότε τὸν ἐκακολόγουν, καὶ ἔλεγον ὅτι ἔλαβε τιμωρίαν μικροτέραν ἀπὸ ὅσων ἔπαισαν, καὶ ἐξετόξευσαν ἐναντίον του μεγάλαις κατηγορίαις καὶ λόγους ψευδεῖς καὶ πλήρεις σοκοφαντίας. Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, ὅταν εὐρέθησαν εἰς κίνδυνον, τοὺς ἐγλότωσε ἀπὸ τὴν θεῖαν τιμωρίαν, χωρὶς νὰ μηροκακήσῃ κατ' αὐτῶν διὰ κενάνα ἀπὸ τὰ λεγόμενά των. Καὶ ἐδῶ πάλιν ἐξεπλήρωσε ἐκείνην τὴν ἐπιτολήν ποῦ ἔλεγε: «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπιτρεαζόντων ὑμᾶς **E** (Ματθ. 5, 44). Διότι καὶ τοὺς ἠγάπησε καὶ προσοχηθῆ ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ κατεπράυνε τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔλυσε τὴν ἁμαρτίαν των ἢν καὶ δὲν ἤκουσε νὰ τὸν συμβουλεύσῃ διὰ τὴν ἀρετὴν, οὔτε προφῆται, οὔτε εὐαγγελισταί, οὔτε ἱερεῖς, οὔτε διδάσκαλος, οὔτε κανεὶς ἄλλος. Βλέπεις τί σημαίνει γενναία ψυχὴ, καὶ πῶς αὕτη καὶ μόνον φάνει διὰ τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅς μὴν ἔχη καρμίαν ἄλλην προστασίαν. Μολονοὶ βεβαίως εἶχε προγόνους, οἱ ὅποιοι ὀχι μόνον δὲν ἦσαν καλοὶ, ἀλλὰ καὶ ἐφανέρωσαν πολλὴν κακίαν. Διὰ τὸν πρόγονον αὐτῶν λέγει ὁ **†** Ἰ. Ἐβραῖος: «Μὴ τις πόρονος ἢ βέβηλος, ἅς Ἡσαῦ, ὅς ἀντὶ βρώσεως μᾶς ἀπέδοτο τὰ πραιποκίτια» (Ἐβρ. 12, 16).

14. ⁴⁹⁹ **A** Ἄλλὰ, πῆς μου, δὲν ἔγιναν ἄπειρα τοιαῦτα καὶ εἰς τοὺς Ἀποστόλους; Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Παῦλος: «Οἶδας τοῦτο, ὅτι ἀπεστράφησαν με πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἃν ἔσται Φύγελλος καὶ Ἐρμογένης» (Β' Τιμοθ. 1, 15). Δὲν ἐκλείσθησαν εἰς δεσμοτήρια οἱ διδάσκαλοι; δὲν ἔμειναν ἀλυσοῦντο; Δὲν ὑπάστησαν ἀπὸ τοῦ ἰδικοῦ των καὶ τὴν ἐξένοια τὴ χειρότερα κακὰ; Δὲν εἰσέβαλαν μετὰ ἀπὸ ἐκείνων καὶ ἀντὶ τῶν ποιμένων ἐκείνων λύκοι ἄγριοι εἰς τὰ λογικὰ ποιμνία; Δὲν τὰ προέλεγε αὐτὸ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔγραφε εἰς τὴν Μίλητον διὰ τοὺς Ἐφεσούς; «Ἐγὼ γὰρ οἶδα», λέγει, «ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἐπιτολήν μου λύκοι θαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου. **B** Καὶ ἐξ ὑμῶν δὲ αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεσπαραμμένα, τοῦ ὅσοπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν» (Πράξ. 20, 29, 30). Μήπως ὁ καλκουργὸς Ἀλέξανδρος δὲν ἐπροξένησε εἰς τὸν Παῦλον ἀναριθμητὰ προβλήματα, ποῦ τὸν ἔδωκε ἀπὸ παντοῦ, ποῦ τὸν ἐπαλειούσε, ποῦ τὸν ἐκτυπούσε, καὶ τὰν ἔφερεν εἰς τὴν ἀγωνίαν, ὥστε νὰ παροργιῇ καὶ εἰς τὸν μαθητὴν του καὶ νὰ εἴπῃ: «Ὁν καὶ σὺ φυλάσσοι; Ἰαν γὰρ ἀνῆστήκει τοῖς ἡμετέροις λόγοις» (Β' Τιμοθ. 4, 15); Μήπως δὲν διεφθάρη

ὁλόκληρον τὸ ἔθνος τῶν Γαλατῶν ἀπὸ ἀπιστήνους ψευδοδούλους καὶ μεταστράφη πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμόν; Μήπως καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος ὁ Στέφανος, ποῦ ὑπερέβαλε καὶ τοὺς ποταμούς εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν λόγων καὶ ἀπεπτόμανε τοὺς πάντας, **C** ποῦ ἔφρασε τὰς ἀναπισκόντους γλώσσας τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὸν ὅποιον κανεὶς δὲν ἤμποροῦσε κατὰ τὴν συζήτησιν νὰ ἀντισταθῇ, ποῦ συνετάραξε πάντα τὰ Ἰουδαϊκά, ποῦ ἔστησε λομπρὸν τρόποσον καὶ νίκην περιφανῆ, ὁ γενναῖος αὐτὸς καὶ σοφὸς καὶ πλήρης θεοῦ κάριτος, ποῦ ἦτο ἀφέλιμος εἰς τὸσον μεγάλην Ἐκκλησίαν, μήπως, ἐνῶ δὲν εἶχε κάνει πολλὸν χρόνον εἰς τὸ κήρυγμα, δὲν ἀνηρώγη ἀιφνιδίως καὶ δὲν κατεδικάσθη καὶ δὲν ἐλιθοβολήθη σὺν δάσκαφοις; Καὶ ὁ Ἰάκωβος; Μήπως δὲν συνελήφθη ἐξ ἀρχῆς καὶ αὐτὸς καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀφειτηρίαν τῆς σταδιοδρομίας του καὶ δὲν ἀπεκεφαλίσθη χάριν τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὸν Ἡράδην καὶ ἐτελείωσε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν θῆον του ἑνὸς τέτοιοι στύλος καὶ ἕνα τέτοιο ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας; Πόσοι τότε δὲν ἔσκανδαλίσθησαν, **D** ὅταν ἔβλεπον νὰ γίνωνται αὐτά; Ἄλλὰ οἱ σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν ἔστηρίζοντο, καὶ ἐστηρίζοντο ἀκόμη περισσότερο. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Παῦλος δι' ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς Φιλιππησίους: «Γινώσκεις δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ μάλλον εἰς προκοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἐλήλυθεν, ὥστε τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ, πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου, περισσοτέρως τολμᾶν ἀρῶναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ λαλεῖν» (Φιλιπ. 1, 12, 13). Εἶδες ἀνδρείαν; εἶδες παρρησίαν; εἶδες δύναμιν ψυχῆς; εἶδες φιλόσοφον σκέψιν; Ἐβλεπον τὸν διδάσκαλόν των εἰς τὸ δεσμοτήριον ἀλυσοῦντο, νὰ βασανίζετο, νὰ κτυπῆται, νὰ ὑποφέρῃ ἀμέτρητα δεινὰ, καὶ ὀχι μόνον δὲν ἔσκανδαλίζοντο, οὔτε ἐθρυβουῖντο, **E** ἀλλὰ καὶ ἐκέρδιζον μεγαλύτεραν προθυμίαν, καὶ προέκοιπον περισσότερο εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὰ παθήματα τοῦ διδασκάλου των. Ἄλλὰ καὶ μερικοὶ, θὰ εἴπῃ κανεὶς, ἐκλονίζοντο. Οὔτε καὶ ἐγὼ λέγω τὸ ἀντίθετον διότι εἶναι φυσικὸν νὰ κλονίζονται πολλοὶ ὅταν γίνωνται αὐτά. Ἄλλ' ἐκεῖνο ποῦ εἶπα πολλὰς φορὰς καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ λέγω, αὐτὸ θὰ εἴπω καὶ τώρα. Αὐτοὶ θὰ ἔπρεπε νὰ σκέπτονται, ἂν εἶναι συνετεῖς ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ των, καὶ ὀχι ἀπέναντι τῶν περιστατικῶν ποῦ συμβαίνουν. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς, ὅταν ἔφραγε ἀπὸ ἐδῶ, αὐτὴν τὴν κληρονομίαν **500** **A** μᾶς ἔφρασε: «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε» (Ἰωάν. 16, 33); καὶ «Ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλέας ἀχθήσεσθε (Ματθ. 10, 18); καὶ «Ἔσται καιρὸς, ὅτε πᾶς ὁ ὀποκτείνας ὑμᾶς δοῖε λομπρὴν προκοπὴν τῷ

Θεῶν» (Ἰωάν. 16, 2). Ὅποτε περιττῶς μοῦ ἀναφέρεις τοὺς σκανδαλιζομένους, διότι πάντοτε συνῆθαιον αὐτά.

Καὶ τί λέγω περὶ τῶν ἀποστόλων; Πόσοι δὲν ἐσκανδαλίσθησαν ἀπὸ τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου ὧλων μας καὶ ἔγιναν ἁκόμη πῶ παράνομοι καὶ πῶ θρασεῖς καὶ διήρχοντο καὶ τὸν ἐκαρδιόδευον λέγοντες: «Ὁ καταλύων τὸν νόον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγείρων αὐτόν, ἄλλους ἔκωσεν, αὐτὸν οὐ δύναται σώσαι; Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατέβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομεν εἰς σέ» (Ματθ. 27, 40, 41). Ἄλλ' ὅμως οὗτοι δὲν ἠμποροῦν νὰ ἔχουν ἀπολογίαν ἐξ αἰτίας τῆς σταυρώσεως. Διότι ὁ ληστής ὧλων αὐτοῦς τοὺς κατηγορεῖ. Διότι καὶ ἐκεῖνον τὸν εἶδεν ὠμωμένον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐσκανδαλίσθη, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔλαβε μεγαλύτερον ἀφορμὴν διὰ νὰ φιλοσοφήσῃ, καὶ ἀφοῦ ὑπερέβη ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καὶ ἀνυψώθη μὲ τὰ πτερὰ τῆς πίστεως, ἐσκέπτετο τὰ μέλλοντα. Διότι ἂν καὶ τὸν ἐβλεπεν ἐσταυρωμένον, κακοποιούμενον, ὑβρίζομενον, ποτίζομενον μὲ κολήν, πτυόμενον, χλευαζόμενον ἀπὸ τῶνον κόσμον, καταδικασθέντα ἀπὸ τὸ δικαστήριον, ὀδηγηθέντα εἰς θάνατον, ἀπὸ κανέν ἐκ τούτων δὲν ἐσκανδαλίσθη. C Ἄλλ' ἐνῶ ἔβλεπε τὸν σταυρὸν καὶ τὰ καριὰ νὰ ἔχουν καρρωθῆ εἰς τὰς σάρκας του, καὶ νὰ περιπαίξεται τῶνον πολὺ ἀπὸ τὸ διεφθαρμένον πλῆθος, αὐτὸς ἐβάδισε τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, λέγων: «Μνήσθητί μου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου» (Λουκ. 23, 42) καὶ ἀπεσπόμενος τὸν ἄλλον ληστὴν πῶ ἐκατηγόρει τὸν Χριστόν, καὶ ὠμολογεῖ τὰ ἰδικὰ του ἀμαρτήματα, καὶ ἐπίστευσεν εἰς τὴν ἀνάστασιν καὶ τοῦτο ἐνῶ δὲν εἶπεν ἴδει νεκροῦς νὰ ἐγείρονται, οὔτε λεπρῶς νὰ καθαρίζονται, οὔτε κωλοῦς νὰ βαδίζουσι, οὔτε τὴν θάλασσαν νὰ πησοσεύεται, οὔτε δαίμονας νὰ ἐκδιώκωνται, οὔτε ἄρτους νὰ πολλαπλασιαζῶνται, οὔτε τὰ ἄλλα, τὰ ὅποια εἶδεν ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς καὶ ἂν καὶ τὰ εἶδεν τὸν ἐσταυρωμένον. D Ἄλλ' αὐτὸς ὁ ληστής, ἐνῶ τὸν εἶδεν ἐσταυρωμένον, Θεὸν τὸν ὠμολόγησεν καὶ τὴν βασιλείαν του ἐνεθυμήθη καὶ ἐφιλοσόφησε περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς: ἐκεῖνοι ὅμως, ἐνῶ τὸν εἶδον νὰ κἀν θάματα, καὶ ἀπέλαυσαν τὴν διδασκαλίαν πῶ τοὺς ἔκαμε καὶ μὲ λόγους καὶ μὲ ἔργα, ὄχι μόνον δὲν ἐκέρδιον τίποτε, ἀλλ' ἐκηρηνιώθησαν εἰς τὸ πλέον θαρδὸ θάρσθρον τῆς ὀπιλιείας, μὲ τὸ νὰ πὸν ἀναθεβάσουσι εἰς τὸν σταυρὸν. Βλέπεις ὅτι οἱ μὲν ἄνθρωποι καὶ ἄμελεῖς δὲν κερδίζουν οὔτε ἀπὸ τὰ ἀφέλημα, οἱ δὲ φρόνητοι καὶ προσεκτικοὶ ἀφελόντα πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτὰ πῶ σκανδαλίζουν τοὺς ἄλλους; Αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἴδῃ κανεὶς καὶ εἰς τὸν Ἰούδα καὶ εἰς τὸν Ἰσὼ. E Διότι ὁ μὲν Ἰούδας δὲν ἐκούθη οὔτε ἀπὸ τὸν Χρι-

στον πῶ ἔκωσε τὴν οἰκουμένην, ὁ δὲ Ἰσὼ δὲν ἔπαθε καρμίαν ζημίαν οὔτε ἀπὸ τὸν διόβολον πῶ τῶσους ἀδήγησε εἰς τὴν ἀπάλειον. Ὁ μὲν ἕνας, πῶ ἔπαθε τόσα κακὰ ἐπιφανέντα: ὁ δὲ ἄλλος πῶ εἶχε ἴδει θαύματα, καὶ εἶχε κάνει καὶ αὐτὸς, πῶ ἀνέστησε νεκροῦς καὶ ἐδίωξε δαίμονας (διότι καὶ αὐτὸς εἶχε λάβει αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν), πῶ ἤκουσε ἀναρήματα περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ περὶ κολώσεως, πῶ μετέσχε εἰς τράπεζαν μυστικὴν, πῶ ἔλαβε μέρος εἰς δείπνον φοβερώτατον, καὶ ἀπέλαυσε τῶνον εὐθονσι καὶ πρόνοιαν, ὅσων ὁ Πέτρος, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης. 50! A πῶθῶς καὶ πολὺ περισσότερῶν: διότι μαζὶ μὲ τὴν ἄλλην φροντίδα καὶ τὴν πολλὴν συγκατάθεσιν τὴν ὅποιαν ἀπέλαυσε, εἶπεν ἀναλάβει καὶ τὰ κρήματα τῶν πτωκῶν: τότε στίος, μετὰ ἀπὸ τῶσας ἐπιεργασίας, διεστρώθη, καὶ ἀφοῦ ὑπεδέχθη τὸν Σατανάν μὲ τὴν φιλαργυρίαν του μέσῃ εἰς τὴν ψυχὴν του, ἔγινε προδότης, καὶ διέπραξε τὸ πλέον μεγάλον κακόν, καὶ ἐπάλησε τέτοιο ἄημα ἀντὶ τριῶντα ἀργυρίων καὶ μὲ φέλημα δόλιον ἐπρόδωσε τὸν Κύριον. Πόσοι νομίζεις, ὅτι ἐσκανδαλίσθησαν ἀπὸ αὐτὸ, ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ προδοσία ἔγινε ἀπὸ τὸν μαθητὴν του; Ἄλλὰ καὶ ὁ πολίτης τῆς ἐρήμου, ὁ καρπὸς τῆς στερείας, ὁ υἱὸς τοῦ Ζαχαρίου, ὁ ὁποῖος ἠζήσθη νὰ βαπτίσῃ B τὴν ἁγίαν ἐκεῖνην καὶ ἱερὰν κεφαλὴν, καὶ νὰ γίνῃ πρόδρομος τοῦ Κυρίου του, ὅταν ἔμνε εἰς τὸ δεσμητήριον, ὅταν ἀπεκεφαλίζετο, καὶ ἐγένετο ἡ σφαγὴ του μισθὸς πορνικῶ καροῦ, πόσοι νομίζεις, ὅτι ἐσκανδαλίσθησαν τότε; Καὶ τί λέγω τότε: Πόσοι τώρα, μετὰ ἀπὸ τῶνον χρόνον, τὰ ἄκουσι αὐτὴ καὶ δὲν σκανδαλίζονται; Καὶ τί λέγω τὸν Ἰωάννην, καὶ τὸ δεσμητήριον, καὶ τὴν σφαγὴν ἐκεῖνην, καὶ ἀσχαλοῦμαι μὲ τοὺς ὑπέρβειτος, ἐνῶ πρέπει νὰ καταφύγω πάλιν εἰς τὸν Κύριον;

15. Διότι ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἠγνώρωσε τὴν οἰκουμένην, διέλυσε τὴν πλάνην, C ἔσανε τὴν γῆν οὐρανόν, ἔκωσε τὰ νεῦρα τοῦ θανάτου, κατέσπασε τὸν ἄδην ἄκρηστον, ἐκυρίευσεν τὸ πλέον ὑψηλὸν φοβερίον τοῦ διαβόλου, ἀπεσπόμενος τοὺς δαίμονας, ἔσανε τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους, ἐκρήμισε θαμνοὺς καὶ ἀνέτρεψε ναοὺς, ἐνεσφύτευεν εἰς τὴν γῆν τὴν νέαν αὐτὴν καὶ παρέδωκεν φιλοσοφίαν, ἔφερε ἀναρήματα ἀγαθὰ, τὰ θαυμάσια αὐτὰ καὶ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ, δὲν ἔγινε σκάνδαλον εἰς πολλούς; Μήπως δὲν φωνάζει καὶ δὲν λέγει κάθε ἡμέραν ὁ Παῦλος χωρὶς νὰ ἐντρέπεται; «Ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον». Ἰουδαίους μὲν σκάνδαλον, D ἔθνεσι δὲ μωρίαν» (Α' Κορινθ. Ι, 23); Τί λοιπόν: πῶς μοῦ δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἡ σταύρωσις, οὔτε νὰ προσφερθῇ ἡ φρικτὴ ἐκεῖνη θυσία, οὔτε νὰ γίνων τῶσας κτηνώματα,

ἐπειδὴ τὸ ζήτημα ἐγίνετο σκάνδαλον ἀπὸ τῶν ἑσπεύοντων τὸν δρόμον τῆς καταστροφῆς καὶ τότε, καὶ μετὰ καὶ εἰς κάθε ἐποχὴν; Καὶ ποῖος εἶναι τῶσον τρελλὸς, τῶσον παράλογος ὥστε νὰ εἴπῃ τοῦτο; "Ὅπως λοιπὸν ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ σκοπεύμεθα ὅπως σκανδαλίζονται, ἀν καὶ εἶναι τῶσον πολλοί, ἀλλ' αὐτοὺς ποὺ σώζονται, αὐτοὺς ποὺ διορθώνονται, αὐτοὺς ποὺ ἀπέμψαν τὴν τῶσιν σωφίαν καὶ δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν· Καὶ τί πρὸς ὅσους ἐσκανδαλίσθησαν; Ἐδίετι εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των ἐκεῖνοι θά ἦτο δίκαιον νὰ καταλογίζουσαν τὸν σκανδαλισμὸν των· Ἔπειτα ἀκριβῶς οὐτε τάρα. Διότι τὸ σκάνδαλον δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν σταυρὸν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀπειρισκεψίαν αὐτῶν ποὺ σκανδαλίζονται. Διὰ τοῦτο προσθέτει καὶ ὁ Παῦλος· «Αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλλησι, Χριστὸν Θεοῦ δυνάμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν» (Αὐτὸς αὐτοῖς, 24). Διότι καὶ ὁ ἴλιος βλέπτει τοὺς ἀσθενικοὺς ὀφθαλμοὺς. Τὴν λοιπὸν, δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὁ ἴλιος; Καὶ τὸ μέλι φαίνεται εἰς τοὺς ἀσθενεῖς πικρὸν· Τὴν λοιπὸν; θὰ ἔπρεπε νὰ καθῆται τοῦτο ἀπὸ τὸν κόσμον; Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι δὲν ἦσαν δι' ἄλλους μὲν θανάσιμος ὁσμὴ ποδὸς ψυχικὸν θάνατον, δι' ἄλλους δὲ ὁσμὴ ζωῆς πρὸς ζωὴν αὐτῶν αἰώνιον; Χάριν λοιπὸν αὐτῶν ποὺ ὀδηγοῦντο οἰκείᾳ βουλήσει πρὸς τὴν ἀπόλειψιν, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπολαθοῦσαν τὴν τῶσιν φροντίδα τοῦ Θεοῦ οἱ ἐπαθμοῖντες τὴν αἰώνιον ζωὴν; 502 A Αὐτὴ λοιπὸν ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ἡ σωτηρία ἡ ἰσχυρία μας, ἡ πηγή τῶν ἀγαθῶν, ἡ ζωὴ, τὰ ἀμέτρητα καλὰ, πόσους δὲν ἐθάρυσε, ἀπὸ πόσους δὲν ἐπέτριψε τὴν ἀπολογίαν καὶ τὴν συγκώρησιν; Δὲν ἀκοῦς τί λέγει περὶ τῶν Ἰουδαίων ὁ Χριστός; «Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶκον· νῦν δὲ πρόψασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν» (Ἰωάν. 15, 22). Τὴν λοιπὸν; Ἐπειδὴ ἐγέναν ἀναπολόγητα τὰ ἁμαρτηματῶν, μετὰ τὴν παρουσίαν του εἰς τὸν κόσμον, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐλθῆ αὐτὸς εἰς τὴν γῆν δι' ἐκείνους οἱ ὅσοι χρησιμοποιοῦν τὸ καλὸν μὲ κακὸν τρόπον; Καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὰ εἴπῃ αὐτὰ; Κανείς, οὐδὲ ὁ πᾶρ παράφρων. B Ἀλλὰ τί; πὺς μου, πόσοι ἐσκανδαλίσθησαν ἀπὸ τὴν Γραφὴν; πᾶσαι αἰρέσεις ἠντήλησαν ἀπὸ αὐτὴν πρὸφάσεις διὰ τὴν διδασκαλίαν των; ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐξαφανισθῆ ἡ Γραφὴ δι' αὐτοὺς ποὺ ἐσκανδαλίσθησαν ἢ νὰ μὴ δοθῆ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν; Καθόλου. Ἀλλ' ἔπρεπε ὁπωσδήποτε νὰ δοθῆ δι' ὅσους ἐπόκειτο νὰ ὑπελευθύντο ἀπὸ αὐτὴν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν (πάλιν δὲν θὰ πάυσαν νὰ ἐπαναλαμβάνω τὰ ἴδια) ἄς θεωροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ὑπευθύνους διὰ τὰ σκάνδαλα, δοσι δὲ πρόκειται νὰ ὑπελευθύντο τὰ μέγιστα ἐξ αὐτῶν, δὲν θὰ ὑψίσταντο μίαν τυχαίαν

ζυμίαν, ἀν λόγῳ ἀγνωμοσύνης τῶν ἄλλων καὶ ἀμελείας, ἐνὰ αὐτοὶ ἐμελλαν νὰ κερδαίνουσαν με τὸ νὰ λάθουν αὐτὴν, ἔχαναν μίαν τοιαύτην ὑφέλειαν. Μὴ λοιπὸν μου ἀναφέρης αὐτοὺς ποὺ θαδίζουσαν εἰς τὴν ἀπόλειψιν διότι ἄπως ἀνεφέρασαν καὶ εἰς τὴν προηγουμένην ὁμίλιαν μου; C Κανείς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἀδικοῦσαν τὸν ἑαυτὸν των δὲν ὀφείνεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ ἀν ἀκόμη κινδυνεύῃ καὶ τὴν ζωὴν του.

16. Διότι, πὺς μου, τί ἐξημώθη ὁ Ἀβελ ποὺ ἐφορευθῆ ἀπὸ ἀδελφικὴν χεῖραν, καὶ ὑπέμεινε πρόωρον καὶ βίαν θάνατον; Μήπως δὲν ἐκέρισε μέλλον καὶ δὲν ἐνεδόθη λαμπρότερην στέφανον; Καὶ ὁ Ἰακώβ, ποὺ τῶσα ὑπέστη ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν του, καὶ ἐγενε ἀπατρις καὶ ἐξόριστος, καὶ μετανάστις, καὶ δοῦλος καὶ περιμλῆθεν εἰς ἐσκάτην ἐνδειαν; Καὶ ὁ Ἰωσήφ, ποὺ ἐγενε παρομοίως καὶ αὐτὸς ἀπατρις, δεσπογος, ἀκμάλωτος, δοῦλος, δεσμώτης, καὶ ἐκινδύνευσε τὰ ἔσκατα καὶ εἰς τὴν πατριδα του καὶ εἰς τὴν ξένην καὶ ποὺ ὑπέμεινε τοιαύτας συκοφαντίας; Καὶ ὁ Μωϋσῆς D ποὺ ἐλειθεβολήθη ἀπὸ τῶσον λαὸν πολλὰς φορὰς, καὶ ἐπεβουλεύθη ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εὐηργέτησε; Καὶ ἔλοι οἱ προφήται ποὺ ἔπαθον τῶσα κακὰ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους; Καὶ ὁ Ἰωβ ποὺ ἐπολεμήθη ἀπὸ τὸν διάδον μὲ ὑπέρβουον δοκιμασίας; Καὶ οἱ τρεῖς νέοι; Καὶ ὁ Δαυὶδ, ὁ ὁποῖος ἐκινδύνευσε διὰ τὴν ζωὴν, διὰ τὴν ἐλευθερίαν, διὰ τὴν ἴδιαν του ἡσυχίαν; Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰλίας, ποὺ συνέζη μὲ ἐσκάτην πενίαν, ποὺ κατεδιώκετο, ποὺ ἐδραπέτευε, ποὺ κατόκει εἰς τὰς ἐρήμους, ποὺ ἦτο πάντοτε ἐξόριστος καὶ μετανάστις; Ἀλλὰ καὶ ὁ Δαυὶδ, ποὺ ἔπαθε τῶσα ἀπὸ τὸν Σαουλ καὶ τῶσα κατόπιν ἀπὸ τὸν υἱὸν του; E Δὲν ἔλαμψε περισσότερην, ἔταν ὑψίστατον τὰ χειρότερα κακὰ, παρὰ ἔταν ἠτύχει; Καὶ ὁ Ἰωάννης ποὺ ἀπεκεφαλίσθη; Καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἄλλοι μὲν ἀπεκεφαλίσθησαν, ἄλλοι δὲ εἰς ἄλλας τιμωρίας παρεδόθησαν. Καὶ οἱ μάστορες, οἱ ὅσοι παρέδωκαν τὴν ψυχὴν των μὲ φροσῶν βασιανιστῆρα; Ὅλοι αὐτοὶ δὲν ἔλαμψαν τότε περισσώτερον, ἔταν ὑψίστατον; Ὅταν ὑπέμεινον τὸν καταπρυγμόν; Ὅταν ὑψίσταντο τὰ χειρότερα θειὰ καὶ ἴσαντο γεννητῶς;

17. Ὅταν λοιπὸν ἀνυμνοῦμεσαν τὸν Κύριον ὄλων μας δι' ἔλα τὰ ἔλλα, δὲν τὸν ἀνυμνοῦμεσαν κυρίως διὰ τοῦτο. 503 A Δοξάζοντες, θαυμάζοντες διὰ τὴν σταύρωσιν, διὰ τὸν θάνατον ἐκείνον τὸν καταπρυγμόν; Μήπως ὁ Παῦλος δὲν ἀναφέρει πᾶν σὺν ὡς σημεῖον τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης αὐτοῦ, τὸ δι

δ. "Ὅτι τὸν ἐσπᾶν μὴ ἐκινδύνετον... κ.λ.π.

ἀπέθανε; Τό ὅτι ἀπέθανε δι' ἡμᾶς, ποῦ εἴμεθα ἁμαρτωλοί; Καί δικίως νά ὀμλήσῃ διὰ τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὅποια ἐδημιούργησεν ὁ Χριστὸς πρὸς χρῆσιν μας, καὶ ἀνάπαυσιν, ἐπανειληγμένως καὶ συχνὰ ἀναφέρει τὴν σταύρωσιν, καὶ λέγει: «Συνέστησε δὲ τὴν αὐτοῦ ἀγάπην ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς, ὅτι, ἐπὶ ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε» (Ρωμ. 5, 8, 9). Καὶ ἐξ αὐτοῦ παράκει εἰς ἡμᾶς καλὰς ἐλπίδας καὶ λέγει: **Β** «Εἰ γὰρ ἐκθροί ὄντες καταλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθήσονται ἐν τῷ ἔω αὐτοῦ» (Αὐτόθ. στίχ. 10); Δὲν ὑπερφανεύεται καὶ αὐτὸς πρὸ πάντων διὰ τοῦτο, καὶ καυχᾶται, καὶ σικριτὰ καὶ πετὰ ἀπὸ καρᾶν, ὅταν γράφῃ πρὸς τοὺς Γαλάτας: «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Γαλ. 6, 14); Καὶ τί θαυμάζεις ἂν ὁ Παῦλος σικριτὰ, καὶ πηδᾷ καὶ καυχᾶται διὰ τοῦτο. Αὐτὸς ποῦ ὑπέστη αὐτὰ, τὸ πρῶτον αὐτὸ τὸ ὀνομάζει δόξαν. Διότι: «Πάτερ», λέγει, «ἐλήλυθεν ἡ ἄρα, δόξασάν σου τὸν Υἱόν» (Ἰωάν. 17, 1). Καὶ ὁ μαθητὴς ποῦ τὸ ἔγραψε αὐτὰ, ἔλεγε: **Γ** «Ὅπως γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέποτε ἐδοξάσθη» (Αὐτόθ. 7, 39), δόξαν ὀνομάζων τὸν σταυρόν. Καὶ ὅταν ἤθελον νά παρουσίῃ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸς τί ἀνέφερε; Σημεῖα, θαύματα, μεγάλα φαινόμενα; Κοθόλου, ἀλλὰ παρουσιάζει τὸν σταυρόν καὶ λέγει: «Ὅπως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὅτι τὸν Υἱόν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτόν μὴ ἀπολέται, ἀλλ' ἔχει ζωὴν αἰώνιον» (Αὐτόθ. 3, 16). Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν: «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐκί καὶ οὖν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσεται» (Ρωμ. 8, 32); Καὶ ὅταν παρακινή εἰς ταπεινοφροσύνην εἰς τὴν ἰδίαν αἰτίαν σιηρεῖ τὴν προτροπὴν του καὶ λέγει: **Δ** «Εἰ τις παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἰ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἰ τις κοινωνία Πνεύματος, εἰ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί, πληροῦσατέ μου τὴν καρδίαν, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονήτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες σύμφυκοι, τὸ ἐν φρονούντες, μηδὲν κατ' ἐρίθειαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ποιηγόσημοι ὑπερέχοντες ἑαυτῶν» (Φιλιπ. 2, 1-3). Κατόπιν εἰσάγει τὴν ἐντολήν καὶ λέγει: «Τοῦτο γὰρ φρονεῖσθε ἐν ἡμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρκων, οὐκ ὀρπαγμὸν ἠγάσαστο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, Ἐ μορφῇ δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιωματι ἀνθρώπου γενόμενος, καὶ ἐν ὁμοιωματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος; ἑταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπῆκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ» (Αὐτόθ. στίχ. 5-8). Καὶ ὅταν συμβουλεύῃ περὶ ἀγάπης τὸ ἴδιον ἀναφέρει καὶ λέγει: «Ἀγαπήτε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁμὴν εὐωδίας» (Ἐφεσ. 5, 2). Καὶ φρονίζων νά συνδέῃ τὰς γυναῖκας κατὰ τὴν ἁρμοστικὴν πρὸς τοὺς ἀνδρας τῶν, λέγει: «Οἱ ἄνδρες ἀγαπήτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς» (Αὐτόθ. στίχ. 25). Καὶ αὐτὸς ἐπειδὴ ἤθελε νά δεῖξῃ πόσην σημασίαν εἶδε εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ ⁵⁰⁴ **Α** καὶ πόσον ἠγάπα τὸ πάθος, ὅταν ὁ πρῶτος τῶν ἀποστόλων, τὸ θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας, ὁ κορυφαῖος ἀπὸ τὴν συντροφίαν τῶν μαθητῶν, εἶπε, καὶ τοῦτο ἀπὸ ἀγνοίας: «Ἰλεώς σοι, Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο», ἔκουσε τί τὸν ἀπεκάλεσε: «Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, σκάνδαλόν μου εἶ» (Ματθ. 16, 22, 23)· ἔδειξε μὲ τὴν υπερβολικὴν προσβολὴν καὶ ἐπιτίμησιν τὴν πολλὴν σπουδὴν του πρὸς τὴν σταύρωσιν. Καὶ τὴν μὲν ἀνάστασιν τὴν ἔκανε κρυφίως καὶ εἰς παράμερον τόπον, ἀφῆκων τὴν ἀπόδειξιν αὐτῆς εἰς ὅλον τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον, τὴν δὲ σταύρωσιν τὴν ὑπέστη εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως, εἰς τὸ μέσον τῆς ἐριτῆς, εἰς τὸ μέσον τοῦ πλήθους τῶν Ἰουδαίων, ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν δύο Δικαστηρίων, **Β** καὶ τῶν Ρωμαϊκῶν καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν, εἰς τὴν κομοσυρρὴν τῆς ἑορτῆς, ἡμέρα μεσημέρι, ἔμπρὸς εἰς τὰ μῦτα ἔλου τοῦ κόσμου. Καὶ ἐπειδὴ μόνον ὅσοι παρευρίσκοντο ἐκεῖ, ἔβλεπον αὐτῶ ποῦ συνέβαινε, διέταξε τὸν ἦλιον νά κρυθῆ, καὶ νά ἀναγγελῆ ἔτσι τὸ πᾶντα πᾶντα τοῦ οἰκουμένης. Ἄν καὶ εἰς πολλοὺς, ὅπως εἶπα προηγουμένως σκάνδαλον ἐγένετο αὐτὸ τὸ πρῶτον. Δὲν πρέπει ὅμως νά προσέχωμεν αὐτούς, ἀλλὰ αὐτοὺς ποῦ σκάνδαλον, αὐτοὺς ποῦ διατρέπονται. Καὶ τί θαυμάζεις ἂν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν ὁ Σταυρὸς εἶναι ὅσον λαμπρὸς, ὥστε καὶ δόξαν νά τὸν ἀποκαλῆ ὁ Χριστὸς, καὶ ὁ Παῦλος νά καυχᾶται δι' αὐτόν; Διότι κατ' ἐκείνην τὴν φοβερὰν καὶ φρικτὴν ἡμέραν, **Γ** ὅταν ἔλθῃ φανερώσων τὴν δόξαν του, ὅταν ἔλθῃ μέσῃ εἰς τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς του, ὅταν παρουσιασθῆ τὸ φοβερὸν κριτήριον, ὅταν θά παρίστανται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ποταμοὶ ποφάλλοντες, ὅταν τὰ πλῆθη τῶν ἀγγέλων καὶ πᾶν ἡνω δυνάμεων θά κύνωνται διὰ μᾶς κάτω μαζὶ του, ὅταν θά ἐπιδειχθῶν τὸ ἀναρίθμητα ἐκεῖνα θρασεῖα, ὅταν ἄλλοι μὲν θά λάμπουν ὡς ἥλιος, ἄλλοι δὲ ὡς ἀστέρες, ὅταν θά συγκεντρωθῶν αἱ στροφαὶ τῶν μαρτύρων, αἱ κορεφαὶ τῶν ἀποστόλων, τὰ τᾶγματα τῶν προφητῶν, οἱ ὄμιλοι τῶν γενναίων ἀνθρώπων, τότε λοι-

νάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ» (Αὐτόθ. στίχ. 5-8). Καὶ ὅταν συμβουλεύῃ περὶ ἀγάπης τὸ ἴδιον ἀναφέρει καὶ λέγει: «Ἀγαπήτε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁμὴν εὐωδίας» (Ἐφεσ. 5, 2). Καὶ φρονίζων νά συνδέῃ τὰς γυναῖκας κατὰ τὴν ἁρμοστικὴν πρὸς τοὺς ἀνδρας τῶν, λέγει: «Οἱ ἄνδρες ἀγαπήτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς» (Αὐτόθ. στίχ. 25). Καὶ αὐτὸς ἐπειδὴ ἤθελε νά δεῖξῃ πόσην σημασίαν εἶδε εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ ⁵⁰⁴ **Α** καὶ πόσον ἠγάπα τὸ πάθος, ὅταν ὁ πρῶτος τῶν ἀποστόλων, τὸ θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας, ὁ κορυφαῖος ἀπὸ τὴν συντροφίαν τῶν μαθητῶν, εἶπε, καὶ τοῦτο ἀπὸ ἀγνοίας: «Ἰλεώς σοι, Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο», ἔκουσε τί τὸν ἀπεκάλεσε: «Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, σκάνδαλόν μου εἶ» (Ματθ. 16, 22, 23)· ἔδειξε μὲ τὴν υπερβολικὴν προσβολὴν καὶ ἐπιτίμησιν τὴν πολλὴν σπουδὴν του πρὸς τὴν σταύρωσιν. Καὶ τὴν μὲν ἀνάστασιν τὴν ἔκανε κρυφίως καὶ εἰς παράμερον τόπον, ἀφῆκων τὴν ἀπόδειξιν αὐτῆς εἰς ὅλον τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον, τὴν δὲ σταύρωσιν τὴν ὑπέστη εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως, εἰς τὸ μέσον τῆς ἐριτῆς, εἰς τὸ μέσον τοῦ πλήθους τῶν Ἰουδαίων, ἐπὶ παρουσία καὶ τῶν δύο Δικαστηρίων, **Β** καὶ τῶν Ρωμαϊκῶν καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν, εἰς τὴν κομοσυρρὴν τῆς ἑορτῆς, ἡμέρα μεσημέρι, ἔμπρὸς εἰς τὰ μῦτα ἔλου τοῦ κόσμου. Καὶ ἐπειδὴ μόνον ὅσοι παρευρίσκοντο ἐκεῖ, ἔβλεπον αὐτῶ ποῦ συνέβαινε, διέταξε τὸν ἦλιον νά κρυθῆ, καὶ νά ἀναγγελῆ ἔτσι τὸ πᾶντα πᾶντα τοῦ οἰκουμένης. Ἄν καὶ εἰς πολλοὺς, ὅπως εἶπα προηγουμένως σκάνδαλον ἐγένετο αὐτὸ τὸ πρῶτον. Δὲν πρέπει ὅμως νά προσέχωμεν αὐτούς, ἀλλὰ αὐτοὺς ποῦ σκάνδαλον, αὐτοὺς ποῦ διατρέπονται. Καὶ τί θαυμάζεις ἂν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν ὁ Σταυρὸς εἶναι ὅσον λαμπρὸς, ὥστε καὶ δόξαν νά τὸν ἀποκαλῆ ὁ Χριστὸς, καὶ ὁ Παῦλος νά καυχᾶται δι' αὐτόν; Διότι κατ' ἐκείνην τὴν φοβερὰν καὶ φρικτὴν ἡμέραν, **Γ** ὅταν ἔλθῃ φανερώσων τὴν δόξαν του, ὅταν ἔλθῃ μέσῃ εἰς τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς του, ὅταν παρουσιασθῆ τὸ φοβερὸν κριτήριον, ὅταν θά παρίστανται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ποταμοὶ ποφάλλοντες, ὅταν τὰ πλῆθη τῶν ἀγγέλων καὶ πᾶν ἡνω δυνάμεων θά κύνωνται διὰ μᾶς κάτω μαζὶ του, ὅταν θά ἐπιδειχθῶν τὸ ἀναρίθμητα ἐκεῖνα θρασεῖα, ὅταν ἄλλοι μὲν θά λάμπουν ὡς ἥλιος, ἄλλοι δὲ ὡς ἀστέρες, ὅταν θά συγκεντρωθῶν αἱ στροφαὶ τῶν μαρτύρων, αἱ κορεφαὶ τῶν ἀποστόλων, τὰ τᾶγματα τῶν προφητῶν, οἱ ὄμιλοι τῶν γενναίων ἀνθρώπων, τότε λοι-

πόν, τότε ἐν τῷ μέρει ἐκείνης τῆς λαμπρότητος, ἐκείνης τῆς μεγαλοπρεπείας, θά ἔλθῃ φέρων τὸν Σταυρὸν ποῦ ἐκπέμπει λαμπράς ἀκτῖνας. **D** Διότι «Τότε», λέγει, «φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἕλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, τὸ δὲ σημεῖον τοῦ σταυροῦ φανήσεται» (Ματθ. 24, 30). «Ὁ πάθος λαμπρότης! ὁ Σταυρὸς φαιδρότης! ὁ ἕλιος σκοτεινιάζει, καὶ τὰ ἄστρα πίπτουν ὡσὸν τὰ φύλλα, ἐνῶ ὁ Σταυρὸς λάμπει πᾶν φωτεινὰ ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα, κατέκων ὅλον τὸν οὐρανόν. Βλέπεις πόσον καυχᾶται διὰ τοῦτο ὁ Κύριος; Πῶς παρουσιάζει ὡσὸν δόξαν του αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, δταν δεικνῶν ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὸν Σταυρὸν εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην με τὴσιν λάμπειν;

18. E Καὶ σὺ λοιπὸν, δταν ἴδῃς ὠριαμένους νὰ σκανδαλίζονται δι' ὅσα συμβαίνουν, πρῶτον μὲν ἐκεῖνο νὰ σκέπτεσαι, ὅτι τὰ σκάνδαλα προέρχονται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῶν ἀνομιάν καὶ ὅχι ἀπὸ τὰ πράγματα. Καὶ τοῦτο τὸ πιστοποιοῦν ὅσοι δὲν σκανδαλίζονται. Ἐπειτα σκέψου, ὅτι πολλοὶ διακρίθησαν ἐντεῦθεν περισσότερο δοξάζοντες τὸν Θεὸν καὶ μὲ πᾶσαν προθυμίαν εὐχαριστοῦντες αὐτὸν καὶ διὰ τὰ παθήματα ἐκεῖνα. Λοιπὸν ἢ βλέπεις αὐτοὺς ποῦ κλονίζονται, ἀλλ' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἴστανται ἠδραῖοι, καὶ μένουσιν ἀκίνητοι, καὶ ὅσοι γίνονται ἰσχυρότεροι; ⁵⁰⁵ **A** μὴ βλέπεις αὐτοὺς ποῦ θορυβοῦνται, ἀλλὰ καὶ ὅσους πλέουν με ὄρθριν ἀνεμῶν, καὶ οἱ ὅποιοι εἶναι πολὺ περισσότεροι ἀπὸ ὅσους παρασύρονται. Ἄλλ' ἔδν Ἰσταν περισσότεροι ἐκεῖνοι, καλύτερος εἶναι ἕνας ποῦ κάνει τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου παρὰ ἀναριθμητοὺς παράνομοι.

19. Σκέψου πόσοι ἐνεδόθησαν καὶ μαρτυρίῳ στέφανον. Διότι ἄλλοι μὲν ἐπισπινώθησαν, ἄλλοι δὲ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸ δεσποτήριον, ἄλλοι ἔπρεσαν ἀλυσίδας ὡσὸν κακοῦργοι, ἄλλοι ἐξωρίσθησαν, ἄλλοι ἔκασαν τὴν περιουσίαν των, ἄλλοι ἠτανιάσθησαν νὰ μεταναστεύουσιν εἰς ἕξνος χώρας, ἄλλοι ἐσοράγησαν. ἄλλοι μὲν πραγματικῶς. ἄλλοι δὲ ψυχικῶς. Διότι, ἂν καὶ ὁράται ἐγγυμῶντι, καὶ ἔφη ἠκονοῦντο, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐγίνοντο ἠπειλαί, καὶ οἱ ἄρκαοντες ἔπνεον μέγεα ἀπὸ θυμῶν, **B** καὶ ὄνοια ἠπειλοῦντο, καὶ ἀναριθμητὰ εἶδη κολάσεων καὶ τιμωρῶν, καὶ ὅμως ἐκεῖνοι δὲν ὑπεχώρησαν, οὔτε ἐνόδυσαν, ἀλλ' ἐστάθησαν ἠκλόνητοι ἐπάνω εἰς τὴν πέτρον, καὶ ἐπροτίμησαν νὰ πρᾶξουν καὶ νὰ πάθουν τὰ πάντα, διὰ τὸ μὴ συμμετέσκειν εἰς τὴν παρανομίαν μαζί με ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐτόλμησαν αὐτὰ. Ἐτσι δὲ συμπεριεφέρθησαν ὅχι μόνον ἄνδρες ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. Διό-

τι καὶ γυναῖκες κατήλθον εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν καὶ πολλὰς φορές διέπρεψαν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄνδρας. Καὶ ὅχι μόνον γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ νέοι καὶ νεανίσκοι καλομαθημένοι. Πές μου, λοιπὸν εἶναι μικρὸν αὐτό, τὸ νὰ κερδίῃ ἡ Ἐκκλησία τόσον πλῆθος μαρτύρων; **C** Διότι ὅλοι αὐτοὶ εἶναι μάρτυρες. Διότι βεβαίως δὲν εἶναι μάρτυρες μόνον ἐκεῖνοι, ποῦ ἐσύρθησαν εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ ἀφοῦ διετάχθησαν νὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἶδωλα, ἠρνήθησαν καὶ ἔπαθον ὅσα ἔπαθον ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐδέχθησαν νὰ πάθουν ὁποῖοτε ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ἂν κανεῖς ἐξέταση μετὰ προσοχῆς, αὐτοὶ εἶναι μᾶλλον παρὰ ἐκεῖνοι. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον τὸ νὰ δεχθῇ κανεῖς νὰ πάθῃ καὶ νὰ μαρτυρήσῃ διὰ τὸ μὴ ὑποτιπῇ τὸν ἐλεθρον τὸν προσοχόμενον ἀπὸ τὴν ἄρνησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποφύγῃ τὴν προτεινομένην εἰς αὐτὸν ἀπόλειαν τῆς ψυχῆς του, καὶ τὸ νὰ ὑπομείνῃ τὴν αὐτὴν ταύτην τιμωρίαν διὰ μικρότερον κατόρθωμα. Ὅτι δὲ ὅχι μόνον ὅσοι ἐσοράγησαν ἀλλὰ καὶ οἱ προπαρασκευασμένοι καὶ ἔτοιμοι νὰ θανατωθῶν ἐκέρχισαν τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, καὶ αὐτὸ, **D** καὶ ἐκεῖνο, ποῦ εἶπα προηγουμένως, ὅτι αὐτὸς ποῦ ἐθανατώθη διὰ κατώτερον σκοπὸν, εἶναι τέλειος μάρτυς, αὐτὸ θὰ προσπαθῶ νὰ τὸν ἀποδείξω με τοὺς λόγους τοῦ Παύλου. Ἀφοῦ ἤρχισεν ὁ μακάριος Παῦλος νὰ ἀπαριθμῇ τοὺς διακριθέντας προγόνους καὶ ἔκανε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὸν Ἄβελ, κατόπιν ἐπέραςε εἰς τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μωϋσῆα, τὸν Ἰησοῦν, τὸν Δαυῖδ, τὸν Σαμουὴλ, τὸν Ἠλίαν, τὸν Ἑλισσαίου, τὸν Ἰδοῦ προσέθεσε: «Τι γαρ οὐδὲν καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἔχοντες περιεχόμενον ἡμῶν νέφους μαρτύρων» (Ἐβρ. 12, 1). Μολονὶ βεβαίως ὅλοι αὐτοὶ δὲν ἐσοράγησαν, **E** μᾶλλον δὲ κανεῖς, πλὴν δύο ἢ τριῶν, τοῦ Ἄβελ καὶ τοῦ Ἰωάννου ὅσοι οἱ ἄλλοι ἀπέθανον με φυσικὸν τέλος; καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης δὲν ἐσοράγη ἐπειδὴ διετάχθη νὰ θυσιάσῃ καὶ ἠρνήθη, οὔτε ὁποῖ ὠδηγήθη ἐνώπιον βασιῶς, καὶ ἐσύρθη πρὸς τὰ εἶδωλα, ἀλλ' ἐσοράγη δι' ἕνα λόγον ἐπειδὴ δηλ. εἶπε πρὸς τὸν Ἡρώδη: «Ὅτις ἔξωσί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου» (Ματθ. 14, 4), καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ δεσποτήριον καὶ ὑπέστη ἐκείνην τὴν σφαγὴν. Ἄν δὲ αὐτὸς ποῦ ἐτιμώρησε πασάνων γάμον, ὅσο βεβαίως τοῦ ἦτο δυνατόν, ⁵⁰⁵ **A** (διότι δὲν ἐπαύρησε τὸ κακὸς γέννημενον, ἀλλ' εἶπε μόνον, δὲν κατώρυσεν δικῶς νὰ τὸ σταμῆσῃ), ἔδν λοιπὸν αὐτὸς ποῦ μόνον τὸ κατέκρινεν καὶ δὲν προσέφερε τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον αὐτό. ἐπειδὴ ἠπεκωσάλοθη, ἔγινε μάρτυς καὶ ἐκ πᾶν μαρτύρων ὁ πρῶτος, ὅσοι ἀναιμιώπισαν τῶσας σφαγὰς καὶ ἀνεμειτρήθησαν ὅχι μετὸν Ἡ-

ράβην, αλλά με τους ισχυρούς δολοκλήρου της οικουμένης και υπερήσπασαν δια παράνομον γάμον, αλλά νόμιμος προγονικός και θεσμικός της Έσκλησίας που κατεπατήθησαν και επέδειξαν γενναϊότητα και με λόγους και με έργα, και έξετίθεντο εις κίνδυνον θανάτου κάθε ημέραν, και άνδρες και γυναίκες και παιδιά, πώς δέν είναι δίκαιον να καταταχθούν εις τον κορόν των μαρτύρων; **B** Όπως και ο Άβραάμ, άν και δέν έσφαξε τον υιόν του εις την πραγματικότητα, τον έθυσίασεν όμως με την άπόφασίν του, και ήκουσε φωνήν από τον ουρανόν να λέγη ότι «Όκ έφείσω του υιού σου του άγαπητού δι' έμέ» (Γεν. 22, 12). Έτσι, παντού και η πρόθεσις, όταν είναι τεταγμένη τελείως εις την άρετήν, λαμβάνει δολοκλήρον τον στέφανον. Άν εκείνος που δέν έλυτήθη τον υιόν του, τόσο έδοξάσθη, αυτοί, που δέν έλυτήθησαν τών εαυτών των, που άκ μίαν, ούτε δύο, ούτε τρεις ημέρας, άλλ' εις δολοκλήρον την ζωήν των έπαύθησαν άρθοι επάνω εις την παράταξιν αυτήν, και έδέχοντο εμπαιγμούς, ύβρεις, κατηγορίας, ουκαφαντίας, προσπάθησε να καταλάβη πόσον θά άμειψθούν. Διότι δέν είναι μικρόν πράγμα τούτο: **C** δια τούτο και ο Παύλος τó έβουλόμαζε ώσαν μεγάλο, και λέγει: «Τούτο μέν άνευδομοίς και θλίψει θεωριζόμενοι, τούτο δε κοινωνοί των ούτων πασχόντων γεννηθέντες» (Έβρ. 10, 33).

Άλλά, τί να ελεη κανείς δι' αυτούς, που και οι ίδιοι άποθήσκουν, και εις τους άλλους άγωνιστάς δίδουν θάρρος, τους άνδρας και τις γυναίκας; Όσώς δέ και τους θαυμάζει. Διότι και τες περιουσίας των έδωσαν πολλοί, δια να έχουν κάποιον άνακούφωσιν οι δεσπύται και οι έξέριστοι εις την τήρησιν των ταλαιπωσιών, και με εύχαριστήριον έδέχθησαν την στήρησιν των υπαρκόντων των, συμφώνως με αυτό που ειπε ο άπόστολος. (Αύτθ. στίχ. 34), "Άλλοι πάλιν έδωκύνθησαν από την παρτίδα των και άλλοι έστερηθήσαν και αυτήν την ζωήν. **D** Άφού λοιπόν βλέπει τόσο πλούτον, τόσο κέρδος, τόσα άγαθά κερδιζόμενα από την Έσκλησίαν, τόσους θησαυρούς συναθροισμένους, άποψ βλέπει, ότι οι πριν άδιάφοροι γίνονται περισσώτερον βίαιοι και από την φαιάν, ότι οι προσηλυμένοι εις τó θέαμα καταφεύγουν εις τó φοβόν μέρη, και τó φαράγγα και τó θουνά να τó κάνουν εκκλησίας, και πως κανείς να άδηγη τó ποιήμιον, να βλέπει τó πρόβατα, να φέρωνται ώσαν ποιμένες, και οι στοατιώται ώσαν στρατηγός, ένεκα του θάρρους και της άνδρείας των, και ότι όλοι συνεκεντρώνοντο με την προσήκουσαν θεοφιλία, προθυμίαν, έπιμέλειαν, τó βλέπει αυτά και δέν άπορεί **E** και δέν θαυμάζει δια τó κατορθώμα που έγινε από

αυτό; Διότι όχι μόνον όσοι ζουν κατά τρόπον όρθόν, αλλά πολλοί και από τους μανιώδεις δια τó θέαμα και από τους φανατικούς εις τας ιστοδρομίας, όταν έρλογίσθησαν από ζήλον πλέον δυνατών και από την φαιάν, απέβαλον όλην έκεινην την μαρίαν, και επήθησαν σχεδόν επάνω εις τó εΐψη, άντιμετωπίζοντες θαρραλέως άρχοντας, περιφρονούντες βασανιστήρια, περιγελώντες άπειλάς, δεκνύοντες πόσων δύναμιν έχει η άρετή, και πως είναι δυνατόν ό τέλειος άμαρτωλός να έγγισή αυτήν την κορυφήν των ουρανών άφου μετανοήση και άλλάξη ζωήν. ¹⁰⁷ **A** Άφού λοιπόν βλέπει τόσα θραβεΐα, τόσους στεφάνους να πλέκονται, τήρησιν διδασκαλίαν να γίνεται, πές μου, από τι σκανδαλίζεσαι: Άπό αυτούς που θαδίσουν εις την δόξν της άπωλείας, λέγει κάποιος, Άλλ' ό,τι ειπα, και πάντοτε θά λέγω, αυτοί άς καταλογίσουν εις τους έαυτούς των την αίτίαν της κατατροφής. Διότι αυτό απέδειξεν όλος αυτός ό λόγος μου με διάφορα έπιχειρήματα. Θά αναφέρω και άλλο κατορθώμα. Πόσοι περιβεβλημένοι με προσωπειών εύλαθείας, πόσοι με προσποιητήν πραότητα, πόσοι θεωρούντες τους έαυτούς των σπουδαίους, χωρίς να είναι, σίφνιδίως έφανερώθησαν εις αυτήν την ζωήν, και η άπάτη των άπεκαλύφθη και έφάνησαν **B** ό,τι ήσαν και όχι αυτό που υπεκρίνοντο και εξητάται; Και δέν είναι άσημάντων αυτό, άλλ' έξαιρετικά σπουδαίον δια την άφέλειαν αυτών που θέλουν να προσέκουν, τó να διακρίνουν δηλ. τους ένδεδυμένους με τας προβάς των προβάτων, και να μη άναμειγνύουν τους λύκους που κρύπτονται έτσι με τó πραγματικά πρόβατα. Διότι και ό καιρός αυτός έγινε ήδη κήρυκος, που διακρίνει τó χάλκινα νομίσματα, που λυώνει τó μολύβι, που κατακαίει τó άσφρον, που φανερώνει τó πολύτιμο όλλα άκμήη υπό πολύτιμα. Τούτο έφανέρωσε και ο Παύλος και έλεγε: «Δεί δε και αίρέσεις είναι, ίνα οι δοκμοί φανερωί γίνωνται έν ύμίν» (Α' Κορινθ. 11, 19).

20. C Άς μη σέ σκανδαλίξη λοιπόν τίποτε από αυτά, ούτε ίερύς που έγινε πάρα φαύλος, και όρμη άναντίον του ποιμήνιο άγριώτερον και από κάθε λύκον, ούτε κανείς από τους άρχοντας, ούτε κανείς από τους ισχυρούς που δεκνύει μεγάλην σκληρότητα. Προσπάθησε λοιπόν να καταλάβη, ότι χειρότερα από αυτά συνέβησαν και εις τους άποστόλους. Δόξα και αυτός που έκοάται τότε τó σκότηρον. ήτο τó μυστήριον της άνομίας (έβίθη έτσι τον άνόμοσ ο Παύλος), που έπραξε κάθε είδος κακίας, και υπερέβαλε πάντα με την πονηρίαν του, αλλά τίποτε, ούτε την Έσκλησίαν, ούτε τους γενναίους εκείνους άνδρας τούτο δέν έβλαψε άλλά και λου-

πρότερος τὸς κατέστησε. Καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων τὸσον φαῦλοι **D** καὶ πονηροὶ ἦσαν ὠρισμένοι ἐξ αὐτῶν, ὥστε νὰ διατάσσεται ὁ λαὸς νὰ ἀποφεύγῃ νὰ μῆψῃ τὸν θῆον των. «Ἐπὶ γὰρ τῆς Μωϋσέως καθέδρας», λέγει, «ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πάντα οὖν, ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε» (Ματθ. 23, 2, 3)· μολοντί τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πονηρότερον ἱερέων, τῶν ὁποίων ἡ μῆσις ἐπρόκειτο νὰ καταστρέφῃ τοὺς μισομένους; Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ ἦσαν τέτοιοι οἱ τότε κρατοῦντες, καθόλου δὲν ἐβλάθησαν ὅσοι Ἐλαμφαν, ὅσοι Ἰουδαῖοι ἦσαν, ἀλλ' ἐδοξάσθησαν περισσότερο. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ μᾶς ξενίζουν ὅσα γίνονται. Διότι παντοῦ εἶναι στήμενοι περὶ αὐτοῦ **E** εἰς τοὺς φρονήτους, ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐλέπῃν τὸ πλεῖθος τῶν κινδύνων τῶν ἀπειλούντων αὐτούς, καὶ φοβούμενος μῆπως ἐξ αὐτοῦ θορυβηθῶν ὠρισμένοι ἐκ τῶν μαθητῶν, γράφων ἔλεγεν: «Ἐπεμψα ὑμῖν Τιμόθεον εἰς τὸ μὴδένα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλίψεσι ταύταις: αὐτὸς γὰρ οἶδαι ὅτι εἰς τοῦτο κείμεθα» (Α' Θεσσαλον. 3, 2). Αὐτὸ πού λέγει, σημαίνει αὐτὸς εἶναι ὁ θῆος μας, αὐτὸς εἶναι ὁ προσαρμός τῆς ἀποστολικῆς ζωῆς μας, τὸ νὰ φροσάμεθα ἀμέτρητα κακά. «Εἰς τοῦτο κείμεθα», λέγει. Τί σημαίνει «Εἰς τοῦτο κείμεθα»; **508** Α' Ὅπως τὰ ἐμπορεύματα διὰ τοῦτο εἶναι ἐκτεθειμένα, διὰ τὸ νὰ πωλοῦνται, ἔτσι καὶ ὁ ἀποστολικὸς θῆος, διὰ τὸ νὰ ἐμπαίζεται καὶ διὰ τὸ νὰ ὑποφέρῃ, διὰ τὸ νὰ ἀναπνέῃ καθόλου, διὰ τὸ νὰ μὴ ἔχη καμμίαν ἀνάπαυαν. Καὶ ὅσοι εἶναι σάφρονες καὶ προσέκουν, ὅχι μόνον δὲν θλάονται ἐξ αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ περισσότερο κερδίζουν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὺς, ἀφοῦ ἔμαθε ὅτι ἐστάθησαν γενναῖοι, τοὺς θαυμάζει καὶ περὶ ἄλλων δὲ τὰ λέγει αὐτὰ, ὅτι μετὰ τὰ ὄσρα αὐτοῦ καὶ τὰς ἀλυσίδας περισσότερο ἐτόλμων ἀφοῦθός νὰ λαλοῦν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ (Φιλιπ. 1, 14). Τί δὲ συνέβη εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μωϋσέως; πῆς μου δὲν ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς ἐν τῷ μέσῳ βαρβαρικῆς κώρας καὶ τοὺς μάγους νὰ ἐπίδειξουν τὰ ἰδικὰ των; δὲν μνημονεῖται καὶ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν ὁ Παῦλος; **B** «Ὁν τρόπον δὲ Ἰαννῆς καὶ Τιμῶνης», λέγει, «ἀντέστησαν Μωϋσεῖ, οὕτως καὶ οὕτως ἀντιστήσονται τῇ ἀληθείᾳ» (Β' Τιμοθ. 3, 8). «Ἔτσι ποτὲ δὲν ἐλείψαν οὕτως τὰ σκάνδαλα, ὅστις οἱ σφοδρανομένοι διὰ τούτων. Σκέψου λοιπὸν ἐλ' αὐτὰ, καὶ ὅχι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ πόσον κέρδος προήλθεν ἐκ τοῦ πράγματός αὐτοῦ. Καὶ θεῖον σκέψου, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ὠρισμένοι ἄλλοι λόγοι τούτων ἀπόρητοι· διότι δὲν μᾶς εἶναι δυνατόν νὰ τὰ γνωρίζωμεν ὅσοι καὶ οἱ τὰ καλύτερα θὰ ἔλθουν μετὰ ταῦτα καὶ οἱ μεγαλύτεροι

θὰ εἶναι τὰ παρόδοξα μετὰ ὅπως λοιπὸν ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ ἡ μὲν ἀρχὴ δυσκολίαν εἶχε καὶ ἐπὶ πολλῶν καιρῶν προεκύρουν τὰ πράγματα καὶ ἐφαίνοντο ἀντίθετα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Θεοῦ· **C** κατόπιν δὲν ἔγιναν μεγαλύτερα ἀπὸ τὰς προσδοκίας. Καὶ σχετικῶς πρὸς τὴν σταύρωσιν ὅχι εὐθὺς, οὕτως ἡμέρους καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐβλάστησε ὅλον τὸ κατόρθωμα, ἀλλὰ τὸ μὲν σκάνδαλον προεκύρει, καὶ ἔγιναν ὠρισμένα σημεῖα τοῦ θαύματος πρὸς διάσφαισιν ἐκεῖνων οἱ ὁποῖοι ἐτόλμων ταῦτα, καὶ ἡμέρους ὅσα παρήλθον. Διότι, ἐὰν καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσπίσθη τότε, καὶ πέτραι ἐρράγησαν, καὶ ὁ ἥλιος ἐσκοταίνεσσε, ἀλλ' αὐτὰ εἰς μίαν ἡμέραν ἔγιναν, καὶ τὰ ἐλημονήσαν οἱ πολλοί. Καὶ ἡμέρους μετὰ ταῦτα οἱ ἀπόστολοι ἔφαριζόμενοι, διωκόμενοι, πολεμούμενοι, ἐπιβουλευόμενοι, διαφεύγοντες τὴν προσοχὴν, κρυπτόμενοι, φοβούμενοι, λιθοβολούμενοι **D** κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκήρυττον τὸν λόγον. Καὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς μὲ πολλὴν σκληρότητα ἐπολιτεύετο φέρων, περιφέρων, οὐρῶν, σπαράσσων τοὺς παστοὺς. Διότι ἕκοντες μὲ τὸ μέρος των τοὺς ἄρχοντας, καθημερινῶς ἔφερον καὶ περιέφερον τοὺς ἀποστόλους. Ἄλλὰ διατὶ λέγω ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς καὶ οἱ ἄρχοντες; Ἐνας σκηνοποδοὺς πού ἠσχολεῖτο μὲ δέρματα, ὁ Παῦλος, (καὶ τί τὸ πλεον ἄσμαντον ἀπὸ ἑνα σκηνοποδῶν;) εἶχε ἰσπην μανίαν, ὥστε νὰ σφῆρ ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ νὰ τοὺς παραβῆρ εἰς τὴν φυλακὴν· καὶ ὁ ἐπταυρωμένος ἠνεγκετο ἐλέπῃν αὐτὰ. **E** Ἄλλὰ ἐλέπῃε πᾶς μετὰ ταῦτα αὐτὸς ὁ δίκαιος ὄντος τοὺς ἐξέπερσε, καὶ τὸ πρῶτον ἔλαμψε περισσότερο ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ κατέλαβε ὀλόκληρον τὴν οὐρανὴν.

21. Καὶ ἂν εἴπῃς διὰ ποῖον λόγον καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην τόσο κίνδυνος, ἴσοι περὶ αὐτοῦ, ἴσοι κατατρογμοί. Μάθε καὶ τὴν αἰτίαν. Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία; Παλαιότερα εἶναι ὁ παρὸν θῆος, γυμνάσιον καὶ ἀγών, κωρευτήριον, βαφεῖον ἀρετῆς. Ὅπως οἱ βυροδέξοι τὰ δέρματα λαμβάνοντες τὰ σφίγγουσι προηγουμένως, τὰ τανύζουσι, **509** **A** τὰ κτυποῦσι, καὶ εἰς τοῖκους καὶ εἰς λίθους τὰ ἀπλώνουσιν καὶ μὲ ἀναρτήριτους καταφρασίαις τὰ κάνουν κατὰλληλα διὰ νὰ δεχθῶν τὴν σαφήν, τότε τὰ κρωματίζουσι μὲ τὸ πολῦτιμον κρῶμα· καὶ οἱ κρυσσοκοὶ ρύττοντες τὸν χρυσὸν εἰς τὴν φωστῆν, τὸν παραβῆουσι εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς καμίνου, διὰ νὰ τὸν κάμουν καθαρώτατον· καὶ οἱ γυμνασταὶ γυμνάζουσι τοὺς ἀθλητὰς μὲ πολλοὺς κόπους εἰς τὴν παλαιότητα, πίπτοντες ἐναντίον αὐτῶν σφοδρότερον ἀπὸ ὅτι οἱ ἀντίπαλοι, ὥστε, ἀφοῦ καταρτιθῶν καλῶς διὰ τῆς ἀσκήσεως ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν διδασκάλων, νὰ εἶναι ἑτοιμοὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ παρεσκευασμένοι πρὸς τὰς λαβὰς τῶν ἐχθρῶν καὶ εὐκόλως νὰ τοὺς δια-

λύουν. **B** "Ετσι κάνει και ο Θεός εις την παρούσαν ζωήν" επιθυμῶν νὰ μεταλλάξῃ τὴν ψυχὴν πρὸς κατάλληλον ἀρετήν, καὶ τὴν καρδίαν, καὶ τὴν φρενὴν εἰς τὸ κωνευτήριον, καὶ τὴν παραδίδῃ εἰς τὴν θάλασον τῶν πειρασμῶν, διὰ νὰ οριζῇ τοὺς σαθέρους καὶ ἀδιοφόρους, καὶ διὰ νὰ γίνωσι οἱ δοκιμασμένοι ἀκόμη πρὸ ἄξιου, καὶ ἅλια νὰ καταστοῦν ἀκατανίκητοι ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν δαιμόνων καὶ τῆς παγίδας τοῦ διαβόλου, καὶ ἅλιαν κατάλληλοι πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν.

Διότι, ἄνθρω, λέγει, ἀπειράστος εἶναι ἀδόκιμος· καὶ ὁ Παῦλος· «Ἡ θλίψις ὑπομονὴν καταργᾷται ἢ δὲ ὑπομονὴ δοκιμῆν» (Ρωμ. 5. 3, 4). Θέλων λοιπὸν νὰ κἀνῃ τοὺς ἀνθρώπους καρτερικοὺς καὶ ὑπομονητικοὺς, **C** ἀφίνας τὸ νόημα νὰ δοκιμάζεται μὲ κάθε τρόπον. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἄφησε τὸν Ἰωβ νὰ πάθῃ ὅσα ἔπαθε, ὥστε νὰ φανῇ περισσότερο ἄξιος καὶ νὰ κλείσῃ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου· διὰ τοῦτο ἄφησε καὶ τοὺς ἀποστόλους, ὥστε καὶ ἐκεῖνοι νὰ γίνωσι περισσότερο ἄνδρες, καὶ νὰ ἐπιβεβῶσι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὴν ἰδικὴν τῶν δυνάμιν. Διότι καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι μακρὰ αἵψα. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος ἐχίρει ἀνεῖν καὶ ἀπαλλαγῆν ἀπὸ τῆς δεινῆς ποῦ τὸν κατέβηκεν ἔλεγεν· «Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἢ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειούται» (2 Κορινθ. 12, 9).

22. D Διότι καὶ ὅσοι δὲν προσήλθον ἀκόμη εἰς τὸν χριστιανισμόν, ἂν προσέξωσι καὶ αὐτοὶ κερθίζουσιν ἔτσι περισσότερο. Διότι ὅταν ἴδωσι τοὺς πιστοὺς νὰ ἀδικοῦνται, νὰ ἐμπαίζονται, νὰ κατοικοῦν εἰς τὸ δεσποτήριον, νὰ κατηγοροῦνται, νὰ ἐπιβουλεύονται, νὰ ἀποκεφαλίζονται, νὰ καίγονται, νὰ καταποντίζονται καὶ νὰ μὴ ὑποχωροῦν σὲ κανένα ἀπὸ τὰ δεινὰ, κατάλασθε μὲ πόσον θαυμασιὸν διὰ τοὺς παραδόξους αὐτοὺς ὀφλητὰς ἔργων καὶ οἱ τότε καὶ οἱ σημερινοί. Ὡστε ὅσοι μόνον δὲν σκανδαλίζουσιν τοὺς συνετοὺς αὐτὰ ποὺ γίνονται, ἀλλὰ γίνονται ἄφορη καὶ διὰ περισσότερο ἀδασκαλίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἤκουσε τοῦτο, ὅτι «Ἡ δύναμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειούται». **E** Τοῦτο δύναται νὰ τὸ εὐρεῖ κανεὶς καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Διότι οὐδεὶς οὐκ εἶχε φρενὴν νὰ πάσῃ ὁ Ναβουκαδονόσορος ἀπὸ πρῆξι νέους, δοῦλους, αἰχμαλώτους, δερμένους, πυροπολυμένους, ἐμπρὸς εἰς πόσον στοάτευμα νικῶμενος, καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τρία σκῆματα τὰ ὅποια εἶχε ἀεμαλωγῆσαι καὶ τοῦ ἀνέγκον, τὰ ὅποια ἐπεσπῆσαν τὴν πατρίδα τῶν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν τιμὴν, τὴν ἐξουσίαν, τὰ χρήματα καὶ κατὰ κοινὸν μακρὰν ἀπὸ τοὺς οἰκίους τῶν. Ἄν δὲ δὲν εἶχε ἐπιτραπῆ ἐκεῖνος ὁ ἐμπρηγὴς δὲν θὰ εἶχε γίνῃ δι' αὐτοὺς

τόσον λαμπρὰν τὸ θρασεῖον, οὔτε τόσον ἐνδοξὸς ὁ στέφανος. Σκέψου τί ἦτο φυσικὸν νὰ πάσῃ ὁ Ἡρώδης ἐλεγχόμενος ἀπὸ τὸν δεσπότην, καὶ βλέπων ὅτι οὔτε μὲ τὴς ἀλωσίδας ἔκανε τὸ θάρρος του, **310 A** ἀλλὰ προετίμη νὰ σραγῇ μᾶλλον παρὰ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀρίστην ἐλευθεροστομίαν. Σκέψου, πὸς βλέπων αὐτὰ καὶ ἀκούων καὶ ἀπὸ τοὺς τότε ζῶντας καὶ ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους, ἀκόμη καὶ ἂν ἦτο παρὰ πολὺ δειλός, καὶ εἶκεν ὀλίγον μωαλό, δὲν θὰ ἀπέλθῃ μὲ τὸ μέγιστον κέρδος· διότι μὴ μοῦ ἀναφέρῃς τὰ καθάρματα τῶν ἀνοήτων, τοὺς βλάκας καὶ αὐτοὺς, ποὺ εἶναι μόνον σάρκα, καὶ ἀπὸ φύλλα ελαφρότεροι. Διότι αὐτοὶ ὄχι μόνον εἰς αὐτὰ ἀλλὰ σκεδὸν εἰς κάθε τι ποὺ γίνεται προσκοροῦσιν· ὅσοι καὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, ποὺ ἦτο ὅμοια δυσπρεστημένος, καὶ ὅταν ἔργωνε μόνον, καὶ ὅταν ἔργωνε ἄρτον, καὶ ὅταν ἦτο εἰς τὴν Αἴγυπτον, **B** καὶ ὅταν ἔργωνε ἀπὸ αὐτῆν, καὶ ὅταν ἦτο ὁ Μωϋσῆς, καὶ ὅταν αὐτὸς ἀπέλθῃ. Ἀλλὰ φέρε ἐκείνῳ μου ἐκεῖνους τοὺς συνετοὺς, ἐκεῖνους ποὺ γρηγοροῦν, καὶ σέψου πῶσον ἀφέλειαν εἶναι φυσικὸν νὰ καρπωθῶν οὗτοι ἀπ' ἐδῶ, βλέποντες ψυχὴν ἀκλόνητον, φρόνηρα ὀδοῦλατον, γλώσσαν πλήρη θάρρους, ἀνθρώπων ἐρημοπολίτην, νὰ νικῇ βασίλεια, νὰ εἶναι δερμένος καὶ νὰ μὴ ὑποχωρῇ, νὰ ἀποκεφαλίζεται καὶ νὰ μὴ σπασθῇ· καὶ νὰ μὴ σταματήσῃ εἰς αὐτὰ, ἀλλ' ἐξέταξε καὶ τὰ ἐπόμενα. Ἀπεκεφάλισεν ὁ Ἡρώδης, ἀπεκεφαλίσθη ὁ Ἰωάννης. **C** Ποῖος λοιπὸν ἀπ' ἅλους μακαρίζεται; Ποῖος εἶναι ἀξιοσήμετος, ποῖος ἀνακηρύσσεται, ποῖος στεφανώνεται, ποῖος ἐγκωμιάζεται, ποῖος ἐπαινεῖται, ποῖος θαυμάζεται, ποῖος ἀκόμη καὶ σήμερα ἐλέγχει; Δὲν φωνάζει αὐτὸς μὲν εἰς κάθε Ἐκκλησίαν· «Ὅχι ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου» (Ματθ. 14, 4)· ὁ δὲ ἄλλος δὲν σπυριάζεται καὶ μετὰ θάνατον διὰ μοικρίας παραλογισμῶν καὶ θρασύτητα; Ἐξέτασε μετὰ τὰ ὅσα ἐλέγχθησαν πόση εἶναι ἡ δύναμις τοῦ δεσπότη, καὶ ἡ ἄδυναμίς τοῦ τυράννου. Διότι αὐτὸς μὲν δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἀποστομῶσιν ἑμὴν γλώσσαν, ἀλλ' ἀφοῦ τὴν ἔκοψε, ἄπειρα ἀπ' ἐκεῖνης καὶ μαζὶ μὲ ἐκεῖνην ἤνοιξε στόματα. **D** Ἐκεῖνος δὲ καὶ τότε μετὰ τὴν σραγὴν ὁμῶς τὸν ἐφόβησε (διότι ἔτσι ὁ φόβος ἐπιδράσκει τὴν συνειδησίν του ὥστε νὰ νομίσῃ, ὅτι καὶ ἀφοῦ ἀνεστήθῃ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς κάνει θαύματα), καὶ τῶρα δὲ ἀπ' ἐκεῖνον τὸν κρόνον καὶ πάντοτε καὶ καθ' ἅλην τὴν οἰκουμένην τὸν ἐλέγχει καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ δι' ἄλλων. Διότι ὁ καθεὶς ποὺ διαβάσῃ τὸ Εὐαγγέλιον αὐτὸ λέγει· «Ὅχι ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου» καὶ ἐκτός ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον, εἰς συλλόγους καὶ εἰς συναστρο-

φός τόσον εἰς τὴν οὐρανὸν ὅσον καὶ τὴν ἀγορὰν καὶ παντοῦ, ἀκόμη καὶ ἂν ἔλθῃ εἰς τὴν χώραν τῶν Περσῶν, καὶ εἰς τὴν Ἰνδίαν, καὶ εἰς τὴν χώραν τῶν Μασσηδωνίων, ἢ εἴτε καὶ εἰς ἄλλην τὴν ὑψηλίαν καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσχατίας τοῦ κόσμου, ὅ ἄκουσθαι αὐτὴν τὴν φωνὴν καὶ θὰ ἴδῃ τὸν δίκαιον ἐκεῖνον ἀκόμη καὶ τώρα νὰ φωνάζῃ, νὰ διδάσκῃ μὲ ζωσαν φωνήν, καὶ νὰ ἐλέγῃ τὴν κακίαν τοῦ τυράννου καὶ ποτὲ νὰ μὴ σιωπῇ, καὶ οὕτε ἐλαττώνεται ὁ βλεγκὸς ἀπὸ τὸ μέτρον τοῦ χρόνου. Τί λοιπὸν ἐξηκώθη ἀπὸ τὸν θάνατον ὁ δίκαιος ἐκεῖνος; Τί δὲ ἀπὸ τὸν θάνατον; Τί ἀπὸ τὰς ἀλυσίδας; Τί ἀπὸ τὴν φυλακὴν; Ποῖους ἀπὸ τοὺς συνετοὺς δὲν ἐστῆριξε μὲ ὅσα εἶπε, μὲ ὅσα ἔπαθε, μὲ ὅσα καὶ τώρα ἀκόμη κηρύττει, ποῦ εἶναι τὰ ἴδια μὲ αὐτὰ ποῦ ἐκήρυττε διὰν ἔξῃ. ³¹¹ Α Μὴ λοιπὸν λέγῃς· διατί ἐπεπράπη νὰ ἀποθάνῃ; Διότι δὲν ἦτο θάνατος αὐτός, ἀλλὰ στέφανος αὐτὸ ποῦ ἔγινε καὶ ὅσα θάνατος, ἀλλὰ πρόλογος καλυπτείας ζωῆς. Μόθε νὰ φιλοσοφῆς καὶ οὐκ ἄλλο δὲν θὰ ζημιωθῆς καθόλου ἀπ' αὐτὰ ἀλλὰ καὶ περισσύτερα θὰ κερδίῃς.

Καὶ ἡ Αἴγυπτος γυναῖκα; Δὲν κατηγόρησε; Δὲν ἐσυκοφάνησε; Δὲν ἔβασε τὸν δίκαιον; Δὲν τὸν ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακὴν; Δὲν τὸν ἔρριψεν εἰς τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον; Δὲν τὸν ἐδυσφήμισεν; Δὲν τὸν ἐθρόνευσε ὅσον ἐξηκώθη ἀπ' αὐτὴν; Τί λοιπὸν τὸν ἐξημίωσεν ἢ τότε, ἢ τώρα; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἀνθρώπινα, ἀφοῦ καλυφθῆ ἀπὸ ἄκυρα, φαίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι σκαδίζεται, διὰ μὲν ἀφοῦ διαφύγει τὰ εὐρισκόμενα ἐπάνω ἄκυρα Β μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια ἀνάπτει μεγαλύτεραν φωσφάν· ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ἀρετὴ, ἀκόμη καὶ διὰν φαίνεται ὅτι προσβάλλεται, ἀργότερον μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἐμπόδια περισσύτερον ἀνθίζει, καὶ φθάνει εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν. Διότι ποῖος θὰ ἠμπορούσε νὰ εἶναι πρὸ εὐτυχημένους ἀπὸ τὸν νεανίαν ἐκεῖνον διὰ τὴν συκοφαντίαν, διὰ τὸν καταπρεγμὸν ποῦ ὑπέστη, καὶ ὅσα διὰ τὸν θρόνον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ οὕτε διὰ τὴν ἐκεῖ βασιλείαν; Διότι παντοῦ μοῦ μὲ τὰ πάθη κληρώνονται καὶ ἡ δόξα καὶ αἱ καλαὶ φῆμαι καὶ οἱ στέφανοι. Καὶ δὲν τὸν ὕμνον ὅλοι εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης; Καὶ ὁ τόσον μεγάλος χρόνος δὲν ἐμεύασε τὴν μνήμην του, ἀλλ' εἶναι ἀνητηγμένα εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης εἰκόνας τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σωφροσύνης του μὲ μεγαλυτέραν λάμπην καὶ διάρκειαν ἀπὸ τὰς βασιλικὰς, Ἐ εἰς τὴν χώραν Ρωμαίων καὶ εἰς τὴν χώραν τῶν βαρβάρων, εἰς τὴν συνέδριον καὶ εἰς τὴν γλώσσαν ἐκαστοῦ. Καὶ τὸν βλέπομεν ὅλοι, ἂν καὶ ἦτο ἀειβάλοιος, νὰ ὄρῃ, νὰ συμβουλεύῃ τὴν ὄβλιαν καὶ ταλαίπωρην πόρνην τὰ πρόποντα καὶ νὰ προσφέρῃ ὅλα

τὸ ἰδικά του πρὸς σωτηρίαν τῆς, νὰ παρακινή τὴν ἐντροπήν τῆς, νὰ σβῶνῃ τὴν κάμινον, νὰ ἐπακείρῃ νὰ τὴν ὀπάει ἀπὸ τὴν φοβεράν θύελλαν καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ τὴν προσορμίωσιν εἰς γαλήνιον λιμένα. Ἐπειτα ἐπειδὴ ἡ τρικυμία ὑπερέσκαυσε Β καὶ τὸ πλοῖον ἐγέμισε νερὰ καὶ ἐκεῖνη ἐναυάγει, τὸν βλέπομεν νὰ ἀποφεύγῃ τὰ κύματα καὶ νὰ τρέχῃ πρὸς τὴν στερεάν πέτραν τῆς σωφροσύνης καὶ νὰ ἐγκαταλείπῃ τὰ ἐνδομάτια του εἰς τὰς χεῖρας ἐκεῖνης καὶ νὰ φαίνεται γυμνὸς αὐτὸς λαμπρότερος καὶ ἀπὸ ὅσους φοροῦν βασιλικὰς πορφύρας, ὠσάν, νικητῆς καὶ λαμπρὸς τροπαιοῦχος, νὰ στήνῃ τὸ τροπαιὸν τῆς σωφροσύνης. Καὶ οὕτε εἰς αὐτὰ σταματῇ ἡ μνήμη μας ἀλλὰ προχωροῦντες πέρα πέρα βλέπομεν πάλιν αὐτὸν νὰ ὀδηγῆται εἰς τὸ δεσμητήριον, νὰ εἶναι δεμένος, ρυπαρὸς καὶ νὰ σαπίσῃ ἐκεῖ διὰ πολλὸν καιρὸν. Ε Καὶ δι' αὐτὰ πρὸ πάντων τὸν θαυμάζομεν πάλιν, τὸν μακαρίζομεν, μὲς προκαλεῖ ἐκπληξιν, τὸν ἐπαινοῦμεν. Καὶ ἂν εἶναι κανεὶς συνετὸς, σκεπτόμενος αὐτὸν γίνεται συνετώτερος. Καὶ ἂν εἶναι ἀκόλαστος, ταχύτερον μὲ τὴν διήγησιν αὐτὴν πρὸς τὴν σωφροσύνην στρέφεται καὶ γίνεται καλύτερος μὲ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν. Ὅλα λοιπὸν αὐτὰ σκεπτόμενοι, καθόλου μὴ ταράσσεσθε ἀλλὰ καὶ νὰ κερδίζετε ἀπὸ ὅσα γίνονται. Καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν ἀθλιωτῶν ὡς οὗς γίνῃ διδασκαλὸς καρτερίας, καὶ βλέποντες ἀλόκληρον τὸν βίον τῶν γενναίων καὶ σπουδαίων ἀνθρώπων νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέτοια. ³¹² Α μὴ συγκλίσεσθε, οὕτε νὰ ταράσσεσθε, οὕτε ἀπὸ τοὺς ἰδικούς σας, οὕτε ἀπὸ τοὺς κοινούς περασμούς· διότι καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔτσι ἐτάφη, ἔτσι ἐμεγάλωσε. Μὴ παραξενεύεσθε λοιπὸν καθόλου, διότι δὲν ἔγινε τίποτε τὸ ἀφύσικον. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς γίνεται καὶ εἰς τὴν ζωὴν, ὅχι ἐκεῖ ποῦ ὑπάρχουν ἄκυρα, κόρητος, ἄμμος, ἀλλ' ὅπου ὑπάρκει κρησὸς καὶ μαργοριτάρια, ἐκεῖ περραταί, καταποντισαί λησταί καὶ διαρρηχταί συνεχῶς ἐνοχλοῦν καὶ ἐπιβουλεύουσιν· ἔτσι καὶ ὁ διάβολος ὅπου ἴθι συγκεντραμένον πωκικὸν πλοῖον καὶ ἀξανασηνὴν περίσσειαν εὐσεβείας, ἐκεῖ τοποθετεῖ τὰ μηχανήματα καὶ πλησιάζει. Ἄλλ' εἴναι οἱ ἐπιβουλεύοντες εἶναι συνετοί, ὅχι μόνον δὲν ζημιώνονται καθόλου ἀπ' αὐτὰ Β ἀλλὰ καὶ μεγαλύτερον τὸν πλοῖον τῆς ἀρετῆς συγκεντρώνουν· πράγμα τὸ ὅποιον ἔγινε καὶ νῦν.

23. Καὶ θὰ εθεώρει κανεὶς τοῦτο μέγιστον σημεῖον τῶν ἰσῶν κατορθωμάτων καὶ τῆς ἀνδρείας τῆς Ἐκκλησίας. Διότι διὰν εἶδεν αὐτὴν ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων νὰ ἀμαρτῆ νὰ εὐδοκασθῇ, εἰς σύντονον κωνικὸν διάστημα νὰ ἀνυψώνεται καὶ πολλὴ ζῆλος νὰ ἀναπτύσσεται εἰς αὐτὴν, καὶ οἱ εὐδοκιοῦν-

τες να θελιώνονται όλο και περισσότερο και οι ζώντες εις την αμαρτίαν να σπέρνονται προς την μετάνοιαν, και δόκλιμος ή οικουμένη να διδάσκειται από την πόλιν αυτήν **C** ξεκινητοποίηση όλο του τού μνηστήριου, και εξήγειρε εμφυλίου πολέμου. Και όπως ακριβώς εις τον Ίωβ, την μίαν φοράν την άπώλειαν της περιουσίας, την άλλην την άπώλειαν των παιδιών, την άλλην την άσθένειαν του σώματος, την άλλην την γλώσσαν της γυναίκος του, την άλλην τους όνειδιαμούς των φίλων και τας καρσιδείας και τας κατηγορίας έκίνει εναντίον του δικαίου τούτου, και μετεχειρίετο κάθε είδος πονηρίας. "Ετσι και εναντίον της Εκκλησίας, με φίλους, με έχθρούς, με κληρικούς, με στρατιωτικούς, με επισκόπους, **D** με πολλά και διάφορα πρόσωπα έκανε την προβολήν του. Άλλ' όμως αν και εμπνευσθή τέσσα, όχι μόνον δεν την έσάλευσε, αλλά και πού ληρωσάν την κατέστησε. Διότι δεν έδωδε τόσο τους πάντας τότε, όταν δεν ήνωκλειτο, όσον διδάσκει τώρα την οικουμένην να καρτερή, να άσκη έγκράτειαν, να ύποφέρη πειρασμούς, να δεικνύη ύπομονήν, να καταφορηή τή έγκόσμια, να μη διδω σημασίαν εις τον πλοΐτον, να καταγαλή τας έγκοσμίους τιμάς, να περιφορηή τον θάνατον, να καταφορηή την ζωήν, να παραβλήη πατρίδα, οικείους, φίλους, συγγενείς, να ύποβάλλεται εις κάθε είδους σφαγάς, **E** να ρήπτεται ως εις παγίον επάνω εις τή ζήση, όλα τή λωπηρό της παρούσης ζωής, δηλ. τας τιμάς, τας δόξας, την έξουσίαν, την τρυφήν να τή θεωρηή κατώτερα από τή εαρινά άνθη. Και αυτά δεν τή διδάσκει μόνον ένας ούτε δύο και τρεις, άλλ' όλος ό λαός, και όχι μόνον με λόγια αλλά και με έργα, με όσα πάσχουν, με όσα νικούν, με όσα ύπομένουν πού στερεά από τον αδάμιντα και πού ίσχυρά από την πέτραν, χωρίς να πάρουν όπλα, χωρίς να έξεγείρουν πόλεμον, χωρίς να ρίξουν τόξον ούτε βέλος, αλλά περιβαλλόμενος έκαστος με τείχος ύπομονής, κοσμιότητος, πραότητος, άνδρείας, έντροπήζοντες πολύ περισσότερο αυτούς πού πρῶπτουν τή κακήν με τή να πάσχουν.

24. 513 **A** Τώρα λοιπόν αυτοί με χαρούμενον τή πρόσπαση με καθαρόν τή βλέμμα, έχοντας μεγάλην παρησίαν, παρουσιάζονται εις την άγοράν, κυκλοφορούν εις τας οικίας, συχνάζουν μαζί μας εις τας συναθροίσεις· έκείνοι όμως πού έπραξαν αυτά, καλύπτοντες από έντροπήν έκάστην πονηρίαν πού παρουσιάζουν, και έχοντας μέσα των πονηρών συνείδησιν, τρέμοντες, φοβούμενοι, έτσι γυρίζουν. Και καθώς τή δυσκόλω: φονευόμενα θηρία, μετά τή πρῶτην και τή δεύτερον κτύ-

πημα, πῆπτουν άνθρώπιον κατά των αίχρών των δοράτων και καθιστούν μόνον των την πληγήν βαρυτέραν, τή τραύματα εις αυτά τή σπλάχνα δεχόμενα· **B** και όπως τή κύματα πού συντρίβονται εις τούς θρόκους με την πλέον δυνατήν όρμήν άφανίζονται και διαλύονται· έτσι ακριβώς και αυτοί με τας έπιβουλάς των άνοήτων θάρσθη εις τούς εαυτούς των μάλλον παρά εις τούς άλλους. Διότι αυτοί πού κατατρέχονται, έχουν άνθρώπους πού τούς αγαπούν καθ' όλην την οικουμένην, άνθρώπους πού να τούς επαινούν, να τούς θαυμάζουν, να τούς άνακηρύττουν, να τούς στεφανώνουν, τούς γνωστούς των, τούς άγνωστους, τούς εκ των πραγμάτων, αυτούς πού έμαθαν δι' έκείνους εκ φήμης, άναριθμήτους πού τούς συμπουνούν, πού αγαυίζονται μαζί των, όλους αυτούς πού εδύχονται εις έκείνους κάθε καλόν. "Όσοι όμως κατατρέχουν έχουν τόσοις πού τούς μισούν και πολύ περισσότερους τούς κατηγορούς, **C** τούς διαβολείς, αυτούς πού τούς έλέγκουν, τούς καταντροπήζουν, αυτούς πού εκφέρουν κατ' αυτών άναριθμήτους κατόρας, τούς έπιθυμούντας να ίδουν αυτούς να βασανίζονται και να τιμωρούνται. Και αυτά μεν έδώ· τή εκεί όμως ποίος λόγος τή ήμιορέση να τή παρησΐση; Διότι αν καταδικάζεται κάποιος εις τοιαύτην τιμωρίαν έπειδή έσκανδάλισε ένα, ώστε να συμφέρη εις αυτών μιλώτερα να κρεμασθή από τον τράχηλόν του και να καταποντισθή εις την θάλασσαν (Λουκ. 17, 2): οκέψου πόσα έχουν να πάθουν αυτοί εις έκείνο τή φοβερόν δικαστήριον τότε, πόσας τιμωρίας θά πληρώσουν πού έπάρξαν, όσον ήτο δυνατόν εις αυτούς, άλλόκληρον την οικουμένην, πού άνέτρεψαν τόσας Έσκλησίας, **D** πού επάλεψαν τόσην ειρήνην πού έποσηθέτησαν παντού άναριθμητα σκάνδαλα· όσοι δε έπαθον από έκείνους, όσα έπαθον, μαζί με τούς μάρτυρας, μαζί με τούς άπιστούλους, μαζί με τούς γεννησίους και ύψηλους άνδρας θά σταθούν, λήμνοντες από τή κατορθώματα, από τή παθήματα, από τούς στεφάνους, από τή θραδεία, από την πολλήν παρησίαν. Και θά ίδουν μεν τούς άλλους, να τιμωρῶνται, να τούς άρπάσουν όμως από την τιμωρίαν, και αν τή θελήσουν πάρα πολύ, δεν θά ήμιορέσουν· αλλά θά παρακαλέσουν αυτοί την Θεόν, δεν θά τούς ώφελήσουν όμως εις τίποτα. Διότι αν έκείνος, πού πορέβλεψε ένα μόνον πένητα, τον Δόζαρον, ύπέμεινε τόσην τιμωρίαν, και δεν έλαβε καμμίαν άνακούφισην, **E** τι θά πάθουν αυτοί, πού τόσοις κατέδιωξαν και έσκανδάλισαν; Σκεπτόμενοι λοιπόν όλα αυτά, και όσα όμοια προς αυτά συγκεντρώνοντας από τας θείας Γραφάς, εις τούς εαυτούς σας μεν τείχος άσφαλές, εις δε τούς άσθενεστέρους ακόμη φάρμα-

κα κατασκευάζοντες αὐτὰς τὰς διηγήσεις, νὰ στέκεσθε ἀκλόνητοι καὶ ἀμετακίνητοι, καὶ νὰ ἀναμένετε τὰ ἐναποκείμενα δι' ἑσθὲ ἀγαθὰ ἐν τῷ οὐρανῷ. Διότι ἀπισθήποτε, ὁποσδήποτε θὰ σὲς δοθῇ ἀμοιβή, οὐκ ἔστι πρὸς τοὺς κόπους σου, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἀνέκφραστος. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ φιλάνθρωπος Θεός· με πολλὴν φιλοτιμίαν προθυμοποιεῖται νὰ ὑπερβάλλῃ με ἀμοιβὰς καὶ ἀντιδόσεις, αὐτοὺς ποὺ προαιροῦνται νὰ κέρουν ἢ νὰ λέγουν τὸ καλόν· τὰς ὁποίας εἶθε νὰ ἐπιτόκαμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μας, εἰς τὸν ὅποιον ἀντίκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας πάντων αἰώνων. Ἀμήν.

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΑΡΧΑΙΟΝ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ